T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE MENKIBE KULLANIMININ ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK BAŞARILARINA VE DERSE KARŞI TUTUMLARINA ETKİSİ

FATMA KAYALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PROF. DR. SELAHATTİN KAYMAKCI

EKİM - 2023
KASTAMONU

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Fatma KAYALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE MENKIBE KULLANIMININ ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK BAŞARILARINA VE DERSE KARŞI TUTUMLARINA ETKİSİ

FATMA KAYALI

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI
DANIŞMAN: PROF. DR. SELAHATTİN KAYMAKCI

Edebiyat, tarih boyunca insanların birbirleriyle iletişim kurarken yararlandığı sanatsal ürünler arasında gösterilmektedir. Bilindiği gibi edebiyat insanların duygu, düşünce ve hayallerini dil aracılığıyla sözlü ve yazılı olarak ifade ettikleri sanat olarak tanımlanmaktadır. Edebiyatın önemli amaçlarından birinin insanları eğiterek onlara bilgi, beceri, değer ve tutum kazandırmak olduğu belirtilmektedir. Hiç kuşkusuz edebiyat bu amacı gerçekleştirmek için çeşitli edebi ürünleri işe koşmaktadır ki menkıbeler de bunlardan biridir. En genel anlamıyla menkıbeler din büyüklerinin veya tarihe mâl olmuş ünlü kimselerin yaşamlarını ve davranışlarını anlatan olağanüstü hikayelerdir. Eğitim-öğretimde menkıbe kullanımının öğrencilerin önemli din ve devlet büyüklerinin yaşamlarına, duygu ve düşüncelerine ilişkin fikirler edinmelerine ve onları örnek alarak milli ve manevi değerlerinin gelişmesine katkı sağladığı söylenebilir. Sosyal bilgiler derslerinde kolaylıkla kullanılabilecek bir edebi ürün olmasına rağmen ilgili literatür tarandığında sosyal bilgiler öğretiminde menkıbelerin kullanımına ilişkin yapılan araştırmalarda nitelik ve nicelik açısından birtakım sınırlılıklar olduğu dikkati çekmektedir. Bu araştırmanın amacı sosyal bilgiler öğretiminde menkıbe kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve derse karşı tutumlarına etkisini incelemektir. Karma yöntemin işe koşulduğu araştırmanın nicel kısmında yarı deneysel desen kullanılırken, nitel kısmında ise olgubilimden yararlanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2022-2023 eğitim-öğretim yılında, Kocaeli il merkezindeki bir devlet ortaokulunda öğrenim gören toplam 28 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak "Akademik Başarı Testi", "Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği", "Yapılandırılmış Görüşme Formu" ve "Öğrenci Günlükleri" kullanılmıştır. Araştırmanın nicel kısmına ait verilerin analizinde çift yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılırken, nitel kısmına ilişkin veriler ise betimsel ve içerik analizi aracılığıyla çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretiminde menkıbe kullanımının öğrencilerin akademik başarılarını arttırdığı ve derse karşı olumlu tutum geliştirmelerini sağladığı ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda araştırma sonuçlarına dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmeni yetiştiren kurumlara, öğretmenlere ve sosyal bilgiler eğitimi araştırmacılarına yönelik birtakım önerilerde bulunulmuştur.

ANAHTAR KELİMELER: Sosyal bilgiler, menkıbe, akademik başarı, tutum, edebi ürün

Ekim 2023, 288 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

THE EFFECT OF USING LEGEND IN SOCIAL STUDIES TEACHING ON THE STUDENTS' ACADEMIC ACHIEVEMENTS AND ATTITUDES TOWARDS THE COURSE

FATMA KAYALI

KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF SOCIAL SCIENCES AND TURKISH EDUCATION
SOCIAL STUDIES EDUCATION
SUPERVISOR: PROF. DR. SELAHATTİN KAYMAKCI

Literature is among the artistic works that people have used to communicate with each other throughout history. As it is known, literature is defined as the art in which people express their feelings, thoughts and dreams verbally and in writing through language. It is stated that one of the important purposes of literature is to educate and provide people with knowledge, skills, values and attitudes. Undoubtedly, literature uses various literary works to achieve this goal, and legends are one of them. In the most general sense, legends are extraordinary stories that tell about the lives and behaviors of religious leaders or famous historical figures. It can be said that using legends in teaching-learning activities helps students to acquire ideas about the lives, feelings and thoughts of important religious and state leaders and contribute to the development of their national and moral values by taking them as models. Although it is a literary product that can be easily used in social studies lessons, the related literature showed that there are some limitations in terms of quality and quantity in studies on the use of legends in social studies teaching. The aim of this study is to examine the effect of using legend in social studies teaching on students' academic success and attitudes towards the course. This study used mixed method, in this context a quasi-experimental design was used in the quantitative part of the study and phenomenology was used in the qualitative part of it. The study group of the study consisted of in total 28 students, studying at a public middle school in the city center of Kocaeli in the 2022-2023 academic year. “Academic Achievement Test”, “Attitude Scale Towards Social Studies Course”, “Structured Interview Form” and “Student Diaries” were used as data collection tools in the study. The collected data were analyzed with two-way analysis of variance (ANOVA), descriptive and content analysis. As a result of the study, it was revealed that using legends in social studies teaching increased students' academic achievements and enabled them to develop positive attitudes towards the course. In this regard, based on the study results, some suggestions have been made for social studies teacher training institutions, social studies teachers and social studies education researchers.

KEYWORDS: Social studies, legend, academic achievement, attitude, literary works

October 2023, 288 Page

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca desteğini esirgemeyen, mütevazı kişiliği ve akademik bilgi birikimi ile örnek aldığım, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum değerli danışmanım Prof. Dr. Selahattin KAYMAKCI'ya sonsuz şükranlarımı sunarım.

Çalışmama sağladığı katkılardan dolayı Prof. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN'a ve Doç. Dr. A. Teyfur ERDOĞDU'ya teşekkürlerimi sunmaktan onur duyarım. Yardımseverliğini içtenlikle hissettiğim, bilgi ve tecrübesiyle bana destek olan Dr. Öğr. Üyesi Tuğba TURGUT'a ve jüri üyem Dr. Öğr. Üyesi İbrahim DEMİRBAŞ'a teşekkürlerimi sunarım.

Değer yargılarımın mimarı, attığım her adımda elimi şefkatle tutan, bana beklentisiz sevgiyi; hangi mevkide olursam olayım en önemli şeyin doğru, dürüst, ahlaklı ve adil bir birey olmak olduğunu öğreten bu hayattaki en büyük şansım, şükür sebebim canım aileme teşekkürümü borç bilirim. Bu çalışmayı hayatımın ışığı, en yakın arkadaşım, en iyi anlayanım, cömertliğine, sevgisine ve tüm canlılara olan merhametine hayranlık duyduğum yaşam öğreticim babama ithaf ediyorum.

Fatma KAYALI

Kastamonu, 2023

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAYI ... **ii**
TAAHHÜTNAME ... **iii**
ÖZET ... **iv**
ABSTRACT ... **v**
TEŞEKKÜR ... **vi**
İÇİNDEKİLER ... **vii**
ŞEKİLLER VE GÖRSELLER DİZİNİ ... **x**
TABLOLAR DİZİNİ ... **xi**
GRAFİKLER DİZİNİ ... **xiii**
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ... **xiv**
1. GİRİŞ ... **1**
1.1 Problem Durumu ... 1
1.2 Araştırmanın Amacı ... 6
1.3 Araştırmanın Önemi ... 6
1.4 Araştırmanın Varsayımları ... 10
1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları ... 10
1.6 Tanımlar ... 10
2. KURAMSAL ÇERÇEVE ... **12**
2.1 Edebiyatın Tanımı ... 12
2.2 Edebi Eser ve Edebi Ürün ... 14
2.3 Bazı Edebi Ürünler ve Menkıbeler ... 16
2.3.1 Destan ... 16
2.3.2 Efsane ... 19
2.3.3 Mit ... 21
2.3.4 Masal ... 24
2.3.5 Halk Hikayesi ... 26
2.3.6 Gazavatname ... 29
2.3.7 Menkıbe ... 31
2.3.7.1 Menkıbelerin özellikleri ... 34
2.3.7.2 Menkıbelerin tarihsel gelişimi ... 36
2.3.7.3 Menkıbe, efsane ve mit ilişkisi ... 39
2.3.7.4 Menkıbeler ve çocuk ... 44
2.3.7.5 Menkıbelerin eğitim-öğretim ortamındaki yeri ve kullanımı ... 48
2.4 Menkıbeler ve Sosyal Bilgiler ... 49
2.4.1 Menkıbeler ve Sosyal Bilgiler Öğretimi İlişkisi ... 49
2.4.2 Menkıbelerin Sosyal Bilgiler Öğretimindeki Yeri ve Kullanımı ... 50
2.4.2.1 Menkıbelerin yararları ... 50
2.4.2.2 Menkıbelerin sınırlılıkları ... 52
2.4.2.3 Menkıbelerin kullanımında dikkat edilmesi gereken hususlar ... 52
2.4.3 Menkıbeler ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ... 53
2.4.3.1 2018 SBDÖP yetkinliklerinde menkıbeler ... 53
2.4.3.2 2018 SBDÖP özel amaçlarında menkıbeler ... 54
2.4.3.3 2018 SBDÖP becerilerinde menkıbeler ... 55
2.4.3.4 2018 SBDÖP değerlerinde menkıbeler ... 58

2.4.3.5 2018 SBDÖP programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlarda menkıbeler ... 58
2.4.3.6 2018 SBDÖP öğrenme alanları ve kazanımlarında menkıbeler ... 59
2.5 Literatür Taraması ... 63
2.5.1 Kuramsal Araştırmalar ... 63
2.5.1.1 Yurt dışında yapılan kuramsal araştırmalar ... 63
2.5.1.2 Yurt içinde yapılan kuramsal araştırmalar ... 64
2.5.2 Uygulamalı Araştırmalar ... 67
2.5.2.1 Yurt dışında yapılan uygulamalı araştırmalar ... 67
2.5.2.2 Yurt içinde yapılan uygulamalı araştırmalar ... 68
3. YÖNTEM ... 73
3.1 Araştırmanın Deseni ... 73
3.1.1 Nicel Bölüm ... 79
3.1.2 Nitel Bölüm ... 81
3.2 Çalışma Grubu ... 83
3.2.1 Nicel Çalışma Grubu ... 83
3.2.2 Nitel Çalışma Grubu ... 84
3.3 Öğretim Materyali ... 84
3.4 Veri Toplama Araçları ... 86
3.4.1 Nicel Veri Toplama Araçları ... 86
3.4.1.1 Akademik başarı testi ... 86
3.4.1.2 Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği ... 92
3.4.2 Nitel Veri Toplama Araçları ... 92
3.4.2.1 Yapılandırılmış görüşme formu ... 92
3.4.2.2 Öğrenci günlükleri ... 93
3.5 Uygulama Süreci ve Verilerin Toplanması ... 94
3.6 Verilerin Analizi ... 96
3.6.1 Nicel Verilerin Analizi ... 97
3.6.1.1 Akademik başarı testinden elde edilen verilerin analizi ... 97
3.6.1.2 Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeğinden elde edilen verilerin analizi ... 98
3.6.2 Nitel Verilerin Analizi ... 99
3.7 Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği ... 100
3.8 Araştırmanın Etiği ... 102
4. BULGULAR VE YORUM ... 103
4.1 Nicel Verilerin Analizinden Elde Edilen Bulgular ve Yorum ... 103
4.1.1 Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum ... 103
4.1.2 İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum ... 106
4.2 Nitel Verilerin Analizinden Elde Edilen Bulgular ve Yorum ... 108
4.2.1 Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum ... 108
4.2.1.1 Menkıbelerle işlenen sosyal bilgiler derslerinin daha önceki derslerden farkına ilişkin görüşler ... 109
4.2.1.2 Menkıbe ile işlenen dersin öğrenme sürecine etkilerine ilişkin görüşler ... 111
4.2.1.3 Uygulama sürecinde karşılaşılan zorluklara ilişkin görüşler ... 113
4.2.1.4 Menkıbe kullanılarak işlenen derste ilgi çeken noktalara ilişkin görüşler ... 115
4.2.1.5 Menkıbe kullanılarak işlenen derste dikkati dağıtan etkinliklerin varlığına ilişkin görüşler ... 117

4.2.1.6 Menkıbelerle işlenen derslerde en çok ilgi çeken etkinliklere ilişkin görüşler ... 119
4.2.1.7 Menkıbelerle işlenen derslerde öğretmenin rolüne ilişkin görüşler ... 121
4.2.1.8 Menkıbe kullanarak işlenen sosyal bilgiler dersinin diğer derslerde kullanılma önerisine ilişkin görüşler ... 122
4.2.1.9 Menkıbeleri kullanarak işlenen dersin görev ve sorumluluklar bağlamında diğer derslerden farka ilişkin görüşler ... 124
4.2.1.10 Menkıbeleri kullanarak işlenen dersin niteliğinin artırılmasına ilişkin öneriler hakkında görüşler ... 125
4.2.2 Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum ... 127
4.2.2.1 Öğrencilerin birinci hafta yazdıkları günlüklerine ilişkin bulgular ve yorum ... 127
4.2.2.2 Öğrencilerin ikinci hafta yazdıkları günlüklere ilişkin bulgular ve yorum ... 132
4.2.2.3 Öğrencilerin üçüncü hafta yazdıkları günlüklere ilişkin bulgular ve yorum ... 137
4.2.2.4 Öğrencilerin dördüncü hafta yazdıkları günlüklere ilişkin bulgular ve yorum ... 142
5. SONUÇ VE ÖNERİLER ... 149
5.1 Sonuç ve Tartışma ... 149
5.1.1 Nicel Bulgulara İlişkin Sonuç ve Tartışma ... 149
5.1.2 Nitel Bulgulara İlişkin Sonuç ve Tartışma ... 150
5.2 Öneriler ... 153
5.2.1 Sosyal Bilgiler Öğretmeni Yetiştiren Kurumlara Yönelik Öneriler ... 153
5.2.2 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Öneriler ... 154
5.2.3 Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmacılarına Yönelik Öneriler ... 154
KAYNAKLAR ... 155
EKLER ... 169
EK A Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni ... 170
EK B Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İzni ... 171
EK C Etik Kurul İzni ... 172
EK D Akademik Başarı Testi ... 173
EK E Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği ... 184
EK F Yapılandırılmış Görüşme Formu ... 187
EK G Sosyal Bilgiler Öğretiminde Menkıbelerin Kullanımına İlişkin Hazırlanan Ders Planları ve Çalışma Yaprakları ... 188
EK G.1 Ders Planı 1 ... 188
EK G.2 Ders Planı 2 ... 213
EK G.3 Ders Planı 3 ... 240
EK G.4 Ders Planı 4 ... 269
EK H Çalışma Yapraklarının Hazırlanmasında Kullanılan Kaynaklar ... 285
EK I Uygulama Sürecine İlişkin Seçilmiş Fotoğraflar ... 286

ŞEKİLLER VE GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 3.1 Karma araştırma desenleri 78
Şekil 3.2 Deneysel desenlerin özellikleri 80
Şekil 3.3 Araştırmada kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin akış şeması 81
Şekil 3.4 Çalışma yapraklarının geliştirilme süreci 85
Şekil 3.5 Akademik başarı testinin geliştirilme süreci 87
Şekil 3.6 Araştırmada uygulanan işlem adımları 96

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1 Menkıbe, efsane ve mitin özellikleri 43
Tablo 2.2 Birey ve toplum öğrenme alanında menkıbelerle ilişkili olan kazanımlar 60
Tablo 2.3 Kültür ve miras öğrenme alanında menkıbelerle ilişkili olan kazanımlar 60
Tablo 2.4 Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında menkıbelerle ilişkili olan kazanımlar 62
Tablo 2.5 Küresel bağlantılar öğrenme alanında menkıbelerle ilişkili olan kazanımlar 62
Tablo 3.1 Karma araştırma yönteminin güçlü ve zayıf yönleri 76
Tablo 3.2 Araştırmanın deneysel deseninin görünümü 80
Tablo 3.3 Araştırmanın nicel bölümüne ilişkin demografik bilgiler 84
Tablo 3.4 Akademik başarı testinin pilot uygulamalarına ilişkin TAP analizi sonuçları 89
Tablo 3.5 Akademik başarı testine ilişkin madde güçlük ve ayırt edicilik indeksleri 90
Tablo 3.6 Akademik başarı testi maddelerinin konulara göre belirtke tablosu 91
Tablo 3.7 Akademik başarı testi öntest ve sontest verilerine ilişkin normallik testi sonuçları 97
Tablo 3.8 Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği verilerine göre normallik testi sonuçları 99
Tablo 3.9 Araştırmanın geçerlik ve güvenirliğinin sağlanmasına ilişkin yürütülen çalışmalar 101
Tablo 4.1 Öğrencilerin akademik başarı testi öntest-sontest puanlarının ortalama ve standart sapma değerleri 103
Tablo 4.2 Öğrencilerin akademik başarı testi öntest-sontest puanlarının ANOVA sonuçları 104
Tablo 4.3 Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği öntest-sontest puanlarının ortalama ve standart sapma değerleri 106
Tablo 4.4 Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği öntest-sontest puanlarının ANOVA sonuçları 106
Tablo 4.5 Menkıbelerle işlenen sosyal bilgiler dersinin daha önce işlenen sosyal bilgiler dersinden farklılıklarına ilişkin öğrenci görüşleri 109
Tablo 4.6 Menkıbelerle uygulama yapılan dersin öğrenme sürecine katkılarıyla ilgili görüşleri 111
Tablo 4.7 Dersin uygulama sürecinde karşılaşılan zorluklara ilişkin öğrenci görüşleri 113
Tablo 4.8 Menkıbeler kullanılarak işlenen derste ilgi çeken hususlara ilişkin öğrenci görüşleri 115
Tablo 4.9 Menkıbelerle işlenen derste dikkatin dağıldığı etkinliklere yönelik öğrenci görüşleri 118
Tablo 4.10 Menkıbeleri kullanarak işlenen derslerde en çok hangi etkinliğin neden sevildiğine ilişkin öğrenci görüşleri 119

Tablo 4.11 Menkıbe kullanarak işlenen derste öğretmenin rolüne ilişkin öğrenci görüşleri 121
Tablo 4.12 Menkıbeleri kullanarak işlenen sosyal bilgiler dersinin diğer dersler içinde kullanılmasına ilişkin öğrenci görüşleri 123
Tablo 4.13 Menkıbelerle işlenen dersteki görev ve sorumluluklar ile önceki derslerdeki görev sorumluluklar arasındaki farklara ilişkin öğrenci görüşleri 124
Tablo 4.14 Menkıbeler kullanılarak işlenen dersin niteliğinin artırılmasına ilişkin tavsiyelere ait öğrenci görüşleri 126
Tablo 4.15 Birinci hafta öğrenci günlüklerinde belirlenen temaların frekans dağılımı 127
Tablo 4.16 Birinci haftadaki günlüklerde keşfetme temasına ilişkin görüşleri 128
Tablo 4.17 Birinci haftadaki günlüklerde zorlanma temasına ilişkin öğrenci görüşleri 130
Tablo 4.18 Birinci hafta günlüklerinde etkilenme temasına ilişkin öğrenci görüşleri 131
Tablo 4.19 İkinci hafta öğrenci günlüklerinde belirlenen temaların frekans dağılımı 132
Tablo 4.20 İkinci hafta etkilenme temasına ilişkin öğrenci görüşleri 132
Tablo 4.21 İkinci hafta keşfetme temasına ilişkin öğrenci görüşleri 135
Tablo 4.22 İkinci hafta zorlanma temasına ilişkin öğrenci görüşleri 136
Tablo 4.23 Üçüncü hafta öğrenci günlüklerinde belirlenen temaların frekans dağılımı 137
Tablo 4.24 Üçüncü hafta keşfetme temasına ilişkin öğrenci görüşleri 138
Tablo 4.25 Üçüncü hafta zorlanma temasına ilişkin öğrenci görüşleri 140
Tablo 4.26 Üçüncü hafta etkilenme temasına ilişkin öğrenci görüşleri 141
Tablo 4.27 Dördüncü hafta öğrenci günlüklerinde belirlenen temaların frekans dağılımı 143
Tablo 4.28 Dördüncü hafta etkilenme temasına ilişkin öğrenci görüşleri 143
Tablo 4.29 Dördüncü hafta zorlanma temasına ilişkin öğrenci görüşleri 145
Tablo 4.30 Dördüncü hafta etkilenme temasına ilişkin öğrenci görüşleri 146

GRAFİKLER DİZİNİ

Sayfa

Grafik 4.1 Öğrencilerin sosyal bilgiler dersi akademik başarı testi puanları 105
Grafik 4.2 Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği puanları 108

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Simgeler

f	**:** Frekans
%	**:** Yüzde
x̄	**:** Aritmetik Ortalama

Kısaltmalar

Ed.	**:** Editör
MEB	**:** Millî Eğitim Bakanlığı
SBDÖP	**:** Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı
SPSS	**:** Statistical Package for Social Sciences
TAP	**:** Test Analysis Programs
vb.	**:** ve benzeri
vd.	**:** ve diğerleri

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, sınırlılıkları, araştırmada geçen tanım ve terimlere yer verilmiştir.

1.1 Problem Durumu

Terbiye; eğitim anlamına gelen "edep" kelimesinden türemekte ve edebiyat sözcüğünün kökünü oluşturmaktadır (Kavcar, 1999). İnsanoğlunun hafızası niteliğini taşıyan edebiyat, onların acılarını, üzüntülerini, geçmiş ve bugün hakkında bilgi vererek gelecekten beklentilerini dile getirmelerinde önemli bir araç olmuştur. Böylece sözle anlatımın eksik kaldığı yerde yazıyla duygu ve düşünceler aktarılmış, güzellik ve sanat anlayışıyla oluşturulan edebiyat insanoğlunun hafızası olmuştur (Değirmenci Toraman, 2018).

Edebiyat alanında ortaya konulan eserlerin ana malzemesi olan dil aracılığı ile inşa edildiğini söylemek mümkündür. Bu anlamda edebi eserler toplumların ortak duygu ve düşüncelerinin yansıtılıp, dile getirilmesinde büyük önem arz etmektedir. Söz konusu duygu ve düşüncelerin bireylere aşılanmasında edebi eserler eğitim-öğretim faaliyetlerinin her kademesinde bir araç olarak kullanılabilir (Aytaş, 2006).

İnsan ve insan topluluklarını ele alan edebiyat ve eğitim arasında da sıkı bir bağ vardır. İnsana dair her şey bu iki alanın konusunu oluşturmaktadır (Kavcar, 1999). Bu bağlamda edebiyat kavramının estetik ve öğreticilik gibi iki temel bakış açısı vücuda gelmektedir. Ancak edebiyat kavramı sadece estetik yönüyle ele almamalı, toplumun kültürünü kendi kuşağına ve gelecek kuşaklara aktarmada bir araç olarak kullanılmalıdır (Torun ve Güzel, 2003). Zira farklı disiplinlerarasındaki ilişkileri belirten ve öğretim tarzını vurgulayan disiplinlerarası yaklaşım öğrencilerin yaşamı bir bütün olarak görmelerini sağlarken, değişik bilgi alanları arasındaki ilişkileri ve diğer konu alanlarıyla bütünleşmeyi teşvik eder. Tural (1990)'ın *"insanı hem fert, hem de cemiyet planında, vak'a halinde de ele almaya çalışan bilgi sahalarından ikisi, tarih ve edebiyattır"* kabilindeki açıklaması disiplinlerarası ilişkilerin ehemmiyetini ve eğitim-öğretimde birbirlerinden istifade etmesi bakımından oldukça anlamlıdır (Tural,

1990'dan aktaran Akkuş, 2006). Öte yandan akıl ve bilimselliğin ön planda olduğu uygar toplumların seviyesine çıkabilmek için geleneksel eğitim uygulamalarından uzaklaşılarak, öğrenciyi merkeze alan çağdaş eğitim uygulamalarına geçilmelidir. Böylece öğretmen ve öğrenci etkileşiminin üst seviyede olduğu eğitim-öğretim ortamlarının sağlanması gerekmektedir. Bu noktada edebiyat çağdaş eğitim ortamlarında kullanma yönünden oldukça uygundur (Ünal ve Çelikkaya, 2009). Ancak edebiyatta edebi ürünlerin Türkçe ve Edebiyat derslerinde kullanılabileceğine ilişkin yaygın bir görüş bulunmaktadır. Buna karşın öğrenme-öğretme süreçlerinde edebi ürünlerin ve materyallerin kullanılması oldukça uygun bir yapıdadır (Dolmaz, 2018; Tokcan, 2020).

Edebi ürünlerin ve konu hakkındaki öğretici metinlerin öğrenme-öğretme etkinlikleri içinde kullanılması öğrencilerin okuma, yazma, anlama ve dinleme becerilerini kazanma yönünden faydalıdır (Çelik, 2018). Şiir, öykü, menkıbe, roman gibi edebi ürünler öğretirken eğlendiren, aynı zamanda öğrencilerde hayal gücü ve yaratıcı düşünme becerisinin gelişmesine katkıda bulanan edebi ürünlerdendir (Dolmaz, 2018). Edebi ürünlerden öğrenme-öğretme süreçlerinden yararlanma toplumsal değerlerin kazandırılması, duyguların eğitimi, kültürün gelecek nesillere aktarımı yönünden önemli bir yere sahiptir (Pilav, 2014; Kolaç ve Özer, 2018; Eskimen ve Kılıçoğlu, 2020). Kültür ve değer aktarımında toplumsal yaşamda uyumlu ve etkin vatandaş yetiştirme yönünden önemli bir misyona sahip sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanılmasının gerekliliği aşikardır. Bu sebeple sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerden faydalanmak büyük önem arz etmektedir (Dolmaz, 2018).

Edebiyatın konusunu yaşamın içinden olaylar oluşturmaktadır. Bu yönüyle sosyal bilimlerle iç içe olan edebiyatın, çeşitli sosyal bilim disiplinlerine ait içeriklerin öğrencilerin seviyelerine uygun şekilde aktarıldığı sosyal bilgiler dersi ile de yakından ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Değirmenci Toraman (2018) konu hakkında benzer bir görüşe sahiptirler. Buna göre araştırmacılar edebiyatın çeşitli dersler ile ilişkili olduğuna dikkat çekerek sosyal bilgiler öğretiminde sözlü ve yazılı edebiyat ürünlerine yer verildiğinin altını çizmişlerdir. Dolayısıyla sosyal bilgiler dersinin içeriği edebiyat ile yakından ilişkili olduğu aşikardır (Tokcan, 2020).

Sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerden yararlanmak dersin daha eğlenceli ve anlaşılır hale gelmesine katkı sağlayacaktır. Öte yandan edebi ürünlerin sosyal bilgiler öğretiminde kullanılması bilgilerin kalıcı hale gelmesine, öğrencilerin konuya farklı açılardan bakmalarına, ders içeriğinin zenginleşmesine, dersin ilgi çekici hale gelmesine katkı sağlayarak öğrencilerin motivasyonlarının artıracaktır (Gülüm ve Ulusoy, 2008; Yeşilbursa ve Sabancı, 2015; Beldağ ve Aktaş, 2016). Buradan yola çıkarak sosyal bilgiler dersinin ezber dersi olarak görülmesine, öğrencinin öğrenme-öğretme sürecinde pasif olmasına ve kitabın merkeze alınmasına ilişkin olumsuz tutumların aksine öğrenciyi merkeze almada edebi ürünlerin dersi zenginleştirmede önemli katkıları olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan bu derste edebi ürünlerden faydalanmak öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alan hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkı sağlayacaktır (Öztürk vd., 2014).

İnsan hayatını temele alarak temsil eden her ürün gibi edebi ürünler de sosyal bilgiler öğretimi açısından değer taşır. Şiir, hikâye, roman ve tiyatro eseri gibi edebi ürünler dışında insanın çeşitli durumlarını ele alan türkü, destan ve menkıbe de aynı derece önemlidir (Şimşek, 2006). Sosyal bilgiler öğretiminde dersi daha eğlenceli hale getirecek edebi ürün kullanımı materyal çeşitliliği açısından sosyal bilgiler öğretimine katkıda bulunmaktadır. Sözlü ve yazılı edebiyat ürünlerin (hikâye, anı, mektup, menkıbe, gezi yazısı, şiir, söylev, destan, fıkra, marş, masal, menkıbe, mitoloji, özdeyiş, şarkı, türkü gibi) sosyal bilgiler ders kitaplarında yer verilmesi ile materyal çeşitliliği sağlanmış ve derse ahenk katılmış olacaktır (Avcı ve Asma, 2017).

Edebi ürünler içerisinde çok farklı biçimlerde kendini gösterenlerden biri de nesir sınıfında yer alan menkıbelerdir (Topçu ve Kaymakcı, 2018). Menkıbe, sözlüklerde kelime anlamı olarak *"övünülecek güzel iş, hareket, olağanüstü olaylarla ilgili anlatı, hikâye"*; özel anlamı ise *"din büyüklerinin veya tarihe geçmiş ünlü kimselerin yaşamları ve olağanüstü davranışlarıyla ilgili hikâye"* şeklinde ifade edilmektedir (Özçelik, 2015). Menkıbe, zaman ve mekân fark etmeksizin meraklı insan topluluklarına sohbet ortamlarında olağanüstü/kutsal özelliklere sahip olduğuna inanılan şahsiyetlerin kerametlerinin (olağanüstülüklerinin) anlatıldığı sözlü kültür ürünleridir (Gülerer, 2013). Araştırmalarda geçen olağanüstü kavramı ile kastedilen akıl ve mantık kurallarına göre açıklanamayan durumlar, evliyalara atfedilen

kerametler aynı anda birden fazla yerde bulunma, savaşlarda insanüstü güçler gösterme, türbelere nur inmesi, şehitliklerden tekbir seslerinin duyulması, gerçekleşecek olan olayların rüyada görülmesi şeklinde ifade edilebilir (Sarıköse, 2011).

Menakıbname kaynağını hadis kitaplarından alan ve İslamiyetin temel kitabı olan Kur'an-ı Kerim'den sonra oldukça güzel eserlerin ortaya konulduğu edebi ürünlerdir. Orta Asya, Anadolu, Arap Yarımadası, Afrika'dan Balkanlara kadar uzanan geniş bir coğrafyada ilgi ve merakla okunan eserler olmuşlardır. Menakıbnameler insanın gönül ve düşünce dünyasını zenginleştirip şekillendiren, uzun yıllar boyunca da insanların ruhunu terbiye etme işlevini gören edebi eser türlerindendir (Canım, 2013).

Menkıbelerin örnek insan modelinde *"iyi insan"* motiflerinin bulunması tarihte yer edinmiş önemli kişilerin olağanüstü özelliklerine ve yaşamlarına yer verilmesi, bu yolla öğrencilere geniş bir perspektifle bilgilerin sunulması ortaokul seviyesindeki öğrencilerin zengin hayal dünyalarına hitap etmektedir (Ağız, 2019). Öğrencilerin derslerde anlatılan dönemle ilgili bilgileri göz önüne getirememekte, anlatılan olayların bilincinde olamamaktadır. Ancak bir ders materyali olarak kullanılan tarihi hikayeler, menkıbeler ve olağanüstü olaylar barındırdıkları özellikler sayesinde öğrencilerin anlatılan dönemle ilgili içtimai, siyasi ve iktisadi durumu tahlil etmelerini kolaylaştırmaktadır. Bununla birlikte menkıbe ve olağanüstü olaylar derslerde istenilen hedeflere ulaşılmasında etkili materyallerdir. Pedagojik ilkeler doğrultusunda, öğrencilerin gelişim süreci dikkate alınarak derste konuları destekleyecek şekilde kullanılan materyaller akademik başarıyı ve derste verimi arttıracaktır. Ayrıca çocukların sosyalleşmesi ve ahlaki gelişiminde menkıbeler önemli roller üstlenmektedir (Sarıçelik, 2002).

Menkıbeler sosyal bilgiler dersinin her aşamasında kullanılabilecek, milli ve manevi değerleri kazandırırken, konu içinde geçen önemli kişilerin hayat hikayeleri öğretilirken yararlanılan edebi ürün çeşitlerinden biridir (Topçu ve Kaymakcı, 2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında edebi ürün kullanımının önemli olması, hazırlanan programlarda da buna vurgu yapılması sosyal bilgiler dersinde menkıbe kullanımının önemini bir kat daha arttırmıştır. Menkıbeler milli şuurun uyandırılması,

çocuklara milli ve manevi değerlerin kazandırılması, Türk kültürünün tanıtılması ve erdemli insan tiplemesinin oluşması noktasında sosyal bilgiler öğretim programının amaçladığı hedeflere ulaşılmaması noktasında önemlidir (Ağız, 2019). Bu çerçevede derslerde menkıbe ve kıssa kullanımı kalıcı öğrenmeleri sağlamakta, dersi eğlenceli ve ilgi çekici hale getirmekte, öğrenciler de değer eğitiminin gerçekleşmesine katkı sağlamakta ve öğrenciler için rol-model örnekler içermekte, soyut kavramların soyutlaştırılmasına katkı sağlamakta, empati becerisini geliştirmekte, ders niteliğinde verdiği mesajlar ile öğrencinin hem duygu dünyasını hem de düşünce dünyasını geliştirmektedir (Kaya, 2020).

Menkıbeler yoluyla ders zevkli hale gelirken öğrencilere milli bilinç kazandırılmakta öğrencilerin manevi yönleri güçlenmektedir. Özellikle tarih konularında geçen önemli şahsiyetlerin hayat hikayelerini öğrenmelerine katkı sağlayarak dersin her aşamasında kullanılmakta, ilgi ve dikkatin konu üzerine toplanmasına yardımcı olmaktadır (Topçu ve Kaymakcı, 2018).

Geçmişten günümüze eğitim uygulamalarının değişmesi, bireysel farklılıkların dikkate alınması sürecini başlatmış, öğrenmenin tek bir boyutta sınırlı kalmadığı, yaparak ve yaşayarak öğrenme sürecini dikkate alan eğitim felsefelerinin gündeme gelmesini zorunlu kılmıştır. Sosyal bilgiler dersini düz anlatım yönteminin sıkıcılığından kurtarmak, öğrencilerin ilgisini çekmek, bilgilerin kalıcılığını arttırmak amacıyla çeşitli öğretim yöntem ve teknikleri kullanılmaktadır. Edebi ürünler de sosyal bilgiler dersinin öğrenciye vermek istediği bilgi, beceri ve değerlerin kullanımı için önemli materyallerdir. Nitekim literatür incelendiğinde öğrenme-öğretme süreçlerinde edebi ürünlerden yararlanılması öğrencilerin akademik başarı, derse karşı tutum ve motivasyonlarının olumlu yönde etkilediğini (Top, 2009; Sidekli vd., 2013; Ünlü, 2016; Özkan ve Geneç, 2017; Değirmenci Toraman, 2018) ortaya koyan çok sayıda araştırma mevcuttur. Edebi ürünlerin öğrenme-öğretme sürecindeki olumlu etkisine karşın menkıbelerin bu süreçteki etkisini inceleyen araştırmaların sayısı oldukça sınırlıdır (Topçu ve Kaymakcı, 2018; Ağız, 2019). Mevcut araştırmaların varlığı göz önünde bulundurulduğunda sosyal bilgiler öğretiminde menkıbeler aracılığıyla gerçekleştirilen öğretimin öğrencilerin akademik başarı ve derse karşı

tutumlarını nasıl etkileyeceği gibi çeşitli uygulamalı araştırmaların yapılması ihtiyacını ortaya koymaktadır.

1.2 Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı sosyal bilgiler dersinde menkıbe kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve derse karşı tutumlarına etkisini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Öğrencilerin akademik başarı testi puanları gruplara (deney-kontrol), ölçümlere (öntest-sontest) ve bunların ortak etkisine göre farklılaşmakta mıdır?
2. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği puanları, gruplara (deney-kontrol), ölçümlere (öntest-sontest) ve bunların ortak etkisine göre farklılaşmakta mıdır?
3. Deney grubu öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde menkıbelerin kullanımına ilişkin görüş ve düşünceleri nelerdir?
4. Menkıbelerle işlenilen sosyal bilgiler dersinin öğrenci günlüklerine yansıması nasıldır?

1.3 Araştırmanın Önemi

Edebi ürünler toplumun hafızasını oluşturan bilgi depoları olmaları hasebiyle milletlerin geçmişlerini yansıtan önemli ürünlerdir. Bununla birlikte toplumların uluşlaşma süreçlerini tamamlama noktasında büyük öneme sahiptir (Sanlı, 2011). Edebi ürünler bu yönüyle toplumlarının kimlik oluşturma, milli duyguları benimsetme, hadiselere çok yönlü bakabilme becerisi kazandırmaktadır (Kolaç ve Özer, 2018). Sosyal bilgiler dersi insan ve insana dair bilgileri konu edinmesi nedeniyle edebiyatı ve edebi ürünlerden yararlanmayı önemsemektedir. Bu derste edebi ürün kullanılmasını sağlayan unsurlar arasında soyut konuların somutlaştırılması, öğrenci başarısını ve motivasyonunu arttırması, empati ve eleştirel düşünme, dil kullanımı, zaman ve kronolojiyi algılama becerisini, sevgi, saygı, çalışkanlık, vatanseverlik gibi duyuşsal özelliklerin kazandırılması gibi özellikler yer almaktadır. Bu durum 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile dikkate alınmaya başlanmıştır. Konular içinde ve ders kitaplarında edebi ürünlere yer verilmesi gerektiği üzerinde durularak

edebi ürünlerin kullanılması tavsiye edilmiştir (Kaymakcı, 2013). Nitekim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (SBDÖP) öğrenme-öğretme sürecinin edebi ürünlerden yararlanmaya teşvik edilmesi ve uygun kazanımların geleneksel ve modern sanat ürünleri ile desteklenmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir (MEB, 2018). Dolayısıyla edebi ürünlerin söz konusu ders kapsamında kullanılması aynı zamanda kazanımların öğrencilere aktarılmasında önemli role sahiptir (Tokcan, 2020).

Sosyal bilgiler dersinde sözlü ve yazılı edebi ürünlerin eğitim-öğretim sürecinde bir ders materyali olarak kullanımı son zamanlarda artış göstermiştir. Anı, günlük, hikâye, makale, masal, mektup, menkıbe, biyografi, destan, efsane, gezi yazısı, roman, siyasetname, mâni, şarkı-türkü, tekerleme, fıkra, söylev, tiyatro ve şiir gibi türleri sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin kullanabileceği edebi ürünlerdendir (Sömen ve Göksu, 2017). Bu açıdan bakıldığında sosyal bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerinin ders materyali olarak kullanılması öğrencilerin geleneksel öğretim metodlarına göre; hoşlanma, dikkat çekme, istekli olma, kendini rahat hissetme, kişiliğiyle bütünleştirme, anımsama, zihninde canlandırma, öğrendikleriyle bağ kurma gibi duyuşsal davranış özelliklerinin yanında bilişsel beceriler bakımından kendilerini daha yetkin görmelerini sağlamaktadır (Öztürk ve Otluoğlu, 2002).

Edebi ürünler derslerin daha eğlenceli hale getiren ve çeşitli etkinliklerin yapılmasına imkân veren materyallerdir. Edebi ürünlerle desteklenen öğrenme ortamları öğrencilerde eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesine katkı sağlayarak, duyuşsal kazanımların yanı sıra öğrencilerin akademik başarısı ve derse karşı tutumlarında olumlu etki yapmaktadır (Öztaş, 2011). Öğrencilerin sosyal bilgiler dersini sevmelerinin nedenleri arasında eğlenceli bulmaları ve kolay olduğunu düşünmeleri yer almaktadır. Bu düşünceler ışığında sosyal bilgiler dersi eğlendirirken öğrencilerin ulaşılması istenen hedeflerin kazanımlarını etkinlikler yoluyla benimsetilmesini sağlar. Bu nitelikleri taşıyan eğlendirirken öğrenme fırsatı sunan öğretim materyallerinden biri de edebi ürünlerdir (Şimşek, 2005). Bu bağlamda sosyal bilgiler dersinde geleneksel öğretim yöntem ve yaklaşımlarını bir kenara bırakıp dersin amaçlarını gerçekleştirmek, dersten alınan verimi attırıp öğrencide istendik davranışların kazanılmasını sağlayarak öğrencilere gerekli bilgi, beceri ve yeteneklerin kazandırılması gerekmektedir. Özkan ve Geneç (2017) farklı yöntem, teknik ve

materyallerin derste kullanılmasının akademik başarıyı arttırdığını ifade etmişlerdir. Bu çerçevede edebi ürün türlerinden olup nesir sınıfında yer alan farklı biçimlerde kendini gösterenlerden biri de menkıbelerdir (Topçu ve Kaymakcı, 2018).

Menkıbe sözlükte "övünülecek güzel iş, hareket" olarak açıklanmış olup Hz. Peygamberin ve ashabının erdem ve faziletlerini anlatan hadislerin bölümleri için kullanılmış olan ifadedir (Şahin, 2022). Menkıbeler bireyleri doğruya ve iyiye yönlendiren edebi ürünlerdir. Bu eserlerde bireyleri doğruya ve iyiye sevk etme noktasında olumlu davranışlar tekdir edilirken olumsuz davranışlar eleştirilir. Kurgusal şekilde dinleyiciye aktarılan menkıbelerde anlatılan olaylar gerçekmiş gibi telakki edilerek efsanelerde olduğu gibi inanç mevzusu haline getirilir (Karakaş ve Akın, 2018). Bu kapsamda değerlerin bireylere aktarılmasında menkıbeler yol gösterici ve etkileme gücü yüksek olan edebi ürünlerdir. (Elbir, Selçuk ve Kahve, 2019). Menkıbelerin değer aktarımındaki rolü dikkate alındığında ilk ve ortaokul düzeyinde önemli bir ders olan sosyal bilgiler dersinde öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerlerin bireylere aktarımında menkıbelerin önemli olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) incelendiğinde adalet, bağımsızlık, duyarlılık, dürüstlük, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik vb. değerlerin kazandırılmasında büyük önem arz etmektedir (MEB, 2018).

Menkıbelerde anlatılan olayların bireylerin eleştirel düşünme, empati, karar verme, özdenetim, zaman ve kronolojiyi algılama gibi becerilerinin gelişimine katkı sağladığını söylemek mümkündür (Kaymakcı ve Er, 2013). Menkıbelerin bireylere değer ve beceri kazanımı noktasında katkıları göz önünde bulundurulduğunda ilk ve ortaokul düzeyindeki öğrencilerin hayal dünyalarında doğru ve iyi insan tiplemesinin resmedilmesi ve bunun somutlaşmasında menkıbeler büyük öneme sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Menkıbelerin iyi insan olma ve bunu teşvik etme noktasında içeriğinde yer alan kıssalar dikkate alındığında XXI. yüzyıl insanına yaşam boyu edinmesi gereken becerileri (iletişim, öz farkındalık, empati, duygularla başa çıkma vb.) örtük şekilde aktardığını söylemek mümkündür. Başka bir anlatımla ilk ve ortaokul düzeyinde

öğrenme-öğretme sürecinde uygun nitelikte bir menkıbeden yararlanma bireyin menkıbedeki kahramanlar ile empati kurmasını, kendinin ve duygularının farkında olarak bunu kontrol edebilmesini, gerektiğinde yanlış bir durumla karşı karşıya kaldığında kendini sorgulama gibi özdenetim becerilerinin gelişmesini destekleyecektir. Menkıbelerin bireye öğrenme-öğretme sürecinde sağladığı katkılar göz önünde bulundurulduğunda konu ile ilgili araştırmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir (Ağız, 2019). Dolayısıyla sosyal bilgiler dersi kapsamında menkıbelerden faydalanmanın öğrencilerin beceri ve değer kazanmaları noktasındaki etkisinin belirlenmesi önem arz etmektedir.

Sosyal bilgiler eğitimi alanında edebi ürünlerin öğrenme-öğretme sürecinde kullanımı oldukça yaygın olmasına karşın menkıbelerin öğrenme- öğretme sürecinde kullanımına ilişkin araştırmaların henüz gelişme aşamasında olduğunu söylemek mümkündür. Yapılacak bu araştırmayla menkıbelerin sosyal bilgiler dersinde nasıl kullanılacağına yönelik bir bakış açısı geliştirmek mümkün olacaktır.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen uygulama sosyal bilgiler dersi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Söz konusu derste öğrencilerin toplumsal yaşamda etkin, sorumlu ve üretken bireyler olarak yetişmesi hedeflenmektedir. Bu anlamda bireylerin geçmiş kültürlerine ilişkin kıssalardan hareketle sosyal bilgiler öğretiminde menkıbelerin kullanılmasına ilişkin bir araştırmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu araştırmanın öneminden biri de alanda ilk olmasından kaynaklanmaktadır ki araştırmayla öğrencilerin akademik başarılarının ve ders karşı tutumlarının gelişmesine yönelik sunduğu önerilerin uygulanabilirliği test edilecektir.

Sosyal bilgiler öğretiminde menkıbelerin kullanımının betimsel nitelikte (Topçu ve Kaymakcı, 2018) görüş almaya yönelik araştırmaların uygulama boyutu kazanması yönünden bu araştırmanın yöntemi, veri toplama araçları, uygulama yöntemi kazanması yönünden diğer branşlara esin kaynağı olacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte araştırmanın karma yöntem ile gerçekleştirilmesi literatürdeki boşluğu doldurması ve alana katkı sağlayacağı için önemli olduğunu söylemek mümkündür.

1.4 Araştırmanın Varsayımları

1. Öğrenciler kendilerine verilen akademik başarı testi, tutum ölçeği, yapılandırılmış görüşme formu ve yansıtıcı günlük sorularına doğru ve samimi cevaplar vermişlerdir.
2. Araştırmacı, deney ve kontrol grubunda yer alan katılımcılara araştırma süreci boyunca objektif davranmış olup araştırmayı etkileyecek bir davranışta bulunmamıştır.
3. Araştırma süresince dış etkenler, kontrol ve deney grubunu benzer şekilde etkilemiştir.
4. Araştırmada kullanılan akademik başarı testi, tutum ölçeği, yapılandırılmış görüşme formu ve günlükler veri toplamak için yeterlidir.

1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Haftada üç saat sosyal bilgiler dersi ve dört hafta süreyle,
2. Osman Gazi, Orhan Gazi, I. Murad, I. Bayezid, I. Mehmed, II. Murad, II. Mehmed, II. Bayezid, I. Selim, I. Süleyman, II. Selim, III. Murad dönemiyle ilgili 13 menkıbe ile sınırlıdır.
3. Seçilen menkıbelerin öğrencilerin seviyesine uygunluğu konusunda yararlanılan uzmanların görüşü ile sınırlıdır.

1.6 Tanımlar

Sosyal bilgiler: Bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması gayesiyle; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir. (MEB, 2005).

Akademik başarı: Önceden belirlenmiş olan bir programın kazanım ve hedeflerine ulaşma ve beklenileni gerçekleştirmedir (Demirtaş ve Güneş, 2002).

Tutum: Bireyin geçmiş deneyimlerinden etkilenerek var olan durumdaki duygu, düşünce ve davranışlarındaki eğilimdir (Çöllü ve Öztürk, 2006).

Edebiyat: "Edebiyat, insanları duygu, düşünce ve hayal bakımından yüksek bir kültüre eriştirmeyi amaçlayan eğitici öğretici bir bilim ve sanattır." (Artun, 2018).

Edebi eser: "İnsanı etkileyen, duygu, düşünce ve hayalleri harekete geçiren her türlü sözlü ve yazılı eserlerdir." (Torun ve Güzel, 2003).

Edebi ürün: Edebi metinleri oluşturan içerik unsurlarının ne ile ilgili olduğuna karşılık gelmesidir (Kınay, 2016).

Menkıbe: "Din büyüklerinin veya tarihe geçmiş ünlü kimselerin yaşamları ve olağanüstü davranışlarıyla ilgili hikâyelerdir" (TDK, 2023).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Edebiyatın Tanımı

Edebiyat Yunan-Latin dönemlerinden bu yana güzel sanatların bir kolu olarak görülmüştür. "Güzel"i temel almasından ötürü musiki, resim, mimarlık, heykelcilik ve edebiyat şeklinde beş sanat dalından biri olarak kabul edilmiştir. İlk zamanlar davet anlamında kullanılan edebiyat; insanı kötülüklerden alıkoyan, iyiliğe yönlendiren alışkanlık, güzel mizaç olarak adlandırılmıştır. Bunları müteakiben edebiyat söz söyleme ve ifade olarak ifade edilmenin yanında sözlü ve yazılı anlatımlarda hataya düşmemek için kullanılan kaidelerin genel bir adı da olmuştur (Aktaş, 2009). Literatürde yer alan tanımlara bakıldığında edebiyat Torun ve Güzel (2003)'e göre duyguları başkalarına aynı güzellikte duyurabilmek, doğayı, maddi alemi ince ayrıntısına kadar anlatmaktır. Oğuz (2017)'a göre hislerin ve düşüncelerin dil ile etkili ve güzel ifade edilmesi, tabiatı, gözle görülen çevreyi, dünyayı, insanlara aktarma, dile getirme; Artun (2018)'a göre *"Edebiyat, insanları duygu, düşünce ve hayal bakımından yüksek bir kültüre eriştirmeyi amaçlayan eğitici öğretici bir bilim ve sanattır."* Öte yandan Menteşe (2008) ise edebiyatı estetik yani sanatsal bir doyum sağlamak amacını güden dili araç değil amaç olarak kullanan kurmaca bir anlatım biçimi olarak belirtmiştir. İlgili literatürde konu hakkında yapılan tanımlardan yola çıkarak edebiyat, dil ve düşüncenin harmanlanması ile ortaya çıkan sanat dalı olarak tanımlanabilir.

Önemli ögeleri olan edebiyat birçok araştırmacı tarafından incelenmesi gereken bir konu alanı olarak görülmüştür. Estetik kaygı üzerine vurgu yapıldığına ve işlevlerine bakıldığında ise edebiyatın bir kültür aktarım aracı olduğu görülmektedir. Bu çerçevede edebiyatın estetik yönünün yanında öğretici niteliği bulunan bir bilim dalı olarak kabul edildiği söylenebilir (Artun 2018).

İlgili literatür incelendiğinde insanı eğitme işlevine yönelik edebi eserlerin yazıldığı anlaşılmaktadır. Yunus Emre şiirlerinden birçoğunu ve *Risaletü'n-Nushiyye* (öğüt kitabı) adlı eserini, Mevlâna *Mesnevi*sini, Nabi *Hayriyye* adlı eserini, Namık Kemal tiyatro eserlerini, Ahmed MiDHAT romanlarını, Tevfik Fikret *Haluk'un Defteri* ve

Şermin adlı eserlerini, Mehmed Akif *Safahat*ı, Hüseyin Rahmi romanlarını bireyleri yetiştirmek için oluşturmuştur (Kavcar, 1999). Bu çerçevede edebiyat insanı sosyal, ruhsal, dilsel gibi yönlerden etkileyerek şekil verme vazifesi görmüştür. Edebiyat çok yönlü olması ve insanların içeriğinde edebiyatta kendine has bir şeyler bulması nedeniyle her yaşta ve her çağda insanlar için bir uğraş alanı olmuştur. Dolayısıyla insanı merkeze alan edebiyat ve eğitim aynı amaç doğrultusunda insanı şekillendirmiştir (Akın, 2019).

Bizden çok önce yaşamış insanları sevebilme, uzaklarda yaşayan insanlara bile yakınlık duyabilme şansını bize güçlü eserler verir. Çünkü zaman ve uzaklık engellerini aşarak ruhlar arasında yakınlık kuran edebi eserlerdir. Güzel bir masalı ve öyküyü sonuna kadar dinlemeyen çocuklar olduğu gibi, uykusunu feda ederek hoşuna giden romanı okumaktan kendilerini alıkoyamayan gençler de vardır. Bütün bunları yaptıran sanatın insan ruhuna işleyen derin gücüdür. Edebiyatın bu işlevine; duygu ve düşünceler arasında sağlıklı bir denge kurarken, duyguları geliştirme de denilebilir. Çünkü edebiyat sevmeyi, acımayı, güzellikler karşısında heyecanlanmayı insanoğluna öğretmeyi vazife edinmiştir (Kavcar, 1999).

Edebiyat yazınsal eserler aracılığıyla yaşamı sürekli gözden geçirip, bilinçli bir şekilde yeniden tasavvur ederken bireyi yaşam karşısında duyarlı hale getirir. Edebiyatın insan yaşamına katkısının yanında ana malzemesi olan dilin de önemini vurgulamak gerekir. İnsan dil aracılığıyla düşünür, duyar, üretir; kendine has varlığını dil ile devam ettirir (Çelik, 2018). Edebiyat duygu ve düşünceleri aktarmak için bir araçtır. Duygu ve düşüncelerin etkili ve güzel bir şekilde dil aracılığıyla aktarılması da edebiyatı diğer alanlardan ayıran en önemli özelliktir (Akın, 2019).

Edebiyatın bireylerde güzellik ve estetik haz duygusu oluşturmak, bireylerin güncel bilgiyi kavrayabilen, eleştirel düşünme becerisine sahip, demokratik bireyler olarak yetişmesi şeklinde eğitsel pek çok faydası bulunmaktadır. Bu yönüyle eğitimde edebiyattan faydalanmak bireylerin sosyal ve kişisel hayatında olumlu değişiklikler meydana gelmesine, doğru bilgi kaynaklarına ulaşmalarına, yazılı ve sözlü olarak duygularını etkili bir şekilde ifade edebilmelerine katkı sağlamaktadır. Ancak bu süreçten verimli sonuçlar alabilmek ve edebiyat kültürünü aşılayabilmek için

öğrencilerin nitelikli edebiyat eserleriyle buluşturulması, ezberci, klasik anlayışla işlenen dersler yerine çağdaş öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılması gerekir (Çetişli, 2006; Çelik, 2018).

Eğitimde edebiyattan bireylerin doğuştan getirdiği güzellik duygusunu ortaya çıkararak geliştirip, zenginleştirmek amacıyla istifade edilmektedir. Bu noktada oldukça önemli olan edebiyat eğitimi genç dimağlara insan ruhunun evrensel karmaşık duyarlılıklarını hissettirmek, milli zevki yaşatmak ve mensubu olunan milletin yaşamını, kültürünü estetik zevkle tanıtmak, konuştuğu dilin inceliklerini ve zenginliklerini gözler önüne sermek adına oldukça önemlidir (Çetişli, 2006). Edebi metinler ve yazılı ürünlerin kullanıldığı öğretim durumlarında yaparak yaşayarak öğrenme sürecine katılan bireyler, sorumluluklarını bilen vatandaşlar olarak sürdürecekleri yaşamlarında bu bilgi ve becerileri kullanma imkânı bulurlar. Demokratik bir toplumda eleştirel düşünebilen, analiz yeteneği gelişmiş, dogmatik düşüncelerden uzak, inanç ve değerleri araştırıp olumlu tutum ve değerler geliştirebilen bireyler olarak toplumda var olmaları sağlanır (Öztürk vd., 2014).

2.2 Edebi Eser ve Edebi Ürün

Edebiyat ile ilgili olma ve edebiyat sanatının ürünü olmayı niteleyen edebi ürün, sanat değeri taşıyan söz ve yazı ürünlerini ifade etmektedir (Mutluay, 1977). Edebi ürünler estetik kaygı güden ve sanatsal bir amaca hizmet etmek amacıyla oluşturulan eserlerdir. Edebiyatın objesi, insan hayatının iyi ifadesi, bir dil ile temsil edilmesidir (Şimşek, 2009). Edebi eser ortaya konulduktan sonra okurdan gördüğü hüsnükabul sayesinde bir milletin edebiyatı içinde yer alır. Orijinal yapısı ve edebi kıymeti olan; içinde var olduğu dile ve muhatabı olan okura olumlu yönde katkısı bulunan; meydana getirildiği dönemde edebiyat ortamlarında gündeme getirilip üzerinde konuşulan eserler milletinin edebiyat tarihinde yer edinir (Karataş, 2001).

Edebi eserin malzemesi dildir. Dilin tesirli ve güzel kullanılmasıyla edebi eser meydana gelir. Edebi eserler toplumların maddi ve manevi dünya görüşlerini yansıtmaktadır. Ortak duygu ve düşüncelerin ifade edilmesinde önemli bir görev üstlenmektedir. Ana dil bilinci ve sevgisi de edebi eserler yoluyla benimsetilmektedir.

Bu minvalde edebi eserler belli esaslar dahilinde dilin işlenmiş hali olarak tanımlanabilir (Torun ve Güzel, 2003). Bu açıdan bakıldığında her edebi eser, yaşamı kendi tarzında temsil eder. Ancak temsil etme şekli çeşitlidir. Yazarın mizacı ve üslubu, yaşadığı ve betimlediği döneme göre az veya çok deforme edebilir. Edebi eser büsbütün insan hayatını yansıtır (Şimşek, 2009). Bir milletin dili ve edebiyatı; duygu, düşünce, bilgi, gelenek ve adetlerini belgelerle gösteren sanat değeri bulunan edebi eserlerle ölçülür (Mutluay, 1977).

Her edebi eserde, verilmek istenen bir mesaj vardır. Bu mesaj yerine göre tarihî, dinî, ahlâkî, sosyal, ekonomik ve kültürel olabilir. Edebi eserler, ele aldıkları konu ve içeriklere göre farklı biçim ve tekniklere sahip olabilirler. Bu teknikleri bilmeyenlerin edebiyat eseri yazamayacağı da aşikârdır çünkü edebi eser olaylara, insanlara ve eşyaya çok değişik anlamlar verebilir. Bazen insanların bağlı olduğu zaman ve mekân kavramını da aşabilir. Bu durum edebi eserin psikoloji, sosyoloji, felsefe ve tarih gibi bilim dallarının doğrudan ve açıklayıcı anlatımından farkını ortaya koyar. Bütün bunlar, edebiyatta türler başlığı altında değerlendirilmesi gereken ana unsurlardır (Aytaş, 2006). Bu kapsamda Prof. Dr. Sadık K. Tural edebi eseri şu şekilde tanımlamaktadır: *"Malzemesi dil olan; duyguya, hayale ve estetik heyecana dayanan uyarımlar yoluyla, zihinde yer edebilme gücüne sahip bulunan sözlü veya yazılı kompozisyondur. İşlenmemiş duygu, hayal ve düşünceye yönelmiş, estetik endişeden uzak eserleri edebi eser saymak güçtür."* (Tural, 1982, s. 25'ten aktaran Karataş, 2001, s. 118).

Her edebi eser kuşkusuz duygu ve düşüncelerin sentezinden doğarak okuyucu veyahut dinleyicinin beğenisine sunulur. Edebi eserler çok eski zamanlardan bu yana temelde lirik, drama (tiyatro) ve epik anlatı türleri etrafında ortaya konulmuştur. Günümüzde mevcut durum sayısız diğer edebi ürünler ise temelde bu üç türün çeşitlenmesi ile ortaya çıkmıştır (Çıraklı, 2010). Bu noktada öncelikle edebi ürün ifadesinin ne anlama geldiğini açıklamak yerinde olacaktır.

Edebiyatta ürün denildiğinde akla eserin biçim, teknik ve kural ya da ilkeleri olan eserler gelir. Edebi ürün denildiğinde ise, edebi ürünlerin tasnifi sonucunda ortaya çıkan yazı/metin çeşitleri anlaşılır (Karataş, 2001). Edebi ürünler, "edebiyat eserlerinin

biçimlerine, konularına ve teknik özelliklerine göre ayrılmış çeşitleridir. Bir başka söyleyişle, biçim ve öz bakımından ortak kurallara göre yazılmış ve söylenmiş eser kümelerine verilen addır." (Aytaş, 2006). Dolayısıyla edebi ürünlerin belli özelliklerinin dikkate alınması ile yapılan sınıflamalar neticesinde ortaya çıkan metin çeşitleridir (Karataş, 2001). Bu bağlamda her edebi ürünün aynı zamanda bir edebi ürün olduğu söylenebilir. Mevcut araştırmada kavram yanılgı algısı oluşturmamak amacıyla literatürde yaygın şekilde (Öztürk vd., 2014; Tokcan, 2020) kullanılan "edebi ürün" ifadesi kullanılmıştır.

Edebi ürünler sınıflara ayrılırken geçmişten günümüze kadar ortak noktaları esas alınmaktadır. Bu esaslar çerçevesinde edebi ürünleri şu şekilde sınıflandırılmakta ve bunlar aşağıda alt başlıklar halinde açıklanmıştır:

2.3 Bazı Edebi Ürünler ve Menkıbeler

Edebi ürünler Şimşek (2015)'in sınıflandırmasına göre genel itibariyle tarihsel edebi ürünler ve tarihsel olmayan edebi ürünler şeklinde sınıflandırılmaktadır. Bu başlık altında tarihsel konuları sanatsal ve gerçekçi bir bakış açısı ile sunma yönünden sosyal bilgiler öğretiminde kullanmada değerli birer kaynak olmaları ve araştırma konusu ile ilintili olması bakımından Şimşek (2015)'in edebi ürün sınıflandırmasından tarihsel edebi ürünler açıklanmıştır.

2.3.1 Destan

Bu edebi ürünler yazı öncesi dönemlerde ortaya çıkmış ve zaman içinde geliştirilmiştir (Boratav, 1969). Farsça kökenli bir kelime olan destan (dastan), Fransızca da épopée, Yunanca da epos kelimesine karşılık gelmektedir (Turan, 1998). Ulusların hafızalarında derin izler bırakan deprem, göç, savaş, sel gibi doğal ve beşerî olayların tarihsel ve mitolojik unsurlar ile harmanlanarak mübalağa yoluyla anlatıldığı, tam anlamıyla estetik hüviyet kazanmamış eski halk edebiyatı ürünlerinden biri olan uzun manzumelerdir (Elçin, 2004; Göktaş, 2020; Aslan, 2021). Konu itibariyle geniş bir yelpazeye sahip bu manzum eserlerde aynı zamanda milletlerin din, fazilet ve milli kahramanlık maceralarına da yer verilmektedir (Banarlı, 1983).

Destanlar, mitolojik, efsanevi, folklorik ve tarihe ait ögeleri bünyesinde barındırmaktadır. Genel itibariyle tarihi olaylara bağlı olan bir tür olmasına karşın tarihi bir vesika niteliğine sahip değildir (URL-1). Tarihi vesika olmasa da destanların toplumların geçmişlerine ışık tuttuğunu söylemek mümkündür. Nitekim Yılar (2021), destanların toplumların tarihine ışık tutması ve hayal gücünü bünyesinde barındırması sebebiyle o toplum hakkında gerekli gerçeklikleri tam anlamıyla aktaramadığına dikkat çekmiştir.

Edebiyat tarihinde çok sayıda ulusun destanları vardır. Eski Yunanlılar, Hindliler, Cermenler, İranlılar, Finliler gibi ulusların Tanrılarının efsanevi serüvenlerini ya da menkıbevi-tarihi kahramanlarından bahseden doğrudan doğruya o milletin içinden çıkan milli destanları bulunmaktadır. Yunanlıların İlyada ve Odesseia'sı, İran'ın Şehnamesi, Finlilerin Kalevalası, Hintlilerin Ramayana'sı o milletlerin sinesinden çıkmış milli destanlardır. Bütün bunlar Homeros, Firdevsi, Valmiki ve Lönnort gibi kişiler tarafında tespit edilmiştir. Bu destanlar bir ferdin kendisinin ortaya koyduğu duygu, hayal ve yaratılışı değil, milletlerin maneviyatından, tarihi varlığından, ruhundan kendi kendine doğmuş eserlerdir (Köprülü, 1980). Köklü bir geçmişe sahip olan Türklerin ise İslamiyet öncesinde Yaradılış, Alp Er Tunga, Şu, Oğuz Kağan, Bozkurt, Ergenekon, Türeyiş, Atilla, Göç Destanları; İslamiyet'in kabulü sonrasında ise Saltuk Buğra Han, Manas, Timur, Battalgazi, Danişment Gazi, Dede Korkut, Genç Osman ve Köroğlu Destanları sayılabilir (Turan, 1998).

Destanlara efsane motifi gözüyle de bakılır. Ancak destanlar meydana getirdikleri kavimlerin inandıkları ve andıkları din ile imanla kutsallaşmış ürünlerdir. Bunda benimsenen tarihi olayların belgelenmesi önemli değildir. Destanların yaşamasını sağlayan ve güçlendiren unsurlar; milli vicdana seslenmeleri, ulusların bunları benimseyerek, övünerek ata yadigarı saymalarıdır. Halk hayalinde iz bırakmış bir tarih olayın varlığı ve bu olayları yaptığına inanılan bir kahramanın bulunması gerektiği görüşü destanın oluşması için önemli bir unsurdur. Halkın ruh ve vicdanı neticesinde işlenen bu olaylar ardı sıra gelen nesillerin hayal güçleri ile derinleşerek genişler ve efsanelere bürünür (Kabaklı, 1975).

Yazı öncesi dönemlerde oluşmuş olan destanlar o dönemlerde toplumlara ait yaratılış, dönüşüm, tanrılar ve çeşitli olağanüstü varlıklara ilişkin bilgiler verirlerdi. Bu açıdan bakıldığında destanların konuları evrenin ve yeryüzündeki canlıların yaratılışları, kötü güçlere sahip olan varlıklar (dev, ejder, şeytansı varlıklar vb.) ve ulusların geçmişlerine ait önemli olaylar, liderlerin toplumlarına düşmanlık yapanlara karşı savaşları gibi çeşitli konular etrafında toplanmaktadır (Boratav, 1969). Tarihsel perspektifte bahsedilen bu konular toplumların geçmişlerinde büyük yer edinse de her topluma özgü destanların varlığından söz edilemez. Bazı milletler "yapma destan" denilen "epope artificielle" kavramıyla destan edebiyatına katkıda bulunmuşlardır. Öte yandan eski Yunan, Latin, Şark milletlerinin destan ve mitolojilerinden Avrupa milletlerine mensup kişiler ilham almışlardır. Bir milletin tabii (epope naturelle) ve milli bir destanı olması için şu koşullara sahip olması gerekir:

- Millet en eski ve devirlerin başlangıcında olup, halk hayalinin destan ve efsane kurgulamaya elverişli dönemlerinde yaşamış olmalıdır.
- O milletin yaşamında birtakım unutulmaz sarsıntıların meydana gelmesi, tabiat olayları, göçler, büyük savaşlar, istilalar, yeni vatan kurma arayışları, halkın yaşam ve hafızasını gelecek nesilleri uğraştıracak olaylar oluşmaktadır (Banarlı, 1983).

Destanlar aracılığıyla çağdaşları ile belirli nitelikleri görmek ve milleti millet yapan ögeleri bulma olanağı olduğu gibi o çağın kültür alışverişlerini, bu alışverişin sınırlarını, üstünlük ve etki alanını belirleme imkânı vardır. Bu bağlamda destanların ilk sırada düşünülen kaynaklar olduğu söylenebilir. Millî bir destanı olmayan milletler tarih zenginliğinden yoksundur; uygarlık tarihinde zor yer alırlar ya da yeni bir tarih yazar gibi destanlar üretmek zorundadırlar. Bizim dışımızdaki milletler yeni bir uygarlık ve yaşam düzenine geçmek, kendi kültürlerine dönmek zorunda kalmışlardır. Bunu yaparken de en büyük kaynak olarak destanları yeniden ele almışlardır. Çünkü destanlar milletlerin geçmişteki varlığıdır ve geleceği aydınlatmak için de bütün varlığı aydınlatmak için seferber edilmiş ışık gücüdür (Sepetçioğlu, 1998).

2.3.2 Efsane

Farsçadan dilimize giren efsane terimi batı dillerinde Latince "legendus" kökünden ortaya çıkmış, "legenda, legend, leggenda, leyenda" kelimeleri efsane teriminin karşılığı olarak kullanılmıştır. Yunanca "mythe/mythos", Almanca "sage", Arapça "usture/esatir", Rusça da ise "predaniya, skaz" terimleri kullanılmıştır. Anadolu Türkleri arasında ise efsane, esatir, menkabe ve mitoloji terimleri ile yaygın olarak ifade edilmiştir (Ergun, 1997).

Efsane, gerçek veya hayali olduğu düşünülen belirli bir kişi, yer ve olaylar hakkında anlatılan hikayelerdir (Sakaoğlu, 1980). Örneğin bir doğa olayının meydana gelişini hayallerle süsleyip olağanüstü şekilde anlatan yazılı ve sözlü eserlerdir. Bu örnekten yola çıkarak efsanelerin, sanatçı için işlenecek zengin bir malzemeye sahip olduğu söylenebilir (Karataş, 2001).

Halk biliminin bir bilim dalı olarak ortaya çıkan efsane kelimesi XVI. yüzyıldan beri inanılması güç olan acayiplikler, yalan ve boş söz anlamlarında kullanılmıştır. Osmanlı toplumunda divan edebiyatından ayrı olarak tarihi olaylardan bahsedilirken tarih yazıcıları ve hikayeci, rivayetçi tarih yazıcılığına uygun bir anlayışla anonim halk türlerinden biri olan efsanelere yer vermişlerdir. Efsane kelimesinin Türkçedeki tarihi seyri ile ilgili araştırmalara bakıldığında efsanenin canlı bir organizma gibi yaşayan, değişim ve anlam genişlemesinin olduğu kelimeler arasında gösterildiği anlaşılmaktadır. Anonim halk edebiyatı çeşidinden biri olan efsane teriminin yerine Osmanlı dönemi kültür ortamlarında "hikayet", "kıssa", "rivayet" kelimeleri kullanılmış ve günümüzde ise anlamı genişlemiştir. Efsane kelimesi günlük dilde meslek konusunda uzmanlaşma, başarılı kişiler için veya markalar için kullanılmasının yanı sıra efsane yazmak, efsaneleşmek gibi bir işte başarılı olmak anlamlarının yüklendiği görülmektedir. Efsane sözcüğünden efsaneleşmek, efsaneleştirme, efsaneleştirilme, efsanevi gibi kelimelerin türetilmesiyle dilimizde farklı kullanımlara rastlanmıştır. Efsane kelimesi halk biliminin bir dalı olmasının yanı sıra anonim halk edebiyatı anlatı türünün terimsel bir adı olarak kullanılmıştır (Aslan, 2012).

Efsanelerde zaman, mekân ve olay olmak üzere önemli üç unsur bulunmaktadır. Başka bir anlatımla, efsanelerde belirli bir zaman, belirli bir kişi ya da tarihi bir şahsiyet (gerçek ya da hayali) ile belirli bir coğrafi alan mevcut olup anlatıcıların gerçek olduğuna inandıkları doğaüstü hadiseler yer almaktadır. Efsaneyi vücuda getiren süjeler tıpkı bir aile mirası gibidir. Eski ve yeni efsaneler arasında ender olarak yapay efsaneler bulunur. Efsaneler gerçeklere dayanır ve inandırma iddiası olmasına rağmen dünyevi hadiseler gütme tasası yoktur. Efsaneler bir dağ, göl, ağaç gibi belirli dünya varlıklarıyla irtibatlı veya bir sarmaşık misali tarihi hadise ve şahıslara bağlıdır. Efsanelerde ahlaki dünya kuralları hakimdir ve her suçun karşılığı orada ödenmelidir (Alangu, 2020).

Dünyadaki çeşitli uluslara ait efsanelerinin karşılaştırmalı incelemesini yapmak için uluslararası bir katalog yapılmıştır. Buna göre efsaneler *yaratılış efsaneleri* (kıyamet, mahşer günü gibi oluşum ve dönüşümü anlatan efsaneler), *tarihi efsaneler* (adları belli yerlerin, insan topluluklarının oturdukları, ünlü yapıların, tarihi sayılan kişi ya da uluslardan kaldığına inanılan defineler, büyük aletler, savaş, fetih, istila vb.) *olağanüstü kişiler, varlıklar ve güçler üzerine efsaneler* (alınyazısı, ölüm ve ötesi, cinler, periler, ejderha gibi olağanüstü güçteki yaratıklar, kişiler vb.) ve *dini efsaneler* (genel itibariyle İslam diniyle ilgili efsanelerdir) şeklinde sınıflandırılmıştır (Boratav, 1969; Yağmur, 2018).

Efsaneler hakkında yapılan tanım ve açıklamalar dikkate alındığında efsanelerin; belirli bir kişi ve olayı ele alması, rasyonel düşünme olanağının düşük olduğu toplumların doğa olayları karşısında kendilerini güçlü hissetme adına oluşturdukları kahramanları abartarak güç ve kudret kazanmaya çalışma çabası içinde olma şeklinde birtakım özellikleri bulunmaktadır. Bunun yanı sıra efsanelerin halkın muhayyilesinden çıkarak nesilden nesile aktarılması, muhtevasının toplumların gelenek, görenek ve hayal güçlerine göre farklılık göstermesi gibi çeşitli özelliklere sahip olduğunu söylemek mümkündür (Artun, 2004).

2.3.3 Mit

Ruh aleminin sembollerle (allegoria) ile ifade edilmesine mitoloji denir (Ögel, 2010). Yunanca "myth" kelimesi mit teriminin kaynağıdır. Arapçadan alıntılanan Osmanlı Türkçesinde "esatir" ve "usture" sözcükleri ile karşılanmaya çalışılmış mit teriminin günümüzde evrensel olarak kabul edilmesi Türkçede de tercih edilmesine neden olmuştur (Aça, 2019). Heredotus tarafından tarihi değeri olmayan güvenilmez söylenti şeklinde ifade edilen mitler, tarihin karanlık dönemlerinde yaşayan insanlar arasında gerçekle ilgisi olmayan ve muhtemelen bir şeye inanma ihtiyacından doğan masalsı anlatılardır (Karataş, 2001). Dünyayı algılama sistemi olup bu dünyayı modelleştiren, sembolleştirme yapan kısaca hayatın ve olayların modeli olan anlatılardır (Bayat, 2010).

Mitler insan topluluklarının yaratılışı anlamlandırıp açıklamaya ve nasıl sorusuna cevap vermeyi amaçlar. Toplumun inançlarını ve normlarını yansıtır. Taklit edilmesi gereken davranış kalıpları mitlerde anlatılır. Bu durum mitlerin insan hayatı üzerinde ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Mitin değeri dinsel törenlerde görülür, çünkü bu törenlerde mitlere yönelik birçok öge bulunur. İnandığı dine bağlılığı olan biri için mitte anlatılan olaylar çok önemlidir. Mitlerde geçen olayların taklit edilmesiyle dünya ayakta durur. Geçmişte yaşanan olaylar mit sayesinde günümüze aktarılır ve modern çağda yaşamını sürdüren insana yardımcı olur (Aça, 2019).

Tabiat olaylarını olağanüstü olaylarla izah eden anlatılar olan mitler oluşum itibariyle çok eskiye dayanırlar. Mitler efsanelere kaynaklık eden ilk çağlarda oluşmuş kutsal anlatılardır (Pınarbaşı, 2010). Miti bazı bilim insanları doğadaki varlık ve olaylara kişilik atfedilmesi yoluyla anlatılması olarak açıklamışlardır. Mitoloji de tarih yoktur; kahramanlar kutsaldır ve yarı tanrı olarak anlatılmaktadır (Yılmaz, 2014).

Mitoloji kahramanları ve konuları olağanüstü varlık veya nesneler olan, kutsal mekân ve zamana dayalı, kutsal bir bakış açısıyla ifade edilen tarihe ve dini inançlara hatırlatma yapan söz, sembol, ifade ve icra biçimleridir. Bir milletin geçmişteki dünyayı algılama biçimidir. Bireylerin hayata dair ideallerini, deneyimlerini ve ortak söylemlerini çekirdek inanç unsurlarına değinerek betimleme misyonunu üstlenmiştir.

İçerikleri bakımından mitler "köken ve yaratılış mitleri" ve "eskatoloji mitleri" olmak üzere iki kısımdan oluşur.

- ***Köken ve Yaratılış Mitleri:*** Etiyolojik (herhangi bir ögenin, eşyanın ilk kaynağını ve nasıl ortaya çıktığını anlatan mitik metinler), teogoni (mukaddes varlıkların kökenlerini anlatan mitik metinler), antropogoni (insanın kökenine, türeyişine dair mitik metinler) gibi alt başlıkları bulunmaktadır. Hemen hemen her millet de köken ve kozmogoni mitlerine rastlanmaktadır.
- ***Eskatoloji[1] Mitleri:*** İngilizce "apocalyptica" olan insanın ve dünyanın sonunu, kıyameti anlatan mitik metinlerdir (Saluk, 2017).

Mitlere ilişkin yapılan tanımları ve içeriği göz önünde bulundurulduğunda mitlerin özelliklerini şu şekilde açıklamak mümkündür:

- Mitlerin konusunu doğaüstü varlıkların eylemleri oluşturur.
- Mitlerdeki kişiler Tanrılar ve doğaüstü varlıklardır.
- Mitlerde anlatılan gerçek ve kutsal bir öykü (doğaüstü varlıklar tarafından yaratılmıştır) olarak kabul edilir. Kozmogoni miti gerçektir, çünkü dünyanın varlığı bunun ispatıdır. Ölümün kökeni miti de gerçek kabul edilir, çünkü insanın ölümlü olması bunu kanıtlar niteliktedir.
- Yaratılışla ilgili olan mitler bir şeyin nasıl yaşama geçtiğini ya da bir davranışın, bir kurumun, çalışma biçiminin nasıl oluştuğunu anlatır. Mitlerdeki kişiler doğaüstüdür. Bu yüzden mitler bu kutsal kişilerin olağanüstülüklerini, kutsal veya doğaüstülüklerini tasvir eder.
- Miti bilen insan nesneleri ve kökenini de bilir. Bu çerçevede de insan nesnelere egemen olmayı ve onları istediği gibi yönlendirip kullanabilir.
- İnsanlar miti yeniden anımsatılan ve yeniden gerçekleşme aşamasına gelen kutsal, coşku verici gücünün etkisine girmek anlamında yaşar.
- Mitler yalnızca dünyanın, hayvanların, bitkilerin ve insanların kökenini anlatmakla yetinmez aynı zamanda insanın günümüzde içinde bulunduğu duruma gelene kadar ki tüm önemli olayları anlatır (Eliade, 1962).

[1] Kelime anlamı "dünyanın sonu" olarak ifade edilmektedir (Beydili, 2003, s. 202). Detaylı bilgi için bkz. Beydili, C. (2003). *Türk mitolojisi ansiklopedik sözlük.* Yurt Yayınları.

Mitlerin ortaya çıkışıyla ilgili iddialar veyahut yorumlar ortaya atılmıştır. Bunlardan biri de "Scripture Theory" adını taşımaktadır. Bu teoriye göre mitolojik anlatılar kutsal kitaplardan alıntılanarak ortaya çıkmıştır. Kutsal metinlere vakıf olan kişi, mitoloji okuyorsa bunlar arasındaki ilişkiye şaşırmayacaktır. Büyük milletlerin mitolojilerinde yer alan anlatılar kutsal kitaplarda anlatılan hikayelerle benzerlik taşır. Kutsal metinlerle mitolojik anlatıların benzerlik göstermesi Yahudiler olsun gezgin milletler olsun veya Peygamberlerin anlatmaları olsun vahyin bozulmuş şekli olduğu fikrini kanıtlar niteliktedir. Dünya mitolojilerinde önemli mitolojik anlatmalar kutsal metinlerin adeta değişik versiyonudur. Bütün mitolojilerde hemen hemen ilk insan ve ilk var olan motifi bulunmaktadır. Kutsal metinleri anlamak için mitosları da bilmek gerekir. Böylelikle Peygamberlerin ne kadar büyük bir mücadele verdiğini anlamak mümkün olacaktır (Batuk, 2009; Tökel, 2009).

Çok eski zamanlarda oluşan mitolojik anlatmaların tarihi devirlerini belirlemek zordur. Mitlerde fantezi ve hayallere bağlılık güçlüdür ve bütün mitlerde fantastik öğeler bulunur. Mitlerin esas unsuru tabiattır, fetiş ve totem unsurları da mitlerde fazlaca yer alır (Ergun, 1997).

Mitler toplumların en eski kültürel yönünü temsil eden, inançlarla ve kutsallıkla doğrudan ilişkisinin bulunması mitleri geçmiş ve günümüz toplumlar ile ilgili bağının olmasını sağlar. Mitlerin din ile yakın bağının olması hem kutsallık hem de ritüeller yoluyla sembolize edilerek görsel manada var olmasına olanak sağlar. Fakat din ile mit arasında tam anlamıyla bir uzlaşma yoktur. İlkel toplumlardaki inanışlar olan (Atalar kültü, Şamanizm, Totemizm vb.) açıklamak istenildiğinde mitleri anlamak daha kolay ve anlaşılır olacaktır. Çünkü olağanüstü, doğa dışı varlıklar mitin konusu olması dolayısıyla ilkellerin dini inanışlarıyla ötüşmektedir. Öte yandan mitler dinsel ve metafizik alanın dışına çıkmaya başlamış bu yönüyle bir taraftan dinden ayrıştırılırken, diğer taraftan masalsı ve kahramanlık öğeleriyle içeriği doldurulmuştur (Nar, 2014).

2.3.4 Masal

Genellikle çocuklara anlatılan çok eski çağlardan başlayarak halkın kurguladığı ve yüzyıllar boyunca sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarılan, içinde olağanüstü kişi ve olaylarında yer aldığı, büyük ölçüde kurgulandığı kültürün evren, dünya, yaşam, doğa, toplum ve kendisiyle ilgili bakış açısını yansıtan geleneksel anlatı türüdür (TÜBA, 2023). Anonim halk edebiyatı ürünlerinden biri olan masala ad olarak verilen sözcük Habeşçe "mesel", Aramice "masla", İbranice "masal"dan Araplara "mesel, masal" şekliyle geçmiş daha sonra da Türkçeye mal olmuştur. Masallar muayyen bir yerde, muayyen şahıslara ve varlıklara ait olayların macerası, hikayesi olarak tarif edilmektedir. Masallar köklü geleneğe sahip, maddi ve manevi hadiseleri, problemleri motif ve unsurlar aracılığıyla insanları eğlendirirken terbiye etmek maksadıyla anlatılan ve yazılan yazınsal türlerdendir. Masalların kahramanları:

- İnsanlar (padişah, tüccar, oduncu, vb.),
- Hayvanlar (tilki, at, arslan, güvercin, papağan vb),
- Bitkiler (taç, çiçek vb.),
- Maddi unsurlar: alet ve eşya (mağara, dağ, taş, su, sofra, kuyu, değirmen, ayna, çalgı vb.),
- Hayali yaratıklar (dev, peri, cin vb.),
- Yalın fikirler (akıl, zekâ, güzellik, iyilik, kötülük vb.) gibi akla gelebilecek her şeydir (Elçin, 2004).

Develioğlu (1980) masalı etkili ve manidar söz, terbiye ve ahlaka faydalı olan yararlı hikâye olarak tanımlamıştır. TDK'ya (2022) göre masal ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp giden genellikle halkın oluşturduğu olağanüstü varlıkların yer aldığı, insanların muayyen bir zamanda ve yerde başından geçen olağandışı anlatı türüne denir. Masallar sözlü kültür ürünü olan, zengin içeriğe ve renkli anlatıma sahip her yaştan insanın ilgisini çeken yazınsal bir türdür. Masallar içinde bulunulan cemiyetin dünya görüşünü, yaşam biçimini, gelenek ve göreneklerini yansıtması bakımından önem taşımaktadır. Bir başka ifadeyle toplumların kültürel varlıklarından birini teşkil etmektedir. Masalların ilk ne zaman ve nerede ortaya çıktığı, hangi kültür ortamından doğduğu bilinmemektedir. Öte yandan benzer masallara başka ülkelerde rastlanılması

masalların ilk nerede ve ne zaman ortaya çıktığını kestirmekte güçleştirmektedir. Masalların nasıl ortaya çıktığı ile ilgili üç görüş bulunmaktadır. Bu kuramlar şöyle açıklanabilir:

1. Mitoloji Okulu / Mitolojik Görüş: Masalların kaynağını mitolojilerin oluşturduğunu savunmakla birlikte masallarda geçen olayları doğa olayları (güneşin doğuşu, batışı, fırtına vb.) ile açıklamaktadırlar.

2. Hindoloji Okulu / Hindolojik Görüş: Masalların Hindistan'da doğduğu ve buradan Avrupa'ya yayıldığını düşünmektedirler.

3. Antropoloji Okulu / Antropolojik Görüş: Konuya kültürel açıdan bakarak kültürel değişmelere bağlı olarak benzer masalların ortaya çıkabileceğini ileri sürmektedirler (Saltık, 2019).

Masalların ortaya çıkışına ilişkin görüşlere bakıldığında hepsinin odak noktasında belli bir kültür öge ya da süreçlerinden hareketle oluşturulması ve anonim eserler olmaları yer almaktadır. Bu bağlamda masalların özelliklerini şöyle açıklanabilir (Sakaoğlu, 1980; Ergun, 1997; Sancak, 2008; Güneş, 2017):

- Her yaştan bireye hitap eden anonim eserler olmakla birlikte anlatıcı kendi duygu ve düşüncelerini de masala aktarır.
- Masalı anlatan kişi masala başlamadan evvel tekerlemeler söyler ve olayları akışı değiştirmeden dinleyiciye aktarır.
- Masallar genel olarak kış aylarında bir ateş ya da ocak başında anlatılan anonim eserler iken, zamanla bu anlatının yeri eğitim ortamlarına (müzeler, okullar vb.) doğru kaymıştır.
- Masallardaki zaman ve mekân unsurları muayyen olmamakla birlikte inandırıcılık vasfına sahip değildir.
- Masallarda taşlama, sihir, büyü ve cadılık gibi olaylar olağanüstü varlıklar tarafından gerçekleşir ve beynelmilel motiflere sahiptir.

Masallar renkli dil ve anlatıma sahip olması, fantastik kurgusu, iyi ve kötülerin çatışmasında iyilerin kazanması gibi özellikleriyle çocukların ilgisini çekmektedir.

Gerçek dünyayı algılamaya çalışan çocuklar için masal mühim sayılan bir yazınsal uyarandır. Çocuklar masallar aracılığıyla yaşadıkları dünyayı tanıma imkânı elde eder. Kahramanlardan ve onların yaşamından etkilenerek yaşamlarında tecrübe edinebileceği bir deneyim alanı oluşturarak, dilsel ve düşünsel engellerin önüne geçmesine imkân sağlar. Eğitim-öğretim ortamında öğretmen masalın başlığı veya kapağını göstererek dikkat çeker veya masalın herhangi bir yerinde okumayı keserek öğrencilerin düşünmesine olanak sağlar. Öğretmen öğrencilerden dinledikleri veya okudukları masaldan yola çıkarak yeni bir masal yazmalarını isteyebilir. Böylece öğrencilerin düş güçlerini yazıya yansıtmalarına imkân sağlamış olur (Saltık, 2019).

Masallar aracılığıyla çocuklar üyesi olduğu milletin değerlerini öğrenir, başka milletlere ait masalları da dinleyerek evrensel değerleri yine masallardan edinirler. Çocuklar anneleri veya nineleri aracılığıyla masalları dinleme, soru sorma ve sorulan soruya cevap verme imkanına sahip olurlar. Çocuklar bu durumda motivasyonu tam ve alıcı olarak da aktif durumdadır. Her masaldan çocuğun dünyasına değerler böylelikle taşınmış olur. Masallardaki kahramanları çocuklar rol model alırlar. Rol model alacakları kahramanlar çalışkan, iyiliksever, dürüstlük gibi olumlu özelliklere sahiptir. Masallardaki olağanüstülükler çocukları hayalperest yapmaz, ancak çocukların hayal kurmalarına yardımcı olur. Nitekim hayalleri olmayanın geleceği de yoktur. Öte yandan masallar hayatı aynı şekli ile betimlemez ve ancak çocuklara masallar aracılığıyla hayatta ne olursa olsun mücadele etmesi gerektiği aşılanmaya çalışılır (Özçelik, 2014).

2.3.5 Halk Hikayesi

Arap dilinde “kıssa” ve “rivayet” olarak adlandırılan daha sonraları ise eğlendirmek amacıyla taklit anlamında kullanılan hikâye, gerçek veya hayali birtakım olayların özel bir üslupla sözle nakil ve tekrarıdır. Bu tanım günümüzdeki halk ve modern hikâye türü içinde kabul edilebilir. Halk hikayeleri efsane, masal, menkıbe, destan gibi edebi ürünlerden beslenerek dini, tarihi, sosyal olayların içindeki bağını koruyup milletimizin roman ihtiyacını karşılayan eserlerdir (Elçin, 2004). Başka bir ifade ile köy odalarında ve kahvehanelerde bir anlatıcı tarafından dillendirilen birtakım tarihi şahsiyetlerin, aşıkların, halk arasında meşhur olmuş kahramanların maceralarını ve aşk

öykülerini dile getiren anonim hikayelerdir (Karataş, 2001). Kültür tarihi bakımından bu eserler; Türk kaynağından gelenler, Arap-İslam kaynağından gelenler, İran-Hint kaynağından gelenler şeklinde üç kısımdan oluşmaktadır (Elçin, 2004).

Halk hikayeleri ele aldıkları konular açısından kahramanlık hikayeleri ve aşk hikayeleri olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. Kahramanlık hikayelerinde kavga, vurup kırma, babayiğitlik ve kabadayılık maceraları anlatılırken, aşk maceralarının bulunduğu hikayelerde ise badeli aşıkların hikayeleri ve sevdalı hikayeler anlatılmaktadır. Bununla birlikte kahramanlık hikayelerinde Köroğlu kolları ve Köroğlu hikayeleri geleneklerine bağlı kahramanlık hikayeleri yer alırken aşk hadiselerinden daha çok yiğitlik maceraları konu edilmektedir. Aşk hikayelerinde ise hayali kahramanları olan hikayeler veya yaşadıkları gelenekler itibariyle kabul görmüş aşık veya şairlerin hikayeleşmiş yaşam öyküleri ön plana çıkarılmaktadır (Boratav, 1988).

İlgili literatürde hikâye genellikle anonim halk edebiyatı türlerinden sayılmıştır. Bu durumdan yola çıkarak halk hikayesinin halkın içinden doğup geliştiği söylenebilir. Aşıklar bu halk hikayelerinin gelişip yayılmasında önemli rol üstlenmişlerdir. Aşıklar halk hikayelerini aktarmakla yetinmemiş, bu hikayelere yeni motifler eklemeleri sonucunda otantik özelliklerini kaybetmelerine yol açmışlardır. Anlatı esasına dayanan halk hikayeleri sözlü halk edebiyatı geleneğinin günümüzde de sürdürmesine olanak sağlamıştır. Halk hikayeleri şu özelliklere sahiptir (Artun, 2005):

- Nazım- nesir karışık halde bulunur.
- Gerçeğe yakınlık kişi ve olayların anlatımında görülmektedir.
- En çok işlenen konular kahramanlık ve aşk maceralarıdır.

Halk hikayelerinde tarihi olaylar daha az yer alır, nazım ve nesir karışık bir yapıda bulunur öte yandan zaman içinde nesir kısımlar daha yoğun bulunur. Olaylar ve kişiler gerçeğe yakındır. “epico-romanesque” adlandırılan halk hikayeleri, destanla roman arasındaki geçiş döneminde ortaya çıkmıştır. Halk hikayeleri konu ve şekil bakımından epik eserlerin özelliklerini bünyesinde barındırmakla birlikte, modern romandaki tip ve olayları da içermektedir.

Türk halk hikayeleri beş bölüm olarak düzenlenmektedir Bunlar (Albayrak, 2005);

1. Fasıl: Aşık fasıl bölümünde divani söyleyerek dinleyiciyi hazırlama, ustalığını gözler önüne serme veya dinleyicilerin isteklerine cevap vermeye çalışır.

2. Döşeme: Manzum ve mensur cümlelerin bulunduğu kalıplaşmış giriş olan bu bölümde hikâyenin gerçekleştiği yer ve zaman dinleyicilere söylenerek hikâyenin kahramanları ve aileleri tanıtılır.

3. Hikâyenin konusu: Anlatılan hikâyeye göre konu değişir. Örneğin aşk hikayelerinde aşkın yüceliğine ve güzelliğine, aşığın sevgilisine kavuşabilmek için çekilen sıkıntılara değinilir. Din ve kahramanlık konuları ise dini-destani hikayelerde yer bulur.

4. Sonuç ve dua: Aşk hikayelerinin genelinde sevgililer kavuşamadan biter. Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin buna örnek verilebilir. Dinleyenler bu durumu üzüntüyle karşılar, ancak kavuşmanın öbür dünyada olduğu özellikle ifade edilir. "Duvak kapama" adı verilen beş mısrası olan uzun bir türkü mutlu sonla biten hikayelerde söylenir. Dua edilerek hikâyeye son verilir.

5. Efsane: Hikâye ile alakası bulunmayan efsanede aşıkların öbür dünyada kavuşacağı belirtilir. Bazen sevgililerin mezarında efsanenin sonunda iki gül biter.

Halk hikayeleri atlı göçebe kültürün etkisi ile destan türünden sonra vücuda getirilmiş bir edebi üründür. Sözlü kültürde destan türünün zayıflamasıyla birlikte sosyal şartların getirdiği değişim ve destan türünün zayıflamasıyla ortaya çıkan boşluğu doldurmuştur. Destanların bazı özelliklerini halk hikayelerinin taşıdığı söylenebilir. Ancak bu benzerlik ve özellikler yüzeysel olarak bulunan etkilerdir (Açа, 2019). Özellikle nazım-nesir harmanlanması, uzun olması, meddah ve aşık tarafından anlatılması halk hikayelerini diğer türlerden kolayca ayırmaktadır (Alptekin, 2007).

Halk hikayeleri konusu sevgi ve kahramanlık olan, bu yönüyle de bazı çevrelerin ilgisini çeken, hacim bakımından uzun olmasıyla diğer türlerden ayrılan, nazım ve nesirin harmanlandığı bir yapı gösteren Türk halkının kültürel değerlerini yansıtan türlerden biridir. Çeşitli açılardan incelenecek halk hikayelerinin özellikleri şunlardır;

- Halk hikayeleri nazım ve nesirin harmanlandığı anlatmalardır. Masal, efsane ve fıkradan bu özelliğiyle ayırt edilmektedir. Manzum kısımlar halk hikayelerinde de bulunsa da bunlar halk hikayelerine göre daha azdır.
- Halk hikayelerinin giriş kısmında kalıplaşmış kelimeler de vardır, ancak bu masallardaki kadar belirgin değildir. Yazılı kaynaklarda bu duruma daha çok rastlamamıza karşılık anlatmalarda daha seyrek yer verilir.
- Halk hikayelerinin dili yalın ve anlaşılır olmasına karşın, yazıya aktarılan metinlerde bu durumun tam tersine dili ağırdır. Sözlü kaynaklarda anlatılan coğrafyanın ağız özelliklerine rastlamak daha mümkünken, yazılı kaynaklarda döneme uygun bir anlatım bulunmaktadır.
- Halk hikayelerinin giriş kısmına sonradan bulunmayan parçalar eklenmektedir. Bunlar bölgeye göre (Selçuk, peşov, sersuhane) söylenebilir. Ancak işlevleri aynıdır.
- Kaynak kişilerin halk hikayelerinin kısa olmasına karşılık, yazma ve basma kaynaklardaki halk hikayeleri uzundur. Çünkü basma kaynaklardaki halk hikayeleri hazırlayanlar tarafından noksansız kaleme alınır, ancak sözlü halk hikayelerindeki manzum kısımlar büyük ölçüde unutulmaktadır.
- Halk hikayelerindeki güzel ve çirkin betimlemelerin dili Arapça ve Farsça tamlamaların bulunduğu süslü ve ağdalı bir dile sahiptir. Bunlara karşılık sade bir dille söylenenlere de rastlamak mümkündür. Tekerleme özelliği bulunan metinlerde seci ve aliterasyonlarla süslendiği görülür.
- Halk hikayelerinde kahramanların bir olaydan başka bir olaya geçişleri ve bir yere gidişleri, kısaca kahramanların hareketleri kalıplaşmış kelimelerle ifade edilir.
- Halk hikayesi metinlerinde kıssadan hisse almak, konuyu daha iyi ifade etme amacıyla diğer halk edebiyatı ürünlerinin örnekleriyle sıkça karşılaşmak mümkündür (Sakaoğlu, 2011).

2.3.6 Gazavatname

"Gazavatname" sözcüğü Arapça gaza kelimesi ile, Farsça "name" sözcüğünden meydana gelmiş olup Türk edebiyatında düşmanla savaşın veya akınlar zincirinin betimlendiği eserlerin genel adına verilen isimdir (Mercan, 2003). Din yolunda edilen gazaları, cenkleri, düşman ordularıyla yapılan savaşları konu alan, Osmanlı Devleti

döneminde yazılmış eserlerin genel adıdır (Karataş, 2001). Gazavatnâmeler Osmanlı tarih yazıcılığında mühim olan, padişah devirlerini anlatan "Tevârîh-i Âl-i Osman" mahiyetinde eserlerdir. Osmanlı tarihlerinin bazılarını hilkaten (Hz. Muhammed'in yaratılışı), Osmanlı hanedanının ortaya çıkışından, bazıları ise belli çağa ait eserler olmasına karşın; edebi ürünler içinde belirli gazaları betimleyen eserler de vardır. Ahmedî'nin İskendernâme'si, Taşlıcalı Yahya Bey'in Usûl-nâme'si bu eserlere örnektir (Mercan, 2003). Sözü edilen eserlerde bir savaşı veya seferi ayrıntılarıyla anlatması, bir gazayı gerçekleştiren şahsın (komutanı) öne çıkarılması söz konusudur (Karataş, 2001).

Türk edebiyatında manzum ve mensur yapıda gazavatnâme türünün ilk örnekleri XV. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Dil bakımından diğer edebi ürünlere kıyasla farklılık göstermekte olup abartılı bir anlatım söz konusudur. Öte yandan epik bir anlatımın öne çıkması gazavatnâme yazarlarının tarihçi yönlerinden çok edebi yönlerinin belirgin olmasını sağlamıştır (Yüksel, 2010).

Türk edebiyatında daha çok gazavatnâmeler manzum olarak ve mesnevi şeklinde düzenlenmiştir. Konu olarak zafernâme ve fetihnamelerden farkı yoktur. Öte yandan müellifler gazavatnâmelerde bu adlandırmaları kullanmayı tercih etmişlerdir. Gazaname, gazavatnâme, zafernâme ve fetihname gibi edebi ürünleri Selçukluların çağına kadar götürenler bulunmaktadır. Danişmendname, Battalname gibi destani yönü ağır basan eserleri gazavatnâme türü içinde alanlar olmuştur. Gazavatnâmelere XV. yüzyılda rastlanmakta olup XVI. yüzyılda sayısı artmıştır, daha sonraları I. Selim ve Kanuni Sultan Süleyman'ın seferlerini anlatan gazavatnâmeler yoğunlaşmıştır. Osmanlı Devleti'nin gerileme sürecine girmesiyle gazavatnâme sayısı azalmış ve 1853 Kırım, 1897 Yunan seferleriyle son örnekleri verilmiştir. Türk edebiyatında günümüze kadar 250 tane gazavatnâme sayısı olduğu saptanmıştır (Erkan, 2023).

Gazavatnâmelerde betimlenen savaşın nedenleri, savaş için yapılan hazırlıklar, sefer anında yaşanan hadiseler ve bunlar için alınan önlemlerden bahsedilir. Gazavatnâmelerde harp sahneleri edebi bir yolla anlatılmıştır. Gazavatnâmelerde savaş tasvirlerinin ana hatları betimlenmiştir:

I. Ordu
II. Asker
III. Yol ve Sefer
IV. Savaş
V. Savaş Araç ve Gereçleri

Gazavatnâmaler gaza ruhunun yaşatılması amacı güdülerek yazılmıştır. Gazavatnâmeler aracılığıyla gaza ideolojisinin siyasi, toplumsal ve dini yönleriyle geniş kitlelere ulaşması sağlanmıştır (Şahin, 2015).

2.3.7 Menkıbe

"Nekabe" Arapça kökenli bir sözcük olup isabet etmek, haber vermek, bir şeyden bahsetmek anlamlarında kullanılmıştır. Menkabe'nin çoğulu menakıb olarak kullanılmaktadır. Tasavvuf tarihinde sufilerin belirttiği eşi benzeri bulunmayan olaylarla ilgili kerametleri anlatan küçük hikayelere menkabe yahut menakıb denilmiştir (Ocak, 1997). Menkıbeler, büyük olayların "adalet, fazilet, sevgi, fedakârlık" gibi konularda ideal davranışlara sahip olan tarihsel kahramanlar ve din ululuları (veliler, ermişler) çevresinde oluşturulmuş, gerçek ve gerçekdışı öğelerin birbirine karşı karıştığı dilden dile yayılarak gelen anlatı ve övmecelerdir (Karataş, 2001; TDK, 2017; TÜBA, 2023). Bu eserler, insan topluluklarına anlatıcının anlattığı olayların doğru ve gerçek olduğuna inandığı olağanüstü özelliklere sahip olduğuna inanılan şahsiyetlerin kerametlerinin anlatıldığı sözlü kültür ürünleridir (Gülerer, 2013). Eserlerde bahsedilen kahramanların, din büyüklerinin üstünlük vasıfları, meziyetleri, olağanüstü iş ve davranışları anlatılmaktadır (Ayverdi, 2011).

Menkıbelerde ibret veren, öğüt veren, insanları doğruluğa sevk eden bir yön daima dikkati çeker (Karataş, 2001). Evliyaların, din ululârının hayatlarını ve olağanüstü işlerini anlatan öykülere menkıbe; bu öykülerin toplandığı kitaplara da menakıbname denir (Özdemir, 2016). Geçmiş dönemlerde halkın okuması için, halkın anlayacağı dille yüzlerce menâkıbnâme yazılmıştır. Söz konusu eserler, yazıldığı dönemin diline, kültürüne, inançlarına dair ilginç örnekler ve bilgiler de içerdiği için kaynak niteliği taşırlar (Karataş, 2001).

İslam dünyasında tasavvuf etkisinin görülmeye başlandığı IX. yüzyıldan tarikatların oluşmaya başlandığı XI. yüzyıla değin velilerin kerametlerini anlatan kısa hikayeler olan menkıbeler ortaya çıkmıştır. Bu türe ilk olarak tasavvufi biyografi kitaplarında ve evliya tezkirelerinde yer verilmiştir. XIII. yüzyıldan itibaren "menakıbname" ya da "velayetname" adı verilen tek bir veliyi anlatan kitaplar ortaya çıkmış, Arapça, Farsça veya Türkçe gibi dillerde yazılarak İslam dünyasında okunan önemli eserler olmuştur (Ocak, 2000).

Boratav (1969) menkıbelerin efsane kavramı içerisinde ele alındığını belirtmiş Fransızcadaki legende ile Almancadaki sage ve legende kavramlarını karşıladığını; Türkçede dini konulardaki efsanelere menkıbe denildiğini ifade etmiştir. Ortaylı'ya (2004) göre de menkıbe ecnebilerin dilinde legende kavramı ile ele alınmıştır. Menkıbelerin gerçekçi yönü vardır, var olmayan bir olay üzerine yazılmamıştır. İslam edebiyatlarında gayrimüslimler elinde bulunan topraklar için fetihleri betimleyen veya kahramanlıklarıyla ve zaferleri ile halka tesir etmiş kahramanlar ve menkıbelerinde halk hikayeleri bulunmaktadır. Anadolu Türkleri arasında yaygın hale gelen "Hamzanâme", "Battalnâme" gibi hikayeler mevcuttur. Bu eserlerin Danişmendiler ile alakalı bilgiler vermesi ile de dikkate değer bir durumdur: Örneğin menkıbeleri halk arasında yaygın hale gelen Danişmend Ahmed Gazi'ye ait eserden tarihçiler adeta vakayiname olarak faydalanmışlardır. Bu eserlerin ne zaman ve nasıl tespit edildiği evliya menkıbelerinde yapıldığı gibi kritik edildikten sonra tarihi belgelerle karşılaştırılarak bu eserleri ortaya koyan toplumun ideolojisi, yaşayış şartları, maddi ve manevi varlığı hakkında bilgi edinmek mümkündür (Köprülü, 1951).

Menkıbelerin yazılmasındaki yegâne amaç menkıbe kahramanı olan velinin tarikat mensupları veya tarikat dışındaki kişilere tanıtılmasıdır. Dervişlik eğitiminde ders olarak da menkıbeler kullanılmıştır. Buna kanıt olarak seyr-i sülük (bir rehberin liderliğinde iyi insan olmak için çıkılan manevi yolculuk) sürecinde yaşanan olaylar, manevi mertebeler mecaz olarak anlatılır. Menkıbeyi okuyanlar görünüşte hikâye okuduğu düşünse de hakikatte tasavvufi mesele ele alınmaktadır. Bu çerçevede arkeologlar nasıl çanak çömlek gibi maddi unsurlar ile bir kültürün maddi yönünü anlamak için kaynak olarak kullanıyorlarsa, manevi kültürün öğrenilmesinde de menkıbeler mühim birer kaynaktır. Çünkü menkıbeler maddi unsurlar gibi toprak

altında kalan ölü kırıntılar değil, toplumun ruhunda yaşayan vesikalardır. Menkıbenin diğer bir önemi ise menkıbeye konu olan velileri halkın nasıl anlamlandırdığıdır. Kişi ve olayları yüzde yüz yansıtmaması resmi yazıcılık olan tarih yazımını menkıbeden ayırmaktadır. Çünkü halk şahısları ve olayları menkıbe kavramı içinde hiçbir etki altında kalmadan gönül gözüyle anlatmakta, bu da menkıbelerde anlatılanlara daha gerçekçilik katmaktadır (Özçelik, 2015). Ancak menkıbelerin ilk işlevi tasavvufi ve ahlakidir. Menkıbeler ile velinin önemini anlatma ile birlikte çevresindeki kişilere verilmek istenen mesajın etkili bir şekilde ulaşılmasına kaynaklık eder. Bunlara ek olarak menkıbeler dil gelişimi ve değişimi ile ilgili bilgide verir. Aynı zamanda yazılan dönemle ilgili dil ve üslup özelliklerini bünyesinde barındırarak kelimelerin yapısı, telaffuzu ve Türk dilinin zaman içindeki değişimiyle ilgili fikir verir (Zengin, 2019).

Menkıbeler geçmişten günümüze insanların yaşamlarını yönlendiren, eğitici, öğretici faydaları olduğu eserlerdir. Menkıbelerde ahlak ve din konusu ön planda olup çeşitli kerametler dile getirilir. Gerçek ve mukaddes olduğuna inanılan menkıbeler toplumlar ve cemiyetler üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. İnsanlara yol gösteren bu anlatılar iyiyi, güzeli, doğruyu anlatmak için bireylere sosyolojik etkileri olan bir kaynak olmuştur. Menkıbeler yoluyla dolaylı olarak insanlara doğru yolu gösterme vazifesi üstlenmiş, kırmadan, incitmeden insanları güzel davranışları anlatma bakımından kilit rol oynamışlardır. Adalet, yardımseverlik, sevgi ve merhamet konularına ilişkin mesajlar örnek davranışlar menkıbeler yoluyla insanlara iletilmiştir (Akman, 2017).

Menkıbeler sosyal, kültürel, ekonomik hayata ve din tarihine dair veriler taşımakla birlikte kültür tarihi açısından da önemli kabul edilmektedir. Farklı sosyal tabakalar, şehir hayatı ve bunların birbirleriyle ilişkileri, ekonomik hayat, tasavvuf ve tarikat akımları menkıbelerden bilgi alınabilen konulardır. Tarikat ve tasavvuf erbabının etkisi, hal tercümeleri, devrin veya çevrenin sosyal yapısı hakkında menkıbelerden önemli fikirler edinilir. Özetle bilimsel yöntemler aracılığıyla menkıbeler incelendiğinde pek çok açıdan dikkate alınması gereken kıymetli eserler olduğu söylenebilir (Batur, 2019).

2.3.7.1 Menkıbelerin özellikleri

Menkıbeler konusu itibariyle benzeri bulunmayan olaylara dayanan masal, efsane, destan gibi çeşitlerin arasında kabul edilir. Diğer türler ile menkıbelerin benzerlik ve farklılıklarının tespit edilmesi menkıbelerin özelliklerinin anlaşılmasını sağlar. Menkıbelerin özellikleri incelendiğinde şu özelliklere sahip olduğu görülmektedir (Ocak, 1997):

- Harikülade olayları konu alır.
- Menkıbe kahramanları gerçek ve mukaddes kişilerdir.
- Olayların belirli zaman ve mekânı bulunur.
- Uydurulmuş değildir gerçek olduğuna inanılır.
- Konu edindikleri menkıbe kahramanları hayatta iken veya öldükten sonra da meydana gelebilirler.
- Biçim yönünden kısa ve yalın bir anlatım tarzı bulunur.

Yaşanmış olayları konu aldığına inanılan menkıbelerde bulunan kişi, yer ve zaman gerçektir. Fakat bu gerçeklik menkıbelerde bulunan keramet ile değişebilir. Öte yandan menkıbelerde yer ve zaman bilgisi bulunsa da kişi ve olay ön plandadır (Zengin, 2019).

Sanat kaygısından uzak, bilgilendirme amacı olması hasebiyle, menkıbelerde açık ve anlaşılır bir dil kullanılır. Bir şahsın veya şahısların kişilik özellikleri ve yaşamları anlatılmak istenildiğinde müellifler dili göndergesel işlevde kullanırken, betimleyici anlatım ve açıklayıcı anlatım türlerinden yararlanırlar. Bu kişilerin başından geçen gerçekçi veya olağanüstü olaylardan bahsettiklerinde ise öyküleyici (gerçeküstücü/efsanevi) anlatımı kullanmışlardır. Menkıbelerin dil özellikleri dışında muhtevasını incelediğinde şahısların hayat hikayeleri, menkıbeye konu olan şahısların başından geçen olağanüstü olaylar ve kerametler ile şahısların ruhi veya fiziki özellikleri olmak üzere üç başlıkta ele alındığı dikkati çekmektedir. Bunlara ek olarak İslam dininin iki kaynağı olan Kur'an-ı Kerim ve hadislerdeki inanç unsurları ile sahabelerin başından geçen olağanüstü olayların biraz değiştirilerek keramet motifiyle

benzer özellikler taşıyan olağanüstü anlatılardan biri de mucize motifleri de menkıbelerde konu olarak yer alır (Kiremitçi, 2018).

Menkıbe içeriklerine bakıldığında menkıbelerin öğretici niteliklerinin olduğu söylenebilir. Dini ve ahlaki yönden menkıbeyi okuyan veya dinleyen kişilerin eğitilmesi amaçlandığı görülmekte, bu yönüyle de menkıbelerin kişileri eğitme amacının bulunduğunu söylemek mümkündür (Zengin, 2019).

Menkabe müellifleri masal ve efsanedeki gibi belli bir tip oluşturmamışlar fakat mitik döneme ilişkin değerleri aktaran anlatıcı tipini vücuda getirmişlerdir. Sözlü kültürde menkıbeler ayrı ayrı anlatılar olarak yer almış ancak menkıbe müelliflerinin biçimlendirmesiyle yazılı kültürde menakıbnameler soyut gerçeklik kurgusu olarak bir üst anlatı haline gelmiştir. Menkıbeler sözlü kültür ortamında birbirinden bağımsız olarak anlatılırken, müellifler tarafından sözlü kaynaklardan derlenen menkıbeler belli bir zaman sırasına göre düzenlenmiştir. Tek çıkışlı ve inişli piramit olayların yer aldığı destanların aksine menkıbelerde olay örgüsü kendi içinde inişli ve çıkışlıdır. Zaman sırasını gözetilerek menkıbeler yazılır. Bu bağlamda da menkıbelerin kendi içerisinde bir olay örgüsü vardır. Menkıbeler ne kadar sözlü kültür ortamından aktarılarak günümüze gelmiş olsalar da sözlü kültür ürünü olmaktan çıkmıştır. Çünkü menkıbeler müelliflerin bir topluluğun önünde okuması amacıyla yazılmıştır (Gülerer, 2013). Menakıbe müellifleri, menakıbnamesini yazdıkları kişilerle aynı devirde yaşamıştır veya aynı çevrede yaşayan kişi ise kaynak kendisi veya kendisi gibi olanların gözlemlerinin neticesidir. Müellifin kaleme aldığı bu menkıbelerin genellikle gerçek bir olayı anlattığı görülür. Eğer müellif menkıbenin konusu olan veli zattan sonra yaşamışsa yazılı kaynaklar ve tarihi kalıntılardan yararlanmıştır. Menakıbnameye konu olan veli zatın ölüm tarihi ile menakıbnamenin yazıya geçirildiği süre ne kadar fazlaysa menkıbelerin değişikliğe uğrama ihtimali de o kadar yüksektir. Menkıbe kahramanı veli zat zamanından kalan mezar kitabeleri, türbeler, tekke binaları, veli zatın eser ve eşyaları tarihi kalıntıları oluşturur. Bu kaynaklar menkıbe müellifleri için çok önemlidir. Menkıbeler müşahede edilip tasnif edildiğinde menkıbelerin niteliklerinin aynı olmadığı ve çeşitli farklılıklar içerdiği görülür (Batur, 2019).

2.3.7.2 Menkıbelerin tarihsel gelişimi

Menkıbeler tarihi ve toplumda saygı gören veli kişilerin hayat hikayelerini anlatan kaynaklardır. Menkıbelere dikkate değer en önemli özelliği konu olan veli zatların gerçek kişiler olması ve bu veli zatların yaşadıkları zaman ve mekânın biliniyor olmasıdır. Bu çerçevede menkıbeler ele alınan veli zatlar hakkında bilgi verdiği gibi dönemin sosyal, kültürel, ilmi ve edebi yönüne dair de bilgiler vermektedir. Bu gibi özellikleriyle menkıbeler tarihi ve tasavvufi bir şahsiyetin etrafında önemli bilgiler veren kaynaklardır (Ulu, 2021).

Veliler Allah'ın sevgili kulu, Allah'ın dostu olarak kabul edilen insanlardır. Keramet ehli olan bu veli zatlar peygamber varisi olarak görülmektedir. Halka göre ilahi emirleri ve yasakları yerine getiren merhametli, maddeye bağlılığı olmayan kişilerdir. Veliler Ledün'e yani öğrenmekle değil, Allah'ın bildirmesiyle elde edilen bilgiye sahip kişilerdir. Hz. Muhammed'i kendine örnek alırlar ve günahta ısrar etmezler. İslam dünyasında bu kadar değerli olan veliler için yazılan anlatı sayısı oldukça fazladır. Bu anlatılar için insanlar menkıbe sözcüğünü kullanmışlardır. Kıssa terimi de halk arasında yaygınlık kazanmıştır. İnsanları tesir altında bırakmış ve kalıcılığı sağlamış anlatılar olan menkıbeler sözlü gelenek, yazılı kaynaklar ve tarihi kalıntılar olmak üzere üç kaynaktan beslenmiştir. Sözlü gelenek bunlar içinde önemlidir ve menkıbelerin ayakta kalmasını sağlamıştır. Menkıbeler kahramanlarla ilgili olanlar ve dini şahıslarla ilgili konuları bakımından ikiye ayrılmıştır. Kahramanlarla ilgili olan menkıbelerde toplumu tesir altında bırakması için gerçek güçlerinin yanında çeşitli güçler atfedilmiş halk tarafından daha dikkat çekici hale gelmiştir. Dini şahısların anlatıldığı menkıbelerde ise görünmeyen alem ve maneviyattan bahsedilerek velilerin kerametleri halkın ilginin bu konulara çekilmesini sağlamıştır. Olağanüstü konular bu menkıbeler de fazladır. Bu olağanüstü olaylar arasında velilerin birden çok mekânda bulunabilmesi, kişilerin aklından geçenleri okuyabilmesi, zor durumlarda evliyanın yardıma gelmesi gibi çeşitli durumlardan söz edilir (Ilıcak, 2019).

Menkabe bir insanın faziletlerini, hünerlerini ve meziyetlerini anlatan, çoğulu menakıb olan Arapça bir kelimedir. Yakın zamana kadar İslam dünyasında (dindarlık, savaş, tıp) gibi alanlarda öne çıkmış kişilerin övünülecek vasıflarından bahseden eserler

mevcuttur. İslam dünyasında öne çıkmış kişiler hakkında yazılanlar ve Avrupalıların hagiographie dediği kitaplar bulunmaktadır. Bunlar;

- Dini kahramanların, din uğruna cihat edenlerin yaşam ve maceralarından, olağanüstü durumlardan söz eden menakıbnameler (Danişmendname ve Battalname gibi dini mahiyeti bulunan destani eserler)
- Avrupalıların "Saint" olarak ifade ettiği zühd ve takvasıyla şöhret bulan ve tanınan veliler hakkında yazılan menakıbnameler olarak iki kısma ayrılır.

Velilerin biyografileri, Arapça yazılan bu kitaplarda sade ve gerçeğe yakın bir şekilde aktarılır. Temel alınan bu kitaplar İran'da Farsça olarak velilerin hayat hikayelerinin halk arasındaki rivayetlerle ve yazarların ilavesiyle kabartıldığı görülmektedir. Bu biyografiler zamanla kitap konusu olacak kadar genişlemiş VI/ miladi XII. yüzyıldan itibaren bağımsız kitap olarak yazılmışlardır. Yazıldıkları dönemin siyasi, sosyal, ruhi, dini panoraması mahiyesindeki bu menakıbnameler Hristiyan edebiyatında da önemli görülmüştür (Eflâkî, 1973).

IX. yüzyıldan itibaren ilk defa menkabe (menkıbe) kavramının çoğulu olan menakıb Hz. Peygamberin ashabının faziletlerini anlatan bölümlerin adı olarak (Kitâbü'l-Menâkıb) kullanılmıştır. Menkıbe kavramı sufilerin hikmetli sözlerini ve faziletli davranışlarını ifade etmek amacıyla 9. yy'da tasavvufun İslam dünyasında yaygın hale gelmesinden sonra kullanılmaya başlanmış Keşfü'l-maḥcûb, Ṭabaḳātü'ṣ-ṣûfiyye, er-Risâle gibi eserlerde Cüneyd-i Bağdâdî, Bâyezîd-i Bistâmî, Ebû Hafs el-Haddâd gibi önemli şahsiyetlerin faziletlerine ve sözlerine yer verilmiştir. Bu çerçevede keramet kavramı da menkıbenin muhtevasına eklenmiş; evliyaların kerametlerinin, vefatları sonrasında yazılan eserlerde yer almasıyla menkıbe kavramı kerametle aynı anlamda kullanılmış; tasavvufi bir tür olarak menakıbname metinleri ve menakıb geleneği ortaya çıkmıştır (Şahin, 2004).

Hz. Muhammed ve çevresinde bulunan kişiler, Kur'an-ı Kerimde geçen peygamberler hakkında söyledikleri olağanüstü olaylar sebebiyle, keramet anlayışı halk arasında kabul görmeye başladı. Bu görüşler popüler hale gelerek tasavvuftan ayrı bir kimliğe büründü. Bu durumun ortaya çıkmasında Arap toplumunda geçmiş devirlere ait efsane

ve mitlerin, Yahudi ve Hristiyanlara ait menkıbelerin etkisi bulunmaktadır. Halk arasında bunları anlatanlara kussas (kıssa anlatıcıları) denilmektedir. IX. yüzyıldan itibaren evliya menkıbeleri haline dönüşen veli kerametlerine benzer folklor kaynaklarından beslenilerek yeni kerametler eklendi. Bu çerçevede oluşan menkıbeler İslam dünyasında çoğalarak zenginleşti. Zenginleşen bu menkıbeler suya atılan taşın büyüttüğü daireler gibi yüzyıllar boyunca genişledi (Ocak, 1997). Bu eserler vasıtasıyla bağlı oldukları tarikat zümreleri tarafından aşılamak istedikleri inançlar, bu kişilere ait hatıralar yaşatılmaya devam ettirildi. Menakıbnameler başlangıçta Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere tarikat pirleri, şeyhler ve halifeleri için XIII. yüzyıldan itibaren yazılmaya başlandı. Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han için yazılmış olan Tezkire-i Satuk Buğra Han menakıbname özelliklerini taşıyan ilk eserdir. Tasavvuf düşüncesi ve tasavvuf edebiyatının gelişip yayılmasını sağlayan kişi ise Ahmed Yesevi'dir. Türkler arasında tasavvufi anlayışın yayılmasına sağlamıştır (Gülerer, 2013). Ahmed Yesevi'nin tarih sahnesine çıkmasından sonra IX. yüzyıldan beri tasavvufi düşünceler, mutasavvıfların menkıbe ve kerametleri sadece şehirlerde değil, göçebe yaşayan Türkler arasında da yaygınlaşmıştır. Halka birçok iyilikleri bulunan, cennet ve mutlu olma yollarını gösteren, ilahiler, şiirler okuyan dervişleri Türkler dini bir kutsallık atfetmiş, ozanlara benzeterek kabul etmişlerdir. Eski ozanların yerini ata ve bab unvanına sahip dervişler almıştır. Ahmed Yesevi'nin ortaya çıkmasından sonra göçebe Türkler arasında anladıkları dille, basit Türkçe ile İslam inançlarını ve geleneklerini halka hitap ederek yaymaya çalışan dervişler bulunmaktadır. Bu bağlamda Ahmed Yesevi'nin kendisinden önce gelen dervişlere göre üstünlükleri olduğu aşikardır. Ancak kendisinden önceki nesillerinden bu duruma zemin hazırlamış olması onun başarılı olmasında etkilidir (Köprülü, 1976).

İslam dünyasında tarikatların ortaya çıkması, Büyük Selçuklu Devleti'nden itibaren bunların hızlı bir şekilde gelişme göstermesi, evliya menkıbelerine ait zengin bir edebiyatın oluşmasına neden olmuştur. Bir tarikatın kuruculuğu verilen veya sufilere ve halifelere ait menkıbeler ve tarihi yazılı belgelere, bu tarikat kurucularının biyografilerini içeren bilgiler veya rivayetlere göre sınıflandırılarak düzenlendi. Anadolu Türkleri arasında 14. ve 15. asırlarda ortaya çıkan evliya menkıbeleri siyasi ve medeni gelişmesiyle uyumlu olduğu kolaylıkla tahmin edilebilir. Dervişlik hayatının kuvvetlenmesinde Moğol istilasıyla Anadolu'ya gelen sufilerin faaliyetleri

etkili olmuştur. Kendi tarikatlarını kuran insanlar içtimai ve siyasi yapının uygun olmasıyla bu kendi tarikatlarını kurma hususunda önemli gelişmelere ön ayak oldular. Osmanlı Devleti'nin kurulması ve Rumeli topraklarındaki İslamlaşma hareketi kahramanlık ve dini hislerinin artmasına neden oldu. Anadolu Selçuklu devletinin ortaya çıkması Danişmend-name gibi dini ve askeri kahramanlık eserini meydana getirdiyse Osmanlı dönemi de Saltukname'yi vücuda getirdi. İstanbul'un fethi ile tarikatler kuruldu ve çoğaldı. Böylelikle evliya menkıbeleri medeni ve edebi gelişmesi neticesinde ortaya çıktı. Evliya menkıbelerinin Arapça ve Farsçadan tercüme edilmesiyle başka yerli tarikatların velileri hakkında menkıbe kitapları yazılmaya başladı.

Bu devirlere ait Hagiographique mahsülleri genel hatları ile üç bölüme ayrılır:

- Destani mahiyet taşıyan dini-askeri kahramanlara ait hikayeler. Saltukname bunun en tipik örneğidir.
- Heterodoks tarikatlara mensup şahısların menakıbnameleri olan Bektaşilik gibi tamamıyla askeri mahiyet taşıyan dini kahramanlık hikayeleri ile ilgili olan menakıbnamaler. Şücaeddin menakıbnamesi buna örnektir.
- Tarikat kurmuş büyük şehir ve kasabalarda şöhret kazanmış onların müridlerine ait menakıbnameler. Akşemseddin ve Eşrefoğlu menakıbnamesi buna örnektir (Köprülü, 1951).

Menkıbeler dilden dile, kuşaktan kuşağa, toplumlardan toplumlara aktarılarak günümüze kadar ulaşmıştır. Ders verici özelliği, eğitici ve insanlara rehberlik etme gibi bir rol oynayarak bugüne kadar gelişimini sürdürmüştür. Menkıbeler için öncelikli etken ahlak ve din olmuştur. Kırmadan insanlara yol göstermesi, nasihatler vermesi, iyiyi güzeli anlatması menkıbelerin insanlığa olan önemli katkılarındandır (Erkoçoğlu, 2017).

2.3.7.3 Menkıbe, efsane ve mit ilişkisi

Menkıbe, efsane, mit gibi edebi ürünlerin muhtevaları incelendiğinde bunların birbirleri ile benzer özelliklerinin olduğu ve belli noktalarda karıştırılabilme ihtimalinin olduğunu söylemek mümkündür. Bu türlerin birbirleri ile karıştırılma

nedeni olağanüstü olay, mekân ve kişilere yer verilmesi gösterilebilir. İlgili kaynaklarda kesin çizgilerle türler arasındaki farklar belirtilmemiş olsa bile bir edebi ürün olan menkıbelerin efsane ve mitten farklı olduğu ileri sürülebilir.

Henüz müspet zihniyete ulamamış toplulukların canlı-cansız varlıklar ile tabiat olayları karşısında hayal, tasavvur ve düşünceleri doğru, olarak kabul ettikleri ilkel bilgileri ortaya çıkarmıştır. İlk devir mitos devri hatta Orta Çağ insanları dahil olmak üzere inandıkları bilgiler aracılığıyla iyi ve kötü, Tanrı, kıyamet, melek, şeytan, peri, gök, dağ gibi üstün gördükleri maddi manevi güçlere genellikle anlama ve konuşturma yoluyla masallar uydurmuşlardır. Sonraları toplumun ortak ürünü sayılan bu eserler yeni sosyoekonomik koşullar ve tarihi gerçeklerle beslenerek efsane ve menkıbeler için numune olmuşlardır. Efsaneler ve menkıbeler Türklerin hayatında önemli bir yer edinen şaman, Peygamber, Alperen, halife, padişah, şeyh, şeyhülislam, asker gibi güçler etrafında veya saraylar, şehirler, camiler, türbeler, mezarlar, adaklar üzerine oluşturulmuş bu ürünler arasında yer alır. İlk devirlerden itibaren günümüze kadar oluşan efsaneleri araştıran disipline esatir-mitoloji denilmiştir (Elçin, 2004).

Mitos (mit) Yunancada kelime anlamı olarak “hikâye, anlatı” anlamlarına gelmekte olup, efsane, hikâye, masal, kıssa, menkıbe ve tarihsel olaylarla ilişkisi etnolog, antropolog, sosyolog gibi bilim insanları tarafından tartışılan bir konudur (Gündüz, 1998). Bu bağlamda menkıbeler, mitler ve efsanelere baktığımızda aralarında ortak noktalar olduğu gibi birbirinden ayrılan noktalarda bulunmaktadır. Mit ve menkıbeler gerçek ve mukaddes kabul edilirler. Menkıbeye konu olan kahramanlar sahip oldukları nitelikleri, aşkı, eylemleri ile Tanrı ile özel bir bağı olan karizmatik kişilerdir. Bu karizmatik kişiliğe Tanrı tarafından lütuflarda bulunduğuna inanılmakta, Tanrının vasıflarına sahip olduğu da düşünülmektedir. Bu bağlamda menkıbe de Tanrı ile karizmatik şahsiyet arasındaki özel bağı ve eylemlerini konu alırken, mit doğrudan Tanrıyı ve eylemlerini konu almaktadır. Zaman bakımından menkıbeye konu olan şahsiyetin bizim algıladığımız zaman dışında olayları yaşadığı görülmektedir. Başka bir deyişle anlatılanları ele alması bakımından mitler makro kozmos bağlamında ele alınırken, menkıbeler ise anlatılanları mikro bir zaman içinde açıklar. Menkıbelerde dini ve ahlaki değer aktarma bağlamında bir mesaj verme kaygısı vardır. İdeal insan tipinin nasıl olması gerektiğiyle ilgili bilgiler sunar (Hamarat, 2015).

Birbirine çok yakın türler arasında efsane ve mitin olduğunu söylemek mümkündür. Efsane ve mitler tahlil edildiğinde iki edebi üründe de fantastik, hayali unsurların olduğu görülmektedir. Mitlerde fantastik özellikler hep olmasına rağmen efsanelerde bu yön olmayabilir. Fetiş ve totemlerle mitlerde sık karşılaşılmasına rağmen, efsanelerde pek fazla karşılaşılmamaktadır. Efsanelerde konu edinilen kahramanlar tarihi şahıslar iken mitlerde Tanrı veya yarı tanrıdır. Efsaneler yakın zamanda meydana gelirken, mitler çok eski zamanda oluştukları için mit kahramanlarının tarihi devirlerini tam olarak belirlemek imkansızdır. Ancak efsanelere konu olan kahramanların yaşadığı devir ve zamanı belirleme imkânı vardır. Efsanelerin asıl unsuru cemiyet olayları ve tarih iken mitlerin objesi tabiattır (Ergun, 1997).

Mitler ve efsaneler inanma yönünden benzerdir, bu yüzden de gerçek kabul edilirler. Yeni efsaneler günümüzde oluşturulabilir ama mit için bu durum geçerli değildir. Efsanelerdeki hadiselerin meydana geldiği yer günümüz dünyasıdır, mitler de ise daha evvel meydana gelen başka bir dünyadır. Efsanelerde kudsiyet bazen vardır, bazen yoktur. Efsane ve mit için ihmal edilmeyecek diğer bir mesele de şahıs kadrosunun farklı olmasıdır (Sakaoğlu, 1980). Toplumun inanç ve anlam dünyasını oluşturan efsaneler ve mitler aynı zamanda toplumun milli ve kültürel kodlarını oluşturmada da önemlidir. Tarihin ilk devirlerinde olduğu gibi toplumsal kimliğin korunmasında, o toplumda var olan değerlerin baskı olmadan kabullenilmesinde, insanın doğaüstü ve kutsal olana inanma ihtiyacının olmasında efsaneler ve mitler önemli bir role sahiptir (İlhan, 2014).

Üzerinde durulması gereken diğer bir konu da efsane ile menkıbe arasındaki ilişkidir. Metin incelendiğinde efsane mi menkıbe mi olduğu kararlaştırılmalıdır. Dini içeriğe sahip, bir veli veya tarihi şahsiyet etrafında gelişen olağanüstü olaylara menkıbe; bunun dışında kalan bir varlığın, tabiat olayının meydana gelmesine efsane denilmektedir (Özer, 2018). Efsanelerde masalsı, hayal, sanatsal düşünce ve mitik olay örgüsü bulunur (Bahadırova, 2018). Menkıbelerde ise gerçek olay ve kişiler vardır (Ocak, 1997). Efsaneler sözlü kültür ortamında oluşurken, menkıbelerin oluşmasında ve günümüze kadar gelmesinde yazılı kültür önemlidir. Efsanelerde ve mitlerde olağanüstülüklere yer verilir ancak efsanelerde olağanüstülük zorunlu değildir. Menkıbedeki olağanüstülük Allah'ın menkıbe kahramanına lütfettiği bir

olağanüstülüktür. Efsane ve menkıbeler kısa anlatılardır, efsanelerin sonu acıklı biter ancak menkıbelerde velinin kerametiyle olumsuz bir durum ortadan kaldırılmaktadır. Menkıbe ve efsanede en önemli nokta inanmadır. Ancak bu inanma ve gerçekliğin menkıbede kutsallıkla ilişkisi bulunmaktadır. Menkıbeye konu olan kahramanın ve olayların ilahi bir yönünün bulunması menkıbelere mukaddes bir nitelik kazandırmaktadır (Hamarat, 2015).

Menkıbeleri diğer türlerden ayıran en önemli özellik şahsa bağlı olması ve olağanüstü olaylar olarak adlandırılan kerametlere yer verilmesidir. Menkıbelerde anlatılan velinin mezarı türbeye dönüştürülmüştür. Menkıbede bahsedilen veliye kutsal özellikler atfedildiği için bu türbelerden sesler geldiğine, zor zamanlarda, savaşlarda darda kalanlara yardım ettiğine inanılmıştır. Günümüzde de bu türbeler ziyaret edilmekte, dualarla yardım istenmektedir. Duanın devamında türbede dilek taşı yapıştırılmakta, mum yakılmakta veya türbenin başında bulunan ağaca bez bağlandığı görülmektedir (Alptekin, 2012'den aktaran İlhan, 2014). Dini nitelikli şahıslarla ilgili anlatılan efsaneler genellikle bulunmakla birlikte bunlar menkıbe olarak adlandırılmaktadır. Keramet sahibi olan kişilerin kerametlerini ifade eden efsaneler bu grupta ele alınmaktadır. Efsanelerde gerçek olduğuna inanılan ve olağanüstü özellikleri bulunan kişileri anlatırken herhangi bir olay ve yerle ilgili efsaneler de bulunmaktadır (Sancak, 2008). Boratav (2002) tarihi ve olağanüstü özellikler taşıyan unsurlara menkıbe, sadece olağanüstü durum barındırıyorsa efsane; bu iki durumdan farklı olarak iki özellik de bulunmuyorsa veya sadece tarihi bir karakter barındırıyorsa sözlü rivayet olduğunu ifade ederek efsane ve menkıbe arasındaki farkı ortaya koymuştur.

Menkıbe, efsane, destan, mit, gibi türler konu itibariyle olağanüstü olayları işler. Kerametlere dayalı olaylar menkıbelerde anlatıldığı için menkıbeler yerine tanım yapılırken efsane kelimeleri kullanılmıştır. Menkıbelerdeki olağanüstülükler mevzubahis olduğunda menkıbeleri yazan müelliflerin çoğunlukla yaşamı anlatılan veli zatın müridi olduğu ve şeyhine bağlılıkla menakıbname eserini vücuda getirdiği unutulmamalıdır. Efsaneden farklı olarak menkıbedeki kahramanlar gerçek kişilerdir. Aralarında üslup ve anlatım bakımından benzer olsalar da menkıbe bahsedilen özelliklerle diğer türlerden ayrılır (Karaman, 2012). Öte yandan menkıbeler de diğer

türler gibi ferdidir. Ancak daha sonra fertler unutularak anonim özellik kazanmıştır. Menkıbelerin ele aldığı kişilerin gerçek olması onu masal ve efsaneden ayırır. Menkıbelerin kutsal olduğuna inanılması onu diğer türlerden ayıran en önemli özelliktir (Ay, 1999).

Menkıbeyle benzer yönleri bulunan diğer bir tür efsanedir. Menkabe ve efsane Fransızca'da legende kavramı ile ifade edilmektedir. Bilim insanları popüler menkabeyi "legende populaire" veya (hagiograhhique) dini menkabeler de İngilizcede "legend" ya da "demonic legend", "popular tradition" ve "sacral legend" ya da "saints legend" kavramları ile karşılanır. "Legend" de efsanelerde olduğu gibi olmuş olaylardan bahseder. Modern menkıbe araştırmaları keramet menkıbesi olan mucizevi ya da ilahi veya Tanrılarla ilgili olayları anlatan menkıbeler ile asıl menkıbe olarak görülen bir kahramanın fani ömrünün anlatıldığı menkıbelere birbirinden ayırmıştır. Menkıbe ve efsaneler kendilerine inanılmadıkları durumlarda kitaplarda yaşamaya devam ederler ancak masallar yenilenerek günlük hayatta yer bulur. Menkıbeler dini, efsanelerde olağanüstü motifler bulunabilir. Mitlerin karakteristik özelliği ise Tanrıların hayvan ya da insan şeklinde olmasıdır. Menkıbeler, efsaneler ve masallar insanların faniliği düşünmesini sağlarken, mitler farklı şeylerden bahsederek daha başlangıçta insanları fani dünya ve zamandan uzaklaştırır. Kozmogonik mitlerin, menşe mitlerin ve Tanrı mitlerinin ayırıcı özelliği ritüel davranışlarla ve kültlerle ilgili olmasıdır (Luthi, 2003). Dolayısıyla belli noktalarda birbirleri ile benzer ve farklı yönlere sahip olan bu edebi ürünlerin özellikleri Tablo 2.1'de açıklanmıştır:

Tablo 2.1 Menkıbe, efsane ve mitin özellikleri

Menkıbenin Özellikleri	**Efsanenin Özellikleri**	**Mitin Özellikleri**
• Olayların gerçekleştiği zaman ve mekân bellidir. • Konu edinilen kişiler gerçek ve mukaddes kişilerdir.	• Efsaneler yakın bir geçmiş zamanda oluşturulmuştur. • Efsanelerde bulunulan yer günümüz dünyasıdır.	• Çok eski bir zamanda oluşturulmuştur. • Mitlerde bulunulan yer başka bir dünyadır.

Tablo 2.1'in devamı

Menkıbenin Özellikleri	Efsanenin Özellikleri	Mitin Özellikleri
• Konusu Tanrı ile özel bağı olan karizmatik şahsiyet arasındaki özel bağ ve eylemlerini konu alır. • Menkıbede inanma ve gerçekliğin kutsallıkla ilişkisi vardır. • Olağanüstü olaylara yer verilir. • Kısa yalın ve konuşma diline yer verilen edebi ürünlerdendir.	• Konu edinilen kahramanlar tarihi şahıslardır. • Dini efsanelerde kutsiyet vardır. • Olağanüstülükler zorunlu değildir. • Masalsı, sanatsal düşünce ve mitik olay örgüsü vardır. • Efsaneler bireysel ve yereldir. • Kısa ve yalın konuşma dili vardır.	• Konu edinilen kahramanlar Tanrı veya yarı tanrılardır. • Mitler genel itibariyle kutsiyet ifade eder. • Olağanüstü olayları işler. • Mitler geneldir ve yaratılışa dayanır.

Sonuç olarak dini şahsiyetlerin yer aldığı anlatılar olarak değerlendirilen menkıbe, efsane ve mit gibi edebi ürünlerle ilgili yapılan tanımları, işlevleri, yapılan sınıflandırmalarda fikir birliğinin olmadığı açıktır (Aybek, 2019).

2.3.7.4 Menkıbeler ve çocuk

Genel ifadeyle çocuk 2 ile 13-15 yaş arasındaki bireydir. Bu birey gelişimsel özelliklerini tamamlayamamış fiziksel, ruhsal ve zihinsel açıdan ihtiyaçları olan kişilerdir. Bu ihtiyaçların şüphesiz ki en dikkate değer olanı çocuklarda estetik algıyı geliştirecek olan edebi eserlerdir. Çocuk edebiyatı kavramı çocuk ve edebiyat sözcüklerinden oluşmakta olup bu kavram ile ne anlatılmak istendiğine bakmakta yarar vardır (Demirel ve Seven, 2021). Çocuk modernleşmesi Batı'da matbaanın icat edilmesi, aile kurumunun işlevsel hale getirilmesi, okullaşmanın artması ve sanayi toplumunun ortaya çıkmasına endeksli bir durumdur. Çocuk modernleşmesinin yanı sıra çocuk ve yetişkinlerinin birbirinden farklılaşması, yetişkinliğin şekillenmesinin yanında sosyal, kültürel ve politik bir harekettir. XV. yüzyıldan itibaren geleneksel

çocukluğun sorgulanmaya başlaması çocuk modernleşmesi hareketiyle olmuştur. Yetişkinlerin minyatürü olarak görülen çocuk döneminin kapanmasında eğitim önemli bir unsur olmuştur. XVI. yüzyıldan itibaren Batı'da ortaya çıkan çocuk düşüncesi ve çocuklar üzerine eğilme çocuk edebiyatını gündeme getirmiştir. Çocuk edebiyatı çocuk gibi tanımsız ve yazılı bir örneği olmayan alan olmakla birlikte söz konusu kavram Fransızca "Littérature enfantine", Almanca "Kinderliteratur" ve İngilizce'de "Children's literatüre" olarak adlandırılmıştır (Şirin, 2016).

Çocuk edebiyatı kavramıyla 2-15 yaş arasındaki çocukların ihtiyacını karşılayan edebiyat alanı olarak ifade edilmiştir. Çocukluk çağında bulunan kişilerin, hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı eserlere "çocuk edebiyatı" denir. Hikayeler, masallar, romanlar, menkıbeler, anılar, biyografik eserler, şiirler, gezi yazıları, fen ve doğa olaylarını anlatan yazılar sözlü ve yazılı edebi ürünlere örnektir. Bu edebi eserlerin, yetişkinlere yönelik hazırlanan eserler gibi etkileyici ve güzel olması gerekir. Dolayısıyla çocuk edebiyatı yazarlar tarafından çocuklar için yazılmış eserlerin genel adıdır (Oğuzkağan, 2013). Yalçın ve Aytaş (2003)'a göre çocuk edebiyatı çocukların büyüme ve gelişmelerine, kabiliyetlerine ve beğenilerine, duygu ve düşüncelerine hitap eden, eğitirken eğlendiren sözlü ve yazılı ürünlerin tamamıdır.

Çocuk edebiyatının tanımları dikkate alındığında merkezinde çocuğun yer alması nedeniyle bir takım ilke ve hedefler dikkate alınmalıdır. Çocuk gerçekliğini yansıtması ve çocuğa göre olması eserlerin barındırması gereken en önemli özelliklerden biridir. Çocuğa yönelik yazılacak eserin, çocuğun gözlem yapması, yaşamı algılaması ve yaşam duyarlılığı oluşturması, çevresiyle iletişim kurma, konuşma tarzı ve iç dünyasına hitap edebilmesi "çocuk gerçekliği" olarak adlandırılır. Çocuğa görelik ilkesine göre vücuda getirilen eserler çocuğun hayal gücüne seslenmeli, çocuğun rahatça ve zevk alarak okuyup anlayabileceği dil ve üslup özelliklerine sahip olmalı, çocuğun ilgi ve dikkatini çeken konuları işleyen, duygu ve düşüncelerine yönlendirme imkânı veren ve çocuğun kavrayabileceği düzeyde metinlerden oluşmaktadır (Aydeniz ve Sarıkaya, 2021). Çocuk edebiyatının ilke hedeflerinden birkaçı şu şekildedir (Demirel ve Seven, 2021):

- Çocuğun temel dil becerisini geliştirmek.

- Çocukların zihinsel, fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimsel özelliklerine dikkat etmek.
- Çocukların kelime hazinesini geliştirecek ilke ve hedefleri dikkate almak.
- Çocuğun merak duygusunu canlı tutmak amacıyla olay örgüsü ve kurgusu iyi edebi ürünleri kullanmak.
- Çocuğun hayal dünyası ve yaratıcılığını geliştirecek nitelikte eserler vücuda getirmek.
- Edebi eserler aracılığıyla çocukta estetik/güzellik algısının şekillenmesine katkıda bulunmak.
- Eğitimin temel ilkesi olan yakından uzağa, bilinenden bilinmeyene anlayışıyla çocuğa yakın çevresinden başlayarak yaşadığı şehri, ülkeyi ve dünyayı tanımasına ve aitlik hissetmesine yardımcı olmak.
- Çocuk edebiyatı eserleri ile çocuğa hayat tecrübesi konusunda zenginlik kazandırmak.
- Çocuk edebiyatı ürünlerindeki kahramanlar ulaşılması imkânsız ve tek boyutlu değil, çocuğun gerçek hayatında yer alacak özelliklere sahip olmalıdır. Özellikle kahramanları insan dışı varlıklar olan eserlerde daha dikkatli olunmalı ve eser sabinin vermek istediği mesajları aktarmada aracı durumunda olmalıdır.
- Farklı edebi ürünler aracılığıyla çocuğa yaşanmış hayat tecrübesi aktarmak.

Arayış içinde olan çocuklar için eğlenmek ve oynamak vazgeçilmez bir etkinliktir. Çocuk edebiyatı ürünleri de çocukların eğlenmesi için bir araç durumundadır. Bu ürünler çocuğu eğlendirirken hayal dünyasını geliştirir, bulunduğu durumdan çıkararak farklı dünyaların kapılarını açar ve çocuğun kendisi ve çevresinde olup bitenler hakkında farkındalığı gelişir. Ayrıca çocukluk döneminin dil gelişiminde kritik olması dikkate alınması gereken diğer bir unsurdur. Edebi ürünler vasıtasıyla alıcı dil gelişiminin yanı sıra ifade edici dil gelişimine katkıda bulunarak çocuğun dil gelişimi desteklenmiş olur ve kelime hazinesini arttırması sağlanır (Yalçın ve Aytaş, 2003).

Masallar, tekerlemeler, çocuk şiirleri, hikayeler, ninniler, menkıbeler gibi çocuk edebiyatı türleri çocuğun gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Hayatı tanıma ve anlamlandırmada, çocuğun dünyasını renklendirip fikir dünyasını aydınlatan bu yazı

türleri önce sözlü edebiyat ürünleri içerisinde yer almış daha sonra yazılı edebiyat ürünleri içerisinde ele alınmıştır. Çocuk edebiyatı içeriğinde de değerlendirilen bu eserler basım-yayım sektörünün gelişmesiyle yaygınlık kazanmıştır. Bu durum çocuk edebiyatında edebi ürünlerin sayıca artmasının önünü açmıştır (Temizyürek vd., 2016).

Edebi ürünler; okurken, yazarken, konuşurken her düzeyde bilgi için bir araç olarak kullanılmaktadır. Öğrencilerin okuma, yazma ve konuşma seviyeleri geniş konu alanlarına yöneltme, diğer disiplinlerle ilgi kurma ve sorumlu bireyler olmaları yazılı ve sözlü eserler aracılığıyla sağlanmaktadır. Derslerde bir araç olarak edebi metinler kullanılmaktadır (Aytaş, 2006). Bu çerçevede çocuk edebiyatına yönelik yapılan tanımlar ve özellikleri dikkate alındığında menkıbelerin derslerde kullanımının çocukların gelişimsel özelliklerine katkı sağlaması ve çocuk edebiyatının özellikleri ile örtüşmesi menkıbelerin çocuk edebiyatı türleri içindeki yerini önemli hale getirmektedir. Menkıbelerin öğrencileri sıkacak uzunlukta olmamaları, ilgi çekici, olağanüstü olayların bulunması, iyi ile kötünün karşılaştırılması sonucunda iyilerin kazanması, merak uyandıracak durumların menkıbenin başından sonuna kadar yer alması, verilmek istenen değer ve mesajların karşı tarafa iletilmesini sağlaması çocukların ilgisini çekecek niteliklerdendir. Menkıbelerin masal, efsane, öykü, hikâye gibi edebi ürünlerde ortak yönleri bulunmasına rağmen değer ve ahlak kavramının içeriğinde bulunması, ayrıca menkıbelerde öğüt niteliğinde mesajlar verilmesi ve merak uyandıran ilgi çekici olaylara yer verilmesi menkıbeyi diğer edebi ürünlerden ayıran önemli özelliklerdir. Menkıbeler ders verme niteliğindeki öğütleriyle terbiye etme yöntemi olarak da kullanılmıştır (Ağız, 2019).

Çocuk sosyalleşirken model aldığı kişiler vardır. Çocuğun rol-model aldığı kişiler yakın çevresinden olabileceği gibi film, hikâye, roman kahramanlarını da rol-model alabilir. Böylece çocuklar görev ve sorumluluk dengesini kurarken, toplumsal özellikleri de kazanırlar. Bu süreçte menkıbelerde ve olağanüstü olaylarda geçen kahramanlar çocuklar için bir rol-modeldir. Menkıbeler aracılığıyla çocuğun ruhu terbiye edilir; iyilik, doğruluk, adalet gibi güzel huy ve davranışların benimsetilmesi sağlanır. Çocuklar vatan ve millet sevgisi kazanırken, toplumun kültür motiflerini de öğrenirler (Sarıçelik, 2002).

2.3.7.5 Menkıbelerin eğitim-öğretim ortamındaki yeri ve kullanımı

Öğrenme ve öğretme sürecinde derslerde uygulanan etkinliklerin dilsel, görsel, işitsel uyaranların bütünleşik bir biçimde olduğu çok uyaranlı eğitim ortamları ve etkileşimli bir ortamda eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi mühimdir. Öğrencilerde etkili ve kalıcı öğrenme yüksek bir beklenti ve hazır bulunuşlukları tam olduğunda gerçekleşir. Öğrenme isteğinin öğrencilerde üst düzeyde olması etkinliklere etkin bir şekilde katılımlarını sağlayacaktır. Öğrencilerin derse etkin katılımlarını sağlamak ve ilgilerini çekmek amacıyla pedagojik ürünlerden faydalanılabilir. Farklı öğrenme ortamlarının oluşturulduğu, dersi ilginç hale getirmenin etkili yollarından biri edebi ürünlerdir. Menkıbeler de öğrencilerin ilgisini çekecek pedagojik malzemelerden biridir (Göçer, 2010). Menkıbelerin eğitim-öğretim ortamında kullanılmasının eğitsel yararları arasında ise şunlar bulunmaktadır (Kaya, 2020);

- Dersi eğlenceli ve ilgi çekici hale getirir.
- Öğrencilerde kalıcı ve etkili öğrenmeyi sağlar.
- Öğrencilere rol-model sunarak değerler eğitimine katkı sağlar.
- Soyut kavramları somutlaştırır.
- Ders ve nasihat niteliğinde mesajlar verir.
- Empati geliştirmeye yardımcı olur.

Menakıbnamelerin amacı okuyucu ve dinleyicileri dolaylı yoldan eğitmektir. Anlatılan bu menkıbeler aracılığıyla örnek insanlar dolaylı olarak ve kendileri ideal davranışı sergileyerek kötü davranışları düzeltme misyonu edinmişlerdir. Menkıbelerin edebi değerinin yanında dönemin ahlaki, sosyal, kültürel yapısına dair önemli bilgiler de yer almaktadır. Yüzyıllar öncesinden bize ulaşan bu menkıbeler her devirde geçerli sayılabilecek ahlaki değer ve davranışlardan bahsetmektedir. Derslerde kullanılacak olan menkıbeler her ahlaki gelişim düzeyindeki bireyin anlayabileceği anlatılardır. Ahlaki değerlerin soyut olması ve çocuklara öğretilecek kavramların somut örneklerle anlatılmadığında kafası karışacağı aşikardır. Davranışlarla veya ahlaki değerlerle ilgili tanım yapmak yerine bu davranışları anlatmak ve bu davranışın ahlaki değerinden bahsetmek çocuklar için daha faydalı olacaktır (Genç, 2006).

Menkıbeler Kuran-ı Kerim'in övdüğü davranışların öğrenilmesinde ve bu bilgilerin yaşamda uygulanmasında, gelecek nesillerin eğitim ve öğretiminde önemli bir yere sahiptir. Derslerde kullanılan örnek olay yöntemi, dramatizasyon, anlatma ve gösteri gibi öğretim yöntem ve teknikleri öğrencilerin dersin kazanımlarına ulaşmasında kullanılan menkıbeler için temel araç olmaktadır. Öğretmen öğrenme-öğretme sürecinde menkıbelerden yararlandığında konu hakkında verilen mesaj doğru şekilde öğrencilere aktarmış olacaktır. Konulara uygun şekilde kullanılan menkıbeler resimleşerek, zihinde ifadeler şekillenecektir. Menkıbeler bazı bilgi ve kavramları bir olay örgüsü içinde verdiğinden anlatılan bilgilerin kalıcılığı artacak, öğrencilerin menkıbelerde geçen kahramanları örnek alarak menkıbelerde verilen olumlu yöndeki mesajları alarak yapılanları örnek alması sağlanacaktır. Derslerde bilgilerin soru-cevap şeklinde öğretilmesi ezber seviyesinde kalmasına neden olmaktadır. Ancak menkıbeler aracılığıyla soyut konuların somutlaştırılmasında önemli bir kolaylık sağlanmaktadır (Karabela, 2014).

2.4 Menkıbeler ve Sosyal Bilgiler

Bu başlık altında menkıbelerin sosyal bilgiler öğretimindeki yerine, menkıbelerin faydalarına, sınırlılıklarına ve kullanımında dikkat edilmesi gereken hususların neler olduğu açıklanmıştır. Ayrıca menkıbelere Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (SBDÖP, 2018) hangi kısımlarda nasıl ve ne şekilde yer verildiğine ilişkin bilgi verilmiştir.

2.4.1 Menkıbeler ve Sosyal Bilgiler Öğretimi İlişkisi

Sosyal bilgiler dersinin yapısı gereği içinde birçok sosyal bilim dalına yer vermesi nedeniyle edebi ürünlerin kullanımına elverişli bir ders olduğu söylenebilir. Nitekim insan ve insana ilişkin bilgileri konu edinmesinden ötürü sosyal bilgiler dersi edebiyatı önemsemektedir. İlgili konunun öğretimine yardımcı olması, soyut sayılabilecek konuları somut ve anlaşılır hale getirmesi, öğrencilerin başarı ve motivasyonunu yükseltmesi sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımına olanak sağlamaktadır. Bununla birlikte eleştirel düşünme, empati, dil kullanımı, zaman ve kronolojiyi algılama becerisi gibi bazı becerilerin kazandırılmasının yanı sıra sevgi, saygı,

çalışkanlık, vatanseverlik gibi değerlerin benimsenmesine de imkân sağlaması sosyal bilgiler eğitiminde edebi ürünlerin kullanımı üzerinde etkili olmaktadır (Kaymakcı, 2013).

Edebi ürünler kategorisinde kendine yer edinen, sözlü geleneklerin ve anlatımların ürünü konumunda olan bir tür ise menkıbelerdir. Menkıbeler içerik olarak inanç ve ibadet anlayışları ile dini ve tarihsel şahsiyetlerin hayatlarıyla ilgilenen eserlerdir (Bars, 2013). Bünyesinde barındırdığı kültürel değerlerle menkıbeler, bireyin davranışlarını ve tutumlarını şekillendirme yönelimindedirler. Halka ait birçok değere bünyesinde yer verir ve söz konusu bu değerler menkıbelerde öz olarak yer edinir (Akın, 2019). Bu bağlamda menkıbelerin toplumsal anlam taşıyan kültürel ögelere yer vermesi noktasında sosyal bilgiler dersiyle ortak paydada buluştuğu söylenebilir. Zira sosyal bilgiler dersi konularının içerisinde menkıbelerin kullanımına olanak sağlayan birçok konu başlığının ve kazanımın bulunduğu göz önünde bulundurulduğunda menkıbelerin etkili ve verimli kullanımıyla ilgili konuya yönelik öğrencilerde kalıcı öğrenmelerin gerçekleşebileceğini söylemek mümkündür.

2.4.2 Menkıbelerin Sosyal Bilgiler Öğretimindeki Yeri ve Kullanımı

Bu başlık altında menkıbenin sosyal bilgiler öğretiminde kullanımının yararları, sınırlılıkları ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki yeri açıklanmıştır:

2.4.2.1 Menkıbelerin yararları

Geçmiş dönemlerde yaşamış din büyüklerinin ve tarihte mühim işlere imza atmış kişilerin yaşam süreçlerini ve alışılmışın dışında kabul edilen davranışlarını konu edinen menkıbeler, eğitim-öğretim etkinlikleri dahilinde yararlanılabilecek edebi ürünlerdendir (Topçu ve Kaymakcı, 2018). Başka bir tanımla menkıbeler, **"**Bir anlatıcının, olağanüstü/kutsal güçlere sahip olduğuna inandığı şahsiyetin ortaya koyduğu bir veya birden fazla olağanüstülükleri (kerameti) anlatan sözlü kültür ürünüdür." (Gülerer, 2013).

Sözlü kültür ürünlerinin somut olmayan kültürel miras kapsamına girdiği düşünüldüğünde menkıbelerin sosyal bilgiler dersinde kullanılmasının aynı zamanda

somut olmayan kültürel miras (SOKÜM) öğretimine de olanak sağladığı söylenebilir. Nitekim gerek dini gerekse tarihsel önemi bulunan bir şahsiyeti konu edinen menkıbelerin içerisinde toplumun SOKÜM ögelerine ilişkin (gelenek, görenek, adet, anane, ritüeller vb.) bilgilerin yer alması menkıbelerin sosyal bilgiler dersinde kullanımını olanaklı hale getirmektedir. Bahsi geçen edebi ürünlerde tarihi olay ya da olgular birebir olmasa dahi canlı bir biçimde aktarılır. Bu anlamda menkıbeler halkın o dönem şartlarındaki mevcut sosyoekonomik hayatına, gelenek ve göreneklerine ilişkin bilgiler sunmaktadır. Ayrıca halkın bütün bunları algılama biçimini de ortaya koymaktadır. Dolayısıyla menkıbeler bir anlamda toplumların tutumlarını ve ahlak anlayışlarını saptayan bilgilerle doludur (Öztaş, 2002'den aktaran Öztaş, 2018).

İçeriğinde rol model olabilecek düzeyde "iyi insan" tiplemelerinin bulunması, önemli tarihi şahsiyetlerin olağanüstü yaşamlarının anlatılması bununla birlikte arka planda geniş bir tarihsel bilginin verilmesi menkıbelerin öğrencilerin hayal dünyalarını besleyecek şekilde karşılık bulmasına olanak sağlamaktadır (Ağız, 2019). Bu bağlamda menkıbelerin sosyal bilgiler öğretiminde kullanılmasının birçok işlevi yerine getireceği söylenebilir. Nitekim belirlenen menkıbeler üzerine oluşturulmuş sorularla menkıbelerde yer alan olağanüstü olayın tahlil edilmesi sağlanabilmektedir. Akabinde öğrencileri düşünmeye ve yorum yapmaya yönlendirmesi öğrencilerin muhakeme ve mukayese yeteneklerinin gelişiminde önemli bir etkiye sahip olabilmektedir. Derslerde menkıbelere yer verilmesi öğrencinin derse aktif katılımını sağlamaya, saygılı olma, düzgün konuşma ve çok yönlü bir bakış açısı edinme gibi kazanımları da gerçekleştirmeye imkân vermektedir (Sarıköse, 2011).

Menkıbelerin sosyal bilgiler dersinde kullanılmasının sağladığı faydalar bulunmaktadır. Bunlar şöyle sıralanabilir (Karabela, 2014; Mercan, 2003'ten aktaran Çal, 2017):

- Yazıldıkları döneme ait dini, sosyo-kültürel, ruhi ve siyasi durumu hakkında genel bir görünüm sunmaktadır.
- Ait oldukları dönemdeki olay ve şahıslar hakkında bilgi edinme imkânı sunmasından ötürü tarih kitabı niteliğindedir.

- Menkıbelerde yer alan şahıs ve olaylar yaşandığı bölgenin sosyo-ekonomik ve tarihi durumunun yanı sıra şairler ve bilginler hakkında başka kaynaklarda yer almayan bilgiler sunmaktadır.
- Öğrencilerin iletişim becerilerinin gelişmesine, konuyu anlamalarına, öğrenmelerinin kalıcı olmasına ve soyut konuların somutlaştırılarak aktarılmasına katkı sağlar.
- İçerikte bahsedilen karakterleri örnek alma, kendileri ile onların sahip oldukları özellikleri özdeşleştirmelerine katkı sağlar.

2.4.2.2 Menkıbelerin sınırlılıkları

Menkıbelerin sosyal bilgiler dersinde kullanımı esnasında öğrenciler tarafından farklı ya da yanlış algılar oluşmasına ortam oluşturacak menkıbelere yer verilmemesi gerekmektedir. Bu bağlamda menkıbeler bazı sınırlılıklara sahiptir:

- İçerisinde İslam'ın helal ve haramlarına aykırılık oluşturabilecek ögeler olan hikâyeler ya da menkıbeler soru işaretlerine neden olabilir.
- İslam'ın ana kaynaklarına ters düşecek bilgiler yanlış kanaate sebep olabilir.
- Güzel bir davranış övülürken, İslam'ın övdüğü diğer güzel bir davranış hakkında yanlış bir kanaate yol açmaması gerekir.
- İslam toplumu tarafından saygı duyulan bir karakter hakkında olumsuz bir izlenim bırakabilecek bir ifadenin olmaması gerekir (Karabela, 2014).

2.4.2.3 Menkıbelerin kullanımında dikkat edilmesi gereken hususlar

Menkıbelerin eğitim-öğretim sürecinde kullanılması esnasında bazı uyulması gereken hususlar bulunmaktadır. Bunlar aşağıda açıklanmıştır (Sarıköse, 2002):

- Menkıbe konunun hedef ve davranışlarına uygun olmalıdır.
- Seçilecek menkıbe öğrencinin seviyesine uygun olmalıdır.
- Seçilecek menkıbelerde failler ve zaman belirgin olmalıdır.
- Seçilecek menkıbelerde ilginç olağanüstü olaylara yer verilmeli; aynı menkıbenin tekrar kullanımından kaçınılmalıdır.

- Menkıbeler düz anlatımla geçiştirilmemeli, öğretmen tarafından geliştirilen sorularla öğretim desteklenmelidir.
- Menkıbelerde bir problem ele alınmalı ve sorular bu problemi çözme odaklı olmalıdır.
- Menkıbelerden öğrencilerin ders çıkarmaları sağlanmalıdır.

2.4.3 Menkıbeler ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

Menkıbelerin sosyal bilgiler öğretimindeki yeri göz önünde bulundurulduğunda, öğrenme-öğretme sürecinde menkıbelerden yararlanma sürecinde bir dersin nasıl öğretileceğine ilişkin yol haritası olarak nitelendirilebilecek öğretim programının incelenmesi yerinde olacaktır. Bu kapsamda 2018 SBDÖP'te menkıbeler aşağıdaki program ögeleri doğrultusunda incelenmiştir:

1. 2018 SBDÖP Yetkinliklerinde Menkıbeler
2. 2018 SBDÖP Özel Amaçlarında Menkıbeler
3. 2018 SBDÖP Becerilerinde Menkıbeler
4. 2018 SBDÖP Değerlerinde Menkıbeler
5. 2018 SBDÖP Programın Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlarda Menkıbeler
6. 2018 SBDÖP Öğrenme Alanları ve Kazanımlarında Menkıbeler

2.4.3.1 2018 SBDÖP yetkinliklerinde menkıbeler

Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde (TYÇ) belirlenmiş toplamda 8 anahtar yetkinlik bulunmaktadır. Bu yetkinlikler eğitim sistemimizin yetkinliklerle bütünleşen bilgi, beceri ve davranışa sahip karakterde bireyleri yetiştirmeyi amaçlaması neticesinde gelişmiştir (MEB, 2018). Bahsi geçen anahtar yetkinlikler şu şekildedir:

- Anadilde İletişim
- Yabancı Dillerde İletişim
- Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/Teknolojide Temel Yetkinlikler
- Dijital Yetkinlik

- Öğrenmeyi Öğrenme
- Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler
- İnisiyatif Alma ve Girişimcilik
- Kültürel Farkındalık ve İfade

Yetkinliklere bakıldığında anadilde iletişim ile kültürel farkındalık ve ifade anahtar yetkinliklerinin menkıbelerle ilişkili olduğu söylenebilir. Nitekim SBDÖP'te (2018) yer alan bu anahtar yetkinlikler menkıbeler açısından incelenmiş olup ilişkisi aşağıda açıklanmıştır:

Anadilde İletişim:

> *"Kavram, düşünce, görüş, duygu ve olguları hem sözlü hem de yazılı olarak ifade etme ve yorumlama (dinleme, konuşma, okuma ve yazma); eğitim ve öğretim, iş yeri, ev ve eğlence gibi her türlü sosyal ve kültürel bağlamda uygun ve yaratıcı bir şekilde dilsel etkileşimde bulunmaktır."* (MEB, 2018).

İlgili anahtar yetkinliğin hem sözlü hem de yazılı biçimde dilsel etkileşime dayanmasından dolayı menkıbeler ile ilişkili olduğu söylenebilir. Neticede menkıbeler de sözlü gelenek ürünlerindendir ve menkıbelerin dinleme, konuşma, okuma-yazma gibi anadilde iletişim becerilerinin gelişmesine imkân vereceği söylenebilir.

Kültürel Farkındalık ve İfade: *"Müzik, sahne sanatları, edebiyat ve görsel sanatlar dâhil olmak üzere çeşitli kitle iletişim araçları kullanılarak görüş, deneyim ve duyguların etkileyici bir şekilde ifade edilmesinin öneminin takdiridir."* (MEB, 2018).

Kültürel farkındalık ve ifade anahtar yetkinliğinin edebiyata yer vermesinden ve buradaki etkileyicilik ile ilgilendiğinden ötürü menkıbelerle ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim menkıbeler de edebi ürünler kategorisinde olup, içerisinde kimi zaman olağanüstü olgu ve olaylara yer verebilen eserlerdir.

2.4.3.2 2018 SBDÖP özel amaçlarında menkıbeler

SBDÖP'te (2018) yer alan özel amaçlar menkıbeler açısından incelenmiştir. Bu bağlamda ilişkili olabileceği düşünülen maddeler aşağıda açıklanmıştır:

> *4. Türk kültür ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,*
>
> *10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,*
>
> *13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,*
>
> *16. Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri amaçlanmaktadır.*

Programdaki toplam 18 özel amaç incelendiğinde 4, 10, 13 ve 16. amaç maddelerinin menkıbelerle dolaylı da olsa ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Türk kültürüne dayalı olarak gelişen milli bilincin oluşmasının menkıbelerin tarih şuuru oluşturmadaki işlevi göz önünde bulundurulduğunda menkıbelerle ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte farklı tarihsel dönemlere ilişkin kanıtların incelenmesiyle insana, nesneye, olay ya da olgulara ilişkin farkındalık oluşması akabinde değişim ve sürekliliği algılayabilmesi yine menkıbelerin içerikleriyle sağlanabilmektedir. Çünkü menkıbelerde bahsi geçen döneme yönelik bilgiler etkileyici bir biçimde verebilmektedir.

Sosyal bilgiler edebiyatın yer alması ve menkıbelerin de bir edebi ürün niteliğinde olmasından dolayı öğrencilerin herhangi bir toplumsal ilişkiyi ya da problemi düzenlemek ve çözmek için menkıbelerin içeriklerinden faydalanabileceği aşikardır. Bununla birlikte milli ve manevi değerleri benimseyerek erdemli insan olabilmenin aşamalarında menkıbelerin örtük işlevlerinden yararlanılabileceği söylenebilir. Nitekim menkıbeler içinde birçok değeri de barındırmaktadır.

2.4.3.3 2018 SBDÖP becerilerinde menkıbeler

SBDÖP'te (2018) yer alan toplam 27 beceriden *değişim ve sürekliliği algılama, eleştirel düşünme, empati, iletişim, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, kanıt kullanma, mekânı algılama, öz denetim, problem çözme, sosyal katılım, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, zaman ve kronolojiyi algılama* becerilerinin menkıbelerle ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.

Eleştirel düşünme becerisi, öğrencinin ihtiyaç halinde kanıt kullanma, referanslardan yararlanma, sebep-sonuç ilişkisi belirleme ve genelleme yapma, farklı bakış açılarını açıklama, karşılaştırma yapma ve çıkarımda bulunmasına ilişkin beceriyi ifade etmektedir (MEB, 2005). Bu kapsamda öğrenme-öğretme sürecinde menkıbelerden yararlanması içeriğinde yer alan olaylara ilişkin sebep-sonuç ilişkisini tespit etme, kahramanların davranışları hakkında veyahut kıssaya ilişkin çıkarımda bulunmalarına katkı sağlayacaktır.

Değişim ve sürekliliği algılama, benzerlik ve farklılıkları bulma, zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama, tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme, geçmişteki problemlerin neden-sonuç ilişkisini tanıma ve tarihsel problemin çözümüne alternatif çözümler bulmayı ifade etmektedir (MEB, 2005). Söz konusu becerinin içeriğine bakıldığında menkıbelerin öğrencilerin içeriğindeki tarihsel olguları fark edebilmesine, anlatılan kıssa hakkında neden-sonuç ilişkisi kurabilmesine ve tarihsel durum hakkında çözüm bulma becerisinin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte menkıbelerde değinilen zamana ilişkin birtakım dönemsel unsurlara yer verilmesi öğrencilerin değişim ve sürekliliği algılama becerisiyle yakından ilgilidir.

Empati becerisi, kendisini karşısındakinin yerine koyma, olaylara karşısındakinin bakış açısıyla bakmayı ifade etmektedir. Bununla birlikte bu beceri bireyin kendisini yerine koyduğu kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlamasını, hissetmesini ve karşısındakine iletmesini, dönemin şartlarına uygun olarak geçmişteki insanların düşünce, amaç ve duygularını anlamasıdır (MEB, 2005). Bu doğrultuda menkıbelerde anlatılan şahsiyetler ile duygudaşlık kurabilmesi de empati becerisiyle ilişkilidir. Zira menkıbelerde anlatılan tarihsel şahsiyetle öğrencilerin empati kurabilmesi onun bakış açısıyla olaylara yaklaşabilmesi noktasında empati becerisi önemlidir.

İletişim becerisi, öğrencinin sözlü veyahut yazılı şekilde kendini ifade edebilmesi, tartışma ve olaylara farklı bakış açısı ile bakması, açık fikirli olması, karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerini anlamasını ifade etmektedir (MEB, 2005). Bu noktada öğrenme-öğretme sürecinde menkıbelerden yararlanılması öğrencilerin konuya farklı bakış açısı ile bakmasına ve açık bir şekilde fikrini ifade etmesine katkı sağlayacaktır. Öte yandan öğrendikleri arasında ilişki kurarak başkalarının duygu ve düşüncelerine

saygılı olmayı ve konuyu bu çerçevede nasıl tartışacağını öğrenmesine katkı sağlayacağını söylemek mümkündür.

Mekânı algılama, bir cismin kâğıt üzerindeki çizimin gözünde canlandırma, harita, plan, kroki, grafik, diyagram çizme ve yorumlamayı ifade etmektedir (MEB, 2005). Buna göre menkıbeler içeriğinde bahsedilen coğrafi mekanların öğrencilerin zengin hayal dünyalarında tasavvur ederek mekanlar hakkında bilgi ve fikir sahibi olmalarını destekleyecektir.

Zaman ve kronolojiyi algılama becerisi, takvim bilgisi edinme, geçmiş bugün ve gelecek zamanı birbirinden ayırt etme, kronolojik sıralama yapma, zaman şeridi oluşturma ve bu veriyi yorumlamayı ifade etmektedir (MEB, 2005). Bu doğrultuda sosyal bilgiler dersinde menkıbelerin kullanımı öğrencilerin farklı zamanlar arasındaki değişimi ve o dönemi tarihsel süreçteki durumunu yorumlayabilmesine katkı sağlayacaktır.

Sosyal bilgiler dersinde öğrencileri kanıt niteliği taşıyan birinci elden kaynaklar ve ikinci elden kaynaklarla karşılaştırma gereklidir (MEB, 2005). Bu bakımdan sosyal bilgiler dersinde geçmiş dönemlere ilişkin bilgi edinme noktasında önemli türlerden biri olan menkıbelerden yararlanma öğrencilerin döneme ait kanıtlardan hareketle akıl yürütme becerilerine katkı sağlayacaktır.

Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi, dinleme, konuşma, okuma, yazma becerilerini ifade etmektedir (MEB, 2005). Sosyal bilgiler dersi kapsamında menkıbelerin kullanımı öğrencilerin bu süreçte menkıbeleri okuma ve menkıbelerdeki bilinmeyen kelimeleri öğrenerek kelime hazinesinin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Menkıbelerde yer alan olayların bazı sonuçlarına ya da olağanüstü durumlara ilişkin öğrencilerin yanlış algılara kapılmamasının kalıp ve ön yargıyı fark etme becerisiyle ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte öğrencilerin menkıbelerde yer alan değer unsurlarıyla temas halinde olmaları sonucunda öz denetim becerilerinin de gelişebileceği yorumu yapılabilir. Sonuç olarak sosyal bilgiler dersinde menkıbelerin kullanımıyla değişim ve sürekliliği algılama, eleştirel düşünme, empati,

kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, öz denetim becerilerinin kazandırılabileceği söylenebilir.

2.4.3.4 2018 SBDÖP değerlerinde menkıbeler

SBDÖP'te (2018) yer alan toplam 18 değerin (*adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik*) tamamının menkıbelerle ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim menkıbelerde birçok değer unsuruna yer verildiği görülmektedir. Bu anlamda sosyal bilgiler dersinde değer öğretimi noktasında menkıbelerin elverişli durumda olduğu ileri sürülebilir.

2.4.3.5 2018 SBDÖP programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlarda menkıbeler

SBDÖP'ün uygulanmasında dikkat edilecek hususlar, menkıbeler ile olan ilişkisi açısından incelenmiştir. Bu bağlamda ilişkili olabileceği düşünülen maddeler aşağıda sıralanmıştır (MEB, 2018, s. 10):

> *3. "Sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler" ve "yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler" anlayışlarına önem verilmelidir. Öğrencilere, sosyal bilimcilerin (coğrafyacının, tarihçinin vb.) kullandıkları bilimsel yöntemler sezdirilmelidir. Okulun içindeki ve dışındaki olaylardan yararlanılarak öğrenciler sık sık gerçek hayat problemleri ve çelişkili durumlarla karşılaştırılmalı ve karşılaştıkları sosyal problemler üzerine yansıtıcı düşünmeleri sağlanmalıdır.*
>
> *4. Program'da değer ve beceriler kazanımlarla bire bir ilişkilendirilmiştir. Ancak değer ve beceri öğretiminin hayat boyu öğrenme çerçevesinde ele alınması için söz konusu değer veya beceriler uygun görülen farklı kazanım ve öğrenme alanlarıyla da ilişkilendirilmelidir.*
>
> *6. Millî ve dinî bayramlar, mahallî kurtuluş ve kutlama günleri, önemli olaylar, belirli gün ve haftalardan yararlanılarak öğrencilerin tarihsel duyarlılığı ve milli bilinçleri geliştirilmelidir.*
>
> *8. Efsane, destan, masal, atasözü, halk hikâyesi, türkü ve şiir gibi türlerden yararlanılarak Sosyal Bilgiler dersi edebi ürünlerle desteklenmelidir. Öğrenciler; konuları sevdirecek roman, tarihî roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı ve fıkra gibi edebi ürünler okumaya teşvik edilmelidir. Ayrıca uygun görülen kazanımlar resim, musiki, minyatür, gravür, hat, heykel, mimari, tiyatro, sinema gibi geleneksel veya modern sanat ürünleriyle desteklenmelidir.*

Programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar incelendiğinde öğretim sürecinde sosyal bilim disiplinlerine oldukça önem verildiği görülmektedir. Öte yandan öğrencilerin "*Okulun içindeki ve dışındaki olaylardan yararlanılarak öğrenciler sık sık gerçek hayat problemleri ve çelişkili durumlarla karşılaştırılmalı"* olduğuna dikkat çekilmektedir. Uygun bir menkıbenin seçilmesiyle bu hususun gerçekleşebileceği söylenebilir. Zira seçilen menkıbenin içeriğinde çelişkili durumların yer almasıyla öğrencilerin konu üzerine düşünmeleri sağlanabilir.

Programda değer ve beceri öğretiminin hayat boyu öğrenme boyutunda ele alınması gerekliliğinin vurgulandığı görülmektedir. Değer ve beceri öğretimine imkân veren menkıbelerin kullanılması yoluyla söz konusu durum gerçekleşebilir. Öğrencilerin tarihsel duyarlılığının ve milli bilincinin gelişiminde menkıbelerde yer verilen olaylar kullanılabilir ki menkıbeler bir tarihsel anlatı niteliği de taşımaktadır. Son olarak programda edebi ürünlerin kullanımının özellikle vurgulanmış olmasının sosyal bilgiler dersinin öğretim sürecinde menkıbelerin kullanımına olanak verdiği şeklinde yorumlanabilir.

2.4.3.6 2018 SBDÖP öğrenme alanları ve kazanımlarında menkıbeler

2018 SBDÖP incelendiğinde toplamda 7 öğrenme alanının ve 131 kazanımın yer aldığı görülmektedir. Bu öğrenme alanları şu şekildedir:

1. Birey ve Toplum,
2. Kültür ve Miras,
3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler,
4. Bilim, Teknoloji ve Toplum,
5. Üretim, Dağıtım ve Tüketim,
6. Etkin Vatandaşlık,
7. Küresel Bağlantılar (MEB, 2018).

SBDÖP (2018)'te yer alan öğrenme alanlarına bakıldığında Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, Bilim, Teknoloji ve Toplum ile Küresel Bağlantılar öğrenme alanlarının menkıbelerle ilişkili olabileceği söylenebilir. Buna göre programda ilişkili olduğu düşünülen öğrenme alanlarındaki kazanımlar aşağıda açıklanmıştır:

Tablo 2.2 Birey ve toplum öğrenme alanında menkıbelerle ilişkili olan kazanımlar

Sınıf Düzeyi	Kazanımlar
6	SB.6.1.2. Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder. SB.6.1.3. Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular. SB.6.1.4. Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır.

Tablo incelendiğinde birey ve toplum öğrenme alanı özelinde menkıbelere yönelik kazanımların 6. ve 7. sınıf düzeylerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bununla birlikte kazanımlarda menkıbelere dolaylı olarak yer verildiği söylenebilir. Nitekim toplumsal birliktelik, sosyal, kültürel ve tarihi bağ gibi kavramların öğretiminde menkıbelerin kullanılabileceği ileri sürülebilir.

Farklılıklara saygı noktasında menkıbelerde yer alan olay örgüleri vasıtasıyla öğrencilerin ön yargıları sorgulanması sağlanabilir. Yardımlaşmanın ve dayanışmanın vurgulandığı menkıbelerin derslerde kullanımıyla öğrencilerin zihninde bu değerlerin yerleşmesine katkı sağlanabilir. İletişimde tutum ve davranışların yadsınamaz etkisini vurgulamak adına menkıbelerdeki iyi ve rol model oluşturabilecek insan tanımlamalarına başvurulabilir.

Tablo 2.3 Kültür ve miras öğrenme alanında menkıbelerle ilişkili olan kazanımlar

Sınıf Düzeyi	Kazanımlar
4	SB.4.2.1. Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelerden yararlanarak aile tarihi çalışması yapar. SB.4.2.4. Millî Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Millî Mücadele'nin önemini kavrar.

Tablo 2.3'ün devamı

Sınıf Düzeyi	Kazanımlar
5	SB.5.2.2. Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır. SB.5.2.3. Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler. SB.5.2.4. Kültürel ögelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder. SB.5.2.5. Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir.
6	SB.6.2.2. İslamiyet'in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar. SB.6.2.3. Türklerin İslamiyet'i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder.
7	SB.7.2.1. Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar. SB.7.2.2. Osmanlı Devleti'nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder. SB.7.2.5. Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir.

Tablo incelendiğinde kültür ve miras öğrenme alanı özelinde menkıbelere yönelik kazanımların tüm sınıf düzeylerinde yer aldığı fakat bu kazanımlara programda örtük bir biçimde yer verildiğini söylemek mümkündür. Ayrıca sözlü ve yazılı kaynakların kullanımına vurgu yapılmasının menkıbelerin kullanımını elverişli hale getirdiği görülmektedir. Tarihsel öneme sahip kişilerin hayat hikayelerinden yola çıkılmasının aynı zamanda bu konuda menkıbelerin kullanımına olanak sağladığı söylenebilir. Öte yandan öğrencilerin çevresindeki ya da farklı bir yerdeki kültürel özellikleri karşılaştırabilmesinin menkıbelerin sosyal ve kültürel bilgiler içeren konularda kullanılabileceği yorumunu yapmak mümkündür. Öğrencilerin günlük yaşamında yer alan herhangi bir kültürel ögenin menkıbelerde de yer alması ihtimali düşünüldüğünde ikisi arasındaki değişimi algılayabilme ve değerlendirme noktasında menkıbelerin

kullanılabileceği söylenebilir. Menkıbeler yoluyla öğrencilerin İslamiyet temelinde gelişen birtakım değişimleri kültürel ve sosyal bağlamda ele alması sağlanabilir.

Tablo 2.4 Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında menkıbelerle ilişkili olan kazanımlar

Sınıf Düzeyi	Kazanımlar
4	-
5	SB.5.4.4. Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler.
6	-
7	SB.7.4.2. Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır.

Tabloya bakıldığında bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı özelinde menkıbelerle ilişkili olabilecek kazanımlara yalnızca ortaokul 5. ve 7. sınıf düzeyinde yer verildiği görülmektedir. Bu doğrultuda menkıbeler ile ilişkili kazanımların bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında orantılı bir şekilde dağılmadığını söylemek mümkündür. Tarihsel anlamda mühim nitelikteki insanların ortak özelliklerini ve sağladıkları faydaları kavrayabilmek noktasında menkıbelerden yararlanabileceği söylenebilir.

Tablo 2.5 Küresel bağlantılar öğrenme alanında menkıbelerle ilişkili olan kazanımlar

Sınıf Düzeyi	Kazanımlar
4	-
5	-
6	SB.6.7.4. Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular.
7	SB.7.7.3. Çeşitli kültürlere yönelik kalıp yargıları sorgular.

Tablo incelendiğinde küresel bağlantılar öğrenme alanı özelinde menkıbelerle ilgili kazanımlara sınırlı düzeyde yer verildiği söylenebilir. Zira sadece ortaokul 6. ve 7. sınıf kazanımlarında menkıbelerle ilişkili olabilecek kazanımların yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte bu kazanımlarda örtük bir biçimde menkıbelerin yer aldığını söylemek mümkündür. Nitekim menkıbelerin sözlü kültürün bir ürünü olduğu düşünüldüğünde popüler kültürün menkıbeler üzerindeki etkisine yönelik sonuçlara

derslerde yer verilmesinin menkıbelerin öneminin ortaya koyma noktasında önemli faydalar sağlayabilir. Bununla birlikte kalıp yargıların keşfedilmesi ve sorgulanmasında menkıbelerden yararlanılabilir.

2.5 Literatür Taraması

Literatür taraması sonucunda araştırmalar menkıbelerin değerleri eğitimi bağlamında incelenmesi, menkıbelerin öğretim sürecinde kullanılması ve menkıbelere ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi konularında araştırmalara ulaşılmıştır. Bu doğrultuda literatür taraması kuramsal ve uygulamalı araştırmalar halinde açıklanmaya çalışılacaktır:

2.5.1 Kuramsal Araştırmalar

Bu başlık altında yurtiçinde yapılan kuramsal araştırmalar ve yurt dışında yapılan kuramsal araştırmalar hakkında bilgi verilmiştir.

2.5.1.1 Yurt dışında yapılan kuramsal araştırmalar

Bu araştırmalar aşağıda paragraflar halinde açıklanmıştır:

Dégh (1991) *"What is the legend after all? (Sonuçta Efsane Nedir?)"* başlıklı araştırmasında efsanenin sahip olduğu anlamı, araştırmanın yayımlandığı zaman dilimi ile kıyaslayarak niteliksel özelliklerinin neler olduğunu açıklamıştır. Bu doğrultuda araştırmacı efsanenin daha ziyade içeriğinde olağanüstü olaylardan bahsedilmesi, dünyanın ve insanın varoluşunun en önemli ve gizemli sorunlarını ele alması nedeniyle çelişkilerin ürünü olduğuna vurgu yapmıştır. Zaman geçtikçe efsanenin çağdaşlaşması konusunu tartışarak bu durumun her ne olursa olsun temel özellikler itibariyle efsanenin özelliklerine sahip olmasının durumu değiştirmeyeceğini belirtmiştir. Öte yandan araştırmacı efsaneden anakronistik unsurların arındırıldığı uzun bir sürecin ürünü olan çağdaşlığın bir efsanenin olmazsa olmazı olduğunu açıklamıştır.

McGowan ve Guzetti (1991) *"Promoting Social Studies Understanding Through Literature-Based Instruction (Edebiyata Dayalı Öğretim Yoluyla Sosyal Bilgiler Anlayışını Teşvik Etmek)"* başlıklı araştırmasında sosyal bilgiler öğretiminde edebi kitapların nasıl kullanılacağı ve ders kapsamında niçin kullanılması gerektiğini açıklamışlardır. Bu kapsamda araştırmacılar sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersinde kullanıldığında öğrencilerin konuları anlama durumlarının kolaylaştığını ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirdiğinin altını çizmişlerdir.

Dull ve Garden (2005) *"Bringing the Story Back Into History: Teaching Social Studies to Children With Learning Disabilities (Hikâyeyi Tarihe Geri Getirmek: Öğrenme Güçlüğü Olan Çocuklara Sosyal Bilgiler Öğretimi"* risk altında ve öğrenme sorunu olan öğrencilerin ders kitaplarını daha iyi anlamaları için edebi ürünlerden yararlanılması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Almerico (2013) *"Linking Children's Literature with Social Studies in The Elementary Curriculum (İlköğretim Programında Çocuk Edebiyatı ile Sosyal Bilgiler Arasındaki İlişki)"* Ulusal Sosyal Araştırmalar Konseyi (NCSS) tarafından belirlenen standartlarda uygun kaliteli çocuk kaliteli çocuk edebiyatının paylaşılmasına ilişkin öğretim yöntemleri araştırılmıştır.

Widyahening ve Wardhani (2016) *"Literary Works and Character Education (Edebi Eserler ve Karakter Eğitimi)"* karakter eğitiminin edebiyattaki yerini ortaya koymak ve karakter eğitimine yer veren edebi eserleri açıklamayı amaçlamışladır. Bu amaç doğrultusunda araştırmacılar, edebi ürünlerin öğrencilerin karakter eğitimlerinin gelişimine katkı sağlaması açısından erken yaşlardan itibaren verilmesi gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Öte yandan öğrencilerin gerçek yaşam durumların karşılaşmaları muhtemel durumlara hazırlık olması bakımında oldukça önemli olduğunu belirtmişlerdir.

2.5.1.2 Yurt içinde yapılan kuramsal araştırmalar

Aşağıda yurt içinde yapılan kuramsal araştırmalar açıklanmıştır:

Taşdelen (2006) *"Edebiyat Eğitimi: Hermeneutik Bir Yaklaşım"* başlıklı araştırmasında edebiyat eğitiminin öğrenciyi metinle varoluş bilgisi ve sanatsal yaratıcılıkla karşılaştırma bakımından incelemeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda araştırmacı edebiyat eğitiminin öncelikle bir sanat eğitimi olduğunu altını çizmiş ve edebi ürünleri anlama, ortaya bu türden eserler koyabilmeyi ifade ettiğini belirtmiştir. Dolayısıyla edebiyat eğitiminin edebiyatı ve insanlığın devamını sağlama gayreti olduğunu ifade etmiştir.

Öztürk, Keskin ve Otluoğlu (2014) *"Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller"* başlıklı eserinde sosyal bilgiler öğretiminde yazılı materyallerin kullanımı, atasözü ve halk hikayeleri gibi yazılı materyallerin kullanımı hakkında kuramsal bilgi sunmaktadır. Araştırmacılar eserde sosyal bilgiler öğretiminde yazılı materyal ve edebi ürünlerin öğrenme-öğretme sürecine ilişkin katkılarına dikkat çekerek bu durumu çeşitli edebi ürünler ile incelemişlerdir.

Tokcan (2020) *"Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri"* başlıklı eserinde sosyal bilgiler eğitiminde kullanılabilecek edebi ürünlerin destanlar, efsaneler, şiirler, türküler, tarihi sormanlar, çözümlemeli öyküler, hatıratlar, masallar, atasözleri, seyahatnameler, biyografiler, fıkralar, halk hikayeleri, tiyatro metinleri, karikatürler ve eğitici çizgi romanlar şeklinde çeşitli bölümlerde ele almıştır. Bu kapsamda eserde sosyal bilgiler öğretiminde öğrenme alanları, kazanımları, beceriler kısmında yer verilmektedir.

Özbek (2018) *"Sanat, Edebiyat ve Eğitim"* başlıklı araştırmasında sanatın doğal ve toplumsal gerçeklerin estetik bir kaygı ile ortaya konulmasına dikkat çekerek bu noktada sanatın bireyin düşünerek bilinçlenmelerine katkı sağladığını belirtmiştir. Sanatın önemli alanlarından biri olan edebiyatın bireye düşünce dünyasında yeni kapılar açtığını, bu sebeple çocuklara yeni bakış açıları kazandırmada önemli bir yere sahip olduğuna dikkat çekmiştir.

Öztaş (2018) *"Tarih Derslerinde Bir Öğretim Materyali: Edebi Ürünler"* başlıklı araştırmasında tarih derslerinde edebi ürünler aracılığıyla ders işlemenin öğrencilerin derse karşı olumsuz düşüncelerinin yıkılmasını sağladığını ifade etmiştir. Bunun yanı

sıra araştırmacı tarih derslerinde edebi ürünlerden yararlanmanın öğrencilerin akademik başarı, derse karşı motivasyon ve tutumlarının olumlu yönde değiştiğini, ders kapsamında kullanılabilecek edebi ürünlerin ders kitaplarında yer alması gerekliliğine vurgu yapmıştır.

Kara ve Tokmak (2023) *"Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünlerin Kullanımı"* başlıklı araştırmalarında disiplinler arası bir ders olan sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin ilgisini çekme ve etkili öğrenmenin gerçekleşmesi adına edebi ürünlerin oldukça faydalı olduğunu vurgulamışladır. Araştırmacılar 2005 ve 2018 SBDÖP'te bu konunun vurgulandığını ve literatürde konu hakkında yapılan araştırmalarında bunu desteklediğini belirtmişlerdir. Buradan hareketle araştırmacılar sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünlerin öğrenme-öğretme sürecine olan katkılarına odaklanarak etkin vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan sosyal bilgiler öğretiminde önemli bir yere sahip olduğunu ortaya koymuşlardır.

Literatür taraması incelendiğinde yurt dışında konu hakkında yapılan kuramsal araştırmaların edebi ürünlerin öğrenme-öğretme sürecinde sahip oldukları öneme dikkat çeken bir yapıda olduğu görülmektedir. Öte yandan incelenen araştırmalarda sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünlerin nasıl kullanılacağı veyahut neden kullanılacağına ilişkin bilgi verildiğine odaklanıldığı görülmüştür. Araştırmalarda aynı zamanda öğrencilerin konuları daha iyi anlamaları için edebi ürünlerden yararlanılması ve bu süreçte çeşitli öğretim yöntemlerinden istifade edilmesi gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Öte yandan edebi ürünlerin toplumsal gerçeklerin estetik bir kaygı ile ortaya çıktığı, öğrencilere yeni bakış açıları kazandırdığı için öğrenme-öğretme sürecinde kullanılması gerektiği ve onların derse karşı motivasyon ve tutumlarını olumlu etkilediği üzerinde durulmaktadır. Son olarak araştırmalarda edebi ürünlerden sosyal bilgiler öğretiminde kullanılmasını desteklemesi bakımından yapılandırmacı anlayışla geliştirilen 2005 ve 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında yer verildiği anlaşılmıştır.

2.5.2 Uygulamalı Araştırmalar

Bu başlık altında yurtiçinde yapılan uygulamalı araştırmalar ve yurt dışında yapılan uygulamalı araştırmalara yer verilmiştir.

2.5.2.1 Yurt dışında yapılan uygulamalı araştırmalar

Bu araştırmalar aşağıda paragraflar halinde açıklanmıştır:

Savage ve Savage (1993) *"Children's Literature In Middle School Social Studies (Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersinde Çocuk Edebiyatı)"* başlıklı araştırmasında sosyal bilgiler dersinde kullanılan edebi ürünleri inceleyen öğrencilerin metindeki kahramanların yaşantılarına tanık olmaları ve farklı hayatları görmeleri bakımından oldukça önemli olduğunu ifade etmiştir. Öte yandan ders kapsamında gerçekleştirilecek hedeflere ulaşmayı da kolaylaştırdığına vurgu yapmıştır.

Fry (2009) *"Exploring Social Studies through Multicultural Literature: Legend of the Ann's Flood (Çok Kültürlü Edebiyat Yoluyla Sosyal Bilimleri Keşfetmek: Ann Tufanı Efsanesi)"* başlıklı araştırmasında ilkokul ve ortaokullarda sosyal bilgiler dersine ayrılan sürenin azaldığına dikkat çekerek ders kapsamında disiplinlerarası öğretimden yararlanılmasının oldukça önemli olduğunu dile getirmiştir.

Aktın ve Karaçalı Taze (2021) *"Use of Literary Products and Other Printed Works in Social Studies Textbooks (Edebi Ürün ve Diğer Basılı Eserlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Kullanımı)"* başlıklı araştırmalarında sosyal bilgiler ders kitaplarındaki edebi eserler ve diğer eser türlerinin kullanımını incelemeyi amaçlamışlardır. Nitel metodoloji kapsamında doküman inceleme ile yürütülen araştırma verilerini 4,5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. İçerik analizi ile çözümlenen verilerden elde edilen bulgular neticesinde başta şiir olmak üzere anı, biyografi, türkü, şiir gibi edebi ürünlerin varlığı tespit edilmiştir. Öte yandan edebi ürünlerin öğrenme alaları ile ilişkili olduğu, öğrenci seviyesine uygun olduğu saptanmıştır.

Nissen, Tengberg, Svanbjörnsdóttir, Gabrielsen, Blikstad-Balas ve Klette (2021) *"Functıon and Use of Literary Texts in Nordic Schools (İskandinav Okullarında Edebi*

Metinlerin İşlevi ve Kullanımı)" başlıklı araştırmalarında edebi ürünlerin kullanım sürecinde derslerin nasıl düzenlendiği, farklı türlerin ne ölçüde okunduğunu ve hangi edebi ürünün hangi konuya özgü işlev ce amaçlarla kullanıldığını incelemişlerdir. Söz konusu uygulama Finlandiya, İzlanda, Norveç ve İsveç'teki 102 sınıfta ardı ardına yapılan video ders kayıtlarına dayanmaktadır. Araştırmacılar uygulama sonrasında edebi ürünlerin öğrenme-öğretme sürecinde kullanımının öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerinin gelişimimin desteklediğini, kültürel mirasın aktarımına katkı sağladığı ve edebiyatın bilgi kaynağı olarak kullanılmasında önemli katkılarının olduğunu saptamışlardır.

Madinabonu ve Nasiba (2020) *"The Role of Literary Texts in Teaching (On the Example of Modern Literature–Z. Prilepin) (Edebi Metinlerin Öğretimdeki Rolü (Modern Edebiyat Örneği Üzerine – Z. Prilepin)"* araştırmalarında edebiyatın bireyin ahlaki değerlerinin oluşumunda önemli bir yere sahip olduğuna dikkat çekerek edebiyatın belagati geliştirdiğini ifade etmişlerdir. Bu kapsamda araştırmacılar çağdaş Rus yazar Zakhar Prilepin'in eserleri örneğinde modern Rus düzyazısının dönüşümünü belirlemeyi amaçlamışladır. Araştırma sonucunda Zakhar Prilepin eserlerinden ve edebi anlayışından hareketle yazarın kişiliğinin edebi eserlere sirayet ettiği ve her edebi ürünün kendine özgü özelliklerinin olduğuna ulaşmışlardır.

2.5.2.2 Yurt içinde yapılan uygulamalı araştırmalar

Bu araştırmalar aşağıda paragraflar halinde açıklanmıştır:

Sarıköse (2002), *"Tarih Öğretiminde Menkıbe ve Olağanüstü Olayların Yeri ve Kullanımı (Selçuklu ve Osmanlı Tarihinden Örnekler Çerçevesinde)"* başlıklı yüksek lisans tezinde 9. ve 10. sınıf Tarih derslerinde menkıbe kullanımının yerini öğretim programı üzerinden inceleyerek hedef ve davranışlar üzerinden nasıl kullanılabileceğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda araştırmacı 9. sınıf düzeyinde Büyük Selçuklu Devleti üzerinden on tane menkıbe örneği üzerinden hedef davranışlara uygun sorular sorarak; 10. sınıfta ise yirmi üç menkıbe üzerinden hedef davranışlara uygun sorular sorularak örneklendirmelerde bulunulmuştur.

Sarıçelik (2002) *"Tarih Öğretiminde Menkıbe ve Olağanüstü Olayların Yeri ve Kullanımı (1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasından 1974 Kıbrıs Barış Harekâtına Kadar)"* başlıklı yüksek lisans tezinde tarih öğretiminde menkıbelerin kullanılabilmesi için materyal kullanımında dikkat edilmesi gereken hususların neler olduğu, ilgili materyallerin örnek olay gibi öğretim yöntemleri ile birlikte kullanılmasının süreci verimli hale getireceğini belirtmiştir.

Top (2009) *"İlköğretim 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Öğretimine Edebi Ürünlerin Kullanımının Öğrenci Başarısı ve Tutumuna Etkisi"* başlıklı yüksek lisans tezini deneysel desende gerçekleştirmiştir. Araştırmaca veri toplama aracı olarak "Akademik Başarı Testi" ve "Tutum Ölçeği" ve "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" kullanılmıştır. 8. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilen araştırma sonucunda edebi ürünlerin öğrenme-öğretme sürecinde kullanımının öğrencilerin tutumlarına olumlu yönde etki ettiği ve bu durumun akademik başarılarına da olumlu yansıdığı tespit edilmiştir. Buna ilaveten öğrenme-öğretme sürecinde edebi metin kullanımının dersi zenginleştirdiği, öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerinin (Eleştirel düşüme, problem çözme vb.) gelişimine destek olma ve yaşantı zenginliği sağladığı saptanmıştır.

Sarıköse (2011) *"Tarih Öğretiminde Menkıbelerin Kullanılması"* başlıklı araştırmasında tarih öğretiminde kullanılan öğretim yöntem ve tekniklerinin neler olduğu, menkıbe ve olağanüstü olay kavramlarını açıklamıştır. Araştırmanın devamında menkıbelerin tarih öğretiminde her sınıf düzeyinde uygulanabileceği, menkıbelerin tarih öğretiminde kullanımında dikkat edilmesi gereken hususların neler olduğuna vurgu yapılmıştır.

Kaymakcı (2013) *"Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sözlü ve Yazılı Edebi Türlerin Kullanım Durumu"* başlıklı araştırmasını nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman inceleme yöntemi ile gerçekleştirmiştir. Bu doğrultuda ilkokul 4. Sınıf, ortaokul 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları incelenmiştir. Araştırma sonucunda ders kitaplarında edebi ürünlerin kullanımına önem verildiği ancak birinci dönem ders kitaplarının edebi ürün çeşitliliği bakımından daha fazla ön plana çıktığı tespit edilmiştir.

Ünlü (2016) *"Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Materyali Olarak Edebi Ürün Kullanımına Yönelik Görüşleri"* başlıklı araştırmasını durum çalışması şeklinde gerçekleştirmiştir. Veri toplama aracı olarak "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formunun" kullanıldığı araştırmada öğretmenlerin edebi ürünleri tarih ve vatandaşlık konularının öğretiminde kullanmayı tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin edebi ürünleri daha ziyade etkinlik sürecinde kullandıkları ve kullanma neni olarak da dikkat çekmek olduğu ortaya konulmuştur. Ancak öğretmenlerin edebi metinlere ulaşırken sıkıntı yaşadıkları görülmüştür.

Topçu ve Kaymakcı (2018) *"Sosyal Bilgiler Öğretiminde Menkıbelerin Kullanılma Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşleri"* başlıklı araştırmalarını nitel metodoloji kapsamında fenomenolojik desen şeklinde gerçekleştirmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenleri ile gerçekleştirilen araştırmada ilgili veriler görüşme formu aracılığı ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin menkıbeleri biyografi türü eser ve öğretici hikâye olarak ifade ettikleri, menkıbelerin öğretici olması ve dikkat çekici özelliğe sahip olduğunu düşünmelerine karşın öğretim programı ve ders kitabında menkıbelerin yetersiz olduğunu düşündükleri ortaya konulmuştur. Öte yandan öğretmenlerin derslerinde hangi menkıbeyi kullanacağını bilememe ve bu konudaki kendilerini yetersiz görmelerinden ötürü derslerinde kullanamadıkları tespit edilmiştir.

Ağız (2019) *"Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerle Kütahya İli Menkıbelerinde Geçen Değerlerin Karşılaştırılması"* başlıklı yüksek lisans tezinde Kütahya İli'ndeki menkıbelerde yer alan değerleri sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler bağlamında incelemeyi amaçlamıştır. Doküman inceleme şeklinde yürütülen araştırmada veri kaynağı olarak 158 menkıbe ve anlatı kullanılmıştır. Menkıbeler incelendiğinde sosyal bilgiler öğretim programında yer alan adalet, barış, duyarlılık, dürüstlük, saygı, sevgi, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerinin ortak olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra sosyal bilgiler öğretim programında olup Kütahya menkıbelerinde bulunmayan değerlere (aile birliğine önem verme, bağımsızlık, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, estetik, eşitlik, vb.) rastlanırken bunun tam tersi şeklinde sosyal bilgiler öğretim programında bulunmayıp Kütahya İli menkıbelerinde bulunan çeşitli değerlerin (şehitlik, haksız kazancı menetme, ön yargılı

olmama, misafirperverlik, alçak gönüllülük, kanaatkâr olma vb.) olduğu ortaya konulmuştur.

Kaya (2020) *"Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kıssa ve Menkıbe Kullanımının Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi"* başlıklı araştırmasını olgubilim deseni ile gerçekleştirmiştir. Araştırmada din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin menkıbe ve kıssalara ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda veri toplama aracı olarak "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin menkıbe ve kıssaların değer eğitiminde önemli olduğunu, öğrenmenin kalıcı olması ve dersin eğlenceli geçmesi bakımından yararlı olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Buna ilaveten araştırma sonucunda öğretmenlerin menkıbe ve kıssaları öğrenme-öğretme sürecinde anlatım ve soru-cevap teknikleri ile kullandıkları ortaya konulmuştur.

Öztürk Demirbaş ve Yıldırım (2021) *"Türkiye'de Edebiyat Temelli Sosyal Bilgiler Öğretimi Bibliyografyası"* başlıklı araştırmasında nitel araştırma belgesel tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Sosyal bilgiler dersi ve edebi ürünlere ilişkin araştırmalar incelenerek konu hakkında bibliyografya oluşturulmuştur. Buna göre araştırmaların 2013 yılında artış göstererek bu sayının 2017 yılında en yüksek seviyeye geldiğini saptamıştır. Ayrıca incelenen araştırmaların ağırlıklı olarak hikâye/öykünün tercih edildiği ve araştırma yöntemi olarak karma ve nitel araştırma yöntemlerinin tercih edildiği görülmüştür.

İlgili literatür kapsamında uygulamalı araştırmalar incelendiğinde ders kitaplarında menkıbe kullanımının yerinin, menkıbelerin öğretim materyali olarak kullanılmasında dikkat edilmesi gereken noktaların, edebi metinlerin öğrenme-öğretme sürecinde kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına olan etkisinin incelendiği görülmüştür. Bunun yanı sıra genelde edebi metinlerin özelde ise menkıbelerin eğitsel olarak kullanımına ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesinin, öğrencilere kültürel mirasın aktarılmasında ve değerlerin aktarılmasındaki önemine dikkat çeken araştırmalar olduğu görülmüştür. Öte yandan ilgili araştırmaların genel itibariyle nitel araştırma yöntemi kapsamında doküman inceleme, fenomenoloji gibi desenlerde tasarlandığı görülmektedir. Araştırmalarda akademik başarı testi, tutum ölçeği, yarı

yapılandırılmış görüşme formu şeklinde veri toplama araçlarının kullanıldığı anlaşılmıştır. Araştırmaların sonuçlarına bakıldığında ise öğretmenlerle yapılan araştırmalarda menkıbelerin öğrenme-öğretme sürecinde kullanımı noktasında öğretmenlerin kendilerini yeterli görmedikleri, doküman inceleme şeklinde yürütülen araştırmalarda incelenen menkıbelerin değerler eğitimine katkı sağlayıcı nitelikte olduğu tespit edilmiştir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın yöntemi, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizine ilişkin bilgiler sırası ile açıklanmıştır.

3.1 Araştırmanın Deseni

Araştırma insanın tecessüsünden doğan, araştırmacının gerçeği öğrenme yolunda planlı ve sistemli olarak olgulara ilişkin elde ettiği kanıtlardan bulgular ortaya koyma ve yordama yapabilmeye ilişkin zihinsel süreci ifade etmektedir (Çoban ve Oral, 2020). Ancak her araştırma "bilimsel" maksatla yürütülmez (Tutar ve Erdem, 2022). Bilimsel manadaki araştırma bilimsel bilgi üretmek amacıyla birtakım olay, olgu ve konulara ilişkin verilerin toplanması, analizi ve raporlaştırılmasına değin bilimsel ilkeler bağlamında planlı ve sistematik olarak sürdürülen etkinliktir (Ekiz, 2020). Tutar ve Erdem (2022) bir araştırmanın bilimsel araştırma olabilmesi için "bilimsel yöntem" ile gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade ederek bilimsel araştırmayı *"bilimsel önemi olan probleme güvenilir bilimsel yöntem dahilinde çözüm bulmak amacıyla verilerin toplanması, analiz edilmesi, bulguların yorumlanması ve araştırma sonuçlarının istatistiksel ve analitik genelleme süreci"* şeklinde tanımlamışlardır. Dolayısıyla bilimsel araştırmanın amacı, bilimsel düşünceye sahip olmak için doğru ve geçerli sorular yoluyla olgu ve olaylara cevap bulmaktır.

Bilimsel araştırmanın neden ve nasıl yapılacağı konusunda felsefi ve pratik açıklamaları içeren destekleyicileri ve süreçleri ifade etmek oldukça önemlidir. Yaklaşım olarak ifade edilen bu destekleyici ve süreçler araştırmada kullanılan yöntemden veri toplama araçlarına kadar neyin, niçin kullanıldığını açıklama da oldukça önemlidir (Ekiz, 2020). Buna göre araştırma yaklaşımları varsayımlardan başlayarak detaylı veri toplama, analiz ve yorumlama sürecine kadar olan plan ve prosedürleri ifade etmektedir. Araştırmacı konu hakkında hangi yaklaşımı kullanacağına dair felsefi varsayımlar, araştırma desenleri, veri toplama ve yorumlamaya dair araştırma yöntemlerini göz önünde bulundurarak karar verir. Öte yandan araştırmacı araştırma probleminin doğasını, kendi deneyimlerini ve araştırmanın hedef kitlesini dikkate alır (Creswell ve Creswell, 2017). Bu bağlamda

Creswell ve Creswell (2017) araştırma metodolojilerini nicel, nitel ve karma araştırma şeklinde üç başlık altında incelemiştir.

Nitel araştırma, karmaşık olguları ve olayları açıklamak, anlamlandırmak amacıyla gözlem, görüşme ve dokümanlar yoluyla analizlerin yapıldığı araştırmalardır. Nitel araştırmalarda ayrıntılı betimlemeler, az sayıda olayların incelenmesi, süreç izleme, nitel içeriğin çözümlemesi, metin çözümleme ve söylem analizi gibi yöntemler kullanılarak araştırılan konu ayrıntılı olarak incelenirken bağlamsal ve derinlemesine bilgi sağlanmış olur (Çakır ve Kılıç, 2020).

Nicel araştırma, elde edilen veriler doğrultusunda incelenen durum hakkında genelleme yapma, nedensellik ilişkisini incelemeyi amaçlayan araştırmalardır. Gerçeklik araştırmacıdan bağımsız olarak görülür ve sürecin nesnel bir şekilde gözlemlenmesine dayanır (Büyüköztürk vd., 2018).

Karma araştırma, araştırma sürecinin pek çok aşamasında nitel ve nicel yaklaşımların karışımı ile veri toplama ve analiz işlemlerinin yönetilmesine rehberlik etmektedir. İçerdiği felsefi varsayımlar bağlamında araştırma probleminin tek başına kullanılan herhangi bir yöntemden çok daha iyi bir şekilde anlaşılmasını sağlar. Bu yönüyle tek bir araştırmada veya bir araştırmalar dizisinde hem nitel hem de nicel verilerin toplanmasına, analiz edilmesine ve harmanlanmasına odaklanmaktadır. Temel öncülü, nitel ve nicel verilerin birlikte kullanılmasıdır (Creswell ve Plano Clark, 2013).

Nicel veya nitel araştırma yöntemlerinin kendi içinde sahip olduğu sınırlılıklar karma araştırmanın tercih edilmesinde oldukça önemli bir etkendir. Karma yöntemde nicel ve nitel yöntemlerin güçlü taraflarını araştırmada kullanarak denge sağlanmış olur. Çeşitli yöntemlerin kullanılarak olayları bir bütün olarak sunma, çözümlemelerde bulunup sentez yapma süreci karma yöntem araştırmalarının doğasında vardır (Baki ve Gökçek, 2012). Bu çerçevede geniş bir araştırma yelpazesine karma yöntem sayesinde ulaşılır. Çünkü nicel ya da nitel yaklaşımın kullanıldığı çalışmalar tek yöntemli araştırmalardır ve aynı çalışmada iki yöntem kullanılmaz. Nicel bir araştırmada varsayım veya nicel araştırma sorusu belirlenir, nicel veri toplama araçları kullanılarak veriler toplanır. Toplanan bu veriler nicel araştırma yönteminin doğasına

uygun olarak istatiksel olarak analiz edilir. Nitel araştırmalarda ise nitel araştırma sorusu, nitel örnekleme yöntemi ve araştırma grubu belirlenerek nitel veri toplama araçlarıyla veriler toplanarak nitel veri analiz teknikleri doğrultusunda analiz edilir. Unutulmamalıdır ki nitel araştırmalar daha esnek bir araştırma sürecine sahiptir (Mertkan, 2015).

Nitel ve nicel araştırma bulguları bir olayın farklı boyutlarını ifade etme, araştırmanın nitel ve nicel boyutlarının birbirlerini doğrulama veya yalanlama yerine birbirlerini tamamlayıcı rol üstlenirler. Bu bağlamda nicel ve nitel araştırma sentezi olan karma araştırmalar, aynı konunun birbiriyle ilişkili yönlerine dair bulgulara ulaşırlar (Sandelowski vd., 2006). Karma araştırmalarda en az bir nicel bir de nitel araştırma yöntemi ve veri toplama kaynağı/aracı bulunur (Tashakkori ve Teddlie, 2003).

Nicel ve nitel verilerin sıradan bir şekilde bir araya getirilmesi karma araştırma değildir. Nicel ve nitel veriler bütünleştirilerek kullanıldıktan sonra sonuçların analiz edilip yorumlanması gerekir. Bu çerçevede karma araştırmaların temel özelliklerini şu şekilde açıklamak mümkündür:

- Araştırma sorularının yanıtlamak amacına yönelik nicel ve nitel verilerin toplanıp analiz edilmesi,
- Nicel ve nitel yöntemlerin güçlü yönlerinin kullanılması,
- Karma yöntem desenlerinin kullanılmasıyla nicel ve nitel yöntemlerin birleştirilip entegre edilmesi,
- Karma yöntem deseninin bir teori veya felsefe içinde ele alınması olarak sıralanabilir (Creswell, 2021).
- Tek bir yöntemin kullanılmasının getirdiği noksanlıkların giderilmesi ve daha nitelikli çalışmaların yapılabilmesi için nicel ve nitel yöntemlerin entegre edildiği karma araştırma yöntem tasarımlarına ihtiyaç durulmuştur (Greene, 2005).

Araştırmacı karma yöntem desenine karar verdikten sonra bazı soruların sorulması gerekmektedir Creswell (2021)'e göre bu sorular şöyle sıralanabilir:

- Nicel ve nitel yöntem desenleri niçin ve nasıl entegre edilmeli, bu desenler entegre edilirken süreç nasıl olmalı, hangi ilke veya kurallara göre araştırma yapılmalıdır?
- Araştırmacı tarafından çalışma bir felsefe veya teori içinde konumlandırıyor muyum?
- Araştırma sorularına cevap bulmak amacıyla mı topluyorum?
- Belirgin bir nicel veya nitel yöntemler kullanıyor muyum? gibi sorular araştırmacılar için karma deseni neden seçtiğini anlaması bakımından yol gösterici olacaktır.

Araştırma sürecinin planlanmasından araştırma sürecine ve sonlandırılmasına kadar karma desen türünün felsefesine uygun davranılmalıdır. Araştırma soruları oluşturulurken hem nicel hem de nitel desene uygun sorular oluşturulmalıdır. Seçilen desen türü seçilme amacı ve bu desenlerin birleştirilme nedeni açıklanmalıdır. Araştırmanın amacı doğrultusunda seçilen desen türüne göre çalışma grubu da belirlenmelidir. Dolayısıyla araştırmacıdan beklenen karma desen türünün kural ve özelliklerine uygun araştırmaların yürütülmesidir (Alkan vd., 2019).

Araştırmacılar için çalışmalardaki en büyük sorun; nicel ve nitel araştırma yöntemlerinden hangisinin araştırmalarda kullanılacağıdır. Yapılacak seçimler diğer yöntemin kullanılmasından vazgeçmek anlamına geldiği için doğru yöntemin seçilmesi araştırmalar için çok önemlidir. Bu bağlamda karma araştırmaların üstünlükleri daha fazladır, ancak bu yönteminde üstünlükleri olduğu gibi sınırlılıkları da vardır (Tunalı vd., 2016). Karma yöntemin güçlü ve zayıf yönleri aşağıdaki gibi özetlenmiştir (Johnson ve Onwuegbuzie 2004'den aktaran Baki, 2012):

Tablo 3.1 Karma araştırma yönteminin güçlü ve zayıf yönleri

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
• Araştırmacı nicel veya nitel yöntemin güçlü tarafları kullanılarak denge sağlanır.	• Her iki yöntemi bir araştırmacının kullanması zorlayıcı olabilir. Takım çalışması gerekir.
• Araştırma soruları tek bir yönteme bağlı kalınmadığı için eksiksiz cevaplanabilir.	• Birden fazla yöntem ve yaklaşım hakkında bilgi sahibi olmak ve bunları entegre ederek kullanmayı araştırmacının bilmesi gereklidir.

Tablo 3.1'in devamı

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
• Kelime, resim veya olaylara açıklık getirmek için sayısal veriler kullanılabilir.	• Hem yazılı hem de sayısal veriler çözümlemek zaman alır.
• Araştırma sonucunun genellenebilirliği artmış olur.	• Yöntembilimciler araştırmacının nicel ya da nitel yöntemlerden biriyle çalışılması gerektiğini savunmaktadırlar.
• Tek bir yöntemin kullanıldığı araştırmanın sınırlılığından kaynaklanan gözden kaçan farklı görüş ve anlayışların açığa çıkmasını sağlar.	• Karma araştırmalarla ilgili bazı ayrıntılar yöntem bilimcilere çalışılmak üzere bırakılmıştır (Bu ayrıntılar nicel ve nitel yöntemin nasıl analiz edilip yorumlanacağı ve karma paradigmaların sorunlarıdır).
• Geniş perspektifli ve karmaşık araştırma sorularına cevap bulmak için uygun bir yöntemdir.	
• Bulgular ve araştırmanın sonucu açısından güçlü temellendirmeler yapılabilir.	
• Nicel ve nitel yöntemlerin bir arada kullanılması çalışma için kesin ve tam bilgiler üretir.	

Bu araştırmada menkıbe kullanımının 7. sınıf öğrencilerinin akademik başarıları ve sosyal bilgiler dersine karşı tutum düzeylerine olan etkisini etkisinin incelenmesi ve konuya ilişkin öğrenci görüşlerine başvurulmasının amaçlanmasından ötürü nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanıldığı karma araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Adalar (2019) araştırmacının araştırmasının neden karma yöntem şeklinde yürütülmesi gerektiğine ilişkin soruları yanıtladıktan sonra karma araştırma yönteminin desenlerinden araştırması için uygun olanını seçmesi gerektiğini belirtmiştir. Bahsedilen desenleri Plano Clark ve Creswell (2015) 4 başlık altında sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırma Şekil 3.1'de sunulmuştur:

Şekil 3.1 Karma araştırma desenleri

Yakınsak paralel desende, araştırmacı nitel ve nicel veriyi aynı anda toplar. Veriler ayrı ayrı analiz edilir. Böylece elde edilen bulgularda veri setleri birbirlerinin güçlü ve zayıf yönlerini dengeler, uyuşmazlık olduğunda veriler arasındaki tutarsızlıkları tespit eder (Plano Clark ve Creswell, 2015).

Sıralı açıklayıcı desende; önce nicel veri toplanıp analiz edilir. Akabinde nitel veriler toplanır ve nicel veriler detaylı şekilde açıklanır. Bu desen genelde nicel verinin yetersiz kaldığı durumda kullanılmaktadır (Plano Clark ve Creswell, 2015).

Sıralı keşfedici desende; sıralı açıklayıcı desende izlenilen yolun tam tersi izlenmektedir. Bu desende incelenen fenomene dair temaları belirledikten sonra bu bulguların daha büyük gruplara nasıl genelleştirilebileceği durumda kullanılması söz konusudur (Plano Clark ve Creswell, 2015).

Gömülü desende; nicel veyahut nitel şekilde tasarlanan araştırmada ikincil veri seti oluşturulması amaçlandığında birincil veri setinden farklı olarak bir soru ya da yöntemi kullanılır (Plano Clark ve Creswell, 2015).

Karma araştırma desenlerine bakıldığında söz konusu araştırmada nicel ve nitel verilerin aynı önem derecesine sahip olması, her iki araştırma yönteminden elde edilen

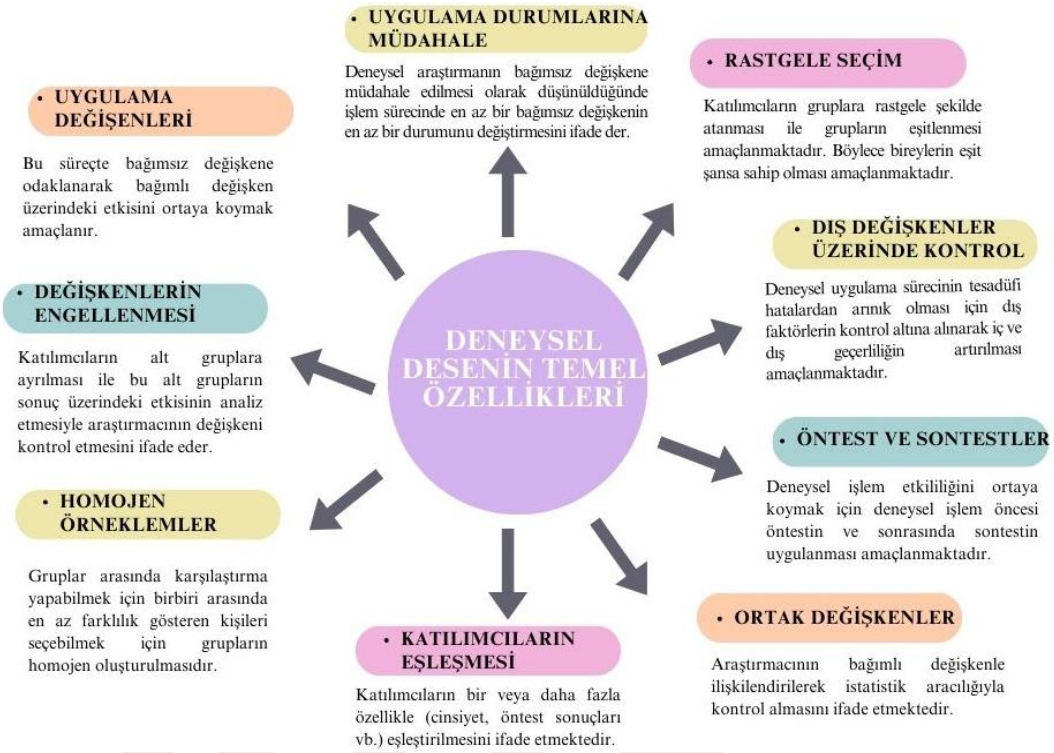
verilerin ayrı ayrı analiz edilerek sonuçların bütüncül şekilde değerlendirilmesinden ötürü yakınsak paralel desen kullanılmıştır.

3.1.1 Nicel Bölüm

Deneysel araştırma, bağımsız değişken ya da değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin incelenmesine yönelik araştırmalardır (Büyüköztürk vd., 2017). Ayrıca sistematik bir yöntem kullanmak suretiyle belli bir yöntem kullanmak suretiyle belli bir müdahalenin kontrol altına alınmış koşullarda belli bir sorunun çözümünde ne derece etkili olacağını görmek için yapılır (Özmen, 2015).

Deneysel araştırma sürecinde uygulamaya dahil edilecek kişiler deney ve kontrol grubu olmak üzere gruplara ayrılmaktadırlar. Bu ayrımda deney grubu bağımsız değişkenleri, kontrol grubu ise bağımlı değişkenlerle ilişkilidir. Süreçte bağımsız değişkenin etkililiği tespit etmek amacıyla bağımlı değişkenlerin ölçümü söz konusudur. Deneysel işlemin öncesinde araştırmada yer alan katılımcılara yapılan ilk ölçüm öntest olarak ifade edilmekte iken deney grubuna bağımlı değişkenler uygulandıktan sonra ise sontest şeklinde ifade edilmektedir. Bu doğrultuda katılımcıların öntest ve sontestleri kıyaslandığında deney grubunu lehine bir farklılık çıkması bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenlerle ilişkili olduğu sonucuna varılır (Ekiz, 2014). Ancak deneysel bir araştırma gerçekleştirilirken deney ortamına ait olmayan hiçbir değişkenin bağımlı değişken üzerinde bir etki oluşturmamasına dikkat edilmelidir. Başka bir deyişle bağımsız değişken(lerin) bağımlı değişken(ler) üzerindeki etkisi incelenirken istenmeyen değişkenlerin denetim altına alınmasına dikkat etmek gerekmektedir (Sönmez ve Alacapınar, 2019). Deneysel desenlerin özellikleri Şekil 3.2'de açıklanmıştır (Hocaoğlu ve Baysal, 2019)[2]:

[2] Şekil 3.2'nin hazırlanmasında CANVA'dan yararlanılmıştır.

Şekil 3.2 Deneysel desenlerin özellikleri

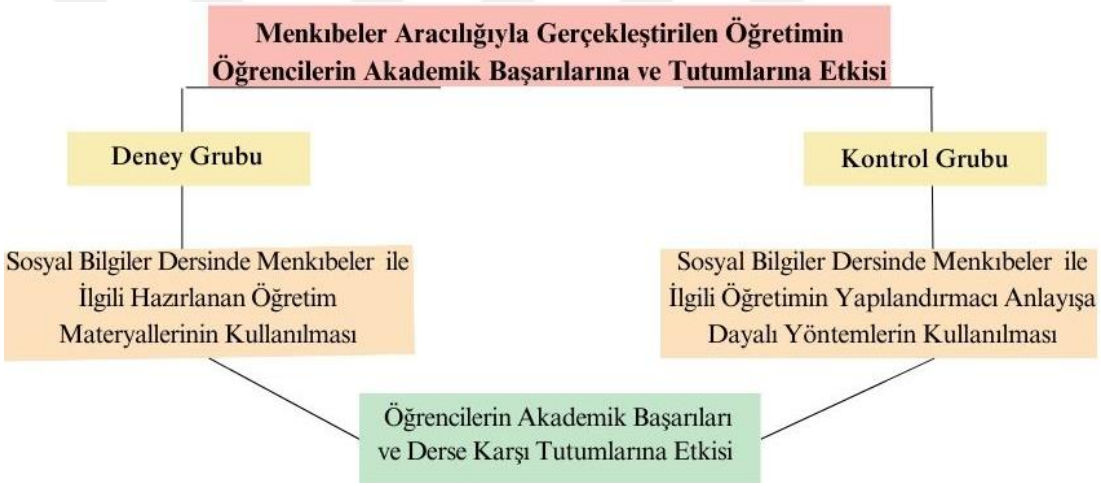
Deneysel araştırmalar deney öncesi desen, gerçek deneysel desen ve yarı deneysel desen olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır (Büyüköztürk vd., 2017). Bu kapsamda *deney öncesi desen,* deneysel desenin gerekliliklerini eksiksiz şekilde yerine getirme noktasında eksikliklere sahiptir. Bu sebeple deneysel desenler arasında en az etkili olanıdır. *Gerçek deneysel desende,* gruplara atamalar random şekilde yapılmakta ve birden fazla grup bulunmaktadır. *Yarı deneysel desen* ise, eğitim araştırmalarında sıklıkla kullanılmaktadır. Bu durum gerçek deneysel desende gruplara random atamanın mümkün olmadığı halinde gerçekleşir (Baştürk, 2014). Yarı deneysel desende yansız atama sürecinin belli değişkenler üzerinden gerçekleştirilmesi söz konusudur (Büyüköztürk vd., 2014). Buna göre mevcut araştırmada katılımcıların gruplara yansız atanmasından kaynaklı olarak yarı deneysel desen kullanılmıştır.

Tablo 3.2 Araştırmanın deneysel deseninin görünümü

G_1	R	$O_{1.1}$	$O_{1.2}$
G_2	R	$O_{2.1}$	$O_{2.2}$

G1: Deney grubu (Menkıbeler aracılığıyla öğretimin gerçekleştirildiği grup)
G2: Kontrol grubu (Geleneksel öğretim ile menkıbe kullanımının uygulandığı grup)
R: Deneklerin atanma yöntemi (random)
O1.1-O2.1: Ön-test (Akademik Başarı Testi, Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği)
O1.2-O2.2: Son-test (Akademik Başarı Testi, Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği)

Araştırma öntest-sontest kontrol gruplu yarı deneysel desen ile gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda ortaokul 7. sınıfta öğrenim gören iki şube olması nedeniyle uygulama sürecinde resen atama yoluyla sınıflardan biri deney diğeri ise kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Uygulama süresince deney grubundaki öğrencilere menkıbenin kullanımına ilişkin hazırlanan materyaller ile ders işlenirken, kontrol grubunda aynı konu yapılandırmacı eğitim anlayışı kapsamında ders işlenmiştir. Araştırmada gruplardan biri deney, diğeri ise kontrol grubudur. Uygulamaya başlamadan evvel her iki gruba da Akademik Başarı Testi ve Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği uygulanmıştır. Menkıbe aracılığıyla işlenilen sosyal bilgiler dersinin sona ermesi ile birlikte deney ve kontrol gruplarına uygulama öncesinde öntest amacıyla kullanılan veri toplama araçları aynı şekli ile sontest olarak tekrar uygulanmıştır.

Şekil 3.3 Araştırmada kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin akış şeması

Şekilden anlaşıldığı üzere araştırmanın bağımsız değişkeni menkıbelerle ilgili hazırlanan öğretim materyallerinin sosyal bilgiler dersinde kullanımıdır. Bağımlı değişkeni ise öğrencilerin akademik başarı ve sosyal bilgiler dersine karşı tutumlarına etkisi olarak belirlenmiştir.

3.1.2 Nitel Bölüm

Nitel araştırmalar sosyal ve kültürel bağlamda ortaya çıkan, olay ve olguların araştırmacının bilgi ve deneyimleri ile sentezlenmesiyle genelleme kaygısı gütmeden kendi bağlamı içinde incelendiği araştırmalardır. Bu kapsamda olgubilim, kültür analizi, gömülü teori gibi birtakım içe bakış yöntemleri bu süreçte işe koşulması

derinlemesine bir sonuç elde edilmesi ortaya konulmaktadır (Baysal ve Hocaoğlu, 2019).

Araştırmanın amacına uygunluğu, çalışma yaprakları ve uygulama süreciyle ilgili olarak derinlemesine bilgi edinmek amacıyla söz konusu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşmeden yararlanılmıştır. Görüşme nitel araştırma kapsamında sıklıkla kullanılan bir veri toplama aracıdır. Bireylerin deneyimleri, tutumları, düşünceleri, niyetleri, yorumları, zihinsel algıları ve tepkilerinde gözlenme imkânı bulunmayan durumlarda görüşme oldukça kullanışlıdır. Görüşme yapılan durumların tarzına ve uygulanma şekline göre yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış (sohbet tarzı) görüşme olmak üzere üçe ayrılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu kapsamda *yapılandırılmış görüşme,* görüşme sorularının açık ve net şekilde anlaşılmasına olanak tanıyacak şekilde hazırlandığı ve bu soruların katılımcılara aynı şekliyle yönlendirildiği görüşme tarzıdır. *Yapılandırılmamış görüşmede,* görüşmeci ve görüşülen kişi arasındaki diyaloğun akıcı bir şekilde ilerlemesine ortam hazırlayan bir görüşme biçimidir. Bu durum görüşmeciye görüşme esnasında hareket sahası sunmakta fakat böyle bir görüşme tarzında görüşmecinin araştırma kapsamında soru geliştirebilme ve sonda soru sorabilmelidir. *Yarı yapılandırılmış görüşmede ise,* yapılandırılmış görüşmeye kıyasla görüşmeciye soracağı sorular bakımından hareket sahası sunmaktadır. Görüşmeci gereken durumlarda görüşme kapsamında hazırladığı sorulara ek olarak sonda sorular sorabilmektedir. Bununla birlikte yarı yapılandırılmış görüşme araştırılan konu hakkında önemli sayılan noktalara odaklanmaya imkân sağlaması yönünden diğer görüşme türlerine kıyasla daha sık kullanılmaktadır (Sözer ve Aydın, 2020).

Bu araştırmada araştırmanın amacına uygunluğu ve konu hakkında öğrencilerin deneyimlerinin derinlemesine incelenmesi amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden biri olan olgubilim deseninden de yararlanılmıştır. Olgubilim, bireylerin günlük deneyimlerinin anlamını ve doğası hakkında derinlemesine bir anlayış kazanmaları amacıyla edindikleri deneyimleri nasıl tecrübe ettiklerine odaklanır (Patton, 2014). Bununla birlikte olgubilim deseninde bir olgu ya da olayı aydınlatma söz konusudur (Baysal ve Hocaoğlu, 2019). Nitel kısımda olgubilim deseninin kullanılmasının nedeni menkıbe ile öğretim gerçekleştirildikten sonra öğrencilerin söz konusu fenomene

ilişkin algı ve deneyimlerini nasıl açıkladıklarını ortaya koymaktan kaynaklanmaktadır (Mertens, 2010; Patton, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2016).

3.2 Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu deneysel uygulamada yer alan, uygulama sürecine ilişkin günlük tutan ve görüşmeye katılan çalışma grubu şeklinde üç başlık halinde incelenmiştir.

3.2.1 Nicel Çalışma Grubu

Araştırma nicel çalışma grubu Kocaeli İli Çayırova İlçesi'nde bulunan bir ortaokul 7. sınıfta öğrenim gören ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırmada seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme ve kolay ulaşılabilir örnekleme tercih edilmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemi, araştırmaya ilişkin genel ve özel manada elde edilen verileri ortaya koyabilme adına derinlemesine bilgi sahibi olduğu düşünülen durumların kullanıldığı örnekleme yöntemidir. Bununla birlikte amaçlı örnekleme yöntemlerinde biri olan ölçüt örnekleme, araştırma kapsamında veri elde etmede belirlenen ölçütler kapsamında örneklemin belirlenmesini ifade etmektedir. Kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi ise, araştırmaya hız ve pratiklik kazandıran örnekleme yöntemidir. Dolayısıyla mevcut araştırmada sosyal bilgiler dersinde menkıbelerle öğretimin gerçekleştirilmesinden ötürü "Kültür ve Miras" öğrenme alanında yer alan kazanımların seçilmesi gerekliliğinden ötürü ölçüt örnekleme; araştırma verilerini toplamada hız ve pratik kazanma bakımından kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016; Büyüköztürk, vd., 2017). Araştırmanın nicel bölümüne ait bilgiler Tablo 3.3'te verilmiştir:

Tablo 3.3 Araştırmanın nicel bölümüne ilişkin demografik bilgiler

Gruplar	Cinsiyet		Toplam
	Kadın	Erkek	
Deney Grubu	16	12	28
Kontrol Grubu	13	15	28

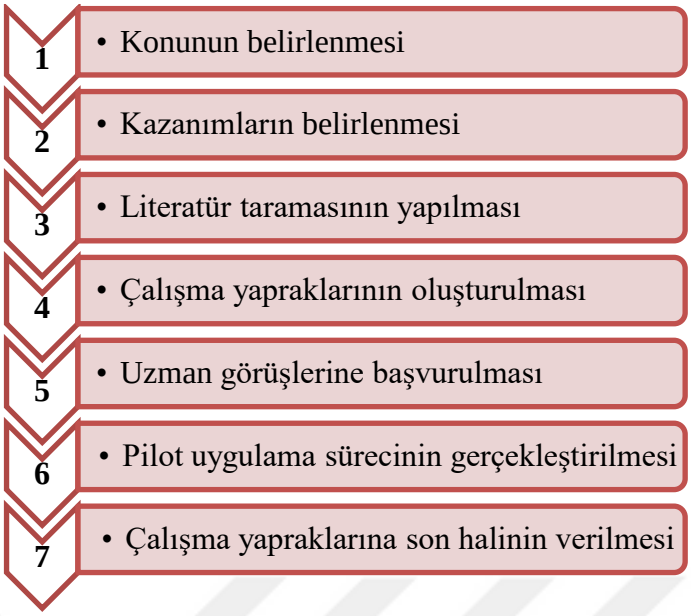
Araştırmanın nicel bölümüne ait verilerin elde edilmesinde Kocaeli İli Çayırova ilçesindeki bir devlet okulunda öğrenim gören 28 öğrenci (N=28) katılmıştır. Öğrencilerin deney ve kontrol grupları halinde ayrılması random atama yoluyla gerçekleştirilmiştir. Buna göre ortaokul 7. sınıf şubelerinden "C Şubesi" araştırmanın kontrol grubunu, "E Şubesi" ise deney grubunu oluşturmuştur. Deney ve kontrol grubuna 28 öğrenci olmak üzere toplamda 56 öğrenci katılmıştır. Deney grubundaki öğrencilerin 16'sı kadın, 12'si erkektir. Kontrol grubundaki öğrencilerin ise 13'ü kadın, 15'i ise erkektir.

3.2.2 Nitel Çalışma Grubu

Araştırmanın nitel çalışma grubunu nicel çalışmanın bir bölümünü oluşturan deney grubu öğrencileri oluşturmaktadır. Başka bir anlatımla nitel çalışma grubu Kocaeli'ndeki bir devlet okulunda öğrenim gören 56 ortaokul 7. Sınıf öğrencisi oluşturmaktadır.

3.3 Öğretim Materyali

Araştırma kapsamında öğretim materyali olarak araştırmacı tarafından "Menkıbeler" konusuna ilişkin olarak hazırlanan çalışma yaprakları kullanılmıştır. Öğretim materyalinin geliştirilme süreci Kaymakcı (2010)'dan uyarlama yapılmış ve Şekil 3.5'te açıklanmıştır:

Şekil 3.4 Çalışma yapraklarının geliştirilme süreci

1. Konunun belirlenmesi: Çalışma yapraklarının geliştirilmesi sürecine ilk olarak menkıbelerin özellikleri ve bunların öğretimine ilişkin süreçte öğrencilere ne gibi bilgi ve deneyimlerin kazandırılacağı belirlenmiştir.

2. Kazanımların belirlenmesi: Menkıbelerin sosyal bilgiler öğretiminde kullanılabilmesine uygun olması bakımından SBDÖP (2018)'te uygun kazanım belirlenmiştir. Bu kapsamda 7. sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanında yer alan *"SB.7.2.1 Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar."* ve *"SB.7.2.2. Osmanlı Devleti'nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder."* kazanımı belirlenmiştir.

3. Literatür taramasının yapılması: Çalışma yapraklarının hazırlanmasında uluslararası ve ulusal literatürde edebi ürünlerin ve menkıbelerin öğrenme-öğretme sürecinde kullanımına ilişkin çeşitli örnek araştırmalar incelenmiştir. İncelenen araştırmalar ve öğrencilere kazandırılmak istenilen bilgi ve deneyimlerin neler olması gerektiği çerçevesinde çalışma yaprakları hazırlanmıştır.

4. Çalışma yapraklarının oluşturulması: Belirlenen kazanım doğrultusunda çalışma yapraklarının hazırlanmasında nelere dikkat edilmesi gerektiği dikkate alınmıştır. Hazırlanan çalışma yaprakları balık kılçığı, bilgi kartları, canlandırma, harita

inceleme, metin inceleme çalışmaları, zaman çizelgesi gibi etkinliklerle belirlenen kazanımı kapsayacak şekilde yapılandırılmıştır.

5. Uzman görüşlerine başvurulması: Araştırmacı tarafından hazırlanan çalışma yaprakları sosyal bilgiler eğitimi alanında uzman iki akademisyen ve bir dil uzmanı tarafından incelenmiştir.

6. Pilot uygulama sürecinin gerçekleştirilmesi: Çalışma yapraklarına son hali verilmeden evvel asıl uygulama sürecinde karşılaşılması muhtemel durumların önüne geçmek maksadıyla pilot uygulama süreci gerçekleştirilmiştir.

7. Çalışma yapraklarına son halinin verilmesi: Pilot uygulama sürecinin tamamlanması ile süreçte karşılaşılan durumlar dikkate alınarak gerekli düzenlemeler yapılmış ve çalışma yapraklarına son şekli verilmiştir. (Çalışma yapraklarının son hali Bkz. EK G. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Menkıbelerin Kullanımına İlişkin Hazırlanan Ders Planları ve Çalışma Yaprakları).

3.4 Veri Toplama Araçları

Araştırmanın nicel ve nitel kısmında kullanılan veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler aşağıda alt başlıklar halinde açıklanmıştır:

3.4.1 Nicel Veri Toplama Araçları

Bu başlık altında araştırmanın nicel kısmına ilişkin verileri elde etmek amacıyla kullanılan "Akademik Başarı Testi" ve "Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği"ne ilişkin bilgi verilmiştir.

3.4.1.1 Akademik başarı testi

Araştırmada sosyal bilgiler dersinde menkıbe kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ilişkin etkisini tespit etmek amacıyla araştırmacı tarafından akademik başarı testi geliştirilmiştir. Bu bağlamda akademik başarı testinin geliştirilme süreci Kaymakcı (2010)'dan uyarlanarak aşağıda sırası ile açıklanmıştır:

Şekil 3.5 Akademik başarı testinin geliştirilme süreci

1. Akademik Başarı Testinin Amacının Belirlenmesi: Akademik başarı testinin geliştirilme sürecinin en başında sosyal bilgiler dersinde menkıbe kullanımı öncesi ve sonrasında öğrencilerde ölçülmek istenilen özelliklerin neler olduğu belirlenerek testin kapsamına karar verilmiştir.

2. Kazanımların Belirlenmesi: Sosyal bilgiler öğretiminde menkıbelerin kullanımına ilişkin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) ve ders kitapları incelenmiştir. Akabinde ortaokul 7. sınıf "Kültür ve Miras" öğrenme alanından *"SB.7.2.1. Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar." ve "SB.7.2.2. "Osmanlı Devleti'nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder."* kazanımı seçilmiştir.

3. Literatür Taramasının Yapılması: Sosyal bilgiler dersinde menkıbe kullanımına ilişkin çeşitli makale, yüksek lisans ve doktora tezlerinin yanı sıra edebi ürünlere ilişkin yazılmış kitap ve kitap bölümlerinden oluşan kaynaklar incelenmiştir. Ayrıca liseye hazırlık kitapları, daha önce yapılan liseye giriş sınavlarında çıkmış sorular ve ders kitapları incelenmiştir. Öncelikle deneysel işleme hazırlık aşamasında kazanımlara ilişkin kaçar soru yazılacağına karar verilmiştir. Daha sonra soru havuzu oluşturma işlemine geçilmiş ve kazanımlara ilişkin olarak farklı kaynaklardan da (Liseye hazırlık kitapları, daha önce yapılan liseye geçiş sınavlarda çıkmış sorular, ders kitapları, vb.) faydalanarak kazanımların ağırlıklarına göre belirlenen sayıda

araştırmacı tarafından yazılmıştır. Soru havuzuna yazılan bu sorular çoktan seçmeli dört seçenekli bir test yapılandırılmıştır.

4. Soru Havuzunun Oluşturulması: Araştırma kapsamında belirlenen kazanımlar doğrultusunda dört şıklı çoktan seçmeli soru havuzu hazırlanmıştır. İlgili soruların hazırlanmasında testteki soruların konuyu doğru ve yeterli şekilde temsil etmesine dikkat edilmiştir (Başol, 2019). Soru havuzunun oluşturulmasında ortaokul 7. sınıf düzeyinde sosyal bilgiler dersinin menkıbelerle ders işlemeye uygun bir kazanım belirlenmiştir.

5. Uzman Görüşünün Alınması: Geliştirilen akademik başarı testi sosyal bilgiler eğitimi alanında lisansüstü eğitime sahip üç alan uzmanı ve bir Türkçe öğretmeninin görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda 45 soru olarak hazırlanan akademik başarı testinden bir soru çıkarılmış ve 44 soru olarak düzenleme yapılmıştır.

6. Pilot Uygulamanın Yapılması: Pilot uygulama süreci asıl uygulamanın yapıldığı ortaokul dışında Kocaeli Çayırova ilçesinde bulunan bir ortaokulda ilgili kazanımları öğrenmemiş olan 200 ortaokul 6. sınıf ve bu kazanımları öğrenmiş 200 ortaokul 8. sınıf olmak üzere toplamda 400 ortaokul öğrencisine uygulanmıştır.

7. Madde Analizinin Yapılması: Uygulama neticesinde toplanan veriler öncelikle Microsoft Excel dosyasına girilerek yapılan düzletme işlemleri ile metin dosyasına (txt) aktarılmıştır. Daha sonra TAP (Test Analysis Program) programı kullanılarak analizler yapılmıştır. Testte yer alan her maddenin güçlük ve ayırt edicilikleri ile testin geneline ilişkin geçerlik ve güvenirlik indeksleri ölçüt değerlerle karşılaştırılmıştır. Gerekli değerlendirilmeler yapılarak test ve maddeler ile ilgili karara varılmıştır.

Madde analiz sürecinde önemli olan bir diğer nokta madde güçlük indeksidir. Madde güçlüğü 0.00 ile 1.0 arasında değer alan ve maddeyi doğru yanıtlayan kişi sayısının tüm gruba oranını ifade etmektedir. Bu değer aralığı dikkate alındığında madde 0.0'a yaklaştıkça maddenin zorlaştığı, 1.0'a yaklaştıkça da kolaylaştığı anlaşılmaktadır (Erkuş, 2019).

Akademik başarı testinin madde analiz değerlerinin incelenmesinin sonrasında TAP analiz sonuçları Tablo 3.4'te sunulmuştur:

Tablo 3.4 Akademik başarı testinin pilot uygulamalarına ilişkin TAP analizi sonuçları

N	$\bar{X}$	S	Güçlük (pj)	Ayırt Edicilik (rjx)	KR20 Güvenirliği
400	8.06	3.48	.40	.39	.74

Tablo 3.3'te toplam 400 öğrenciden elde edilen sonuçlara göre geliştirilen akademik başarı testinin aritmetik ortalaması ($\bar{X}$)=8.06, standart sapması (S)= 3.48'dir. Başarı testindeki sorulara ait güçlük düzey ortalamasının ise (pj)=.40 olduğu görülmektedir. Buna göre testin ortalama güçlüğünün akademik başarı testleri için olması gereken düzeye oldukça uygun orta düzey bir test olduğu söylenebilir. Bu başarı testinin genel ayırt edicilik düzeyi ise .39 olarak hesaplanmıştır. Literatürde .30 üzerindeki ayırt edicilik "iyi" .40'ın üzerindeki ayırt edicilik düzeyi ise çok iyi düzeyde (Büyüköztürk, 2010) bilenle bilmeyen öğrenciyi ayırt edici olduğu vurgulanan bir durumdur. Buna göre akademik başarı testinin genel olarak iyi düzeyde öğrencilerin başarısını ayırt edici olduğu söylenebilir.

Testin Kuder-Richardson 20 (KR20-Alfa) güvenirliğinin katsayısının .74 olduğu görülmüştür. Testin güvenirliğinin alan yazında .70'in üzerinde olması gerektiği ifade edilmektedir (Büyüköztürk, 2020). Buna göre testin genel güvenirliğinin kabul edilebilir değere yakın olduğu söylenebilir.

Elde edilen tüm bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde akademik başarı testinin geçerli ve güvenilir bir araç olduğu, öğrencilerin ölçmek istenen akademik başarılarını tespit edilebilecek bir özelliğe sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir.

8. Başarı Testine Nihai Halinin Verilmesi: Yapılan incelemeler de 24 madde (2, 5, 7, 8, 10, 11, 13, 17, 18, 19, 24, 25, 27, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 39, 40, 41, 43, 44) ayırt edicilik indeks değerleri sorunlu olduğu için test dışı bırakılmıştır. Bu sorunlu maddeler testten atıldıktan sonra analizler tekrar yapılmıştır. Tekrarlanan analiz neticesinde nihai yapı elde edilmiş test bu hali ile uygulanabileceğine ilişkin karar verilmiştir.

Geliştirilen nihai akademik başarı testi EK D'de görülmektedir. Ayrıca geliştirilen bu akademik başarı testindeki maddelerin kazanımlara göre dağılımı gösterir belirtke tablosu aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.5 Akademik başarı testine ilişkin madde güçlük ve ayırt edicilik indeksleri

Taslak Test Madde No	**Asıl Test Madde No**	**Güçlük İndeksi (pj)**	**Ayırt Edicilik İndeksi (rjx)**	**Taslak Test Madde No**	**Asıl Test Madde No**	**Güçlük İndeksi (pj)**	**Ayırt Edicilik İndeksi (rjx)**
1	**1**	.61	.43	21	**11**	.36	.46
3	**2**	.53	.38	22	**12**	.39	.40
4	**3**	.33	.34	23	**13**	.40	.42
6	**4**	.39	.33	26	**14**	.32	.35
9	**5**	.52	.48	28	**15**	.33	.37
12	**6**	.29	.34	29	**16**	.41	.43
14	**7**	.47	.34	35	**17**	.31	.34
15	**8**	.47	.35	37	**18**	.26	.30
16	**9**	.37	.58	38	**19**	.47	.39
20	**10**	.42	.31	42	**20**	.40	.36

Tablo 3.4'te maddelerin ayırt edicilik indeks değerlerinin .31- .58 arasında değiştiği görülmektedir. Madde ayırt edicilik değerinin .40'ın üzerinde olması gerekmektedir. Lakin .30- .39 arasında değer almış maddelerin de ayırt edicilik açısından iyi maddeler olduğu söylenmektedir (Tekin, 1991). Buna göre başarı testinde yer alan 20 maddenin de bilen ve bilmeyen öğrenciyi ayırt edebilecek iyi ve çok iyi bir maddeler olduğu söylenebilir.

Akademik başarı testinde yer alan bu 20 maddenin .26-.61 arasında madde güçlük indeks değerlerine sahip olduğu görülmektedir. Bir testte yer alan maddelerin madde güçlük değerlerinin literatürde .20-.80 arasında olması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca özellikle "başarı testleri"nin genel güçlük düzeyinin ise ortalama düzeyde, diğer bir anlatımla .40-.60 arasında güçlük düzeyinde olması gerektiği ifade edilmektedir (Tekin, 1991). Buna göre testteki maddelerin güçlük düzeylerinin büyük

çoğunluğunun orta zorluk düzeyine sahip olduğu çok az miktarda zor maddelerin de yer aldığı, testin genel güçlük düzeyinin orta zorluk düzeyine sahip olduğu söylenebilir. Akademik Başarı Testinin son haline ilişkin KR-20 değerinin ise .79 olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu değerin güvenirlik noktasında literatürle uyumlu olduğu tespit edilmiştir. Nitekim Büyüköztürk (2020), bir test için hesaplanan güvenirlik katsayısının .70'in üstünde olması gerektiğini ifade etmiştir. Elde edilen tüm bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde bilen öğrenci ile bilmeyen öğrenciyi ayırt edebilecek çoğunlukla orta ve zor düzeyde sorulardan oluşan bir test yapısı elde edilmiştir. TAP analizi sonrasında oluşturulan akademik başarı testine ait belirtke tablosu Tablo 3.6'da verilmiştir:

Tablo 3.6 Akademik başarı testi maddelerinin konulara göre belirtke tablosu

Kazanımlar	**Hatırlama**	**Anlama**	**Uygulama**	**Analiz**	**Değerlendirme**	**Yaratma**
1. SB.7.2.1. Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar.	17,18	8, 12, 16,19	-	1,20	4,7, 11	3
2. SB.7.2.2. Osmanlı Devleti'nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder.	13	2,9	-	5, 6, 14,15	10	

Tablo 3.7'ye bakıldığında başarı testinde SBDÖP (2018) 7.2.1 nolu kazanımda 4 soru anlama basamağında, 2'şer soru hatırlama ve değerlendirme basamağında ve bir soru yaratma basamağında yer almaktadır. SBDÖP (2018) 7.2.2 basamağında ise 4 soru değerlendirme basamağında, 2 soru anlama basamağında ve 1'er soru da hatırlama ve değerlendirme basamağında yer almaktadır. Buradan yola çıkarak akademik başarı testinde yer alan maddelerin genel itibariyle anlama ve değerlendirme basamağında olduğunu söylemek mümkündür.

3.4.1.2 Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği

Bu araştırmada Çalışkan (2009)[3] tarafından geliştirilen Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği kullanılmıştır. Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum ölçeği beşli Likert tipinde ("5=Tamamen Katılıyorum, 4=Katılıyorum, 3=Kararsızım, 2=Katılmıyorum, 1=Hiç Katılmıyorum" şeklinde derecelendirilmiş) bir ölçektir. Ölçek toplamda 33 maddeden oluşmuştur. Ölçek 11 olumsuz (3, 4, 12, 17, 18, 19, 21, 27, 31, 32 ve 33. maddeler) ve 22 olumlu ifadeden oluşmaktadır. Ölçek dört boyutlu (dersin önemi, dersin ilgi çekiciliği, dersin içeriği ve derste yapılan etkinlikler) bir yapıya sahiptir. Ölçek boyutlarında bulunan 8, 9, 10, 12, 13, 14, 20, 27 ve 30. maddeler dersinin önemine; 4, 5, 11, 16, 17, 19, 21, 23, 28 ve 29. maddeler dersin ilgi çekiciliğine; 1, 2, 3, 6, 7, 15, 24, 25, 26 ve 32. maddeler dersin içeriğine ve 18, 22, 31 ve 33. maddeler derste yapılan etkinliklere ilişkin tutumları yansıtmaktadır.

Ölçeği oluşturan maddelere ilişkin faktör yük değerleri .41 ile .84 arasında değişmektedir. Ölçeğin madde test korelasyonları .20 ile .66 arasında değerlere sahiptir. Ölçeğin toplamına ait yapılan iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .93'tür. Alt boyutlara ilişkin iç tutarlılık güvenirlik katsayıları sırasıyla dersinin önemine .83, dersin ilgi çekiciliğine .78, dersin içeriğine .80 ve derste yapılan etkinliklere ilişkin tutumları ise .63'tür. Araştırma kapsamında ölçekten alınan toplam puanlar dikkate alınarak bu puanlar sosyal bilgiler dersine yönelik tutum puanı olarak kabul edilmiştir.

3.4.2 Nitel Veri Toplama Araçları

Bu başlık altında araştırmanın nitel kısmında ait verileri elde etmek amacıyla oluşturulan "Yapılandırılmış Görüşme Formu" hakkında bilgi verilmiştir.

3.4.2.1 Yapılandırılmış görüşme formu

Araştırmanın nitel kısmında öğrencilerin araştırılan konu hakkında fikirlerini detaylı şekilde öğrenerek elde edilen veriyi derinlemesine analiz etmeye imkân tanıması ve düşük maliyete sahip olması nedeniyle görüşme kullanılmıştır. Bu doğrultuda ilgili

[3] Detaylı bilgi için bkz. Çalışkan, H. (2009). Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *17*(4), 448–457.

verileri toplamak için belirli bir plan dahilinde detaylı ve sıralanmış halde oluşturulan yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır (Patton, 2014).

Yapılandırılmış görüşme formunun hazırlanmasında öncelikle literatür taraması yapılmıştır. Konu hakkında yapılan araştırmalar incelenmiş ve araştırmanın amacı doğrultusunda taslak bir görüşme formu hazırlanmıştır. Bu form uzman görüşü alınmak üzere alanında uzman iki akademisyen ve bir dil uzmanı tarafından incelenmiştir. Uzman görüşü doğrultusunda düzenlenen görüşme formunun son hali 9 sorudan oluşmaktadır.

Araştırma verilerinin toplanmasında araştırmacılar tarafından geliştirilen yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada yapılandırılmış görüşme; derinlemesine bilgi edinmek amacıyla tam ve dikkatli bir şekilde hazırlanan soruların belli bir plan dâhilinde önceden kurgulanarak sürecin yürütülmesine olanak sağlaması, önceden detaylı ve belli bir sıraya konularak hazırlanan sorular katılımcılara sorularak ayrıntılı bilgi edinme fırsatı tanıması ve toplanan verilerin daha kolay bir şekilde organize edilmesini mümkün kılması gibi nedenlerle işe koşulmuştur (Patton, 2014). Veri toplama aracının geliştirilebilmesi sürecinde ilk olarak literatür taraması yapılmıştır. Literatürde konu ile ilgili yapılan araştırmalar incelenerek taslak bir görüşme formu hazırlanmıştır. İlk hali 10 sorudan oluşan görüşme formu sosyal bilgiler eğitimi alanında uzman üç akademisyenin ve bir dil uzmanının görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşü sonrasında yeniden yapılandırılan form örneklem grubu içerisinde yer almayan beş sosyal bilgiler öğretmenine uygulanmıştır. Elde edilen geribildirim neticesinde veri toplama aracına son hali verilmiştir.

3.4.2.2 Öğrenci günlükleri

Araştırmada öğrenci günlükleri, öğrencilerin neler öğrendiklerini kaydetmelerini sağlamak ve diğer veri toplama araçlarından elde edilecek verilere çeşitleme yaratmak amacıyla kullanılmıştır. Bunun yanı sıra öğrencilerin gerçekleştirilen uygulamalara ilişkin duygu ve düşüncelerine ilişkin yaptıkları yansıtmaları izleyebilmek amacıyla günlükler kullanılmıştır (Anagün, 2008). Bu araştırmada araştırmanın amacına

uygunluğu ve öğrencilerin uygulama sürecine yönelik düşüncelerini ortaya koymak amacıyla öğrenci günlüklerinden yararlanılmıştır.

3.5 Uygulama Süreci ve Verilerin Toplanması

Araştırmacı uygulama sürecinden evvel sosyal bilgiler dersinde menkıbeler aracılığıyla gerçekleştirilen öğretimde deney ve kontrol grubu öğrencileri için ders içerikleri hazırlamıştır. Uygulama sürecinde ilgili kazanımlar ve öğrenci seviyesi dikkate alındığında deneysel işlem süresi 4 hafta ile sınırlandırılmıştır.[4] Daha sonra araştırmacı öğrencileri uygulama süreci hakkında bilgilendirmiştir. Random şekilde deney (7-E Şubesi) ve kontrol (7-C Şubesi) gruplar belirlenmiştir. Deneysel işlem sürecine ilişkin uygulamalar aşağıda haftalık olarak paragraflar halinde açıklanmıştır:

Birinci Hafta Gerçekleştirilen Deneysel Uygulamalar: Araştırmaya başlamadan önce öğrencilere uygulama sürecinin gerçekleştirilmesi için valilik izni ve Kastamonu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği kurulundan gerekli izinler alındığı açıklanmıştır. Ayrıca etkili iletişim kurmak, uygulama sürecinde yapılacaklar hakkında bilgi vermek, uygulamaya güdülemek ve kontrolü sağlamak amacıyla WhatsApp grubu kurulmuştur. Araştırmada deney ve kontrol gruplarına ilk olarak akademik başarı testi ve tutum ölçeği uygulanmıştır. Akabinde kuruluş dönemi padişahlarından Osman Bey, Orhan Bey ve I. Murad dönemini kapsayan menkıbelere ve dersin içeriğine uygun etkinliklere yer verilmiştir. Osman Bey'in rüyasını anlatan animasyon izletilerek öğrencinin dikkati konu üzerine çekilmiştir. Geyikli Baba metnine göre öğrencilerle canlandırma yapılmıştır. I. Murad dönemini kapsayan çalışma yaprağı dağıtılarak 5N1K tekniğine göre öğrencilerin soruları cevaplandırması istenmiştir. Dersin devamında öğrenciler "Ben Kimim" etkinliği, kronoloji ve dilsiz harita çalışmışlar ve eşleştirme, tombala etkinliklerini gerçekleştirmişlerdir. Bu süreçte öğretmen öğrencilere rehberlik yapmıştır. Öğrencilerin öğretmen ve arkadaşlarıyla fikir alışverişi yapmalarına imkân verilmiştir. Öğrencilerden dersle ilgili düşüncelerini günlüklere yazmaları istenmiş, bir sonraki derse hazırlıklı gelmeleri için öğrenciler yönlendirilmiştir.

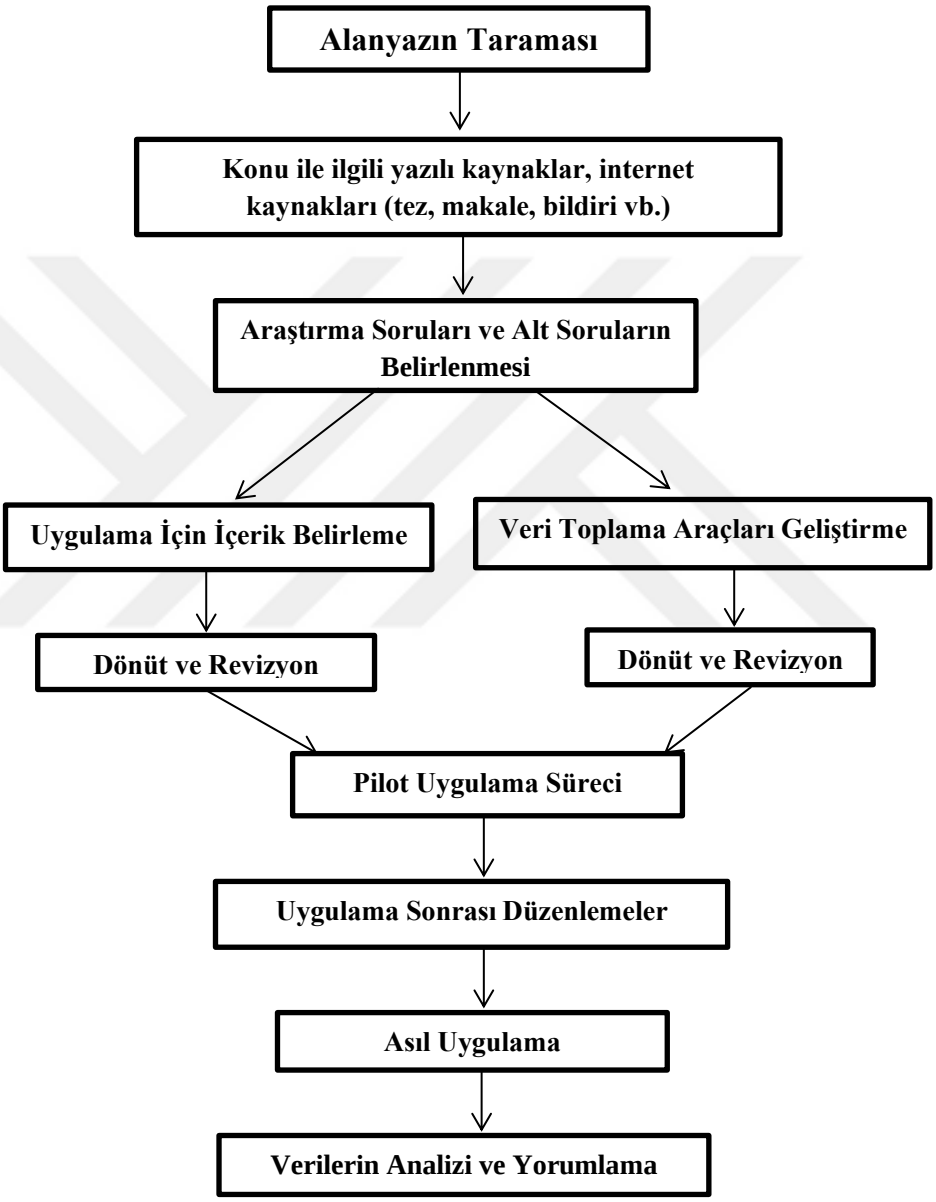
[4] Deneysel işlem öğretim programlarındaki esneklik ilkesinden hareketle Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu'ndan alınan izin sonrasında gerçekleştirilmiştir.

İkinci Hafta Gerçekleştirilen Deneysel Uygulamalar: I. Bayezid (Yıldırım), I. Mehmed ve II. Murad ile ilgili menkıbe ve etkinliklere yer verilmiştir. Öğrencilere Ankara Savaşı'nı anlatan animasyon izletilmiş, bu animasyona göre öğrencilere sorular yöneltilerek onların dikkati konu üzerine çekilmiştir. Timur ve Bayezid dönemine ait mektuplar seçilen öğrenciler tarafından okunmuş ve Timur ve I. Bayezid arasındaki çekişme mahkeme ortamında canlandırılmıştır. Mahkeme ortamının canlandırılması sürecinden sonra mahkeme tutanağının yer aldığı çalışma yaprağı öğrenciler tarafından doldurulmuştur. Bunlara ek olarak "Bence" etkinliği, merak ettiklerim etkinliği, kronoloji çalışması, öğrencilerin şiir ve mektup yazmalarına imkân veren, öğrencileri aktif kılacak etkinliklere yer verilmiştir. Dersin sonunda öğrencilerden günlüklere ders süreciyle ilgili düşüncelerini yazmaları istenmiştir. Bir sonraki ders için gerekli olan materyalleri toplayarak hazırlıklı olmaları istenmiştir.

Üçüncü Hafta Gerçekleştirilen Deneysel Uygulamalar: II. Mehmet, II. Bayezid ve I. Selim dönemini anlatan menkıbelerle zenginleştirilmiş çalışma yaprakları kullanılmıştır. II. Bayezid dönemi ile ilgili metin okunarak öğrencilerden soruları cevaplandırmaları istenmiştir. Mısır'ın fethini anlatan Cennetmekan Yavuz Sultan Selim menkıbesinde I. Selim arasında geçen konuşma Yavuz Sultan Selim ve Hüsam Paşa arasında geçen konuşmanın öğrenciler tarafından canlandırması istenmiştir. Bulmaca etkinliği öğrenciler tarafından yapılmıştır. İstanbul'un fethini anlatan menkıbeye göre eşleştirme, kuşatma planını gösteren haritaya göre verilen sorular öğrenciler tarafından yapılmıştır. Zaman çizelgesi etkinliği de yapıldıktan sonra derse son verilmiş ve öğrencilerden dersle ilgili düşüncelerini günlüklere yazmaları istenmiştir. Bir sonraki derste yapılacak canlandırma ve istasyon tekniği için öğrencilerden derse hazırlıklı gelmeleri hatırlatılmıştır.

Üçüncü Hafta Gerçekleştirilen Deneysel Uygulamalar: Kanuni Sultan Süleyman, II Selim ve III. Murad dönemini kapsayan menkıbelerle zenginleştirilmiş etkinlikler öğrenciler tarafından yapılmıştır. Kanuni dönemini anlatan "Neme Lazım" animasyonu öğrenciler tarafından izlenmiş, animasyona göre öğrencilere sorular yöneltilerek öğrencilerin düşünmesine fırsat verilmiştir. Kanuni ile röportaj etkinliği yapılmış, istasyon tekniği uygulanarak öğrencilere aynı anda bir işe katkıda bulunma fırsatı sağlanmıştır. İstasyon etkinliği sonucunda öğrencilerin ortaya çıkardığı ürünler

sınıfta sergilenmiştir. Dersin sonunda öğrencilerden işlenilen konu ve yapılan etkinliklerle ilgili düşüncelerini günlüklere yazmaları istenmiştir. Deney grubuna yapılan uygulama sonucunda deney ve kontrol gruplarına son test (başarı ve tutum) testi uygulanmıştır. Araştırmanın nicel veri toplama süreci tamamlandıktan sonra öğrencilere 9 sorudan oluşan yapılandırılmış görüşme uygulanmıştır.

Şekil 3.6 Araştırmada uygulanan işlem adımları

3.6 Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler nicel ve nitel verilerin analizi olmak üzere iki başlık altında açıklanmıştır:

3.6.1 Nicel Verilerin Analizi

Bu başlıkta nicel veri toplama araçlarından biri olan “Akademik Başarı Testi” ve “Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği” verilerinin analiz süreci anlatılmaktadır.

3.6.1.1 Akademik başarı testinden elde edilen verilerin analizi

Akademik başarı testinin değerlendirilmesi amacıyla cevap anahtarı oluşturulmuştur. İlgili testin değerlendirilmesinde her doğru cevaba “5” puan, yanlış ve boş bırakan öğrencilere ise “0” puan verilmiştir. Ayrıca testte yanlış cevaplar doğru yanıtları götürmemektedir. Bir öğrencinin testten alabileceği en yüksek puan 20*5=100 puandır. Akademik başarı testinden elde edilen veriler SPSS 22.0 paket programına aktarılarak verilerin betimsel istatistiği ve normallik analizi yapılmıştır. Buna göre akademik başarı testinin betimsel istatistik sonuçları ve normallik testi sonuçları Tablo 3.7’de sunulmuştur:

Tablo 3.7 Akademik başarı testi öntest ve sontest verilerine ilişkin normallik testi sonuçları

		Normallik Testi Sonuçları					
Test Türü	**Grup**	**Kolmogorov-Smirnov**			**Shapiro-Wilk**		
		Statistic	**df**	**Sig.**	**Statistic**	**df**	**Sig.**
Öntest	Deney Grubu	,127	28	,200*	,942	28	,122
	Kontrol Grubu	,181	28	,020	,938	28	,097
Sontest	Deney Grubu	,183	28	,017	,921	28	,037
	Kontrol Grubu	,150	28	,105	,927	28	,051

Verilerin normallik durumlarının tespit edilmesi amacıyla Kolmogrov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri yapılmaktadır. Normallik testi sonucunda p değerinin (Sig.) 0,05’ten büyük olması dağılımın normal olduğu anlamını taşımaktadır. Buna göre

normallik konusunda karar vermede veri sayısının 30'un altında olduğu durumlarda Shapiro-Wilk, 30 ve üzerinde olduğunda ise Kolmogrov-Smirnov testinin p değerine bakılması uygun olmaktadır (Can, 2019). Tabloya bakıldığında araştırmaya katılan kişi sayısının 56 olması nedeniyle Kolmogrov-Smirnov testinin p değerinin (Sig.) değerine bakılmış ve bu değerin deney grubunun öntest (,200), sontestinde (,017) ve kontrol grubunun öntest (,020) ve sontestinde (,105) normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. P değerinin 0,05'ten büyük olmasından ötürü dağılımın normal olduğu kabul edilmiştir.

Verilerin normalliğinde Skewness ve Kurtosis değerlerine de bakılmıştır. Skewness değerinin; ,809 ile -1,343 aralığında, Kurtosis değerinin; ,184 ile ,344 aralığında olduğu tespit edilmiştir. Buna göre Skewness ve Kurtosis değerlerinin -1,5 ile +1,5 aralığında olmasından dolayı verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2015).

Akademik Başarı Testi'ne ilişkin verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edildikten sonra veri analizinde parametrik testlerin kullanılmasında karar verilmiştir. Buna göre deney ve kontrol grubu öğrencilerinin öntest ve sontest sonuçlarında anlamlı farklılığın olup olmadığını ortaya koymak için çift yönlü ANOVA (two-way ANOVA) kullanılmıştır. Çift yönlü varyans analizinde faktörünü birini gruplar diğerini ise ölçüm oluşturmaktadır. Bu kapsamda tekrarlı ölçümlerin gruplar arasında karşılaştırılmasına ve bunların ortak etkisinin eş zamanlı olarak ortaya konulması bakımından çift yönlü varyans analizi kullanılmıştır (Can, 2019).

3.6.1.2 Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeğinden elde edilen verilerin analizi

Bu başlık altında sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeğinin normallik testi sonucu, betimsel istatistik sonuçlarına ilişkin açıklamaya yer verilmiştir.

Tablo 3.8 Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği verilerine göre normallik testi sonuçları

Normallik Testi Sonuçları							
Test Türü	**Grup**	**Kolmogorov-Smirnov**			**Shapiro-Wilk**		
		Statistic	**df**	**Sig.**	**Statistic**	**df**	**Sig.**
Öntest	Deney Grubu	,118	28	,200*	0,962	27	0,419
	Kontrol Grubu	,107	28	,200*	0,968	28	0,517
Sontest	Deney Grubu	,086	28	,200*	0,874	27	0,054
	Kontrol Grubu	,96	28	,200*	0,960	28	0,351

Tablo incelendiğinde katılımcı sayısının 30'dan fazla olduğu durumlarda Kolmogrov-Smirnov testinin anlamlılık değerine bakılmıştır. Buna göre Kolmogrov-Smirnov testi sonucunda signifance değerinin deney grubunun öntest (,200) ve sontesti (,200) ile kontrol grubunun öntest (,200) ve sontestinin (,200) normal dağılım gösterdiği görülmektedir. Buna göre sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeğine çift yönlü varyans analizi yapılmıştır (Can, 2019; Büyüköztürk, 2020).

3.6.2 Nitel Verilerin Analizi

Araştırmanın nitel bölümünden elde edilen veriler betimsel ve içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. İçerik analizi, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamayı ifade etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Betimsel analiz ise, araştırma kapsamında elde edilen verilerin araştırma sorularının ortaya koyduğu temalar doğrultusunda organize edilerek katılımcı ifadelerine sıklıklar yer verilerek sunulmasını ifade etmektedir (Corbin ve Strauss, 2015). Buna doğrultuda araştırmada görüşme formunda yer alan soruların zengin olması ve derinlemesine analiz etmeye uygun olması nedeniyle içerik analizi ile çözümlenirken, öğrenci günlüklerinden elde edilen veriler betimsel analizle çözümlenmiştir.

Nitel bölümde öğrencilerin görüşme formları okunarak her bir form kodlanmıştır (Ör: K: Katılımcı [K1, K2…]). Akabinde her bir öğrencinin görüşme formunda ilgili soruya verdikleri yanıtlar bir soru altında toplanmıştır. Böylece bir soruya tüm katılımcılar tarafından verilen yanıtların görülmesi amaçlanmıştır. Devamında her bir soru için oluşturulan kod ve kategorilerden bir tema oluşturulmuş ve öğrencilerin belirlenen temalarda dikkat çektikleri unsurlar detaylı şekilde yorumlanarak katılımcıların ifadeleri ile desteklenmiştir. Öğrenci günlüklerinden elde edilen verilerin analizinde her bir kategori için katılımcıların doğrudan ifadelerine yer verilerek günlüklerden oluşturulan kategoriler açıklanmıştır.

Görüşme formundaki yanıtların her biri kodlanmış ve kodlanan veriler birkaç kişinin daha görüşüne başvurularak iç tutarlılık sağlanmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda nitel verinin anlamlı şekilde yorumlanması ile dış tutarlılık sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler, araştırmacı ve sosyal bilgiler eğitiminde bir alan uzmanı tarafından birbirinden bağımsız olarak incelenerek veri üçgenlemesi yapılmıştır. Buna göre Miles ve Huberman'ın (2019) güvenirlik [$\Delta = C \div (C + \partial) \times 100$] formülünden yararlanılmıştır. Formüldeki Δ: Güvenirlik katsayısını, C: Üzerinde görüş birliği sağlanan konu/terim sayısını, ∂: Üzerinde görüş birliği bulunmayan konu/terim sayısını ifade etmektedir (Baltacı, 2017). Buna göre yapılan hesaplama neticesinde uyuşum yüzdesi %85 çıkmıştır.

3.7 Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği

Araştırmanın sonuçlarının inandırıcı olmasında ölçülen özelliğin ölçme durumu olan geçerlik ve hatalardan arınık olma durumu şeklinde belirtilen güvenirlik olmak üzere iki ölçüt baz alınmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Geçerlikte iç ve dış geçerlik şeklinde iki ayrı başlık altında gruplanmaktadır. İç geçerlik araştırmacının araştırma süresince gözlemlerinin gerçeği yansıtma durumu iken, dış geçerlik sonuçların genellenebilirliğidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016; Balcı, 2021).

Araştırmanın geçerliği ve güvenirliğini şu şekilde açıklamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2016):

Tablo 3.9 Araştırmanın geçerlik ve güvenirliğinin sağlanmasına ilişkin yürütülen çalışmalar

Geçerlik ve Güvenirlik Kavramları	**Kullanılan Yöntemler**
• İnandırıcılık (İç Geçerlik)	• Uzun Süreli Etkileşim • Derinlikli Odak Veri Toplama • Çeşitleme • Uzman İncelemesi
• Aktarılabilirlik (Dış Geçerlik)	• Ayrıntılı betimleme • Amaçlı örnekleme
• Turarlılık (İç Güvenirlik)	• Tutarlılık incelemesi
• Teyit Edilebilirlik (Dış Güvenirlik)	• Teyit İncelemesi

İnandırıcılık: Araştırmacının yürüttüğü araştırmanın gerçek bir ortamda yapıldığına, sonuçların geçerli ve nesnel olduğuna dair kanıtlar sunması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu anlamda söz konusu araştırmada öğrencilerden toplanan akademik başarı testi, tutum ölçeği ve görüşme formuna ilişkin verilerin uzun süreli etkileşim sonucu toplanması sağlanmıştır. Öte yandan araştırmacı ulaştığı verilere eleştirel bir gözle yaklaşarak kavramsal yapıyı sunmaya gayret etmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Aktarılabilirlik: Araştırmanın aktarılabilirlik halini artırmak için bütün aşamalar detaylı bir şekilde betimlenmiş ve rapor haline getirilmiştir.

Tutarlık: Araştırmada geliştirilen veri toplama araçlarının geliştirilme sürecinden başlamak üzere verilerin toplanması ve çözümlenmesine değin tüm aşamalardaki yaklaşım incelenmiştir.

Teyit Edilebilirlik: Araştırma kapsamında elde edilen veri seti alanında uzman başka bir araştırmacı tarafından da incelenerek teyit edilmiştir. Bu açıdan araştırmanın tüm aşamaları ayrıntılı şekilde açıklanarak nesnel davranmaya dikkat edilmiştir.

3.8 Araştırmanın Etiği

Araştırmada dikkat edilen etik kurallar şu şekilde açıklanmıştır:

- Araştırma kapsamında uygulama sürecinin gerçekleştirilebilmesi amacıyla Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğünden izin belgesi alınmıştır (EK A).
- Kastamonu Eğitim Fakültesi Dekanlığı'ndan araştırma yapmak için izin alınmıştır (EK B)
- Araştırma için gerekli verilerin toplanmasında ilgili veri toplama araçlarının kullanılabilmesi için Kastamonu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından onay alınarak tezin ekler kısmında belgelendirilmiştir (EK C).
- Araştırmaya katılan öğrencilere sürecin gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirileceği, toplanan verilerin tamamen bilimsel amaçlı kullanılacağı ve yalnızca araştırmacı tarafından değerlendirileceği açıklanmıştır.
- Toplanan verilerin öğrencilerin kimliklerinde ifşa edici herhangi bir resim, görüntü ya da bilgi kullanılmayıp, bilgilerin saklı tutulacağı ifade edilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma bulgularına ve bu bulgulara dayalı olarak yorumlara yer verilmiştir. Araştırmanın alt problemleri doğrultusunda oluşturulan bulgular; nicel verilerin analizinden elde edilen bulgular ve nitel verilerin analizinden elde edilen bulgular şeklinde iki başlık halinde aşağıda açıklanmıştır:

4.1 Nicel Verilerin Analizinden Elde Edilen Bulgular ve Yorum

Araştırmanın nicel verilerinin analizinden elde edilen bulgular araştırmanın alt problemleri doğrultusunda analiz edilmiş ve aşağıda sunulmuştur:

4.1.1 Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci alt probleminin analizinde öğrencilerin akademik başarı testi puanlarının uygulama öncesi ve uygulama sonrasında farklılaşma durumu incelenmiştir. Bu doğrultuda ulaşılan bulgular Tablo 4.1 ve Tablo 4.2'de gösterilmiştir:

Tablo 4.1 Öğrencilerin akademik başarı testi öntest-sontest puanlarının ortalama ve standart sapma değerleri

Grup	Ön Test			Son Test		
	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S
Deney Grubu	28	34,10	14,59	28	66,60	17,48
Kontrol Grubu	28	37,67	15,60	28	50,00	21,47

Öğrencilerin akademik başarı testi öntest ve sontest puanlarının ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.1'de gösterilmiştir. Bu kapsamda deney grubundaki öğrencilerin öntest başarı puan ortalamaları ($\bar{X}$ =34,10) ve sontest başarı puanları ($\bar{X}$ = 66,60) olduğu görülmektedir. Öte yandan kontrol grubundaki öğrencilerin öntest puanları ($\bar{X}$ =37,67) ve sontest ($\bar{X}$=50,00) olduğu görülmektedir. Verilere bakıldığında deneysel işlemin gerçekleştirildiği grupta yer alan öğrencilerin sosyal

bilgiler dersine yönelik tutumlarında kontrol grubundaki öğrencilere kıyasla bir artış olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 4.2 Öğrencilerin akademik başarı testi öntest-sontest puanlarının ANOVA sonuçları

Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Gruplararası	30119,42	55			
Grup (Deney- Kontrol)	1189,509	1	248443,080	463,739	,000
Hata	28929,911	54	535,739		
Gruplariçi	21012,5	56			
Ölçüm (Öntest-Sontest)	14062,723	1	14062,723	185,237	,000
Grup*Ölçüm	2850,223	1	2850,223	37,544	,000
Hata	4099,554	54	75,918		
Toplam	51131,92	111			

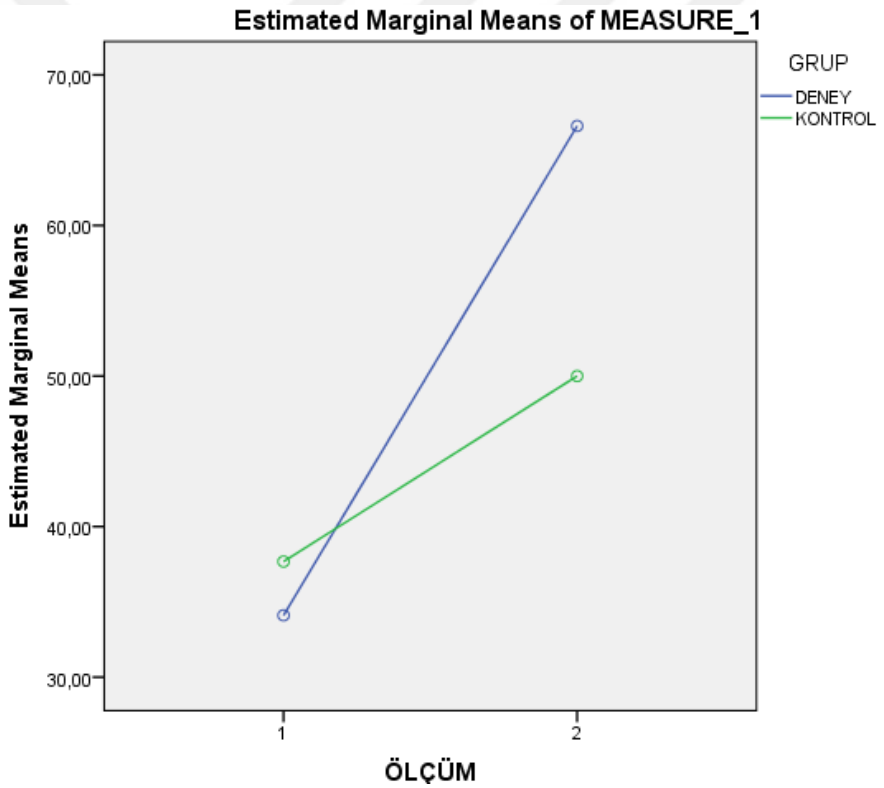
Tablo 4.2'de öğrencilerin akademik başarı testi puanlarının ANOVA sonuçları ele alınmıştır. Buna göre;

Menkıbeler aracılığıyla işlenen sosyal bilgiler dersinde deney grubu ve yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda ders işlenen kontrol grubunun öntest ve sontest puanları arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir [$F_{(1-54)=}$463,739; p<.05]. Buradan hareketle deney ve kontrol grubu öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde başarı puanlarının ölçüm ayrımı yapılmaksızın (deneysel uygulama öncesi ve sonrası) farklılaştığı ileri sürülebilir.

Tabloya göre menkıbeler aracılığıyla işlenen sosyal bilgiler dersinde ve yapılandırmacı yaklaşımın uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarı testinden aldıkları öntest-sontest puanları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir [$F_{(1-54)=}$ 185,237; p<.05]. Buradan hareketle grup ayrımı yapılmaksızın akademik başarı testinden aldıkları puanların uygulanan öğretim türüne göre değiştiği ifade edilebilir.

Analiz sonuçlarına göre deney ve kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarı testinden aldıkları puanların deneysel uygulama öncesinden sonrasına değin anlamlı

yönde değişkenlik gösterdiği, diğer bir anlatımla deney ve kontrol gruplarında tekrarlı ölçümler (öntest ve sontest) faktörlerinin öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki ortak etkilerinin anlamlı olduğu saptanmıştır [$F_{(1-\ 55)=}$ 37,544; p<.05]. Ulaşılan bu bulgudan yola çıkarak menkıbeler aracılığıyla gerçekleştirilen öğretim ve yapılandırmacı yaklaşımla gerçekleştirilen öğretimin öğrencilerin akademik başarılarını artırmada etkili olduğunu ortaya koymuştur. Diğer bir anlatımla, deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin akademik başarılarının uygulanan öğretim türüne ve deneysel işlem sürecine bağlı olarak değiştirdiğini göstermiştir. Buradan hareketle, menkıbeler aracılığıyla işlenen sosyal bilgiler dersinin öğrencilerin akademik başarılarını olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Grafik 4.1 Öğrencilerin sosyal bilgiler dersi akademik başarı testi puanları

Bu araştırmada menkıbeler aracılığıyla işlenen sosyal bilgiler dersine ilişkin ulaşılan bulgular, literatürde edebi ürün olan menkıbelerin öğrencilerin akademik başarılarını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Bu anlamda araştırmanın amaçlarından biri olan menkıbeler aracılığıyla gerçekleştirilen öğretimin öğrencilerin akademik başarılarını ne şekilde etkilediğini belirlemek olan bu araştırmada sosyal bilgiler

dersinde menkıbe kullanımının öğrencilerin akademik başarılarını artırdığı gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

4.1.2 İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın ikinci alt probleminin analizinde öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği puanlarının uygulama öncesi ve sonrasında farklılaşma durumu incelenmiştir. Buna göre ulaşılan bulgular Tablo 4.3 ve Tablo 4.4'te verilmiştir:

Tablo 4.3 Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği öntest-sontest puanlarının ortalama ve standart sapma değerleri

Grup	Ön Test			Son Test		
	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S
Deney Grubu	28	107,25	12,05	28	113,07	10,79
Kontrol Grubu	28	107,00	10,65	28	109,00	15,50

Tabloya göre katılımcıların tutum ölçeğinden testinden aldıkları öntest ve sontest puanlarının ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.3'te gösterilmiştir. Bu kapsamda deney grubundaki öğrencilerin öntest puan ortalamaları ($\bar{X}$ =107,25) ve sontest puanları ($\bar{X}$ = 113,07) olduğu görülmektedir. Öte yandan kontrol grubundaki öğrencilerin öntest puanları ($\bar{X}$ =107,00) ve sontest ($\bar{X}$=109,00) olduğu görülmektedir. Verilere bakıldığında deneysel işlemin gerçekleştirildiği grupta yer alan öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarında kontrol grubundaki öğrencilere kıyasla bir artış olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 4.4 Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği öntest-sontest puanlarının ANOVA sonuçları

Varyans Kaynağı	KT	sd	KO	F	P
Gruplararası	15834,429	55			
Grup (Deney- Kontrol)	3366,036	1	3366,036	14,578	,000
Hata	12468,393	54	230,896		
Gruplariçi	5427,999	56			
Ölçüm (Öntest-Sontest)	803,571	1	803,571	10,451	,002

Tablo 4.4'ün devamı

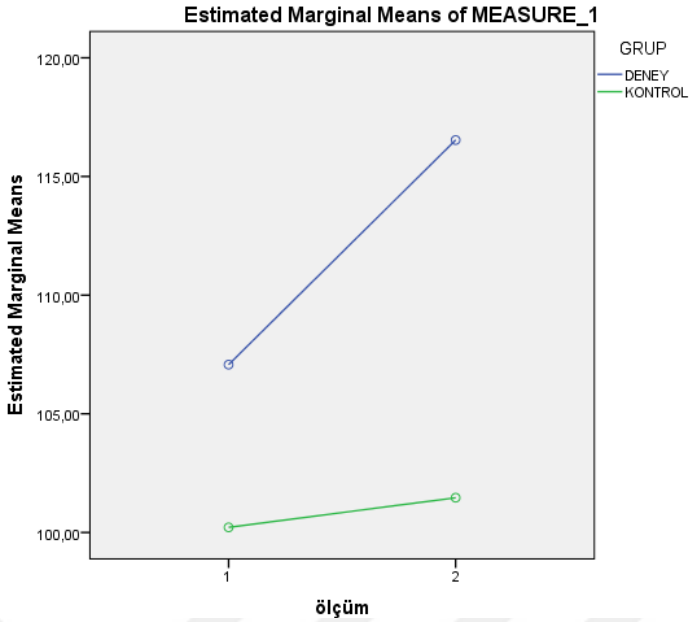
Varyans Kaynağı	KT	sd	KO	F	P
Grup*Ölçüm	472,321	1	472,321	6,143	,016
Hata	4152,107	54	76,891		
Toplam	21262,428	111			

Tablo 4.4'te öğrencilerin akademik başarı testi öntest ve sontest puanları ANOVA sonuçları ele alınmıştır. Buna göre;

Menkıbeler aracılığıyla işlenen sosyal bilgiler dersinde deney grubu ve yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda ders işlenen kontrol grubunun öntest ve sontest tutum puanları arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir [$F_{(1-54)=}$ 14,578; p<.05]. Buradan hareketle deney ve kontrol grubu öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi tutum puanlarının ölçüm ayrımı yapılmaksızın (deneysel uygulama öncesi ve sonrası) farklılaştığı ileri sürülebilir.

Tabloya göre menkıbeler aracılığıyla işlenen sosyal bilgiler dersinde ve yapılandırmacı yaklaşımın uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin tutum ölçeğinden aldıkları öntest-sontest puanları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir [$F_{(1-54)=}$ 10,451; p<.05]. Buradan hareketle grup ayrımı yapılmaksızın tutum ölçeğinden aldıkları puanların uygulanan öğretim türüne göre değiştiği ifade edilebilir.

Analiz sonuçlarına göre deney ve kontrol grubu öğrencilerinin tutum ölçeğinden aldıkları puanların deneysel uygulama öncesinden sonrasına değin anlamlı yönde değişkenlik gösterdiği, diğer bir anlatımla deney ve kontrol gruplarında tekrarlı ölçümler (öntest ve sontest) faktörlerinin öğrencilerin tutumları üzerindeki ortak etkilerinin anlamlı olduğu saptanmıştır [$F_{(1-55)=}$ 6,143; p<.05]. Ulaşılan bu bulgudan yola çıkarak menkıbeler aracılığıyla gerçekleştirilen öğretim ve yapılandırmacı yaklaşımla gerçekleştirilen öğretimin öğrencilerin tutumlarını olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Diğer bir anlatımla, deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin tutumlarının uygulanan öğretim türüne ve deneysel işlem sürecine bağlı olarak değiştirdiğini göstermiştir. Buradan hareketle, menkıbeler aracılığıyla işlenen sosyal bilgiler dersinin öğrencilerin tutumlarını olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Grafik 4.2 Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği puanları

Bu araştırmada menkıbeler aracılığıyla işlenen sosyal bilgiler dersine ilişkin ulaşılan bulgular, literatürde edebi ürün olan menkıbelerin öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Bu anlamda araştırmanın amaçlarından biri olan menkıbeler aracılığıyla gerçekleştirilen öğretimin öğrencilerin tutumlarını ne şekilde etkilediğini belirlemek olan bu araştırmada sosyal bilgiler dersinde menkıbe kullanımının öğrencilerin derse yönelik tutumlarının olumlu yönde değişmesinde etkili olduğu ileri sürülebilir.

4.2 Nitel Verilerin Analizinden Elde Edilen Bulgular ve Yorum

Araştırmanın nitel verilerinin analizinden elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur:

4.2.1 Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın üçüncü alt probleminin analizinde deney grubu öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde menkıbelerin kullanımına ilişkin görüş ve düşünceleri değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda yapılan içerik analizi sonuçları aşağıda açıklanmıştır:

4.2.1.1 Menkıbelerle işlenen sosyal bilgiler derslerinin daha önceki derslerden farkına ilişkin görüşler

Öğrencilerin görüşmede *"Menkıbelerle işlemiş olduğunuz bu dersin şimdiye kadar işlemiş olduğunuz sosyal bilgiler dersinden ne gibi farklılıkları vardır?"* sorusuna ilişkin görüşlerinin analizinden elde edilen bulgular Tablo 4.5'te verilmiştir:

Tablo 4.5 Menkıbelerle işlenen sosyal bilgiler dersinin daha önce işlenen sosyal bilgiler dersinden farklılıklarına ilişkin öğrenci görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Görsel etkinliklerin incelenmesi	8	33,33
Dersin zevkli geçmesi	7	29,17
Öğrenmeyi kolaylaştırması	5	20,83
Derse katılımın artması	3	12,5
Öğrenmeyi pekiştirmesi	1	4,17
Toplam	**24**	**100**

Tablo 4.5 incelendiğinde öğrencilerin menkıbelerle işlenen sosyal bilgiler dersinin daha önce işlenen sosyal bilgiler dersinden görsel etkinliklerin incelenmesi (%33,33), dersin zevkli geçmesi (%29,17), öğrenmeyi kolaylaştırması (%20,83) bakımından farklı olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra öğrenciler sosyal bilgiler dersinde menkıbe kullanılan derslerin kullanılmayan derslere kıyasla derse katılımın artması (%12,5) ve öğrenmeyi pekiştirmesi (%4,17) yönünden farklı olduğunu düşünmektedirler.

Öğrencilerin önemli bir bölümü (%88,9) menkıbelerle işlenen sosyal bilgiler dersinin görsel etkinliklerin incelenmesi bakımından daha önce işlenen derslerden farklı olduğunu düşünmektedirler. Menkıbelerin bu boyutunu ön plana çıkaran öğrencilerden bazılarının görüşleri şöyledir: *"Görseller kullanarak öğretmenimizi ders anlatımı yaptı, tiyatro yaptık. Bizim derse katılımımız önceki derslere göre daha fazlaydı. Mesela önceki derste hep kitap ya da defterden gidiyorduk, fakat menkıbeleri kullanarak işlemiş olduğumuz derste bu menkıbeleri kullanarak etkinlikler yaptık sonra dersi daha zevkli hale getirdi"*. (K1) *"Normalde sıkıcı, monoton, herhangi bir etkinliğin olmadığı dersler görürken şimdi sosyal bilgiler dersinde etkinliklerle daha*

akılda kalıcı ve daha sürükleyici oldu. Video canlandırmalar görsel etkinliklerle konuları daha iyi anladım." (K6).

Öğrencilerin bir bölümü (%77,8) menkıbelerle ders anlatımının zevkli olduğuna vurgu yapmışlardır. Menkıbelerle ders anlatımının zevkli ve eğlenceli olduğunu ön plana çıkaran öğrencilerden bazılarının görüşleri şu şekildedir: *"Eskiden konuları sadece kitapta/fotokopide okur anlamakta zorlanırdım. Ama şimdi canlandırmalar yapıyoruz hem eğleniyor hem öğreniyoruz böylelikle dersi daha kolay anlıyoruz"* (K2). *"Öğretmenimizle menkıbeleri okuyoruz ve etkinlikler yapıyoruz, videolar izliyoruz ve eğleniyorum. Önceden hep yazı yazıyorduk ve etkinlik yapmıyorduk eğlenmiyorduk, sıkılıyorduk. Öğrenmemiz daha da kolaylaştı"* (K4).

Öğrenciler (%55,6) yaptıkları tanımlarda menkıbelerle ders işlemenin kolaylaştırma boyutunu ön plana çıkarmışlardır. Menkıbelerle ders işlemenin anlamayı kolaylaştırdığını vurgulayan öğrencilerden bir kısmının görüşleri şöyledir: *"Öğretmenimizin verdiği etkinliklerle işlemek anlamamı çok daha kolaylaştırdı. İşlediğimiz sıkıcı ders şu an öğretmenimiz sayesinde verdiği etkinliklerle oyunlaştı. Mahkeme ortamını canlandırmamız, izlediğimiz videolar dersi farklılaştırdı"* (K7).

Öğrencilere göre (%33,3) menkıbelerle dersin işlenmesi derse katılımı artırmaktadır. Konu hakkında öğrencilerin ifadeleri şu şekildedir*: "Diğer derslerde normal bir şekilde anlatım vardı. Ama bu derste hem öğretmenimizin yaptırdığı etkinliklerde rol alarak daha eğlenceli geçti. Bu ders diğer derslerden daha çok etkinlik, video ve menkıbeler yer aldığı için beni ve arkadaşlarımı çok etkiledi. Hem de öğrenmemizi pekiştirdi. Etkinlikler çok yaptık ve derste sıkılmaya vakit bile olmadı."* (K2).

Öğrencilerin bir kısmı (%11,1) ise menkıbelerle ders işlemenin pekiştirme boyutunu ön plana çıkarmıştır. Söz konusu boyutu ön plana çıkaran öğrencinin ifadesi şu şekildedir: *"Düz anlatım yerine etkinliklerde çalışmamız, canlandırma yapmamız, etkinliklerle öğrenmemize pekiştirdi. Videolar izledik, düşüncelerimizi paylaştık. Derste daha çok görev aldık"* (K5).

4.2.1.2 Menkıbe ile işlenen dersin öğrenme sürecine etkilerine ilişkin görüşler

Öğrencilerin görüşmede *"Menkıbelerle uygulama yaptığımız bu ders, öğrenme sürecinize nasıl bir katkı sağladı?"* sorusuna ilişkin görüşlerinin analizinden elde edilen bulgular Tablo 4.6'da verilmiştir:

Tablo 4.6 Menkıbelerle uygulama yapılan dersin öğrenme sürecine katkılarıyla ilgili görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Öğrenme sürecini kolaylaştırması	22	73,33
Öğrenmeyi eğlenceli hale getirmesi	6	20
Akademik başarıyı arttırması	2	6,67
Toplam	**30**	**100**

Tabloya bakıldığında öğrenciler menkıbelerle uygulama yapılan dersin öğrenme sürecini kolaylaştırdığını (%73,33) ve öğrenmeyi eğlenceli hale getirdiğini (%20) düşünmektedirler. Ayrıca menkıbe ile işlenen sosyal bilgiler dersinin akademik başarıyı arttığını (%6,67) ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin önemli bir bölümü (%73,33) menkıbelerle uygulama yapılan dersin öğrenme sürecini kolaylaştırdığını düşünmektedirler. Öğrenciler konu hakkında dersi dikkatle dinlemeye, anlaşılmayan konuları daha iyi anlamaya, etkinliklerin öğrenmeyi kolaylaştırdığına, kronolojik sıralamayı kolay öğrenmeye, öğrenmeyi hızlandırdığına ve konuları daha iyi anlamaya katkı sağladığına dikkat çekmişlerdir. Bu doğrultuda kronolojik sıralamayı kolay öğrenmeye dikkat çeken K1 kodlu öğrenci; *"Canlandırma yapmamız eğlencelimizi sağladı böylece dersi daha dikkatli dinledik ve kısa bir sürede öğrendik böylelikle tarih konularını sevmiyordum ama etkinlikler sayesinde ve okuduğumuz menkıbeler sayesinde tarih konularını anladım. Kronolojik sıralamayı beceremiyordum ama renkli kartonlara yaratıcılığımızı kullanarak kronolojik sıralamama yaptık böylece daha kolay öğrendim zaman sıralamalarını"* şeklinde görüşünü beyan etmiştir. Öte yandan anlaşılmayan konuları daha iyi anlamaya vurgu yapan K3 kodlu öğrenci *"Menkıbelerle yaptığımızda ve etkinliklerle çalıştığımızda öğrenmemiz daha da kolaylaşıyor. Tarih ezberlemek konuların zorla aklımda kalması için beni strese sokuyordu. Menkıbe ve etkinliklerle daha rahat keyifli dersi*

öğrendim." diyerek görüşünü açıklamıştır. Buna ilaveten K9; *"Bana çok yararlı oldu. Kendimi geliştirebilmemiz sağladı. Konuları daha fazla anlamaya başladım. Resim çizerek şiir yazarak mektup yazarak konular aklımda daha çok kaldı. Menkıbeleri ile beraber en çok katkı sağlayan ve eğlendiğim canlandırma ve tiyatrolar oldu. Osman Bey'in rüyası Geyikli Baba gibi metinler öğrenme sürecimi olumlu yönde etkiledi."* demiştir.

Etkinliklerin öğrenmeyi kolaylaştırdığına dikkat çeken K6 kodlu öğrenci ise; *"Hocamızın yaptığı etkinlikler tiyatro, menkıbeler, canlandırmalar ve mahkeme etkinliğini yapmak öğrenmemi kolaylaştırdı. Etkinlikler de savaşları resmetmek yeteneğimi kullanmak çok güzeldi."* diyerek düşüncesini açıklamıştır. Buna ilaveten menkıbelerle işlenen dersin öğrenmeyi hızlandırdığını düşünen K4 kodlu öğrenci düşüncesini *"Mesela eskiden ders almamakta zorlanırdık ama bu projeler sayesinde çok çabuk anladık. Gösteriler, videolar, etkinlikler yapmamız bizi çok çabuk almamızı sağladı."* şeklinde açıklamıştır.

Öğrencilerin bir bölümü (%20) menkıbelerle uygulama yapılan dersin öğrenme sürecini eğlenceli hale getirdiğini düşünmektedirler. Konu hakkında öğrenciler etkinlikler aracılığıyla eğlenerek öğrendiklerine ve öğrenmekte strese girdiği konuları eğlenerek öğrendiklerine vurgu yapmışlardır. Etkinlikler aracılığıyla eğlenerek öğrendiklerine vurgu yapan K7 kodlu öğrenci; "*Altı şapka etkinliği, 5N1K gibi birçok etkinlik yapmamız eğlenirken öğrenmemi sağladı. Eskiden ezber yapmaya çalışmak zorla yaptığım bir şeydi. Ezber yaparak daha zor öğrendiğimin farkına vardım."* demiştir. Buna ilaveten öğrenmekte strese girdiği konuları eğlenerek öğrendiklerine dikkat çeken K3; *"Menkıbelerle yaptığımızda ve etkinliklerle çalıştığımızda öğrenmemiz daha da kolaylaşıyor. Tarih ezberlemek konuların zorla aklımda kalması için beni strese sokuyordu. Menkıbe ve etkinliklerle daha rahat keyifli dersi öğrendim."* demiştir.

Öğrenciler (%6,67) menkıbelerle işlenen dersin akademik başarıyı artırdığını düşünmektedirler. Konu hakkında K2 kodlu öğrenci "*Eskiden benim sosyal bilgiler dersine karşı olumsuz önyargılarım vardı. Ama yaptığımız çalışmalar ve okuduğumuz menkıbelerin ilgi çekici olması benim derse karşı önyargılarımı yok etti*. *Derste daha*

başarılı oldum. "Ben Kimim? Tahminde Bulunuyorum" etkinliği vardı, etkinlikte bilmediğim kavramlar olduğu için düşüncelerimi ifade edemedim." diyerek görüşünü açıklamıştır.

4.2.1.3 Uygulama sürecinde karşılaşılan zorluklara ilişkin görüşler

Öğrencilerin görüşme formunda *"Dersin uygulama sürecinde herhangi bir zorlukla karşılaştınız mı?"* sorusuna ilişkin görüşlerinin analizinden elde edilen bulgular Tablo 4.7'de verilmiştir:

Tablo 4.7 Dersin uygulama sürecinde karşılaşılan zorluklara ilişkin öğrenci görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Bilgi ve yetenek eksikliği	9	40,91
Etkinliklerin sayıca fazla olması	4	18,18
Zaman sıkıntısının yaşanması	4	18,18
Etkinlikleri anlamada zorluk yaşanması	3	13,64
Malzeme temininde zorlanılması	2	9,09
Toplam	**22**	**100**

Tablo 4.7'ye bakıldığında menkıbelerle dersin işlendiği süreç boyunca öğrenciler bilgi ve yetenek eksikliği (%40,91), etkinliklerin sayıca fazla olması (%18,18), zaman sıkıntısı yaşamadan (%13,64) kaynaklı olarak zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Öte yandan öğrenciler bu süreçte etkinlikleri anlamada (%13,64) ve malzeme temininde zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin çoğu (%40,91) menkıbelerle ders işlenirken bilgi-yetenek eksikliğinin uygulama sürecinde zorluk meydana getirdiğini düşünmektedirler. Öğrenciler konu hakkında; *"Tiyatro yaparken kendi ezberleyeceğimiz rolleri ezberlemekte zorlandık. İlk defa kronoloji, canlandırma, zihin haritası ve kavram haritası yaptık. Canlandırma yaptığımız mahkemeden sonra iddianame yazdığımız bir etkinlik vardı bu etkinliği yapmakta zorlandım"* (K2) şeklinde düşüncelerini açıklamışlardır. Öte yandan *"Çizim yeteneğim olmadığı için. I. Kosova'da adlı menkıbedeki olayları canlandırıp çizmekte zorlandım"* (K5) diyerek düşüncelerini ifade etmişlerdir.

Öğrenciler (%18,18) yaptıkları tanımlarda menkıbelerle ders uygulamasında etkinliklerin fazlalığı boyutunu ön plana çıkarmışlardır. Menkıbelerle ders uygulamasında etkinliklerin fazlalığının zorluk yarattığını ifade eden öğrencilerden bir kısmının görüşleri şöyledir: *"Bazı etkinlikler yaparken zorlandı bazı gösterilerde. Konuşma tonlarını anlamak zordu. Etkinlikler çok fazlaydı. Yetiştirme kaygısı yaşadım. Harita üzerinde çalışıyorum etkinliğinde zorlandı. Çünkü harita bilgi çok iyi değil"* (K4).

Öğrenciler (%18,18) menkıbelerle ders uygulamasında zaman baskısının meydana getirdiği zorluğa dikkat çekmiştir. Zaman baskısı temasının oluşmasına neden olan öğrencilerden bazılarının söyledikleri şöyledir: *"Etkinlikler çok fazla olduğu için biraz gecikmekten çekindik. Resim çizmekte zorlandığım harita bilgim çok yoktu ve zorlandım. Harita üzerine yerleştirmek zordu. Bulmaca yapmakta zorlandım."* (K8). *"Canlandırmadaki rollerin konuşmalarını ezberlemek zordu. Etkinliklere yetiştirmekte zorlandım."* (K5).

Öğrencilerin bir kısmı (%13,64) menkıbelerle ders uygulamasında etkinlikleri anlamada zorluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Menkıbelerle ders uygulamasında etkinlikleri anlama zorluğunu bildiren öğrencilerden bazılarının görüşleri şöyledir: *"Çok fazla çalışma yaprağı olduğu için hepsini yapmak benim için zordu. Bazı menkıbeleri anlamakta zorlandım"* (K3). *"Etkinlikler biraz fazlaydı. Konular biraz zordu. Bence etkinliğinde Ankara Savaşı olmasaydı ne olurdu? sorusuyla hiç karşılaşmamıştım. Mahkeme tutanağında savcı ve hâkim ile ilgili bilgim yoktu, onun için zorlandım. Ayrıca canlandırma yaparken canlandırmadaki rollere uygun kıyafet bulma gibi zorluklarla karşılaştık fakat biz çaba harcadığımız için ve hocamız yardımıyla bulduk ve dersi zevkli bir şekilde öğrenme imkânı bulduk"* (K9).

Öğrenciler (%9,09) etkinlikleri yaparken malzeme eksikliğinden dolayı zorlandıklarını belirtmişlerdir. Malzeme tedariki boyutuna vurgu yapan öğrencilerden birinin ifadesi şu şekildedir: *"Canlandırma yaparken kıyafet bulmakta zorlandık ve canlandırma yapmak için kıyafet bulmamız ve ezber yapmamız zordu ama hem eğlendik hem de biraz zorlandık"* (K1).

4.2.1.4 Menkıbe kullanılarak işlenen derste ilgi çeken noktalara ilişkin görüşler

Öğrencilerin görüşmede *"Menkıbe kullanılarak işlemiş olduğumuz derste en çok neler ilginizi çekti?"* sorusuna ilişkin görüşlerinin analizinden elde edilen bulgular Tablo 4.8'de verilmiştir:

Tablo 4.8 Menkıbeler kullanılarak işlenen derste ilgi çeken hususlara ilişkin öğrenci görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Menkıbelerde olağanüstü olayların olması	24	70,59
Ders kapsamında etkinliklerin yapılması	8	23,52
Menkıbelerdeki olayların benzetmelerle anlatılması	2	5,89
Toplam	**34**	**100**

Tablo incelendiğinde öğrencilerin menkıbeler kullanılarak işlenen derste ilgi çeken hususları olağanüstü olayların olması (%70,59), ders kapsamında etkinliklerin yapılması (%23,52) ve menkıbelerdeki olayların benzetmelerle anlatılmasını (%5,89) ilgi çekici bulduklarını beyan etmişlerdir.

Öğrencilerin önemli bir bölümü (%70,59) menkıbelerde olağanüstü olayların olmasını ilgi çekici bulduklarını ifade etmişlerdir. Konu hakkında öğrenciler menkıbelerde Osman Bey'in gördüğü rüyaya, Geyikli Baba'ya, Mevlana'nın kabrindeki iki aslanın III. Selim'e hücum etmesine gibi çeşitli örneklendirmelere başvurarak ilgilerini çeken kısımları açıklamışlardır. Bu bağlamda K4 kodlu öğrenci *"Osman Bey'in rüyasında göğsünden ay çıkması ve Timur savaşta filleri kullanması. Mektupta Bayezid'in Timur'u tehdit etmesi, Fatih Sultan Mehmed döneminde şapkaların kullanarak düşüncelerimizi söyleyerek tartışmamız I. Kosova Savaşı menkıbesinde I. Murad'ın sabaha kadar dua etmesi ve duasının kabul olması dikkatimi çekti. Bir sözle gittiler Sözde gittiler mi? Ben kabilesinde emri Sultan'ın Ankara Savaşı'nın sonucunu bilmesi ilginçti. Okuduğumuz menkıbeler zaten ilginçti hayatımda ilk defa böyle metinler okudum aklımda da kaldı."* diyerek düşüncesini açıklamıştır. K6 kodlu öğrenci ise konu hakkında *"Çöle yağmur yağması, Osman Bey'in göğsünden hilal çıkması, Geyikli Baba ve Mısırın fethini anlatan menkıbede Peygamber Efendimizin önceden bilip tahmin etmesi yani olağanüstü olaylar merak duygumu arttırdığı için derse ilgim*

arttı." demiştir. K7 kodlu öğrenci de konu hakkındaki düşüncesini *"III. Selim'i anlatan menkıbede Mevlana'nın kabri yanındaki iki aslanın III. Selim'e hücum etmesi üzerine Mahmud Dede'nin III. Selim'in yetiş imdadıma demesi ve şehzadeyi aslanlardan kurtarması ilginçti. Osman Bey'in göğsünden ay çıkması, Yavuz Sultan Selim döneminde Mısır'ın fethini anlatan menkıbede dua edildikten sonra çöle yağmur yağması benim ilgimi çekti."* şeklinde belirtmiştir.

Öğrencilerin bir kısmı (%23,52) menkıbelerle işlenen derste ders kapsamında etkinliklerin yapılmasının ilgilerini çektiklerini ifade etmişlerdir. Öğrenciler derste canlandırmaların yapılmasına ve yaratıcı etkinliklerin yapılmasına vurgu yapmışlardır. Konu hakkında K2 kodlu öğrenci *"Diğer derslerde normal bir şekilde anlatım vardı. Ama bu derste hem öğretmenimizin yaptırdığı etkinliklerde rol alarak daha eğlenceli geçti. Bu ders diğer derslerden daha çok etkinlik, video ve menkıbeler yer aldığı için beni ve arkadaşlarımı çok etkiledi."* diyerek görüşünü açıklamıştır. Bununla birlikte K7; *"İstanbul'un fethi menkıbesini canlandırmak için ben de görev aldım. Canlandırma ve Altı şapkayla yaptığımız etkinliği sevdim. İstasyonlarda çalıştığımız etkinliği de çok sevdim. Çünkü aynı anda birçok farklı çalışmayı bir arada yaptık."* diyerek görüşünü ifade etmiştir.

Öğrencilerin bir kısmı (%11,76) menkıbelerle işlenen derste canlandırmaların yapılmasını ilgilerini çektiklerini ifade etmişlerdir. Bu konuda öğrenciler menkıbelerdeki çeşitli durumların canlandırılmasına örnekler vermişlerdir. Konu hakkında K8 kodlu öğrenci *"... Yavuz Sultan Selim'in Peygamber Efendimiz önümüzde yürürken biz nasıl at üzerinde sefere gidelim demesi ilginç bir durumdu. Canlandırmalardan İstanbul'un fethini anlatan "İstanbul'un Fethi Düşüncesini Açan İlk Toplantı" ve "Akşemseddin Hazretleri" menkıbelerinde Akşemseddin'in İstanbul'un fethini Fatih Sultan Mehmed'e söylemesine şaşırdım. İstanbul'un fethini canlandırdıktan sonra bunları resmettik."* demiştir.

Öğrenciler (%11,76) menkıbelerle işlenen derste yaratıcı etkinliklerin kullanılmasını ilgi çekici bulmuşlardır. Konu hakkında öğrenciler bulmaca, resim etkinliği, 5N1K etkinliği gibi çeşitli etkinliklere dikkat çekmişlerdir. Bu durumu K1 kodlu öğrenci *"Altı şapka kullanılması ve şapkalara göre düşüncelerimizi söylememiz eğlenceliydi*

ve ilgimi çekti. İstasyonda zihin haritası, kronoloji, canlandırma ve pano yaptık. İlk defa bu bir derste bu kadar farklı etkinliği bir arada yaptık. Hocamızın bize verdiği menkıbelere göre resim etkinliği bulmaca etkinliği, 5n1k etkinliği, merak ettiklerimiz etkinlikleri yaparak konuları öğrendik önceden sadece metinlere göre soru cevap yapmak sıkıcıydı." şeklinde ifade etmiştir. (K1). Bunun yanı sıra K3; *"Osman Bey'in rüyasını anlatan menkıbede Osman Bey'in göğsünden hilal çıkması ilgimi çekti. Sultan Üçüncü Murad Hanla ilgili menkıbede Uşaki Hazretleri şehzadenin mektup göndermesi Uşaki Hazretlerinin mektubu okumadan mektubun içindeki tahmin etmesi ve Uşaki Hazretlerinin söylediği gibi padişah olması ilgimi çekti. Ayrıca 5n1k etkinliği canlandırma, istasyon etkinliği çok eğlenceliydi."* diyerek görüşünü açıklamıştır.

Öğrencilerin bir bölümü (%5,89) menkıbelerle işlenen derste benzetmelerin ilgilerini çektiklerini ifade etmişlerdir. Konu hakkında öğrenciler Osmanlı Devleti'nin büyümesinin çınara benzetilmesine dikkat çekmişlerdir. Bu durumu K2; *"Diğer derslerde normal bir şekilde okuyup geçiyorduk ama bu derste ilginç olayların gerçekleştiği menkıbeler şaşırtıcıydı ve bundan dolayı ilgimi çekti. İstanbul'u fethini anlatan menkıbede Akşemseddin'in İstanbul'un fethini daha önceden bilmesi, Geyikli Baba menkıbesinde Orhan Gazi'nin sarayın önüne bir çınar dikmesi ve o çınarın Osmanlı Devleti'nin büyüyüp gelişmesinin sembolü olması, Osmanlı Devleti'nin çınar gibi büyüyüp gelişmesinin benzetilmesi, Osman Bey'in rüyasını anlatan menkıbede Osman Bey'in göğsünden ay çıkması ilgimi çok çekti."* diyerek açıklamıştır.

4.2.1.5 Menkıbe kullanılarak işlenen derste dikkati dağıtan etkinliklerin varlığına ilişkin görüşler

Öğrencilerin görüşmede sonda soru olarak görüşmede *"Dikkatinizin dağıldığı etkinlikler oldu mu? Olduysa nelerdir?"* sorusuna ilişkin görüşlerinin analizinden elde edilen bulgular Tablo 4.9'da verilmiştir:

Tablo 4.9 Menkıbelerle işlenen derste dikkatin dağıldığı etkinliklere yönelik öğrenci görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Etkinliklerin fazla olması	5	50
Ders anındaki gürültü	3	30
Bazı etkinlikleri sevmeme	1	10
Yoğun düşünme gerektiren etkinliklerin olması	1	10
Toplam	**10**	**100**

Tablo incelendiğinde menkıbelerle işlenen derste öğrenciler etkinliklerin fazla olması (%50), ders anında meydana gelen gürültü (%30), bazı etkinlikleri sevmeme (%10) nedenlerinden ötürü dikkatlerinin dağıldığını ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra öğrenciler etkinlikleri gerçekleştirirken sürenin kısıtlı olması (%10) ve etkinliklerin yoğun düşünme gerektirmesinden ötürü dikkatlerinin dağıldığını belirtmişlerdir.

Öğrencilerin çoğu (%50) etkinliklerin fazla olmasından ötürü menkıbe ile işlenen derste dikkatlerinin dağıldığını ifade etmişlerdir. Konu hakkında öğrenciler etkinliklerin sayısının fazla olmasına ve birden fazla etkinliği aynı anda yapmaya dikkat çekmişlerdir. Bu durumu K5; *"Birden fazla etkinliği bir arada yapmak dikkatimi dağıttı."* şeklinde açıklamıştır. K9 ise *"İstasyon etkinliğinde sürekli yer değiştirirken yeni etkinliğe devam ettireceğim zamanlar dikkatim dağıldı."* diyerek görüşünü ifade etmiştir. K6 ise konu hakkında *"Etkinliklerin fazla olması ben de etkinliklerini yetiştiremeyeceğim kaygısını oluşturdu. Daha sonra okuduğumuz menkıbeler, bu menkıbelere göre yaptığımız çalışmalar derse ilgimi arttırdı."* demiştir.

Öğrencilere göre (%30) menkıbelerle işlenen derste sınıf ortamında gürültü olması dikkat dağıtıcı bir etken olmuştur. Bu konuda öğrenciler etkinliklere başlama sırasında ve grup çalışmalarında meydana gelen gürültüden ötürü dikkatlerinin dağıldığına vurgu yapmışlardır. Konu hakkında K2 kodlu öğrenci *"Yaptığımız canlandırmalarda başlarken bazen arkadaşların ses çıkarması dikkatimi dağıttı. Ancak daha sonra herkes etkinliklere dikkatini verdi. Diğer derslerde tiyatro gibi etkinlikler çok yapmadığımız için deneyimsizdik. Provalarda herkes kendi rolüne odaklandı ve bir grup çalışması yapmış olduk."* Öte yandan K4; *"İstasyon tekniğini uygularken grup*

olarak bir etkinliği yapmamız ve diğer arkadaşlarımızla fikirleri söylediğinde dikkatimizin de aldığı zamanlar oldu." şeklinde görüşünü beyan etmiştir.

Öğrenciler (%10) bazı etkinlikleri sevmemelerinden ötürü menkıbe ile işlenen derste dikkatlerinin dağıldığını beyan etmişlerdir. Bu durumu K3 kodlu öğrenci *"Animasyon videoları izlerken biraz dikkatim dağıldı çünkü video izlemeyi sevmiyorum."* şeklinde ifade etmiştir.

Öğrencilerin bir kısmı (%10) menkıbe ile işlenen derste yoğun düşünme gerektiren etkinliklerin olmasının dikkatlerini dağıttığını belirtmişlerdir. Bu durumu K8 kodlu katılımcı *"Timur ve Yıldırım Bayezid hâkimin karşısına çıktığında savaşın sonucunu düşünürken dikkatim dağıldı. Etkinlik istasyonların da 10 dakika çalışıp etkinliğe motive olduktan sonra diğer etkinlik istasyonlarına başladığımızda dikkatim dağılıyordu."* şeklinde belirtmiştir.

4.2.1.6 Menkıbelerle işlenen derslerde en çok ilgi çeken etkinliklere ilişkin görüşler

Öğrencilerin görüşmede *"Menkıbeleri kullanarak işlemiş olduğumuz derslerde en çok hangi etkinliği sevdiniz? Neden?"* sorusuna ilişkin görüşlerinin analizinden elde edilen bulgular Tablo 4.10'da verilmiştir:

Tablo 4.10 Menkıbeleri kullanarak işlenen derslerde en çok hangi etkinliğin neden sevildiğine ilişkin öğrenci görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Canlandırma	5	16,12
Altı şapkalı düşünme	3	9,68
İstasyon	3	9,68
Mahkeme	3	9,68
5N1K	2	6,45
Bulmaca	2	6,45
Harita üzerinde çalışıyorum	2	6,45
Kronoloji	2	6,45

Tablo 4.10'un devamı

Görüşler	**f**	**%**
Mektup	2	6,45
Röportaj	2	6,45
Şiir	2	6,45
Kimdir bu	1	3,23
Merak ettiklerimiz	1	3,23
Resim çiziyorum	1	3,23
Toplam	**31**	**100**

Tabloya bakıldığında menkıbelerle işlenen derste öğrenciler canlandırma (%16,12), altı şapkalı düşünme (%9,68), istasyon (%9,68), mahkeme (%9,68), 5N1K (%6,45), bulmaca (%6,45) etkinliklerini sevdiklerini belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra öğrenciler harita üzerinde bulmaca çalışıyorum (%6,45), kronoloji (%6,45), mektup (%6,45), röportaj (%6,45), şiir (%6,45), kimdir bu (%3,23), merak ettiklerimiz (%3,23) ve resim çiziyorum (%3,23) etkinliklerini sevdiklerini ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin bir bölümü (%16,12) menkıbelerle işlenen derste K2 kodu öğrenci *"Kendi katkımızın bulunduğu canlandırmayı yapmak beni mutlu etti."* diyerek görüşünü açıklamıştır.

Öğrencilerin %9,68 menkıbelerle işlenen derste istasyon etkinliğini sevdiklerini ifade etmişlerdir. Bu durumu K5; *"İstasyon etkinliğini de sevdim çünkü farklı istasyonlarda çalışarak birçok yeteneğimizin farkına varmamızı sağlanmış oldu."* şeklinde ifade etmiştir.

Öğrencilere göre (%6,45) kronoloji, 5N1K, bulmaca, harita üzerinde çalışıyorum, mektup, röportaj, şiir etkinlikleri menkıbelerle işlenen derste beğenilen etkinlikler arasındadır. Konu ile ilgili olarak K1; *"Hocamızın bize verdiği menkıbelere göre resim etkinliği bulmaca etkinliği, 5N1K etkinliği, kronoloji, merak ettiklerimiz etkinlikleri yaparak konuları öğrendik.",* K5; *"Renkli kağıtlarla yaptığımız 5n1k etkinliği de eğlenceliydi. Mektup ve şiir etkinliğini yeteneğim olmasından dolayı daha kolay yazmak beni mutlu etti.",* K9; *"Harita bilgisi olan etkinlikleri sevmiyordum fakat*

etkinlikler üzerinde çalıştığımızda daha kolay ve verimli geçtiğini anladım." şeklinde görüşlerini beyan etmişlerdir.

Öğrenciler (%3,23) menkıbelerle işlenen derste kimdir bu, merak ettiklerimiz ve resim çiziyorum etkinliklerini sevdiklerini belirtmişlerdir. Bu konuda öğrencilerden K1; *"Merak ettiklerimiz etkinlikleri yaparak konuları öğrendik.",* K3; *"İstanbul'un fethi ve I. Kosova'da resmini çizmek hoşuma gitti. Kimdir bu etkinliği eğlenceliydi çünkü bu etkinlikleri kolay yapabildim."* demiştir.

4.2.1.7 Menkıbelerle işlenen derslerde öğretmenin rolüne ilişkin görüşler

Öğrencilerin görüşmede *"Menkıbeleri kullanarak işlenen derste öğretmeninizin rolünü değerlendiriniz."* sorusuna ilişkin görüşlerinin analizinden elde edilen bulgular Tablo 4.11'de verilmiştir:

Tablo 4.11 Menkıbe kullanarak işlenen derste öğretmenin rolüne ilişkin öğrenci görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Öğretmenin rehberlik yapması	25	75,76
Etkinlik hazırlaması	8	24,24
Toplam	**33**	**100**

Tablo incelendiğinde öğrenciler menkıbe kullanılarak işlenen derste öğretmenin rehberlik yapmasına (%75,76) dikkat çekmişlerdir. Bunun yanı sıra öğretmenin süreçte etkinlik hazırlamasına (%24,24) vurgu yapmışlardır.

Öğrencilerin önemli bir bölümü (%75,76) menkıbelerle işlenen derste öğretmenin rolünü rehberlik yapma olarak ifade etmişlerdir. Konu hakkında öğrenciler öğretmenlerinin anlamadıkları noktaları açıklamasına, anlamaya yardımcı olmasına, kendilerini motive etmesine ve gerekli yerlerde açıklama yapmasına dikkat çekmişlerdir. Öğretmenin rehberlik rolünü ön plana çıkaran K7; "*Bence tarih konularını öğretmenimizin etkinlikler yaparak anlatması, menkıbelerde anlamadığımız soruları sorabilmemiz ve öğretmenimizin rehberlik etmesi tarih konularını anlamamız açısından önemliydi. Bütün etkinliklerde öğretmenimiz bizim*

yol göstericimiz oldu." demiştir. Bunun yanı sıra K9; *"Ders ile ilgili yaptığımız etkinlikler de bizi yönlendirdi. Öğretmenimizin etkinlikleri daha kolay yapabilmeniz için bize destek oldu. Bilgiler verdi, her çalışmanın başında açıklamalar yaptı. Konuyu uygun kıyafetleri belirledi arkadaşlarımızla. WhatsApp grubu kurduk öğretmenimiz de etkinlikler için bu grupla bize bilgilendirmeler yaptı."* diyerek görüşünü açıklamıştır.

Anlamadıkları noktaları açıklama rolüne dikkat çeken öğrencilerden K1 bu durumu; *"Öğretmenimiz bize fotokopiler çekti, etkinlikler hazırladı ve anlamadığımız yerlerde yardımda bulundu. Bize etkinlikler ile ilgili açıklamalar yaptı ve yönlendirdi."* şeklinde açıklamıştır. Motive etme rollüne dikkat çeken K4 ise *"Öğretmenimiz bize etkinlik ve gösteriler yaparak eğlenirken öğrenmemizi sağladı. Her ders sonunda bir sonraki ders ile ilgili açıklamalarda bulundu. Yaptığımız canlandırmalar etkinlikler ile ilgili bize yönlendirdi. Her derse hazırlıklı gelme konusunda bizi uyarıda bulunarak bizi kontrol etti."* diyerek görüşünü beyan etmiştir. Menkıbelerle işlenen derste öğretmenin rolünü öğrencilerin anlamasına yardımcı olmasına dikkat çeken K2 kodlu öğrenci *"Önemli olan yerleri söyledi, bize menkıbeler ile ilgili etkinlikler yaptırdı. Canlandırmalarla ilgili provalar yaptırdı ve bize yol gösterdi. Yaptırdığı etkinlikler ile konuyu daha iyi anlamamıza yardımcı oldu. Diğer derslerden daha çok bu derste aktif olarak rol aldık."* diyerek görüşünü açıklamıştır.

Öğrencilerin bir kısmı (%24,24) menkıbelerle işlenen derste öğretmenin etkinlik hazırlama rolüne dikkat çekmişlerdir. Konu hakkında K6 kodlu katılımcı *"Bence öğretmenimiz çok tatlı bir kadın bizim için uğraşıyor. Etkinlikler yapıyor. Onu çok seviyorum."* diyerek görüşünü açıklamıştır.

4.2.1.8 Menkıbe kullanarak işlenen sosyal bilgiler dersinin diğer derslerde kullanılma önerisine ilişkin görüşler

Öğrencilerin görüşmede *"Menkıbelerin diğer derslerde de kullanılmasını ister misiniz? Neden?"* sorusuna ilişkin görüşlerinin analizinden elde edilen bulgular Tablo 4.12'de verilmiştir:

Tablo 4.12 Menkıbeleri kullanarak işlenen sosyal bilgiler dersinin diğer dersler içinde kullanılmasına ilişkin öğrenci görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Eğlenceli olması	7	36,84
Öğrenmeyi kolaylaştırması	6	31,58
İlgi çekici olması	4	21,05
Akılda kalıcı olması	2	10,53
Toplam	**19**	**100**

Tablo incelendiğinde öğrenciler menkıbeleri kullanarak işlenen derste etkinliklerin eğlenceli olmasından (%36,84) ve öğrenmeyi kolaylaştırmasından (%31,58) ötürü diğer derslerde kullanılmasını istemişlerdir. Ayrıca öğrenciler menkıbelerin ilgi çekici olması (%21,05) ve akılda kalıcı olması (%10,53) gibi özelliklerinden dolayı diğer derslerde de kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Öğrenciler genel olarak (%36,84) menkıbelerin eğlenceli olmasından ötürü diğer derslerde de kullanılması gerektiğini düşünmektedirler. Konu hakkında K1 kodlu öğrenci *"Evet kullanılmasını isterdim, çünkü ders böyle daha eğlenceli, ilgi çekici ve akılda kalıcı oluyor."* diyerek görüşünü beyan etmiştir. Bunun yanı sıra K10; *"İsterdim, çünkü dersi böyle işlemek daha eğlenceli. Her ders için değil belki, ama çoğu derste kullanılabilir, çünkü hem anlamımızı sağlaması bakımından hem de derslerin daha verimli geçmesi bakımından önemli çalışmalar yaptık. Bu çalışmalarla daha kolay anladığımı hissettim."* demiştir.

Öğrencilerin bir bölümü (%31,58) menkıbelerle işlenen dersin ilgi çekici olmasından ötürü diğer derslerde de kullanılmasını istemektedirler. K3 bu konuda *"Bazı derslerde olmalı bence. Çünkü dersin eğlenceli olması derse ilgimizi arttırıyor. Öğrenmemizi kolaylaştırıyor."* derken K7; *"Diğer derslerde de kullanılmasını isterim. Dersi sıkıcılıktan kurtarıp, daha zevkli hale getiren uygulamalar yaptık."* demiştir.

Öğrenciler (%21,05) menkıbelerle işlenen dersin, akılda kalıcılığı sağlamasını diğer derslerde kullanım için neden olarak göstermektedirler. K8 kodlu katılımcı bu konuda *"Evet, çünkü daha akılda kalıcı oluyordu ve öğrenmemiz de kolaylık sağlıyordu. Etkinliklerde görev almak, aldığım görevleri yapabileceğim inancını arttırdı. Derste*

yapılan etkinliklerin eksiklerini evde devam ettirme imkânı buldum. Bana başarma ve sorumluluk duygusu kazandırdı." şeklinde görüşünü belirtmiştir.

Öğrencilerin bir bölümü (%10,53) diğer derslerde de benzer yöntemlerin kullanılmasının istenmesine neden olarak öğrenmeyi kolaylaştırma olarak belirtmişlerdir. Bu konuda K6; *"Bence her derste olmalı dersi eğlenceli hale getirmek dersi anlamamızı kolaylaştırıyor. Ama sosyal bilgiler dersinde olması benim için çok daha iyiydi. Çünkü tarihleri öğrenmek, bir sürü savaş sıkıcı ama menkıbelerle ilgi çekici ve eğlenceli."* şeklinde düşüncesini ifade etmiştir.

4.2.1.9 Menkıbeleri kullanarak işlenen dersin görev ve sorumluluklar bağlamında diğer derslerden farka ilişkin görüşler

Öğrencilerin görüşmede *"Menkıbeleri kullanarak işlenen dersteki görev ve sorumluluklarınızla kullanmadan işlediğiniz derslerdeki görev ve sorumluluklarınız arasındaki farklar nelerdir?"* sorusuna ilişkin görüşlerinin analizinden elde edilen bulgular Tablo 4.13'te verilmiştir:

Tablo 4.13 Menkıbelerle işlenen dersteki görev ve sorumluluklar ile önceki derslerdeki görev sorumluluklar arasındaki farklara ilişkin öğrenci görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Öğrenci katılımının artması	4	50
Özgüvenin artması	2	25
Sorumlulukların artması	2	25
Toplam	**8**	**100**

Tabloya bakıldığında menkıbelerle işlenen dersin öncesi ve sonrasında görev ve sorumluluklardaki farklılıkları öğrenciler sürece katılımlarının artması (%50) ve özgüvenlerinin artması (%25) şeklinde ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra öğrenciler sürecin sonrasında görev ve sorumluluklarının fazlalaştığına (%25) vurgu yapmışlardır.

Öğrencilerin yarısı (%50) menkıbelerle işlenen dersteki görev ve sorumluluklarını öğrenci katılımının artması bakımından değerlendirmişlerdir. Konu hakkında K4

kodlu katılımcı *"Evet farklı olduğunu düşünüyorum, çünkü neredeyse her etkinliğe katkıda bulundum, ama diğer derslerde, genelde derslere katılmadığım oluyordu."* diyerek görüşünü açıklamıştır. Buna ilaveten K3; *"Önceden sosyal bilgiler derslerinde yazı yazmaktan biraz sıkılıyorduk. Ama şimdiki derslerimizde tiyatro, canlandırma metinleri ve etkinlikleri yapmak çok eğlenceli oldu. Derse daha çok katıldım."* şeklinde düşüncesini açıklamıştır.

Öğrencilerin bir kısmı (%25) menkıbelerle işlenen dersteki görev ve sorumlulukların uygulama öncesi ve sonrasında özgüvenlerinin artması şeklinde açıklamışlardır. Bu durumu K2 kodlu katılımcı *"Öğretmenimiz tiyatro gibi etkinliklere dahil ettiği için sorumluluk duygum gelişti ve kendime olan güvenim arttı."* şeklinde açıklamıştır. Buna ilaveten K7 konu hakkında *"Neredeyse her etkinlikte görev aldım. Yapabileceklerimin sınırı yokmuş. Başaramayacağımı düşündüğüm konularda bile başarılı oldum, öğretmenimizin verdiği çalışmaları eksiksiz yapmaya çalıştım."* diyerek görüşünü beyan etmiştir.

Öğrenciler (%25) menkıbelerle işlenen dersteki görev ve sorumlulukların uygulama öncesi ve sonrasında sorumluluklarının artması bakımından değiştiğini belirtmişlerdir. Konu hakkında K2; *"Eskiden derslere çok katılmıyordum ve bu dersi başaramamaktan korkuyordum. Dersi de sevmiyordum ama etkinlikler yaparak sorumluluklarım arttı."* demiştir. K9 ise konu hakkında *"Mesela önceden hep kitap ve defterden giderek yapardık. Şimdi etkinlik, doğaçlama. Canlandırmalar yaparak konular daha iyi aklımızda kalmaya başladı."* demiştir.

4.2.1.10 Menkıbeleri kullanarak işlenen dersin niteliğinin artırılmasına ilişkin öneriler hakkında görüşler

Öğrencilerin görüşmede *"Menkıbelerin kullanılarak işlenen dersin niteliğinin artırılması için önerileriniz nelerdir?"* sorusuna ilişkin görüşlerinin analizinden elde edilen bulgular Tablo 4.14'te verilmiştir:

Tablo 4.14 Menkıbeler kullanılarak işlenen dersin niteliğinin artırılmasına ilişkin tavsiyelere ait öğrenci görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Fazla görev almayı isteme	4	40
Etkinlik süre artırımı	3	30
Metinlerin azaltılması	2	20
Etkinliklerin azaltılması	1	10
Toplam	**10**	**100**

Tabloya bakıldığında öğrenciler menkıbeler ile işlenen derse ilişkin süreçte daha fazla görev alma (%40), etkinlik sürelerinin arttırılması (%30) şeklinde önerilerde bulunmuşlardır. Buna ilaveten öğrenciler menkıbe metinlerinin azaltılması (%20) ve etkinliklerin azaltılması (%10) yönünde görüş bildirmişlerdir.

Öğrenciler (%40) menkıbelerle işlenen derste daha fazla görev almak istediklerini belirtmişlerdir. Konu hakkında K2 kodlu katılımcı *"Menkıbelerde daha çok padişahlar yer aldığı için canlandırmalarda erkekler rol aldı. Biz de kendimize uygun rolleri canlandırdık ancak daha çok canlandırmalarda görev alabilirdim."* demiştir. K3 ise *"Daha çok video veya daha çok tasarlama yapabiliriz. Öğrenimimizde katkı sağlayacağına inanıyorum."* diyerek görüşünü açıklamıştır.

Öğrencilerin bir kısmı (%30) menkıbelerle işlenen derse ait K8; *"Etkinliklere süre yetmiyordu ve diğer derslerde böyle etkinliklerin yapılmasını isterdim. Etkinlikler için daha çok zaman olabilirdi."* şeklinde öneride bulunmuştur. K5 ise *"Etkinlikleri daha geniş zamana yayarak yapsaydık dikkatimiz dağılmazdı."* demiştir.

Öğrencilerin bir bölümü (%10) menkıbelerle işlenecek derslerde metinlerin azaltılmasını önermişlerdir. Konu hakkında K9 kodlu katılımcı *"Menkıbeleri biraz daha kısa olması ve kendimize özgü düşünceleri katabilseydik bence daha güzel olurdu."* şeklinde önerisini belirtmiştir.

Öğrencilere göre (%20) daha sonra menkıbelerle işlenecek derslerde etkinlikler azaltılmalıdır. Bu durumu K6; *"Bence ders süremiz artmalı veya da etkinlikler biraz daha az olmalı."* şeklinde belirtmiştir.

4.2.2 Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın dördüncü alt probleminde deney grubundaki katılımcıların uygulama sürecinde yazdıkları günlüklerin analizi sonucunda elde edilen bulgular temalar ele alınmıştır. Buna göre günlüklerde sıralamaya göre değişmekle birlikte üç temadan birincisi keşfetme, ikincisi zorlanma, üçüncüsü ise etkilenmedir. Sözü edilen temalar çerçevesinde oluşturulan kodlar ve görüşler haftalık olarak şöyle açıklanmıştır:

Haftalık olarak günlüklerin toplanması çalışma amacını desteklemek için katılımcıların her hafta ayrı ayrı menkıbelerle işlenen derslere yönelik tutum ve algılarını belirlemektir. Bu maksatla günlüklerde üç tema kullanılmıştır. Bu üç temanın birincisi keşfetme, ikincisi zorlanma üçüncüsü ise etkilenmedir. Bu üç tema altında oluşturulan kodlar ve görüşler haftalık olarak aşağıda alt başlıklar halinde sunulmuştur.

4.2.2.1 Öğrencilerin birinci hafta yazdıkları günlüklerine ilişkin bulgular ve yorum

Araştırmanın bu aşamasındaki analizde deney grubu katılımcılarının uygulama sürecine ait birinci hafta günlüklerine yansıttıkları görüşleri incelenmiştir. Bu amaçla yapılan içerik analizinde birinci haftada belirlenen temalara ilişkin öğrencilerin görüşleri Tablo 4.15'te verilmiştir:

Tablo 4.15 Birinci hafta öğrenci günlüklerinde belirlenen temaların frekans dağılımı

Günlüklerde Yer Alan Temalar	**F**	**%**
Keşfetme	16	42,11
Etkilenme	14	36,84
Zorlanma	8	21,05
Toplam	**38**	**100**

Tabloya bakıldığında ilk hafta öğrencilerin %42,11'i keşfetme ve %36,84'ü etkilenme temasında düşüncelerini ifade ettikleri görülmüştür. Öğrencilerin %21,05'i ise günlüklerinde zorlanma temasına ilişkin düşüncelere yer vermişlerdir. Buna göre

temalara ilişkin öğrencilerin günlüklerinde yer verdikleri görüşler aşağıda Tablo 4.16, 4.17 ve 4.18'de açıklanmıştır:

Tablo 4.16 Birinci haftadaki günlüklerde keşfetme temasına ilişkin görüşleri

Görüşler	**F**	**%**
Olağanüstü olayları keşfetme	4	25
Yeni bilgiler öğrenme	4	25
Neden-sonuç ilişkisi kurma	3	18,75
Liderliğin önemini kavrama	2	12,5
Eğlenerek öğrenme	1	6,25
Maneviyatı keşfetme	1	6,25
Yeteneklerini keşfetme	1	6,25
Toplam	**16**	**100**

Tablo incelendiğinde öğrencilerin keşfetme temasında olağanüstü olayları keşfetmeye (%25), yeni bilgiler öğrenmeye (%25), neden-sonuç ilişkisi kurmaya (%18,75), liderliğin önemini kavramaya (%12,5) dikkat çektikleri anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra öğrencilerin söz konusu tema kapsamında eğlenerek öğrenmeye (%6,25), maneviyatı keşfetmeye (%6,25) ve yetenekleri keşfetmeye (%6,25) vurgu yaptıkları görülmektedir.

Öğrencilerin %25'i uygulama süresince menkıbelerde olağanüstü olayları keşfettiklerini düşünmektedirler. Konu hakkında K-9 kodlu öğrenci "*Osman Bey'in rüyası ve rüyasında gördüğü olağanüstü olayları keşfettim."* diyerek görüşünü açıklamıştır. Öte yandan K-11 ise *"Osman Bey'in bir rüyayla nasıl devlet kurduğunu, devleti yönetmek için hangi özelliklere sahip olmak gerektiğini ve bir devletin hangi şartlar altında büyüyüp gelişebileceğini keşfettim."* şeklinde görüşünü belirtmiştir.

Öğrenciler (%25) menkıbeler aracılığıyla işlenen ders süresince yeni bilgiler keşfettiklerine dikkat çekmişlerdir. Bu durumu K-8 *"Tarihimizi geçmişte yaşanılan iyi kötü her türlü olayları dersi kavrayınca her şeyin ne kadar zevkli ve kolay olduğunu, I. Kosova adlı menkıbedeki olayları, Geyikli Baba menkıbesindeki olayları, Osman Bey'in rüyasındaki videoyla birbirlerini karşılaştırarak eğlenceli bir şekilde Osmanlı*

Devleti'nin kuruluş yıllarını keşfettim." şeklinde ifade ederken, K-2*"Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna etki eden faktörleri, padişahları ve özelliklerini, nasıl bir manevi atmosferde hüküm sürdüklerini keşfettim. Osman Bey'in rüyasını I. Kosova Savaşı'nı öğrendik ve tarihimizi keşfettik."* şeklinde ifade etmiştir.

Öğrencilerin bir bölümü (%18,75) uygulama süresince menkıbelerle işlenen derste neden-sonuç ilişkisi kurmayı keşfettiklerini düşünmektedirler. Konu ile ilgili olarak K-13*"Her olayın bir neden-sonuç ilişkisiyle gerçekleştiğini keşfettim."* derken, K-12*"Osmanlı Devleti'nin kuruluşuyla ilgili önemli bilgiler öğrendim. Okuduğumuz menkıbelerde, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve gelişmesinin çınar ağacının büyüyüp gelişmesiyle benzetildiği fark ettim."* demiştir.

Öğrencilerin bir kısmı (%12,5) menkıbelerle ders anlatılması sayesinde liderliğin önemini keşfettiğini ön plana çıkarmışlardır. Bu iki görüş şu şekildedir: *"Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu keşfettim. Hükümdarların bir devletin kaderini belirlemede ne kadar önemli olduğunu keşfettim."* (K14) ve *"Osmanlı padişahlarının yanlarında rehber olarak hep alimlerin yer almasını koruyup, kollamalarını buna bağlı olarak ilme ve alimlere verdikleri önemi keşfettim."* (K2) şeklindedir.

Öğrencilerin %6,25'i menkıbelerle ders işlenmesi sayesinde eğlenerek kolay öğrenmeyi keşfettiğini ön plana çıkarmıştır. Konu hakkında tek görüş bildiren K-1; *"Ezber yapmak gibi sıkıcı bir durumdan kurtulmuş oldum. Sadece hocaların ders anlattığı, dinleyici konumunda olduğumuz dersler sıkıcıydı. Kitaptan okuyup bir süre sonra dikkatimizin dağıldığı kitaptaki metinleri okumak zordu. Ezber yapmadan, eğlenerek öğrenmekten keyif aldığım etkinlikleri keşfettim."* diyerek görüşünü açıklamıştır.

Öğrencilerin %6,25'i menkıbelerle ders işlenmesinin maneviyatı keşfetmesine neden olduğunu vurgulamıştır. Bu öğrencinin ifadesi şu şekildedir: *"Menkıbelerin içerisindeki konular ilgimi çekti. İlginç olaylar çok fazlaydı. Menkıbelerde geçen olaylarla kendimi özdeşleştirdim. Bu olaylar benim maneviyatımı kuvvetlendirdi. Ayrıca Osmanlı padişahlarının manevi yönden ne kadar üstün olduklarını da kavradım."* (K4).

Son olarak öğrenciler menkıbelerle işlenen dersin yetenekleri keşfetmeye yardımcı olduğu düşünülmektedir (%6,25). Konu hakkında tek görüş bildiren K-6; *"Bu derste yeteneklerimi keşfettim. Bazı şeyleri başarabileceğime olan inancım arttı. Çünkü yaptığımız etkinlikler bu yeteneklerimi keşfetmem konusunda bana yardımcı oldu."* demiştir.

Tablo 4.17 Birinci haftadaki günlüklerde zorlanma temasına ilişkin öğrenci görüşleri

Görüşler	**F**	**%**
Bilgi eksikliği olması	3	37,5
Dersi anlamakta zorlanma	3	37,5
Etkinlik sayısının fazla olması	2	25
Toplam	**8**	**100**

Tablo incelendiğinde menkıbelerle işlenen derste öğrencilerin ilk hafta günlüklerine yazdıkları ifadelerden bilgi eksikliğine (%37,5) ve dersi anlamakta zorlanmaya (%37,5) dikkat çektikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra öğrenciler etkinlik sayısının fazla olmasından (%25) kaynaklı olarak bu süreçte zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Öğrencilerin %25'i bilgi eksikliğinden dolayı ilk hafta menkıbelerle işlenen derste zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Konu ile ilgili olarak K-12; *"Bazı kavramları tahmin etmemiz gerekiyordu. O kavramları tahmin edip yazmakta zorlandım. Çünkü fazla bilgim yoktu. Osman Bey'in ve Osman Bey'in fethettiği yerleri harita üzerinde çalışıyor etkinliğinde yerleştirmemiz gerekiyordu. Harita bilgim çok iyi olmadığı için zorlandım."* derken K-7; *"Ben Kimim? Tahminde Bulunuyorum etkinliği zordu. Çünkü bu kavramları daha önce hiç duymamıştım."* demiştir.

Öğrencilerin bir bölümü (%37,5) konuları anlayamamaktan dolayı menkıbelerle işlenen derslerde zorlandıklarını ön plana çıkarmıştır. Bu konuda K-3; *"Osmanlı dönemi padişahları bizi çok zorladı. Çünkü bütün konular iç içe ve karışıktı. Fakat etkinlikler sayesinde videolar sayesinde daha çok anlamama yardımcı oldu. Özellikle canlandırmalar daha yardımcı oldu."* demiştir. Öte yandan K-8 ise bu durumu *"Osmanlı Devleti'yle ilgili bazı konulara çok karışık geldiğinden dolayı tam kavramış*

sayılmam. Fakat öğretmenimizin yaptırdığı etkinlik sayesinde daha rahat kavramaya başladım." şeklinde açıklamıştır.

Öğrenciler (%25) menkıbelerle işlenen derste etkinlik sayısının fazla olduğunu düşündükleri için zorlandıklarına dikkat çekmişlerdir. Bu durumu K-2; *"Konular çok fazla olduğu için bir süre sonra etkinlikleri yapmak zor geldi. Çünkü çok fazla etkinlik vardı."* şeklinde açıklarken K-5; *"Çok fazla savaşın ve konunun olması beni zorladı."* şeklinde açıklamıştır.

Tablo 4.18 Birinci hafta günlüklerinde etkilenme temasına ilişkin öğrenci görüşleri

Görüşler	**F**	**%**
Olağanüstü olaylar	9	64,29
Menkıbeleri canlandırma	3	21,43
Etkinlikleri beğenme	2	14,28
Toplam	**14**	**100**

Tablo 4.18'de göre öğrenciler menkıbelerle işlenen derste olağanüstü olayların kendilerini etkilediğini (%64,29) ve menkıbeleri canlandırdıkları (%21,43) için uygulama sürecinde etkilendiklerini belirtmişlerdir. Öte yandan etkinlikleri beğendikleri (%14,28) için uygulama sürecinden etkilendikleri görülmektedir.

Öğrencilerin önemli bir bölümü (%64,29) menkıbelerle işlenen derste olağanüstü olayların kendilerini etkilediğini belirtmiştir. Konu ile ilgili olarak öğrenciler *"Osman Bey'in göğsünden ağaç çıkması, devleti nasıl kurduğu ve I. Kosova Savaşı'nın olağanüstü olayları benim çok dikkatimi çekti."* (K2) ve *"Menkıbelerde günlük hayatta duyamayacağım şeyleri okumak ya da göremeyeceğim olağanüstü olayların var olması beni çok etkiledi."* (K10) şeklinde görüşlerini beyan etmişlerdir.

Öğrencilerin bir bölümü (%21,43) uygulama sürecinde menkıbeleri canlandırdıkları için süreçten etkilendiklerine dikkat çekmişlerdir. Konu hakkında K-11; *"Okuduğum metinleri canlandırarak ders işlememiz 5N1K gibi etkinlikler yapmamız beni çok etkiledi."* derken K-5; *"Padişahları ve divan konuşmalarını canlandırma tekniğiyle yaptığımız şey beni çok etkiledi."* demiştir.

Öğrenciler (%14,28) uygulama sürecinde etkinlikleri beğendiklerini ifade etmişlerdir. Konu hakkında uygulama sürecinde farklı ve güzel etkinliklerin olmasına vurgu yapmışlardır. Bu durumu K-7 kodlu öğrenci *"Daha önceki derslerden farklı olarak yaptığımız etkinlikler beni etkiledi."* ve K-8; *"Osmanlı döneminde yaşanan olaylar ve padişahların kişisel özellikleri gibi yaptığımız etkinlikler beni çok etkiledi."* şeklinde açıklamıştır.

4.2.2.2 Öğrencilerin ikinci hafta yazdıkları günlüklere ilişkin bulgular ve yorum

Araştırmanın bu aşamasındaki analizde deney grubu katılımcılarının uygulama sürecine ait ikinci hafta yazdıkları günlüklerine yansıttıkları görüşleri incelenmiştir. Bu amaçla yapılan içerik analizinde belirlenen temalara ilişkin öğrencilerin görüşleri Tablo 4.19'da verilmiştir:

Tablo 4.19 İkinci hafta öğrenci günlüklerinde belirlenen temaların frekans dağılımı

Günlüklerde Yer Alan Temalar	**F**	**%**
Etkilenme	17	40,48
Keşfetme	15	35,71
Zorlanma	10	23,81
Toplam	**42**	**100**

Tablo incelendiğinde ikinci hafta öğrencilerin %40,48'i etkilenme ve %35,71'i keşfetme temasında ağırlıklı olarak düşüncelerini ifade ettikleri görülmüştür. Öğrencilerin %23,81'i zorlanma temasına ilişkin düşüncelere yer vermişlerdir. Buna göre verilen temalara ait öğrencilerin günlüklerinde yer verdikleri görüşler Tablo 4.20, 4.21 ve 4.22'de açıklanmıştır:

Tablo 4.20 İkinci hafta etkilenme temasına ilişkin öğrenci görüşleri

Görüşler	**F**	**%**
Olağanüstü olaylardan etkilenme	6	35,29
Menkıbeleri canlandırma	4	23,53
Farklı etkinliklerin olması	3	17,65
Dersin eğlenceli olması	3	17,65

Tablo 4.20'nin devamı

Görüşler	**F**	**%**
Yeni bilgiler öğrenme	1	5,88
Toplam	**17**	**100**

Tabloya bakıldığında öğrencilerin ikinci yazdıkları günlüklerde etkilenme temasında olağanüstü olaylardan etkilenmeye (%35,29), menkıbeleri canlandırmaya (%23,53) ve farklı etkinliklerin olmasına (%17,65) yer vermişlerdir. Bunun yanı sıra öğrenciler dersin eğlenceli olması (%17,65) ve yeni bilgiler öğrendiklerinden ötürü (%5,88) etkilendiklerini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin %35,29'u menkıbelerle ders işlenirken olağanüstü olayların kendilerini etkilediğini ifade etmişlerdir. Konu hakkında K-7 kodlu öğrenci "*Osmanlı Devleti'nin ikinci kuruluşu menkıbesinde taht kavgalarından sonra devletin hükümdarsız kalması sorun oluşturuyordu. Şehzadeler arasında taht kavgaları vardı. Çelebi Mehmed'in rüyasında dedesi Murad Hüdavendigarı görmesi ve Çelebi Mehmed'in ata binmek istemediği halde kendini atın üstünde görmesi ve Mollanın aynı şekilde Çelebi Mehmed'i atın üstünde görmesi bunun neticesinde Çelebi Mehmed'in Osmanlı tahtına oturacağının işareti olması derste çok ilgimi çekti beni en çok şaşırtan noktaydı diyebilirim."* demiştir. K-12 kodlu öğrenci ise *"Bir sözde gittiler menkıbesinde Emir Sultan'ın savaş daha bitmeden savaşın aleyhimize olduğunu bilmesi, eşinin isteği üzerine bir anda cepheye varması beni çok etkiledi, İkinci Murad ile ilgili menkıbe de bir dervişi, II. Murad'ın öleceğini haber vermesi ve II. Murad'ın başını ağrıyacak vefat etmesi beni şaşkınlığa uğrattı. Bu gibi ilginç olayların menkıbelerde geçmesi beni çok etkiledi."* diyerek görüşünü açıklamıştır.

Öğrencilerin bir bölümü (%23,53) uygulama sürecinde menkıbeleri canlandırdıkları için bundan etkilendiklerine dikkat çekmişlerdir. Bu durumu öğrenciler *"Animasyonda Ankara Savaşı'nda fillerin Timur tarafından ilk defa kullanılması, Bayezid ve Timur'un mahkemede yargılandığı sahnelerin canlandırılması sanki oradaymış gibi beni çok etkiledi. Bir sözde gittiler menkıbesinde Emir Sultan'ın Ankara Savaşı'nı kaybedebileceğini dile getirmesi beni çok etkiledi."* (K3) ve *"Canlandırmalar yapmamız, animasyon izlememiz ve mahkeme ortamını*

canlandırmak ve metindeki ilginç olaylar beni çok etkiledi." (K11) şeklinde açıklamışladır.

Öğrenciler (%17,65) uygulama sürecinde farklı etkinlikler yapılmasından ötürü dersten etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Buna göre K-4; *"Diğer konulardan farklı işlediğimiz için bir de daha anlaşılır olduğu için beni çok etkiledi. Mesela diğer derslerde öğretmenimiz daha aktif olurdu ama bu derste biz daha aktif olduk. Etkinlikler yaptık, daha çok konuşma ve ürün ortaya koyma imkânımız oldu. Bireysel özelliklerimizin dikkate alınması, birçok farklı etkinliği bir arada yapma imkânı bulmamız benim en çok hoşuma giden şeylerdi."* şeklinde görüşünü belirtirken K-14; *"Ankara Savaşı'nı anlatan animasyon ilgimi çekti, ancak menkıbe ilgimi daha çok çekti. Çünkü menkıbe daha farklı hiç duymadığım olaylardan bahsediliyordu. Mesela Emir Sultan'ın Ankara Savaşı'yla ilgili düşünceleri eşi Hundi Hatun'un isteğiyle savaş alanına varması beni çok etkiledi."* görüşünü belirtmiştir.

Öğrencilerin bir kısmı (%17,65) dersin eğlenceli olmasından ötürü etkilendiklerini belirtmişlerdir. Bu konuda öğrenciler görüşlerini *"Çelebi Mehmed'in ve Mollanın gördüğü rüyaların gerçekleşerek Çelebi Mehmed'in tahta çıkması, II. Murad'ın öleceğini dervişin haber vermesi bende konuya karşı merak uyandırdı. Okuduğumuz menkıbelerle ve eğlenceli etkinliklerle Osmanlı Devleti'yle ilgili birçok bilgiyi eğlenerek öğrenebilmek beni çok etkiledi."* (K2) ve *"Animasyon izlememiz, Timur ve I. Bayezid arasında geçen mektuplaşmalar ve mahkeme ortamını canlandırmamız dersi anlamam konusunda bana yardımcı oldu. Sürekli öğretmenin ders anlatıp bizim de pasif bir şekilde dersi dinlememiz sıkıcıydı. I. Bayezid ve Timur'un tartışmasını canlandırdık ve etkinlikler yaptık. Osmanlı Devleti'ni öğrenmenin bu kadar eğlenceli olacağını düşünmemiştim. Bu durum derse karşı motivasyonumu arttırdı ve bana bu kadar sıkıcı gelen bir dersi sevebilmiş olmam çok ilginçti."* (K1) şeklinde beyan etmişlerdir.

Öğrencilerin %5,88'i uygulama sürecinde yeni bilgiler öğrendikleri için etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Konu hakkında tek görüş bildiren K-5 kodlu öğrenci "*O tarihlerde yaşayan insanların kıyafetlerini giymek, o dönemi canlandırmak,*

mektuplaşmalar ve yeni şeyler öğrenmek benim çok ilgimi çekti." şeklinde görüşünü açıklamıştır.

Tablo 4.21 İkinci hafta keşfetme temasına ilişkin öğrenci görüşleri

Görüşler	**F**	**%**
Neden-sonuç ilişkisi kurmayı öğrenme	7	46,67
Eğlenerek öğrenme	6	40
Farkındalık kazanma	2	13,33
Toplam	**15**	**100**

Tabloya bakıldığında öğrencilerin ikinci hafta uygulama sürecinde tuttukları günlükleri incelendiğinde keşfetme temasında neden-sonuç ilişkisi kurmayı öğrenmeye (%46,67) ve eğlenerek öğrenmeye yer verdikleri görülmektedir. Öte yandan öğrenciler günlüklerinde farkındalık kazandıklarına (%13,33) vurgu yapmışlardır.

Öğrencilerin önemli bir bölümü (%46,67) menkıbelerle ders işlenmesi sayesinde neden-sonuç ilişkisi kurabildiklerini ifade etmişlerdir. Konu hakkında K-5; *"Ankara Savaşı'nı canlandırdık ve mahkeme alanı kurduk. Animasyon izleyip aklımızda kalması için iki kişi mektupları okudular. I. Bayezid ve Timur'un mektupla aşmasında tiyatro yapmamız bizim aklımıza kalmasına yardımcı oldu. Ankara Savaşı'nın hangi sebeplerle gerçekleştiğini keşfettim."* demiştir. K-12 ise "*Ankara Savaşı'nı nasıl gerçekleştiğini, Timur ve Bayezid'in mektuplaşmalarının savaşın seyrini nasıl etkilediğini ve bu mektuplaşmaların diplomatik krize yol açabileceğini keşfettim."* diyerek görüşünü açıklamıştır.

Öğrenciler (%40) menkıbelerle ders işlenmesinin eğlenerek öğrenmeleri yönünde kendilerini etkilediğine dikkat çekmişlerdir. Konu hakkında öğrenciler *"Hocamızın izlettiği animasyon bana masal gibi geldi ve dersi öğrenmem daha kolay ve eğlenceliydi. Mektupların da iki devleti savaşın eşiğine getirebileceğini keşfettim. Bayezid ve Timur arasındaki gerginlik mektuplaşmalar ile had safhaya çıktı. İki Türk devletinin nasıl savaşın eşiğine gelebileceğini keşfettim."* (K3) ve *"Ankara Savaşı'nın nasıl olduğunu ve canlandırma yapmanın daha eğlenceli olduğunu ve Timur'un filleri*

kullandığını ve II. Murad hakkında olan metinde merak ettiğimiz soruları sorarak dersle ilgili birçok şeyi keşfettim." (K11) şeklinde düşüncelerini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin bir kısmı (%13,33) menkıbelerle ders işlemenin öğrencilerin farkındalık kazanmalarına yardımcı olduğuna vurgu yapmışlardır. Bu durumu K-7 kodlu öğrenci *"Ankara Savaşı'yla ilgili animasyonu izledik. Etkinliklerle öğrenmek daha kolaydı ve eğlenceliydi. Mahkeme etkinliği ve kronoloji çalışması yaptık. Derste neredeyse bütün arkadaşlarımız katılım sağlıyordu. Şiir ve mektup yazdık. Yani kısaca bu konudaki duygularımızı mektup ve şiirle yazarak keşfetme imkânı buldum."* şeklinde açıklamıştır. K-9 ise *"Yıldırım Bayezid'in esir düşüp sonra Osmanlı Devleti'nin 11 yıl fetret devrine girdiğini, I. Mehmed'in tahta geçişini sonra Düzmece Mustafa isyanı gibi sorunlarla uğraşıldığını ve bu durumun devleti çöküşe götürdüğünü detaylı bir şekilde öğrenmiş oldum. Mahkeme etkinliği, bence etkinliği ve merak ettiklerimiz gibi etkinliklerle Yıldırım Bayezid dönemi II. Murad dönemi ve I. Mehmed dönemini detaylı bir şekilde öğrenerek Osmanlı Devleti'nin baş etmesi gereken sorunları ve sadece gayrimüslimlere karşı değil, diğer Türk devletlerine karşı da güçlü olması gerektiğini ve düşmanın en yakınından da gelebileceğini keşfettim."* demiştir.

Tablo 4.22 İkinci hafta zorlanma temasına ilişkin öğrenci görüşleri

Görüşler	**F**	**%**
Bilgi eksikliğinin olması	4	40
Dersi anlayamama	3	30
Ezber bilgilerin olması	3	30
Toplam	**10**	**100**

Tabloya göre öğrencilerin zorlanma temasında bilgi eksikliğinin olmasına (%40) ve dersi anlayamamaya (%30) yer vermişlerdir. Bunun yanı sıra öğrenciler ezber bilgilerden (%30) ötürü günlüklerinde dersi anlayamadıklarını düşünmektedirler.

Öğrencilerin %40'ı menkıbelerle işlenen derste bilgi eksikliklerini olduğunu düşünmelerinden ötürü zorlandıklarına dikkat çekmişlerdir. Konu hakkında K-14 kodlu öğrenci *"Kronoloji çalışmasını yaparken zorlandım. Ne yapmam gerektiği konusunda fikrim yoktu. Öğretmenimiz bize yol gösterdi."* diyerek görüşünü beyan

etmiştir. Bunun yanı sıra K-12; *"Ankara Savaşı'nı mahkeme etkinliğiyle canlandırdık. Bu canlandırmadan sonra mahkeme tutanağını doldurmakta zorlandım. Öğretmenimizin rehberliğinde yapabildim."* diyerek görüşünü açıklamıştır.

Öğrencilerin bir bölümü (%30) menkıbelerle işlenen derste dersi anlayamadıklarını beyan etmişlerdir. Konu ile ilgili olarak K7; *"Ankara Savaşı'nı öğrenmek ve padişahların nasıl bir taktik izlediğini öğrenmek zordu."* şeklinde görüşünü açıklarken, K-6; *"Canlandırmalardan önce Ankara Savaşı'yla ilgili bazı yerleri anlamakta zorlanıyordum. Etkinlikleri yapmadan önce de bazı kavramları karıştırıyordum."* şeklinde görüşünü açıklamıştır.

Öğrenciler (%30) etkinliklerde ezbere yönelik içerikler bulunduğunu durumların olduğunu düşündüğü için dersi anlamakta zorlandığına dikkat çekmişlerdir. Bu konuda K-15; "O*smanlı Tarihi'nde çok fazla konu var. Bütün konuları, savaşları, padişahları ezberlemek zor geliyor."* Derken, K-11; *"Canlandırma için yaptığımız hazırlıklar zaman alıcı etkinliklerdi. Kıyafetleri bulmak, rollerimizi ezberlemek zor geldi."* demiştir.

4.2.2.3 Öğrencilerin üçüncü hafta yazdıkları günlüklere ilişkin bulgular ve yorum

Araştırmanın bu aşamasındaki analizde deney grubu katılımcılarının uygulama sürecine ait üçüncü hafta yazdıkları günlüklerine yansıttıkları görüşler incelenmiştir. Bu amaçla yapılan içerik analizinde belirlenen temalara ilişkin öğrencilerin görüşleri Tablo 4.23'te verilmiştir:

Tablo 4.23 Üçüncü hafta öğrenci günlüklerinde belirlenen temaların frekans dağılımı

Günlüklerde Yer Alan Temalar	**f**	**%**
Etkilenme	15	41,67
Keşfetme	15	41,67
Zorlanma	6	16,66
Toplam	**36**	**100**

Tablo incelendiğinde üçüncü haftada öğrencilerin %41,67'si etkilenme, %41,67'si keşfetme temasında görüşlerini ifade ettikleri görülmüştür. Geriye kalan %16,66'sı ise zorlanma temasında görüşlerini ifade etmiştir. Öğrencilerin üçüncü hafta etkinliklerine yönelik görüşleri Tablo 4.24, 4.25 ve 4.26'da açıklanmıştır:

Tablo 4.24 Üçüncü hafta keşfetme temasına ilişkin öğrenci görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Yeni bilgiler keşfetme	4	26,67
Farkındalık kazanma	4	26,67
Öğrenme yollarını keşfetme	3	20
Eğlenerek öğrenme	2	13,33
Neden-sonuç ilişkisi kurma	2	13,33
Toplam	**15**	**100**

Tablo incelendiğinde öğrencilerin %26,67'si keşfetme temasında yeni bilgiler keşfetmeye, %26,67'si farkındalık kazanmaya ve %20'si öğrenme yollarını keşfetmeye vurgu yapmışlardır. Bunun yanı sıra eğlenerek öğrenmeye (%13,33) ve neden-sonuç ilişkisi kurmaya dikkat çekmişlerdir.

Öğrencilerin %26,67'si keşfetme temasında yeni bilgiler keşfetmeye dikkat çekmişlerdir. Konu hakkında K3 kodlu katılımcı *"Menkıbedeki konuları canlandırırken renkli şapkalar taktık. Farklı anlam, düşünce ve duygularımızı o renklere göre yansıttık. İstanbul'un fethini, Sultan Bayezid'i ve Yavuz Sultan Selim dönemiyle ilgili önemli bilgileri keşfettim. Padişahların dışında tarih sahnesinde önemli rolleri bulunan Çandarlı Halil Paşa, Akşemseddin ve Baltaoğlu Süleyman Bey gibi kişileri öğrenme imkânım oldu. Bunların Osmanlı Devleti'ne ne gibi katkıları olduğunu, İstanbul'un fethinin nasıl bir manevi hava içerisinde yapıldığını keşfettim."* demiştir. Öte yandan K5 kodlu katılımcı *"Yavuz Sultan Selim'i anlatan menkıbede Mısır'ın fethiyle ilgili bilgileri öğrendim. Mısır'ın fethinin gerçekleştiği coğrafyanın çok zor şartlara sahip ve aşılması zor olan yerler olduğunu öğrendim. Ancak ecdadımızın gaza ve cihat politikasıyla bu zor şartları göze alarak fetihlerde bulunduğunu keşfettim."* diyerek görüşünü beyan etmiştir.

Öğrenciler (%26,67) menkıbelerle ders işlenirken farkındalık kazandıklarını ön plana çıkarmışlardır. Bu durumu K8 kodlu katılımcı *"İlk başta İstanbul'un fethinin canlandırılmasını yaptık. Sonra etkinlikler yaptık. Şapkalara göre düşüncelerimizi açıkladık. Resimlerini çizdik. Etkinlikler yaptık. Etkinliklerle daha iyi konuyu kavradık. İletişimim zayıf ve sessiz bir öğrenci olduğumu düşünüyordum. Bu etkinlikler sayesinde daha kolay kendimi ifade edebileceğimi keşfettim."* şeklinde düşüncesini açıklamıştır. Ayrıca bu boyutu ön plana çıkaran K9 kodlu katılımcı da *"Yaptığımız etkinlikler ve sorulan sorular sayesinde düşünebildiğimi keşfettim. Düşünebilmek, düşündüklerini ifade edebilmek öğretmenin anlattıklarını dinlemekten daha keyifli olabileceğini keşfettim."* şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Öğrencilerin %20'si dersin menkıbelerle işlenmesi sayesinde öğrenme yollarını keşfettiklerini belirtmişlerdir. Bu durumu K7 kodlu katılımcı *"Eskiden sosyal bilgiler dersini sıkıcı geldiği için çok dinlemiyordum. Osmanlı Devleti'nin padişahları, yaşanan tarihi olayları, menkıbelerde geçen o dönemde yaşanmış olayları öğrendim. Eğer bunları pasif bir şekilde, öğretmeni dinleyerek anlamaya çalışsaydım, kısa bir süre sonra belki de unutacaktım. Ama ilginç olayların geçtiği menkıbeler ve etkinlikler ile dersi nasıl öğrenmem gerektiğini keşfettim."* şeklinde açıklamıştır. K1 kodlu katılımcı ise *"İstanbul'un fethi 29 Mayıs 1453 tarihinde oldu. Osmanlı Devleti ile ilgili bilgileri ezber yaparak ve okuyarak değil de canlandırarak keşfettik. Akşemseddin'in İstanbul'un fethindeki rolünü keşfettim."* şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Öğrencilerin bir bölümü (%20) menkıbelerle işlenen derste etkinlikler sayesinde eğlenerek öğrenmeyi keşfettiklerini vurgulamışlardır. Bu görüşü vurgulayan K4 kodlu öğrencinin ifadesi şöyledir: *"Bu derste sevmediğim konuları, farklı çalışmalar yapıldığında sevebileceğimi keşfettim. Sorun, öğrenmek isteyip istememek değilmiş, nasıl öğrendiğimle alakalı olduğuymuş. Bu ders sayesinde İstanbul'un fethini sıkılmadan, eğlenerek öğrenmiş oldum."* Benzer şekilde bir görüşü dile getiren K6 kodlu öğrencinin ifadesi şu şekildedir: *"Osmanlı Tarihi'nin ve sosyal bilgiler dersinin aslında sanıldığı kadar sıkıcı olmadığını, eğlenebildiğimi keşfettim."*

Öğrenciler (%13,33) menkıbelerle ders işlenmesinin neden-sonuç ilişkisi kurmalarını keşfetmelerine yardımcı olduğunu dile getirmişlerdir. Bu öğrencilerin ifadeleri şu

şöyledir: *"İstanbul'un fethinin aşamalarını detaylı bir şekilde, menkıbelere göre, öğretmenimizin rehberliğinde çalışmalar yaparak öğrendik. Bir savaşa karar verilirken her açıdan analiz edilmesi gerektiğini, hızlı ve düşünülmeden alınan kararların devletlerin geleceği açısından sorun oluşturabileceğini keşfettim."* (K2) ve *"İstanbul'un fethini sebeplerini keşfettim. Bizans İmparatorluğu yıkılmasını ve Fatih Sultan Mehmed'in 21 yaşında padişah olmasını keşfettim."* (K15).

Tablo 4.25 Üçüncü hafta zorlanma temasına ilişkin öğrenci görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Etkinlik sayısının fazla olması	3	50
Yetenek eksikliği olması	1	16,66
Grup çalışmasında zorlanma	1	16,67
Çekingen davranma	1	16,67
Toplam	**6**	**100**

Tablo incelendiğinde öğrencilerin etkinlik sayısının fazla olmasına (%50), yetenek eksikliğine (%16,66) ve grup çalışmasına (%16,66) vurgu yapmışlardır. Buna ilaveten öğrenciler zorlanma temasında grup çalışmasında zorlandıklarını (%16,67) ve çekingen davrandıkları (%16,67) için zorlandıklarını da belirtmişlerdir.

Öğrencilerin yarısı (%50) fazla etkinlikten dolayı derste zorlandığını beyan etmiştir. Katılımcılardan bazılarının görüşleri şöyledir: *"Etkinliklerin fazla olması bazen zorlanmama sebep oldu. Onun dışında bir zorluk yaşamamdım."* (K9) ve *"Etkinlik yaparak daha çok aklımızda kaldı ama anlamak ve yapmak için çok uğraştık. Çok fazla konu vardı hepsini öğrenmek benim için zordu."* (K13).

Öğrencilerin %16,66'sı yetenek eksikliğinden dolayı derste zorlandığını düşünmektedir. Konu hakkında tek görüş bildiren K7 kodlu katılımcı *"Canlandırma yaptıktan sonra, yapılan canlandırmaları resmetmeye çalıştık. Bu konuda yeteneğim olmadığını düşündüğüm için zorlandım."* diyerek görüşünü bildirmiştir.

Öğrencilerin bir kısmı (%16,66) grup çalışmasında zorlandıklarını belirtmişlerdir. Bu durumu K-11 kodlu öğrenci şu şekilde dile getirmiştir: *"Diğer arkadaşlarla grup*

etkinlikleri yaparak ders işliyorduk. Bazı arkadaşların çabasının daha az olması etkinliklerin mükemmel şekilde yapmamıza engel oluyordu."

Öğrencilerin %16,66'sı çekingen davranmalarından ötürü derste zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu boyut hakkında K8 kodlu öğrenci *"Başlarda çekingen davranmam etkinliklerde aktif olmamı engelliyordu. Sonra derse katılmanın o kadar da stres yapacak bir durum olmadığını, aksine eğlenceli olduğunu anladıktan sonra hiç zorlanmadım."* diyerek görüşünü ifade etmiştir.

Tablo 4.26 Üçüncü hafta etkilenme temasına ilişkin öğrenci görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Olağanüstü olaylardan etkilenme	6	40
Menkıbeleri canlandırma	4	26,67
Yeni bilgiler edinme	3	20
Otantik ders ortamını sevme	2	13,33
Toplam	**15**	**100**

Tablo incelendiğinde üçüncü hafta etkilenme temasına ilişkin öğrencilerin %40'ının olağanüstü olaylardan etkilendiklerini, %26,67'sinin menkıbeleri canlandırmadan etkilendikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra %20'si yeni bilgiler edindiklerine ve %13,33'ü özgür ders ortamının olmasından etkilendiklerini ifade etmektedirler.

Öğrencilerin %40'ı menkıbelerdeki olağanüstü olaylardan etkilendiklerine dikkat çekmişlerdir. Konu hakkında K-2 kodlu öğrenci *"İyilik yap denize at, balık bilmezse Halık bilir menkıbesinde Aşçı Yahya Baba'nın gösterdiği kerametler, balıkların dile gelip konuşması gibi ilginç olaylar beni çok etkiledi. İstanbul'un fethini konu alanmenkıbede Akşemseddin'nin İstanbul'un fethini bilmesi bence olağanüstü olaylardı. Menkıbelerde geçen bu ilginç olaylar beni çok etkiledi."* demiştir.

Öğrencilerin %26,67'si dersteki etkinliklerde yer alan canlandırmaların kendilerini etkilediğini vurgulamışlardır. Bu durumu K-4 kodlu öğrenci *"Canlandırma, canlandırmaları resmetme, padişahların kıyafetlerini çizerek o dönemde yaşayan insanların yaşamları ve kıyafetleri hakkında fikir sahibi olma, Sultan Bayezid ve Yavuz Sultan Selim dönemiyle ilgili bulmaca, kronoloji ve eşleştirme gibi etkinlikleri yapmak*

beni çok etkiledi." şeklinde açıklarken K-7 kolu öğrenci *"Dersimizde altı şapkayı kullanarak canlandırmalar yaptık. Canlandırmalar, giyilen kıyafetler ve arkadaşlarımın performansları beni çok etkiledi."* şeklinde açıklamıştır.

Öğrencilerin bir bölümü (%20) yeni bilgiler öğrendikleri için menkıbelerle işlenilen süreçten etkilendiklerine dikkat çekmişlerdir. Bu durumu K-9 "*Çalışma yaprakları ve menkıbeler beni çok etkiledi. Daha önce hiç okumadığım metinleri bu ders sayesinde okuma fırsatım olması benim için etkileyiciydi."* şeklinde açıklamıştır. K-5 ise *"Etkinlikler ve okuduğumuz menkıbeler çok hoşuma gitti. Daha önce sadece savaşlarda at sırtında hayal ettiğimiz padişahların farklı yönlerinin de bulunduğunu, âlimlere hürmet ettiklerini görmek beni çok etkiledi."* demiştir.

Öğrenciler (%13,33) özgür ders ortamının kendilerini etkilediğini düşünmektedir. Bu konuda K1; *"Akşemseddin'in İstanbul'un fethinin tarihini savaş olmadan söyleyebilmesi beni çok şaşırttı ve etkiledi. Altı farklı renkteki şapkalarla İstanbul'un fethini farklı açılardan değerlendirdik ve mavi şapkayı takan Fatih Sultan Mehmed son kararını bildirdi. Herkesin savaş olayını farklı açılardan değerlendirmesi özgürce düşüncelerimizi söyleyebildiğimiz ortamın olması bizim derse karşı ilgimizi arttırması yönüyle beni etkiledi."* derken K13; *"Derste kendimizi rahatça ifade edebildiğimiz ortamın olması ve arkadaşlarımızla grup etkinliği yapabilmemiz beni çok etkiledi."* demiştir.

4.2.2.4 Öğrencilerin dördüncü hafta yazdıkları günlüklere ilişkin bulgular ve yorum

Araştırmanın bu aşamasındaki analizde deney grubu katılımcılarının uygulama sürecine ait dördüncü hafta yazdıkları günlüklerine yansıttıkları görüşleri incelenmiştir. Bu amaçla yapılan içerik analizinde belirlenen temalara ilişkin öğrencilerin görüşleri Tablo 4.27'de verilmiştir:

Tablo 4.27 Dördüncü hafta öğrenci günlüklerinde belirlenen temaların frekans dağılımı

Günlüklerde Yer Alan Temalar	**f**	**%**
Etkilenme	15	34,09
Keşfetme	15	34,09
Zorlanma	14	31,82
Toplam	**44**	**100**

Tablo incelendiğinde dördüncü haftada öğrencilerin %34,09'u etkilenme, %34,09'u keşfetme temasına ilişkin görüşlerini ifade ettikleri görülmüştür. Geriye kalan %31,82'si ise zorlanma temasına ilişkin görüşlerine yer vermişlerdir.

Öğrencilerin dördüncü haftaya ilişkin görüşleri Tablo 4.28, 4.29 ve 4.30'da açıklanmıştır:

Tablo 4.28 Dördüncü hafta etkilenme temasına ilişkin öğrenci görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Liderlik yapmayı öğrenme	5	33,33
Yeni bilgiler öğrenme	4	26,67
Eğlenerek öğrenme	4	26,67
Neden-sonuç ilişkisi kurmayı öğrenme	2	13,33
Toplam	**15**	**100**

Tabloya bakıldığında keşfetme temasında öğrenciler liderlik yapmayı öğrenmeye (33,33), yeni bilgiler öğrenmeye (%26,67) dikkat çekmişlerdir. Buna ilaveten öğrenciler eğlenerek öğrenme (%26,67) ve neden-sonuç ilişkisini kurmayı öğrenme (%13,33) şeklinde görüşlerini açıklamıştır.

Öğrencilerin %33,33'ü liderlik yapmayı öğrenmeye vurgu yapmışlardır. Konu hakkında K-6 "*Kanuninin yaptığı seferleri öğrendim. Yavuz Sultan Selim dönemiyle karşılaştırma yaptık. Kanuni Sultan Süleyman'ın ne kadar ileri görüşlü bir devlet adamı olduğunun farkına vardım."* derken K-1; *"Kanuni Sultan Süleyman'ın her zaman İslam'a uygun bir şekilde hareket ettiğini ve Ebussuud Efendi'ye danıştığını farkına vardım. Diğer padişahlar gibi Kanuni Sultan Süleyman'ın hayatının seferlerde*

geçtiğini, gaza ve cihat anlayışı ile hayatını geçirdiğini, ölümüyle bile insanlara önemli dersler verdiğini keşfettim." demiştir.

Öğrencilerin bir bölümü (%26,67) menkıbelerle ders işlenmesi sayesinde yeni bilgileri keşfetmeye dikkat çekmişlerdir. Bu durumu K-7'nin görüşü; *"Neme lazım ile ilgili animasyon izledik. Sonra menkıbeleri okuduk. Menkıbe ile izlediğimiz animasyon videolarını karşılaştırdık. Kanuni vasiyetiyle ilgili röportaj yaptık. İstasyon etkinliğinden istasyondan sonra okuduğumuz menkıbelerle ilgili zihin haritası, kronoloji ve pano yaptık. Böylece Osmanlı Devleti'nde Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim ve III. Murad dönemiyle ilgili temel bilgileri keşfettik."* şeklindedir. Bu boyutu ön plana çıkaran K8 kodlu öğrenci ise *"Neme Lazım animasyonunu izledik, Osmanlı Devleti'nin Sonu menkıbesini okuyarak bize yöneltilen soruları cevaplandırdık. Kanuni ve Yavuz Sultan Selim dönemi haritalarıyla karşılaştırma yaparak fethedilen yerleri öğrendik."* şeklinde düşüncesini açıklamıştır.

Öğrenciler (%26,67) menkıbelerle işlenen derste eğlenerek öğrenmeye vurgu yapmışlardır. Konu hakkında K-4; *"Öğretmenimizin bize verdiği menkıbeler ile ders işledik. Kitap okumaktan ziyade bu menkıbeleri yönelik ders yapmak Osmanlı Tarihiyle ilgili birçok konuyu keşfetmeme neden oldu. Eğlenceli etkinlikler sayesinde. Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim ve III. Murad dönemini eğlenerek öğrenmiş oldum."* derken K-10; *"Neme lazım" adlı animasyonu izledik. Osmanlı Devleti'nin sonu menkıbesini okuduk. Bu metinleri karşılaştırarak soruları cevaplandırdık. Kanuni'nin Vasiyeti menkıbesine göre röportaj yaptık. Sorular sorduk ve cevapladık. Yaptığımız röportajlarla sorular sordum, anlamadığın yerleri anladım. İstasyon etkinliğini yaptık, kavram haritaları ve kronoloji ile eğlenerek dersi işledik."* (K10).

Öğrencilerin %13,33'ü söz konusu temada neden-sonuç ilişkisi kurmayı öğrendiklerine dikkat çekmişlerdir. Konu hakkında K-2; *"Bu derste bir devletin kuruluşunu öğrendik. İstasyon etkinliğinde canlandırma, kavram haritası, pano ve kronoloji yoluyla I. Süleyman II. Selim ve III. Murad dönemlerinde gerçekleşen olayları keşfettim. II. Selim'in tahta nasıl geçtiğini öğrendim. Bir devletin yıkılış faktörlerini öğrendim. Kanuni vasiyeti menkıbesine yönelik olarak merak ettiğimiz*

soruları sorduk." diyerek görüşünü açıklamıştır. Öte yandan K-12; *"Bir devleti ayakta tutan şeyin kanunlar ve adalet olduğunu keşfettim."* şeklinde görüşünü beyan etmiştir.

Tablo 4.29 Dördüncü hafta zorlanma temasına ilişkin öğrenci görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Etkinliklerin sayıca fazla olması	5	38,46
Canlandırmalarda başarısız hissetme	4	30,78
Dersi anlamakta zorlanma	2	15,38
Etkinliklerde gürültü olması	2	15,38
Toplam	**13**	**100**

Tablo 4.29'a göre öğrenciler menkıbelerle işlenen derste etkinliklerin sayıca fazla olması (%38,46) ve canlandırmalarda başarısız olma (%30,78) nedenlerinden ötürü zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Buna ilaveten öğrenciler dersi anlamakta zorlanma (%15,38) ve etkinliklerde gürültü olmasından kaynaklı olarak sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Öğrenciler (%38,46) etkinliklerin sayıca fazla olmasından ötürü süreçte zorlandıklarına dikkat çekmişlerdir. Konu hakkında K-8; *"İstasyon etkinliğinde zihin haritası yaparken zorlandık. Etkinlikler çok yoğundu, bundan dolayı çok zorlandım. Çizim yapmakta zorlandım. Anlaması zor bir konuydu, ancak öğretmenimiz anlamamızı kolaylaştırmak için etkinlikler yaptı."* Derken, K4 kodlu katılımcı *"Çalışma yapraklarının fazla olması, süremizin az olması, yetiştirememe kaygısı oluşturdu. En çok zorlandığım durumda bu oldu."* demiştir.

Öğrencilerin bir bölümü (%30,78) menkıbelerle işlenen derste yapılan canlandırmalarda başarısız hissetmelerinden ötürü zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu konuda K-2; *"Bu derste beni zorlayan çok bir şey olmadı. Çünkü hocamız anlatarak ilerlediği ve arkadaşlarımızla beraber canlandırma, röportaj, tanılayıcı dallanmış ağaç etkinliği ve istasyon vb. etkinlikler yaptığımız için çoğu şeyi anladık, ama istasyon yaparken el becerim olmadığı için bazı istasyonlarda çalışırken zorlandım."* şeklinde görüşünü açıklamıştır. Öte yandan K-9; *"Genelde çizim*

yapmakta zorlandım. Ancak çalışarak bu becerimi geliştirdiğimi düşünüyorum." şeklinde görüşünü beyan etmiştir.

Öğrencilerin %30,78'i dersi anlamakta zorlandığına vurgu yapmıştır. Bu konuda K-11; *Genel anlamda Osmanlı Tarihi'nin zor olduğunu düşünüyorum. Muhtemelen etkinlikler olmasaydı birkaç hafta sonra tüm bilgileri unutacaktım."* derken, K6 kodlu katılımcı *"Menkıbelerdeki hayal gücümün sınırlarını zorlayan olayları anlamakta zorlandım."* demiştir.

Öğrenciler (%38,78) etkinliklerin uygulanma sürecinde sınıfta oluşan gürültü nedeniyle derse odaklanamadıklarına dikkat çekmişlerdir. Bu durumu K-13; *"Sınıfta canlandırma ve röportaj gibi etkinliklerde çıkan gürültü sırasında etkinliğe odaklanmak benim için zordu."* şeklinde açıklamıştır. K-14 ise *"Kronoloji etkinliğini yapmakta zorlandım. Yaptığım etkinliklerde, özellikle istasyon etkinliğinde herkesin bu etkinlikte yer almaması arkada sesin olmasına neden oldu. Etkinliğe odaklanmakta zorlandım."* diyerek görüşünü beyan etmiştir.

Tablo 4.30 Dördüncü hafta etkilenme temasına ilişkin öğrenci görüşleri

Görüşler	**f**	**%**
Olağanüstü olayların varlığı	8	53,33
Yeni bilgiler edinme	3	20
Menkıbeleri canlandırma	2	13,33
Dersi eğlenceli hale getirme	1	6,67
Farklı etkinliklerin uygulanması	1	6,67
Toplam	**15**	**100**

Tabloya bakıldığında öğrencilerin etkilenme temasında olağanüstü olaylara yer verilmesine (%53,33), yeni bilgiler edinmeye (%20) ve menkıbeleri canlandırmaya vurgu yapmışlardır. Öte yandan öğrenciler uygulama sürecinde zorlanmalarını farklı etkinliklerin uygulanması (%6,67) ve dersi eğlenceli hale getirme (%6,67) şeklinde ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin çoğu (%53,33) menkıbelerde olağanüstü olayların olmasının kendilerini etkilediğini ifade etmişlerdir. Bu durumu K-10 kodlu öğrenci *"Şehzade Bayezid*

menkıbesinde Mevlâna Celalettin Rumi Hazretlerinin kabrinin yanında dikilen iki aslanın kendisine doğru hücum ettiğini görmesi ve neme lazım menkıbesinde devletin yıkılmasına sebepleri beni şaşırtan olağanüstü durumlardı." şeklinde açıklamıştır. K-15 ise *"Sadece neme lazım kelimesi ile bir devletin yıkılabileceğine dair fikir edinmek, ayrıca menkıbelerde geçen ilginç olaylar beni çok etkiledi. Mesela Şehzade Bayezid'in saltanat iddiası menkıbesinde iki aslanın II. Selim'e hücum etmesi ve Mahmud Dede'nin şehzadenin imdadına karşı şehzadeyi aslanlardan kurtarması çok ilginçti."* diyerek görüşünü beyan etmiştir.

Öğrenciler (%20) yeni bilgiler edinmeleri dolayısıyla menkıbelerle işlenen dersten etkilendiklerine dikkat çekmişlerdir. Konu hakkında K-14; "*Kanuni'nin nasihatlerinde dini ve ahlaki hassasiyetlerinin olması ve bunu yaşam şekli haline dönüştürmesi, devleti yönetirken de hiç tereddüte düşmeden bu hassasiyetini devam ettirmesi beni etkiledi."* Derken, K13 kodlu öğrenci ise *"Kanuni Sultan Süleyman'ın Kanuni sıfatını almasının altında yatan nedenler ve bir devlet adamında bulunması gereken özellikleri bize sezdirmesi bu menkıbe vasıtasıyla bize verilen mesajlar açısından etkileyici bir ders oldu."* demiştir.

Öğrencilerin bir kısmı (%13,33) dersteki etkinlikler içerisinde yer alan menkıbeleri canlandırmadan etkilendiklerini belirtmişlerdir. Bu konuda K-5; "*O dönemlere ait kıyafetleri giyip canlandırmak ve Kanuni ile röportaj etkinliği beni çok etkiledi. Sanki o dönemde yaşıyormuş biri gibi hissettim."* Benzer şekilde K5 kodlu öğrenci ise görüşünü şu şekilde belirtmiştir: *"Mevlana'nın kabrinin yanında dikilen iki aslanın II. Selime doğru hücum ettiğini dehşetle görmesi, Kanuni'nin kutuyla birlikte gömülmek istemesi ve o kutunun içinde fetvaların yer alması ve isminin bundan dolayı Kanuni olması Kanuni Sultan Süleyman'ın adalete olan saygısını gösterir. Bunun dışında yaptığımız canlandırma, istasyon etkinliği, okuduğumuz menkıbeler beni çok etkiledi."*

Öğrencilerin %6,67'si menkıbelerle işlenen dersin eğlenceli geçmesinden ötürü uygulama sürecinden etkilendiğine dikkat çekmişlerdir. Konu hakkında tek görüş bildiren K-1; *"Kanuni Sultan Süleyman'ın devlet için yaptığı her şeyi not alıp, kutunun içine koyması ve onunla gömülmek istemesi beni çok etkiledi. İstasyon etkinliğini çok*

sevdim. Dersin bu kadar eğlenceli geçeceğini tahmin etmiyordum. Dersin eğlenceli geçmesi beni etkiledi." şeklinde görüşünü açıklamıştır.

Öğrencilere göre (%6,67) derste farklı etkinliklerin kullanılması uygulama sürecinde kendilerini etkileyen bir durumdur. Konu hakkında tek görüş bildiren K-12; *"Kanuni Sultan Süleyman vasiyette istediği gibi öldükten sonra bir kolu dışarıda kalarak kutuyla gömülmek istemesi beni çok etkiledi. İstasyon etkinliğini ilk defa yapıyor olmak beni hem heyecanlandırdı hem de beni çok etkiledi."* demiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulgular kısmından ulaşılan sonuç ve öneriler yer almaktadır.

5.1 Sonuç ve Tartışma

Sosyal bilgiler öğretiminde menkıbelerin kullanımının öğrencilerin akademik başarı ve tutumlarına ilişkin etkisinin incelendiği bu araştırmada ulaşılan bulgulardan hareketle sonuçlar; nicel ve nitel bulgulara ilişkin sonuçlar şeklinde iki alt başlık halinde sunulmuştur. Ulaşılan sonuçlar aşağıda sırasıyla aşağıda açıklanmıştır:

5.1.1 Nicel Bulgulara İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın nicel kısmına yönelik sonuçlar menkıbelerle gerçekleştirilen deneysel uygulama süreci ile alakalıdır. Bu doğrultuda araştırmanın deneysel uygulamasına yönelik sonuçlar aşağıda paragraflar halinde verilmiştir.

Araştırma bulgularından menkıbeler aracılığıyla işlenen deney grubu ve yapılandırmacı yaklaşımla ders işlenen kontrol grubunun öntest ve sontest akademik başarı testi puanları arasında anlamlı farklılık olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgudan hareketle deneysel işlem sürecinde gerçekleştirilen öğretimin öğrencilerin akademik başarılarına doğrudan etkide bulunduğu, deney ve kontrol gruplarının akademik aşarı testi puanlarının arttığı söylenebilir. Başka bir anlatımla deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin uygulama sonrasında akademik başarı puanlarının arttığı ancak bu artışın menkıbeler aracılığıyla işlenen sosyal bilgiler dersindeki deney grubunda daha fazla olduğu ifade edilebilir.

Uygulama sonrasında deney ve kontrol grubu öğrencilerinin derse karşı tutumlarında anlamlı farklılık olduğu ortaya konulmuştur. Buradan hareketle menkıbelerle öğretimin yapıldığı sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin derse karşı tutumlarının olumlu yönde değiştiği yorumu yapılabilir. İlgili literatür incelendiğinde öğrenme-öğretme sürecinde edebi ürünlerin kullanımının öğrencilerin akademik başarı ve derse

karşı tutumlarının olumlu yönde değiştiğini ortaya koyan çok sayıda çalışma (Top, 2009; Sidekli vd., 2013; Ünlü, 2016; Özkan ve Gevenç, 2017; Değirmenci Toraman, 2018) mevcuttur. Edebi ürünlerin öğrencilerin ders başarısı ve tutumunu olumlu yönde etkileyen araştırmalar, mevcut araştırma sonucunu da destekler niteliktedir. Buradan yola çıkarak sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünlerin kullanımının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasının öğrencilerin faydalarına olacağı yorumunu yapmak mümkündür.

5.1.2 Nitel Bulgulara İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın nitel kısmında elde edilen sonuçları yapılandırılmış görüşme formu ve öğrenci günlüklerinin analizi sonucu ulaşılan bulgular oluşturmaktadır. Bu kapsamda araştırmanın nitel kısmından elde edilen sonuçlar paragraflar halinde aşağıda açıklanmıştır:

Araştırma bulguları öğrencilerin menkıbelerle gerçekleştirilen sosyal bilgiler dersinin daha önceki derslerine kıyasla etkinlikleri daha fazla inceledikleri ve bu açıdan dersten daha fazla keyif aldıklarını ortaya koymaktadır. Bu sonucun elde edilmesinde menkıbelerle gerçekleştirilen öğretim sürecinde öğrencinin birden fazla duyu organına (okuma, dinleme, canlandırma vb.) hitap edici etkinliklere yer verilmesinin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Kaya ve Çengelci (2011) araştırmalarında öğrenme-öğretme sürecinde birden fazla duyu organına hitap edilmesinin öğrenmeyi olumlu yönde etkilediğinin altını çizmişlerdir. Öte yandan öğrencilerin bu durumun derse olan katılımlarını da artırdığını ve öğrenmelerini pekiştirmeleri bakımından faydalı olduğunu söylemek mümkündür. Er ve Şahin (2012) de sosyal bilgiler dersinde toplum nezdinde önemli olan kişilere ilişkin edebi ürünlerin kullanılmasının dersin içerik olarak zenginleşmesini sağladığını belirtmişlerdir. Öğrencilerin günlüklerinden ulaşılan sonuçlar da bu ifadeleri desteklemektedir. Nitekim günlüklerden elde edilen veriler öğrencilerin istasyon, balık kılçığı, canlandırma yapma gibi etkinliklerde aktif rol almalarından ötürü dersten keyif aldıklarını ortaya koymuştur. Buradan yola çıkarak sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanımının öğrencinin öğrenme sürecine olumlu katkı sağladığını söylemek mümkündür.

Uygulamada işlenen kazanım ve konunun soyut olması itibarıyla derste menkıbelerin kullanılmasının öğrencilerin derse ilgisini çekme ve soyut konuları anlama noktasında yararlı olduğunu söylemek mümkündür. Konu ile ilgili olarak Öztaş (2018)'ın öğrenme-öğretme sürecinde edebi ürünlerden istifade etmenin soyut konuların somutlaştırılmasına katkı sağladığı görüşü bu ifadeyi desteklemektedir. Buradan hareketle öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecini daha verimli geçirmeleri ve etkili öğrenmeler gerçekleştirmelerine destek olması bakımından menkıbelerin oldukça faydalı materyaller olduğu yorumunu yapmak mümkündür. Öğrencilerle yapılan görüşme ve onların günlüklerinden ulaşılan bulgular neticesinde bahsedilen faydalarının yanı sıra menkıbelerin öğrenmeyi kolaylaştırması, maneviyatı keşfetme, olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kurmayı öğrenme yönünde katkılarının olduğu da saptanmıştır. Ulaşılan sonuçlardan hareketle menkıbelerin bir zincirin halkaları şeklinde öğrencilere çok sayıda fayda sağladığı ileri sürülebilir.

Öğrencilerin menkıbeler aracılığıyla işlenen dersten daha fazla keyif aldıklarına dair sonucun ortaya çıkması menkıbeler aracılığıyla işlenen dersin öğrenmeyi kolaylaştırdığı için akademik başarıyı da artırdığını ortaya koymuştur. İlgili literatür incelendiğinde öğrenme-öğretme sürecinde edebi ürünlerden yararlanmanın öğrencilerin akademik başarılarını artırdığına ilişkin çok sayıda araştırmanın (Top, 2009; Özkan ve Gevenç, 2016; Ünlü, 2016; Değirmenci Toraman, 2018) sonucu ile bu araştırmanın sonucunun örtüştüğü görülmektedir. Buradan hareketle menkıbelerle işlenen dersin öğrencilerin başarılarına olumlu yönde katkı sağladığını söylemek mümkündür.

Bulgular öğrencilerin uygulama sürecinde yapılan bazı etkinliklerde kendilerini bilgi ve yetenek yönünden yetersiz bulmaları nedeniyle süreçte zorlandıkları anların yaşandığını göstermiştir. Aynı zamanda bulgular öğrencilerin etkinliklerin sayıca fazla olması ve ders içinde yapmalarından ötürü süreyi yetiştiremeyecekleri kaygısı taşıdıklarını ortaya koymuştur. Kolaç ve Özer (2018)'in öğrenme-öğretme sürecinde etkinliklerden daha fazla istifade edilmesi gerektiğine yaptığı vurgu mevcut araştırma sonucu ile farklılaşmaktadır. Bu durumun edebi ürünlerin öğrenme-öğretme sürecinde yararlanılması durumunda daha ziyade okuma ve dinleme odaklı kullanılmasından kaynaklı olduğu ileri sürülebilir (Ünlü, 2016).

Araştırma menkıbelerin olağanüstülük özelliğinden ötürü öğrencilerin dikkatini oldukça çektiğini göstermiştir. Öte yandan uygulama süresince canlandırmaların yapılması ve bunların etkinliklerle desteklenmesi de öğrenciler için dikkat çekici noktaları ortaya koymuştur. Ortaya konulan bu sonuç öğrencilerin günlüklerinde yer alan ifadeler ile de örtüşmektedir. Bu bağlamda öğrenciler günlüklerinde menkıbeler aracılığıyla olağanüstü olay ve durumları keşfettiklerini belirtmişlerdir.

Araştırma bulgularına dayalı olarak öğrencilerin menkıbelerle gerçekleştirilen öğrenme-öğretme sürecinde uygulanan etkinliklerin derse aktif katılımlarını sağladığı ve etkinlikler eğlenceli olduğu için sevdikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra bulgular etkinliklerin eğlenceli olmasının öğrencilerin etkinlikleri sevme nedeni olduğunu göstermektedir. Uygulama süresince öğrencilerin anlamadıkları yerlerde öğretmenin açıklama yapması ve motive ederek yol gösterici olması derste öğretmenin rehber konumunda olduğunu ortaya koymuştur. Nitekim bu süreç öğrencilerin özgüven ve sorumluluk duygularının da beraberinde geliştiğini göstermiştir. Topçu ve Kaymakcı (2018)'in araştırmaları da bu sonucu destekler niteliktedir. Buradan yola çıkarak menkıbelerin öğrencilerin bakış açısından faydalı olarak görülmesinin edebi ürünlerin bu derste kullanılmasını desteklediği söylenebilir.

Araştırma bulguları menkıbelerle gerçekleştirilen öğretimin öğrencilerin geçmiş dönemlerdeki devletlerin varoluş ve yıkılışlarında etkili olan faktörler hakkında dolaylı da olsa bilgi ve farkındalık sahibi olmasına katkı sağladığını söylemek mümkündür. Öte yandan üst düzey devlet görevlilerinin sahip olduğu niteliklerin değerler eğitimi bakımında öğrencilere örnek olduğu yorumunu yapmak mümkündür. Eryılmaz ve Çengelci Köse (2018)'in araştırma bulguları da bu görüşü destekler niteliktedir. Araştırmacılar sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünlerin kullanımının öğrencilerin değerler eğitimine katkı sağladığını ortaya koymuşlardır. Buradan hareketle söz konusu ders kapsamında yararlanılan menkıbelerin öğrencilerin tarihi şahsiyetler bağlamında kendilerine örnek alacakları davranışları keşfetmelerine yardımcı olduğu söylenebilir.

Bulgular menkıbeler aracılığıyla gerçekleştirilen uygulama sürecinde kullanılan etkinliklerin öğrencilerin birden fazla duyusuna hitap ettiğini göstermektedir.

Öğrenciler böylece süreçte daha aktif rol aldıkları canlandırma, istasyon, altı şapka, mahkeme ve röportaj etkinliklerini sevdiklerini açıklamışlardır. Bu durumun öğrencilerin menkıbelerde yer alan velilerin ve önemli şahsiyetlerin sahip oldukları nitelikleri destekleme ve olayları anlamada odaklanmayı sağlama bakımından süreci kolaylaştırdığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte öğrencilerin süreçte uygulanan etkinliklerden keyif alması menkıbelerdeki örnek kişilerin öğrencilerin karakter ve değer eğitimini olumlu yönde etkileyeceği yorumunu yapmak mümkündür.

Araştırmada menkıbeler aracılığıyla öğretimin gerçekleştirildiği sosyal bilgiler dersinden öğrenciler memnun olmasına karşın deneysel uygulama sürecinde sürenin sınırlı olması ve etkinlik sayılarının fazla olmasından kaynaklı zaman zaman zorlandıkları tespit edilmiştir. Buradan yola çıkarak edebi ürünlerin öğrenme-öğretme sürecinde kullanımında öğrencilerin süreçten maksimum fayda saplayabilmeleri adına uygulama sürecinde etkinliklerdeki yoğunluğun öğrenci seviyesi dikkate alınarak makul ölçüde olması gerektiği ileri sürülebilir.

5.2 Öneriler

Menkıbelerle gerçekleştirilen sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin akademik başarılarını ve derse karşı tutumlarını ortaya koymak amacıyla yapılan bu araştırma sonuçlarından hareketle yapılan öneriler; “Sosyal Bilgiler Öğretmeni Yetiştiren Kurumlara Yönelik Öneriler”, “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Öneriler” ve “Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmacılarına Yönelik Öneriler” şeklinde üç alt başlıkta aşağıda açıklanmıştır:

5.2.1 Sosyal Bilgiler Öğretmeni Yetiştiren Kurumlara Yönelik Öneriler

- Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programı’nda öğretmen adaylarının edebi ürünlerin öğrenme-öğretme sürecinde aktif olarak nasıl kullanabileceklerine ilişkin alan eğitimi derslerinden biri olan “Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat” dersinde menkıbelerin öğrenme-öğretme sürecinde nasıl kullanılması gerektiğine ilişkin etkinlik temelli uygulamalar yapılabilir.

- Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programı'nda okutulan "Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri" dersinde öğretmen adaylarına menkıbeleri öğrenci seviyesine ve konu alanına uygunluğuna göre nasıl seçmeleri ve düzenlemeleri gerektiği uygulamalı olarak gösterilmelidir.

5.2.2 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Öneriler

- Mevcut araştırmada olduğu gibi sosyal bilgiler dersi kapsamında SBDÖP (2018)'de menkıbenin kullanımına uygun etkinlik örnekleri geliştirilebilir (Bkz. EK G).

- Sosyal bilgiler öğretiminde menkıbelerin kullanımına yönelik olarak Web 2.0 teknolojileri aracılığıyla farklı örnekler geliştirilebilir. Böylelikle sosyal bilgiler dersinin öğrenme-öğretme süreçleri daha da zenginleştirilebilir.

- Menkıbelerin öğrenme-öğretme süreçlerinde başarılı şekilde kullanılabilmesi adına öğretmenlere süreçte edebi ürünlerin ve menkıbelerin kullanımında etkinlik temelli öğretimin nasıl gerçekleştirilebileceğine ilişkin el kitapçığı hazırlanabilir.

5.2.3 Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmacılarına Yönelik Öneriler

- Edebi ürünlerin öğrenme-öğretme süreçlerinde kullanımına ilişkin araştırmalar genel olarak okul öncesi, ilkokul, ortaokul, ortaöğretim ve yükseköğretim boyutunda özelde ise sosyal bilgiler eğitimi temelinde çeşitlendirilebilir. Bu kapsamda özellikle menkıbelerin kullanımına ilişkin farklı sınıf düzeyleri ve farklı örneklem gruplarına yönelik kuramsal ve uygulamalı araştırmalar yapılabilir.

- Sosyal bilgiler eğitiminde kullanılabilecek menkıbelere yönelik olarak antoloji temelli çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

Açа, M. (2019). Halk edebiyatı ve araştırmaların tarihi. M. Açа (Ed.), *Türk halk edebiyatı* (ss.23-62). Nobel Akademi Yayıncılık.

Adalar, H. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmen eğitiminde finansal okuryazarlık ve öğretimi: Bir model önerisi.* [Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.

Ağız, M. (2019). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerle Kütahya İli menkıbelerinde geçen değerlerin karşılaştırılması.* [Yüksek Lisans Tezi]. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi.

Akın, E. (2019). *Çocuklar için edebiyat eğitimi.* Anı Yayıncılık.

Akkuş, Z. (2006). Sosyal bilgiler öğretiminde destanların kullanımı. *Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 31-48.

Akman, K. (2017, 5-7 Ekim). *Menkıbelerin sosyolojik etkisi (Ankara-Çubuk Karagöl menkıbesi örneği).* Bütün Yönleriyle Çubuk ve Çevresi II. Uluslararası Sempozyumu, Ankara, Türkiye.

Aktaş, Ş. (2009). Edebi metin ve özellikleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 15*(39), 187-200.

Aktın, K. ve Karaçalı Taze, H. (2021). Use of literary products and other printed works in social studies textbooks. *International Journal of Eurasian Education and Culture, 6*(13), 984-1027.

Alangu, T. (2020). *Türkiye folkloru el kitabı.* Yapı Kredi Yayınları.

Albayrak, N. (2005). Türk halk hikayelerinin genel özellikleri, tasnifi ve taş baskısı halk hikayelerine bazı katkılar. *Osmanlı Araştırmaları, 26*(26), 39-49.

Alkan, V., Şimşek, S. ve Erbil, B. A. (2019). Karma yöntem deseni: Öyküleyici alanyazın incelemesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, *7*(2), 559-582.

Almerico, G. M. (2013). Linking children's literature with social studies in the elementary curriculum. *Journal of Instructional Pedagogies,* 11, 1-13.

Alptekin, A. B. (2007). Türk halkł hikayelerinde ağaç motifi üzerine. *Milli Folklor,* 76, 33-39.

Anagün, Ş. S. (2008). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinde yapılandırmacı öğrenme yoluyla fen okuryazarlığının geliştirilmesi: Bir eylem araştırması.* [Doktora Tezi]. Anadolu Üniversitesi.

Artun, E. (2004). *Anonim Türk halk edebiyatı nesri.* Kitapevi Yayınevi.

Artun, E. (2005). *Türk halkbilimi.* Karahan Kitapevi.

Artun, E. (2018). *Anonim Türk halk edebiyatı nesri.* Karahan Kitabevi.

Aslan, E. (2021). *Türk halk edebiyatı.* PegemA Yayıncılık.

Aslan, F. (2012). Halk bilimsel bir terim olarak "Efsane" üzerine bazı dikkatler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5*(23), 81-90.

Avcı, Y. E. ve Asma, F. (2017). Sosyal bilgiler öğretiminde sözlü ve yazılı edebi ürünlere dayalı materyal kullanımı. R. Sever & E. Koçoğlu (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretiminde eğitim teknolojileri ve materyal tasarımı* (2. baskı, ss. 247-267). PegemA Yayıncılık.

Ay, A. (1999). Efsane-menkıbe üzerine bir karşılaştırma denemesi. *Milli Eğitim,* 142, 70-74.

Aybek, B. P. (2019- 24-26 Ekim). *Dini şahsiyetler etrafında oluşan anlatıların değerlendirilmesi sorunu.* II. Uluslararası Türk Halklarının Felsefî Mirası Sempozyumu, Kırşehir, Türkiye.

Aydeniz, S. ve Sarıkaya, B. (2021). Göçmen çocukların eğitiminde yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi, 50*(1), 385-404.

Aytaş, G. (2006). Edebi türlerden yararlanma. *Milli Eğitim*, 169, 261-276.

Ayverdi, İ. (2011). Misalli Büyük Türkçe Sözlük: Asırlar Boyu Tarihî Seyr İçinde. Kubbealtı Yayınları.

Bahadırova, S. (2008). Karakalpak halk nesrinde mit, efsane ve anız. *Türk dünyası İncelemeleri Dergisi, 8*(2), 135-139.

Baki, A. ve Gökçek, T. (2012). Karma yöntem araştırmalarına genel bir bakış. *Electronic Journal of Social Sciences*, *11*(42), 1-21.

Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *3*(1), 1-14.

Banarlı, N. S. (1983). Resimli Türk edebiyatı tarihi (Cilt 2). Millî Eğitim Basımevi.

Bars, M. E. (2013). *Veysel Karanî ile ilgili menkıbeler ve romanlar üzerine metinlerarası bir inceleme.* [Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi.

Başol, G. (2019). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme.* PegemA Yayıncılık.

Baştürk, R. (2014). Deneme modelleri. A. Tanrıöğen (Ed.). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (ss. 31-53). Pegem A Yayıncılık.

Batuk, C. (2009). Mit, tarih ve gerçeklik sorunu üzerine notlar. *Milel ve Nihal, 6*(1), 27-53.

Batur, H. (2019). Veffâk Mehmed Hıfzı Üsküdarî'nin Terceme-i Menâkıb-ı Ahmed el-Bedevî'si. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 22*(22), 111-136.

Bayat, F. (2010). *Mitolojiye giriş.* Ötüken Neşriyat.

Baysal, E. A. ve Hocaoğlu, N. (2019). Nitel araştırma modelleri-desenleri. G. Ocak (Ed.) *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (ss. 126-149). PegemA Yayıncılık.

Beldağ, A. ve Aktaş, E. (2016). Sosyal bilgiler öğretiminde edebi eser kullanımı: nitel bir çalışma. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18*(2), 953-981.

Boratav, P. N. (1969). *100 soruda Türk halk edebiyatı.* Gerçek Yayınevi.

Boratav, P. N. (1988). *Halk hikayeleri ve halk hikayeciliği.* Adam Yayınları.

Boratav, P.N. (2002). *Halk hikayeleri ve halk hikayeciliği.* Tarih Vakfı yayınları

Büyüköztürk, Ş. (2020). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum.* PegemA Yayıncılık.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri.* PegemA Yayıncılık.

Canım, R. (2013). Klâsik Türk Edebiyatında Menâkıb-nâmeler. *Avrasya Etüdleri, 43*(1), 139-158.

Creswell, J. W. & Creswell, J. D. (2017). *Research design qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5th Ed.). Sage Publication.

Çakır, A. A. ve Türkeş, S. (2021). Bilimsel çalışmalarda karma yöntem nasıl kullanılır?. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 42, 1-15.

Çal, F. (2017). *Rize'de Evliyâ menkıbeleri ve türbeler etrafında oluşan ritüeller.* [Yüksek Lisans Tezi]. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.

Çalışkan, H. (2009). Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *17*(4), 448–457.

Çelik, A. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Karagöz ve Hacivat'a ilişkin anlamlandırmalarının incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi, 48*(221), 37-49.

Çetişli, İ. (2006). Edebiyat eğitiminde edebi metinin yeri ve anlamı. *Milli Eğitim Dergisi, 34(*169), 1-10.

Çıraklı, M. Z. (2010). Edebi Türler: Kuramdan Soruna. *Hece Dergisi*, 161, 78-84.

Çoban, A. ve Oral, B. (2020). Bilimsel araştırma yöntemleri ile ilgili temel kavramlar. B. Oral ve Çoban, A. (Ed.). *Kuramdan uygulamaya bilimsel araştırma yöntemleri* (ss. 1-27). PegemA Yayıncılık.

Çöllü, E. F. ve Öztürk, Y. E. (2006). Örgütlerde inançlar-tutumlar tutumların ölçüm yöntemleri ve uygulama örnekleri bu yöntemlerin değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 9*(1-2), 373-404.

Dégh, L. (1991). What is the legend after all?. *Contemporary legend*, 1, 11-38.

Değirmenci Toraman, K. (2018). *Sözlü ve yazılı edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersi öğretiminde akademik başarı, tutum ve kalıcılığa etkisi.* [Yüksek Lisans Tezi]. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

Demirel, Ş. ve Seven, S. (2021). *Çağdaş çocuk edebiyatı.* PegemA Yayıncılık.

Demirtaş, H., ve Güneş, H. (2002). *Eğitim yönetimi ve denetimi sözlüğü.* Anı Yayıncılık.

Develioğlu, F. (1980). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik sözlük.* Aydın Kitabevi.

Dolmaz, M. (2018). Kitap inceleme: Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, *2*(2), 1-8.

Dull, L. J. ve Garden, D. V. (2005). Bringing the story back into history: Teaching social studies to children with learning disabilities. *Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth, 49*(3), 27-31.

Eflâkî, A. (1973). *Âriflerin Menkıbeleri.* T. Yazıcı (Çev.). Hürriyet Yayınları.

Ekiz, D. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri.* Anı Yayıncılık.

Elbir, B., Selçuk, G. ve Kahve, M. Y. (2019). Menâkıb-ı Evliyâ Adlı Eserin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17*(4), 364-386.

Elçin, Ş. (2004). *Halk edebiyatına giriş* (8. Baskı). Akçağ Yayınları.

Eliade, M. (1962). *Mitlerin özellikleri.* (Çev. S. Rıfat). Om Yayınevi.

Er, H. ve Şahin, M. (2012). Sosyal bilgiler dersinde "biyografi" kullanımına ilişkin öğrenci görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 10*(1), 75-96.

Ergun, M. (1997). *Türk dünyası efsanelerinde değişme motifi.* Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.

Erkan, M. (1996). Gazavatnâme. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 13*, 439-440.

Erkan, M. (2023). Gazavatnâme. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. [Çevrim-içi: https://islamansiklopedisi.org.tr/gazavatname]. Erişim Tarihi: 10.08.2023.

Erkoçoğlu, F. (2017, 5-7 Ekim). *Ankara Savaşı'nın Çubuk ve Ankara turizmine katkısı mahiyetinde bazı mülahazalar*. Bütün yönleriyle Çubuk ve çevresi II. Uluslararası Sempozyumu. Ankara. [Çevrim-içi: https://tinyurl.com/252pb57r]. Erişim Tarihi: 10.08.2023.

Erkuş, A. (2019). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme- I. Temel kavramlar ve işlemler.* Pegem A Yayıncılık.

Erkuş, A. (2019). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme.* PegemA Yayıncılık.

Eskimen, A. D. ve Kılıçoğlu, G. (2020, 24-26 Aralık). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından incelenmesi.* International SymposİIum of Education and Values. Karabük, Türkiye.

Fry, S. W. (2009). Exploring social studies through multicultural literature: Legend of the St. Ann's flood. *The Social Studies, 100*(2), 85-92.

Genç, E. (2006). *Menâkıbnâme edebiyatında insan eğitimi* [Yüksek Lisans Tezi], Gazi Üniversitesi.

Göçer, A. (2010). Türkçe öğretiminde çok uyaranlı bir öğrenme ortamı oluşturmak için seçkin edebi ürünlerden yararlanma. *Türklük Bilimi Araştırmaları,* 27, 341-369.

Greene, J. C. (2005). The generative potential of mixed methods inquiry. *International Journal of Research & Method in Education, 28*(2), 207-211.

Gülerer, S. (2013). Türk kültüründe menâkıbnâmeler ve menâkıbnâme yazıcılığı. *Tarih Okulu Dergisi, 6,* 233-262.

Gülüm, K. ve Ulusoy, K. (2008). Sosyal bilgiler dersinde göç konusunun işlenişinde halk türkülerinin kullanılması (örnek bir çalışma). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 7*(26), 112-127.

Gündüz, S. (1998). *Mitoloji ile inanç arasında: Ortadoğu dinsel gelenekleri üzerine yazılar.* Etüt Yayınları.

Güneş, H. (2017). *Halk masalları.* Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.

Hamarat, Z. (2015). *Bayramî-Şemsî Tarikatı menakıpnamelerinin toplum hayatına etkileri bağlamında değerler bakımından incelenmesi.* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Hocaoğlu, N. ve Baysal, E. A. (2019). Nicel araştırma modelleri-desenleri. G. Ocak (Ed.) *Bilimsel araştıra yöntemleri* (ss. 66-119). Pegem A Yayıncılık.

Ilıcak, N. G. (2019). Beşiktaşlı Yahya Efendi'nin menkıbelerindeki motifler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12*(63), 99-107.

İlhan, F. (2014). *Efsane ve mitlerin işlevleri ve modern toplumdaki yansımaları: Sarıkız Efsanesi Örneği.* [Doktora Tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.

Kabaklı, A. (1975). *Türk Edebiyatı- I-II-III.* Edebiyat Yayınları.

Kara, İ. ve Tokmak, A. (2023). Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünlerin kullanımı. H. Şahin ve Saatçıoğlu, F. M. (Ed.), *Güncel eğitim bilimleri araştırmaları metodoloji, araştırma ve uygulama* (ss. 159-173). Livre de Lyon.

Karabela, D. (2014). *Dini hikâye ve menkıbelerin ilköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde kullanımı.* [Yüksek Lisans Tezi]. Kilis 7 Aralık Üniversitesi.

Karakaş, R. ve Akın, E. (2018). Değerler eğitimi bağlamında Siirt menkıbeleri. *Folklor/Edebiyat, 24*(94), 87-101.

Karaman, G. (2012). Mevlananın menkıbeleri üzerine folklorik bir inceleme. *Electronic Turkish Studies, 7*(3), 1675-1693.

Karataş, T. (2001). *Ansiklopedik edebiyat terimleri sözlüğü.* Perşembe Kitapları.

Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim.* Engin Yayınevi.

Kaya, E. ve Çengelci, T. (2011). Öğretmen adaylarının sosyal bilgiler eğitiminde filmlerden yararlanılmasına ilişkin görüşleri. *Journal of social studies education research, 2*(1), 116-135.

Kaya, F. (2020). Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde menkıbe ve kıssa kullanımının öğretmen görüşleri açısından değerlendirilmesi. *Bartın Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 11, 31-69.

Kaymakcı, S. (2010). *Sosyal bilgiler öğretiminde çalışma yaprakları kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve derse karşı tutumlarına etkisi.* [Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.

Kaymakcı, S. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarına sözlü ve yazılı edebi ürünlerin kullanım durumu. *Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi,* 20, 230-255.

Kaymakcı, S. ve Er, H. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında biyografinin kullanımı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1*(25), 198-224.

Kınay, N. (2016). Edebî türler ve tarzlar bağlamında Lârendeli Hamdî'nin Leylâ ile Mecnûn mesnevisi üzerine bir inceleme. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (ÖS-III), 257-270.

Kiremitçi, F. (2018). Edebiyatımızda manzum menâkıbname türünün bilinen son örneği: âşık Molla Rahmi'nin Abdülkadir Geylanî Hazretleri adlı eseri. *Electronic Turkish Studies, 13*(28), 529-551.

Kolaç, E., Özer, H. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünlerin kullanımı ve değer aktarımındaki katkılarına yönelik öğretmen adaylarının görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi, 7*(4), 2629-2655.

Köprülü, M. (1976). *Fuad: Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar.* O. Köprülü (Yay. Haz.). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Köprülü, M. F. (1980). *Türk edebiyatı tarihi.* Ötüken Yayınları.

Köprülü, O. (1951). *Tarihi kaynak olarak XIV. ve XV. Asırlardaki bazı Türk menakıbnameler.* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Luthi, M. (2003). *Masalın efsane, menkıbe, mit, fabl ve fıkra gibi türlerden farkı* (Çev. S. Seven). Milli Folklor Yayınları.

Madinabonu, A., & Nasiba, N. (2020). The Role of Literary Texts in Teaching (On the Example of Modern Literature–Z. Prilepin). *International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 24*(05), 4120-4126.

McGowan, T., Guzzetti, B. (1991). Promoting social studies understanding through literature-based instruction, *Social Studies, 82*(1), 16-21.

McGowan, T., ve Guzzetti, B. (2004). Edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretimi. (Çev. A. Doğanay). *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11*(11), 35-44.

MEB [Millî Eğitim Bakanlığı]. (2005). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı.* MEB Yayınevi.

MEB [Millî Eğitim Bakanlığı]. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar).* MEB Yayınevi.

Menteşe, O. B. (2008). Edebiyat nedir?. *Littera Dergisi,* 22, 49-56.

Mercan, İ. H. (2003). Türk tarihinin kaynaklarından olan bazı menakıbname ve gazavatnameler hakkında. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6*(10), 107-130.

Mertens, D. M. (2010). *Research and evaluation in education psychology* (3th Ed.). Sage Publications.

Mertkan, Ş. (2015). *Karma araştırma tasarımı*. PegemA Yayıncılık.

Mutluay, R. (1977). *100 Soruda Edebiyat Bilgileri.* Gerçek Yayınevi.

Nar, M. Ş. (2014). Günümüz toplumunda mitler: Anadolu efsaneleri üzerine genel bir değerlendirme. Folklor/Edeniyat, *20*(79), 55-77.

Nissen, A., Tengberg, M., Svanbjörnsdóttir, B. M., Gabrielsen, I. L., Blikstad-Balas, M., & Klette, K. (2021). Function and use of literary texts in Nordic schools. *L1-Educational Studies in Language and Literature, 21*(Running issue), 1-22.

Ocak, A. Y. (1997). *Kültür tarihi kaynağı olarak menâkıbnâmeler: Metodolojik bir yaklaşım.* Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ocak, A. Y. (2000). *Alevî ve Bektaşî inançlarının İslâm öncesi temelleri*. İletişim Yayınları.

Oğuz, M. Ö. (2017). *Türk halk edebiyatı: el kitabı.* Grafiker Yayınları.

Oğuz, M. Ö., Ölçer Özünel, E., Takıl, N. B., Saltık, O., Çakır, E., Aral, A. E., ... Tekin, G. (2019). *Anadolu Masalları*. U. Kılıç (Ed.). Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme Genel Müdürlüğü.

Oğuzkağan, F. (2013). *Yerli ve yabancı yazarlardan örneklerle çocuk edebiyatı.* Anı Yayıncılık.

Ögel, B. (2010). *Türk mitolojisi.* Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Özbek, Y. (2018). Sanat, edebiyat ve eğitim. *Doğu Esintileri,* 9, 73-84.

Özçelik, M. (2014). Masal nedir ne değildir?. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi,* 756, 461-464.

Özçelik, M. (2015). Bir menkıbe kahramanı olarak Yunus Emre. Çöpoğlu, M. (Ed.), *Yunus'un çağrısı* (ss. 94-107). Ordu Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Özdemir, C. (2016). Hacı Bektaş Veli'nin velayetnâme adlı eserinde yer alan halk kültürü unsurlarına işlevsel bir bakış. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi,* 78, 197-218.

Özer, V. (2018). *Efsane ve halk hikayelerinde peygamberler ve veliler üzerine bir araştırma.* [Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.

Özkan, S. ve Geneç, S. (2017). Sosyal bilgiler dersinde tarih konularının öğretiminde fıkraların kullanımının akademik başarıya etkisi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *6*(17), 315-333.

Özmen, H. (2015). Deneysel araştırma yöntemi. Metin, M. (Ed.). *Kuramdan uygulamaya bilimsel araştırma yöntemleri* (ss. 47-76). PegemA Yayıncılık.

Öztaş, S. (2011, 18-20 Mart). *Tarih sinema ilişkisi ve sinema filmlerinin tarih derslerinde kullanımının önemi.* Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu Bildiriler Türk Tarih Kurumu, Ankara, Türkiye.

Öztaş, S. (2018). Tarih derslerinde bir öğretim materyali: Edebi ürünler. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi,* 11, 27-41.

Öztürk Demirbaş, Ç. (2021). Türkiye'de edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretimi bibliyografyası. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 11*(2), 592-620.

Öztürk, A. (2017). Tasavvuf sosyolojisinin imkanları ve krizleri üzerine (Orta Asya tasavvufi İslamlaşması örneğinde). *Akademik Platform İslami Araştırmaları Dergisi, 1*(1), 62-71.

Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2002). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. PegemA Yayıncılık.

Öztürk, C., Keskin, S. C. ve Otluoğlu, R. (2014). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. PegemA Yayıncılık.

Öztürk, C., Keskin, S. C., Otluoğlu, R., (2014). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller.* PegemA Yayıncılık.

Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri.* PegemA Yayıncılık.

Pınarbaşı, G. (2010). *Anadolu efsanelerinde kadın tipleri ve ermiş kadın tipi.* [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.

Pilav, S. (2014). Çocuk edebiyatı ilkeleri ışığında Halikarnas Balıkçısı'nın "Yol Ver Deniz" hikayesi üzerine bir değerlendirme. *Milli Eğitim,* 202, 131-140.

Plano Clark, V. L. & Creswell, J. W. (2015). *Understanding resarch: A consumer's guide*. Pearson Higher Ed.

Sakaoğlu, S. (1980). *Anadolu- Türk efsanelerinde taş kesilme motifi ve bu efsanelerin tip kataloğu.* Ankara Üniversitesi Yayınları.

Sakaoğlu, S. (1980). *Masal anlatıcılarının bazı hususiyetleri.* Ocak Yayınları.

Sakaoğlu, S. (2011). *Halk hikâyeleri.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Saltık, O. (2019). Masalların eğitimdeki yeri. Karagül, S. (Yay. Haz.). *Prof. Dr. Sedat Sever'e armağan Türkçe eğitimi ve çocuk kurultayı* (ss. 461-467). Ankara Üniversitesi Basımevi.

Saluk, R. G. (2017). Mit ve mitoloji. F. A. Turan ve M. Ozan (Ed.), *Türk mitolojisine giriş.* (ss. 7-18). Gazi Kitapevi.

Sancak, N. (2008). *Mardin efsaneleri.* [Doktora Tezi]. Sakarya Üniversitesi.

Sandelowski, M., Voils, C. I., & Barroso, J. (2006). Defining and designing mixed research synthesis studies. *13*(1), 29. [Çevrim-içi: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2809982/], Erişim Tarihi: 02.05.2022.

Sanlı, Y. T. (2011). Edebiyat; toplumsal hafızanın, geleneğin kaybında, inşasında ne kadar etkilidir?. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *2*(2), 151-164.

Sarıçelik, K. (2002). *Tarih öğretiminde menkıbe ve olağanüstü olayların yeri ve kullanımı (1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'na kadar).* [Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.

Sarıköse, B. (2002). *Tarih öğretiminde menkıbe ve olağanüstü olayların yeri ve kullanımı (Selçuklu ve Osmanlı tarihinden örnekler çerçevesinde).* [Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.

Sarıköse, B. (2011). Tarih öğretiminde menkıbelerin kullanılması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 311-321.

Savage, M. K. & Savage, T. V. (1993). Children's literature in middle school social studies. *The Social Studies, 84*(1), 32-36.

Sepetçioğlu, M. N. (1998). *Karşılaştırmalı Türk Destanları.* İrfan Yayınevi

Sidekli, S. ve Yangın, S. ve Tangülü, Z. (2013). Sosyal bilgiler öğretimi: öğretmenim bana hikaye anlatır mısın?. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *6*(4), 311-323.

Sömen, T. ve Göksu, M. M. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde sözlü ve yazılı edebi ürünleri kullanmaları durumu. *Electronic Turkish Studies, 12*(18), 561-576.

Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2019). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri* (7. Baskı). Anı Yayıncılık.

Sözer, Y. ve Aydın, M. (2020). Nitel veri toplama teknikleri ve nitel veri analizi süreci. Oral, B. ve Çoban, A. (Ed.). *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri.* PegemA Yayıncılık.

Şahin, H. (2004). *Menâkıb-nâme.* İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, C. 29, ss. 112-114.

Şahin, H. (2022). Menakıbname. Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi. [Çevrim-içi: https://islamansiklopedisi.org.tr/menakibname], Erişim Tarihi: 25.06.2022.

Şahin, K. Ş. (2015). Gazavatnâmelerde edebi savaş tasvirleri. *Türklük Bilimi Araştırmaları,* 37, 235-268.

Şimşek, A. (2005, Mayıs 26-28). *İlköğretimde tarih öğretimi açısından 1998 ve 2004 ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırılması.* 2. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi, Van, Türkiye.

Şimşek, A. (2006a). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde tarihsel hikâyeye yönelik öğrenci görüşleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 26*(1), 187-202.

Şimşek, A. (2006b, Ekim 04-06). *Türkiye'deki sosyal bilgiler öğretimi alanı çocuk edebiyatı ürünlerinden yaralanma bağlamında çağdaş dünyanın neresindedir?.* 2.Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara, Türkiye.

Şirin, M. R. (2016). Edebiyat ve çocuk edebiyatı edebiyatın amacı ve işlevi. *Türk Dili Dergisi, CX*(780), 12-31.

Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2015). *Çok değişkenli istatistiklerin kullanımı.* M. Baloğlu (Çev. Ed.). Nobel Akademik Yayıncılık.

Tashakkori, A. & Teddlie, C. (2003). Issues and dilemmas in teaching research methods courses in social and behavioral sciences: US perspective. *International journal of social research methodology, 6*(1), 61-77.

Taşdelen, V. (2006). Edebiyat eğitimi: Hermeneutik yaklaşım. *Milli Eğitim Dergisi,* 160.

Tekin, H. (1991). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme.* Yargı Yayınevi.

Temizyürek, F., Şahbaz, N. ve Gürel, Z. (2016). *Çocuk edebiyatı.* PegemA Yayıncılık.

Tokcan, H. (2020). *Sosyal bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri.* PegemA Yayıncılık.

Top, M. (2009). *İlköğretim 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminde edebi ürünlerin kullanımının öğrenci başarısı ve tutumuna etkisi.* [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.

Topçu, E. ve Kaymakcı, S. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminde menkıbelerin kullanılma durumuna ilişkin öğretmen görüşleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20*(1), 281-305.

Torun, A. ve Güzel, A. (2003). *Türk halk edebiyatı el kitabı.* Akçağ Yayınları.

Tökel, D. A. (2009). Kutsal metinleri anlamada mitolojinin rolü. *Milel ve Nihal,* 6(1), 165-193.

Tunalı, S. B. Gözü, Ö. ve Özen, G. (2016). Nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanılması "karma araştırma yöntemi. *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi, 24*(2), 106-112.

Turan, M. (1998). *Türk destanları.* Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Tutar, H. ve Erdem, A. T. (2020). *Örnekleriyle bilimsel araştırma yöntemleri ve SPSS uygulamaları.* Seçkin Yayıncılık.

Türk Dil Kurumu [TDK]. (2022). Masal. [Çevrim-içi: https://sozluk.gov.tr/], Erişim Tarihi: 01.07.2023.

Türk Dil Kurumu [TDK]. (2023). *Menkıbe.* [Çevrim-içi: https://sozluk.gov.tr/], Erişim Tarihi: 01.05.2023.

Türkiye Bilimler Akademisi [TÜBA]. (2023). *Türkçe bilim terimleri sözlüğü.* [Çevrim-içi: http://terim.tuba.gov.tr/], Erişim Tarihi: 10.09.2023.

Ulu, M. (2021). Menkıbeler ekseninde bir zahir batın yolcusu: somuncu baba. *Folklor Akademi Dergisi, 4*(3), 452-463.

URL-1: http://ortakdersler.atauni.edu.tr/dosya/333/unite8.pdf Yazılı anlatım türleri (Edebi türler). Erişim Tarihi: 02.08.2023.

Ünal, Ç. ve Çelikkaya, T. (2009). Yapılandırmacı yaklaşımın sosyal bilgiler öğretiminde başarı, tutum ve kalıcılığa etkisi (5. Sınıf örneği). *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13*(2), 197-212.

Ünlü, İ. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders materyali olarak edebi ürün kullanımına yönelik görüşleri. *International Journal of Eurasia Social Sciences, 7*(22), 120-136.

Widyahening, E. T., & Wardhani, N. E. (2016). Literary works and character education. *International Journal of Language and Literature*, *4*(1), 176-180.

Yağmur, S. K. (2018). Efsane ve mitoloji üzerine genel bir değerlendirme ve efsane mitoloji ilişkisi. *Asia Minor Studies,* 12, 317-328.

Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2003). *Çocuk edebiyatı.* Akçağ Yayınları.

Yeşilbursa, C. ve Sabancı, O. (2015). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünlerin kullanımına yönelik görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1*(36), 19-33.

Yılar, Ö. (2005). Mit-efsane ve eğitim. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi,* 11, 383-392.

Yılar, Ö. (2021). *Halk bilimi ve eğitim.* PegemA Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, S. (2014). Türk mitolojisine bilgelik kavramı. *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması, 26*(28), 233-251.

Yüksel, F. (2010). *Mihaloğlu Ali Bey Gazavat-Namesi'ndeki (1-863. Beyitler) kıssa ve telmihler üzerine bir inceleme.* [Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.

Zengin, Ş. G. (2019). *Süreli yayınlardaki menkıbelerle ilgili çalışmaların açıklamalı bibliyografyası (1928-2017).* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

EKLER

EK A Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni

T.C.
KOCAELİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-99332089-605.01-75714373 05/05/2023
Konu : Araştırma İzni
(Fatma KAYALI)

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi : 14/04/2023 tarih ve E-26350463-300-2300038444 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi yüksek lisans öğrencisi Fatma KAYALI' nın *"Sosyal Bilgiler Öğretiminde Menkıbe Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisi"* konulu çalışmasını İlimiz Çayırova ilçesi ortaokullarında uygulama talebi, komisyonumuzca uygun görülmüş olup, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Millî Eğitim Temel Kanunu ile Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak, 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununa ve yürürlükteki diğer tüm düzenlemelerde belirtilen hüküm, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, denetimleri ilgili okul, ilçe millî eğitim müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmek üzere, gönüllülük esasına göre, anket çalışmasının İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri ve Okul Müdürlüklerinin denetimi, gözetimi ve sorumluluğunda yapmasının uygun görüldüğüne ilişkin, 04/05/2023 tarih ve E-99332089-605.01-75609616 sayılı Valilik Onayı ekte gönderilmiştir.

Gereğini rica ederim.

Salih BIÇAK
Vali a.
Vali Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Kozluk Mahallesi İnaönü Caddesi No:32
41040 İzmit/ KOCAELİ
Telefon No : 0 (262) 322 12 69
E-Posta: stratejigelistirme41@meb.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr
Belge Doğrulama Adresi : https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys
Bilgi için: Emel SAĞLAM YAVUZ
Unvan : Şef
İnternet Adresi: Faks:_____

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden 8a75-be3a-33d6-a471-472b kodu ile teyit edilebilir.

EK B Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İzni

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

K - Q
TSE-ISO-EN
9001

Sayı : E-26350463-302.99-2300045230 09.05.2023
Konu : Anket Çalışması Hk. (Fatma KAYALI)

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

İlgi : a) 12.04.2023 tarihli ve E-53245549-302.99-2300038280 sayılı yazınız.
b) Milli Eğitim Bakanlığının (Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğü) 05.05.2023 tarihli ve 99332089-605.01-E.75714373 sayılı yazısı.

İlgi (a) da kayıtlı yazınız ile talep edilen Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans programı öğrencilerinden 191141106 numaralı Fatma KAYALI'nın "***Sosyal Bilgiler Öğretiminde Menkıbe Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisi***" konulu çalışması hakkında İlgi (b) de kayıtlı Kocaeli Valiliğinin (İl Milli Eğitim Müdürlüğü) 05.05.2023 tarihli ve E-99332089-605.01-75714373 sayılı yazısı ekte gönderilmiş olup, İlgililere gerekli bilgilendirmenin yapılması hususunda;

Gereğini rica ederim.

Doç. Dr. Orhan KANDEMİR
Enstitü Müdürü

Ek: Yazı (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Belge Doğrulama Kodu: AP9TPTF Belge Takip Adresi: www.kastamonu.edu.tr/belgedogrulama

Adres: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü Kuzeykent Yerleşkesi Merkez / KASTAMONU
Telefon No: (0 366) 2801102 Faks No: (0 366) 2801038
e-Posta: enstitusosyal@kastamonu.edu.tr İnternet Adresi: https://sbe.kastamonu.edu.tr/
Kep Adresi: kastamonuuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için : Kerim Söylemez
Bilgisayar İşletmeni
Telefon No: (0 366) 2802231 - 2231
Dahili Hat:

EK C Etik Kurul İzni

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar ve Yayın Etiği Kurulu

TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI	TOPLANTI TARİHİ
4	27	29.03.2023

DAĞITIM YERLERİNE

Eğitim Fakültesi'nde Öğretim Üyesi olarak görev yapan Prof. Dr. Selahattin KAYMAKCI'nın yardımcı araştırmacı, Fatma KAYALI'nın sorumlu araştırmacı olarak yapmayı planladıkları **"Sosyal Bilgiler Öğretiminde Menkıbe Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisi"** isimli çalışması; Kurulumuzca uygun bulunmuştur.

Bu bilgiler ışığında; Onam Formunun gönüllülere imzalatılarak gerekli bilgilendirmelerin yapılması ve etik davranış ilkelerine uyulması şartıyla söz konusu araştırmanın yapılması Etik Kurulumuzca uygun görülmüş ve onaylanmasına toplantıya katılan üyelerin oybirliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Muharrem ÇETİN Kurul Başkanı	Prof. Dr. Yavuz UNAT Başkan Yardımcısı	Prof. Dr. Kutay OKTAY Kurul Üyesi
Prof. Dr. Tolga ULUSOY Kurul Üyesi	Prof. Dr. Eyüp AKMAN Kurul Üyesi	Prof. Dr. Burhan BALTACI Kurul Üyesi
Prof. Dr. Serkan DİLEK Kurul Üyesi		

DAĞITIM LİSTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar ve Yayın Etiği Kuruluna
Sayın Prof. Dr. Selahattin KAYMAKCI

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Belge Doğrulama Kodu: 4E4FCPU
Belge Takip Adresi: www.kastamonu.edu.tr/belgedogrulama

Adres: Kastamonu Üniversitesi Rektörlüğü, Kuzeykent Kampüsü, Merkez/Kastamonu
Telefon No: (0 366) 2801102
Faks No: (0 366) 2801038
e-Posta:
İnternet Adresi: www.kastamonu.edu.tr
Kep Adresi: kastamonuuniversitesi@hs01.kep.tr
Bilgi için : Serdar Durur
Raportör
Telefon No: (0 366) 2801348 - 1348

EK D Akademik Başarı Testi

Sevgili Öğrenciler,

Bu çalışma ortaokul sosyal bilgiler 7. Sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanında yer alan konulara ilişkin bilgi düzeyini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Elde edilecek veriler yalnızca bilimsel bir araştırmada kullanılacağından, isim belirtmenize gerek yoktur. Mümkünse soruları boş bırakmayınız ve her madde için tek bir yanıt veriniz. Katkınızdan dolayı teşekkür ederim.

Fatma KAYALI

Yüksek Lisans Öğrencisi

SORULAR

1. Osman Gazi tarafından Eskişehir'in hamam yöresinde pazar kurulurdu. Etraftaki halk dahi gelirler işlerini görürlerdi. Zaman zaman Germiyan halkı da gelirdi. Bir gün Bilecik'ten pazarcılar gelmişlerdi. Bilecik halkı iyi bardak yapar, pazara yük ile satmaya getirmişler. Germiyanlı birisi bardak satın almış, hiçbir şey vermemiş. Bilecik halkından biri gelip Osman Gazi'ye şikâyet etmiş. Osman Gazi de o kişinin cezasını vermiş. Gayet iyi yasak etmiş ki Bilecik halkını incitmeyeler. Bu Bilecik'in halkı dahi gayet güvenmişlerdi ki "Bu Türk bizimle iyidoğruluk eder." derlerdi.

Bu bilgilerden yola çıkarak Osman Bey ile ilgili aşağıdakilerden hangisine <u>ulasılamaz</u>?

A) Osman Gazi'nin adaletle hükmettiğine

B) Bilecik halkıyla iyi ilişkiler geliştirdiğine

C) Halka hakkaniyet ölçüsünde yaklaştığına

D) Bilecik halkına imtiyazlı davrandığına

2. Fatih Sultan Mehmed, iki mermer sütunu üçer arşın yaklaşık (2.5 metre) kesip kısaltan mimarbaşına ceza vermiş ve bunun üzerine mimarbaşı kendisi hakkında davacı olmuştur. Dava üzerine, Fatih Sultan Mehmed davacı ile birlikte mahkemeye çağrılmıştır. İstanbul kadısı mahkemede Fatih Sultan Mehmed'in de ellerinin kesilmesi gerektiğini hükme bağlamıştır. Fakat mimarbaşı kısas (bir suçluyu, başkasına yaptığı kötülüğü kendisine aynı biçimde uygulayarak cezalandırma) istememiş ve Fatih'in kendisine tazminat ödemesi talebinde bulunmuştur.

Yukarıdaki metne göre, Osmanlı Devleti ile ilgili aşağıdaki çıkarımlardan hangisi yapılabilir?

Ek D'nin Devamı

A) Adaletli ve hoşgörülü olduğu
B) Padişah yanlısı davranıldığı
C) Mahkeme kararlarının uygulanmadığı
D) Cezaların caydırıcı olmadığı

3. Süleyman Paşa Rumeli'deki kaleleri zapt ettikçe Orhan Bey'e: "Rumeli şehir ve kalelerindeki Hristiyan aileleri Karesi vilayetine geçirip, onların yerine de Anadolu'nun güneyinden göçebe Türkmen, gönüllü gaziyan (gaziler), fisebilillah (karşılık beklemeden) gaza eden dervişan ve kendi arzusuyla gelip yerleşmek isteyen köylüleri gönderip iskân eylemek gerek." demiştir. Orhan Bey de bu kıstaslardaki (ölçüt) aileleri Rumeli'ye göndererek iskân etmiştir. İşte bu siyaset Osmanlı iskânlarında en çok kullanılan metot olmuş ve devletin yıkılışına kadar sürmüştür.

Bu bilgiler dikkate alındığında aşağıdakilerden hangisi iskân siyasetinin devlete sağladığı faydalardan biri<u>olamaz</u>?
A) Fetihler kalıcı olmuştur.
B) Göçebeler yerleşik hayata geçmiştir.
C) Tarımsal üretim artmıştır.
D) Kültür çatışması yaşanmıştır.

4. Osmanlı idari ve askeri teşkilatlanmasının temel ayaklarından biri olan Tımar Sistemi, Selçuklular zamanında uygulanan İkta Sistemi'nin Osmanlı'daki karşılığıdır. Tımar Sistemi, devletin sadece askerî-idarî teşkilâtlanmasının temel direği olmakla kalmamış, aynı zamanda mirî arazi sisteminin işleyişinde, köylü-çiftçilerin statüleri ve ödeyecekleri verginin belirlenmesinde ve devletin Klasik Çağı'nda (1300-1600) tarımsal ekonominin yönetiminde esas belirleyici faktör olmuştur. Tımar Sistemi sayesinde barış zamanında çiftçilikle uğraşarak üretime katkıda bulunan tımarlı sipahiler, savaş zamanında da tımarlarında besledikleri askerlerle birlikte orduya katılarak Osmanlı Ordusu'nun asker ihtiyacının önemli bir bölümünü karşılıyorlardı.

Ek D'nin Devamı

Hâlihazırda tımar sahibinin maaşı ödenmiş oluyordu, ayrıca kendisine verilmiş topraklarda güvenlik ve asayişi de sağlıyordu. **Buna göre Osmanlı Devleti'nde uygulanan Tımar Sistemiyle ilgili olarak;**

I. Üretimde devamlılık sağlanmıştır.
II. Bütçeden para harcanmadan asker yetiştirilmiştir.
III. Ülkenin iç ve dış güvenlik problemi tamamen çözülmüştür.
IV. Taşrada devlet otoritesi tımar sahipleri sayesinde sağlanmıştır.

Aşağıdaki yorumların hangisi veya hangileri yapılabilir?

A) Yalnız I
B) II ve III
C) III ve IV
D) I, II ve IV

5. 6 Nisan 1453 ile 29 Mayıs 1453 tarihleri arasında, 53 gün süren yoğun bir kuşatmanın sonucunda II. Mehmed komutasındaki Osmanlı ordusu Bizans Devleti'nin başkenti olan İstanbul'u ele geçirmiştir. Olayın sonucunda 1058 yıllık Doğu Roma (Bizans) Devleti yıkılmış ve Osmanlı Devleti, bir imparatorluk hâline gelmiştir. Bu fetih, bazı tarihçiler tarafından Orta Çağ'ı sona erdirip Yeni Çağ'ı başlatan bir olay olarak kabul edilir.

Sadece bu bilgiler dikkate alındığında aşağıdaki hangi sorunun cevabına <u>ulasılamaz</u>?

A) Savaş kimler arasında oldu?
B) Savaşı hangi devlet kazandı?
C) Savaşın nedenleri nelerdir?
D) Savaş nerede gerçekleşmiştir?

Ek D'nin Devamı

6. Preveze Deniz Savaşı Kanuni Sultan Süleyman zamanında Adriyatik Denizi'nde yapılmıştır. Osmanlı donanması ile müttefik Haçlı donanması arasında 28 Eylül 1538 tarihinde meydana gelen savaş denizlerde Osmanlı hâkimiyetini kesin olarak belirlemesi bakımından büyük öneme sahiptir. Bu savaşta Osmanlı donanmasından çok daha üstün olan Andrea Doria komutasındaki Haçlı donanması Barbaros Hayreddin Paşa'nın son derece başarılı taktik ve manevralarıyla büyük bir yenilgiye uğratılmıştır.

Bu bilgilerden hareketle aşağıdakilerden hangisini <u>söylenemez</u>?

A) Preveze Deniz Savaşı ile Akdeniz bir Türk gölü haline gelmiştir.

B) Barbaros Hayreddin Paşa büyük bir başarı ve ün elde etmiştir.

C) Osmanlı Devleti denizlerde güçlü olduğunu tüm dünyaya kanıtlamıştır.

D) Osmanlı donanması dünyada en güçlü donanma haline gelmiştir.

7. I. Murad Rumeli'deki bir sefer dönüşünde Karamanoğlu Beyliği'nin Osmanlıya saldırısından haberdar olduğunda şunları söylemiştir: "Şu ahmak zalimin yaptığı işleri görün. Ben din gayretiyle Allah yolunda, bir aylık mesafede düşman içine girdim, ömrümü gece gündüz gazaya verdim, çok mihnet ve bela çektim. Hâlbuki o gelip Müslümanları yağma etti. Ey Gaziler! Ben nasıl Allah yolunda savaşı bırakıp Müslümanlara kılıç çekeyim."

Bu bilgilerden hareketle I. Murad ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) Cihad anlayışı ile hareket etmiştir.

B) Müslümanlara karşı savaşmaktadır.

C) Gaza için uygun zamanı beklemiştir.

D) Planlı bir şekilde hareket etmiştir.

Ek D'nin Devamı

8. Ankara Savaşı Türk tarihinde iki Müslüman devlet arasında yapılan en büyük savaşlardan biridir. Bu savaşta Osmanlı Devleti yenilmiş, yenilgiden sonra daha önce Osmanlı hâkimiyetine giren Anadolu Türk beylikleri tekrar kurulmuştur. Ayrıca devletin fütuhat (zafer) hareketi durmuş, hatta İstanbul'un fethi yarım yüzyıla yakın bir süre gecikmiştir. Timur'un askerleri tarafından şehirler yağmalanmış ve Osmanlıların kurduğu düzen bozulmuştur.

Buna göre Ankara Savaşı ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine <u>ulaşılmaz?</u>

A) Anadolu'daki Türk siyasi birliği bozulmuştur.

B) Osmanlı Devleti'nin fetih hareketleri durmuştur.

C) Osmanlı Devleti Fetret Devrine girmiştir.

D) Osmanlı Devleti'nin yaptığı son büyük savaştır.

9. Yavuz Sultan Selim padişahlığı süresince babasından devraldığı hazineyi ağzına kadar doldurdu. Hazinenin kapısını mühürledikten sonra, şöyle vasiyet etti:

"Benim altınla doldurduğum hazineyi, torunlarımdan her kim doldurabilirse kendi mührü ile mühürlesin, aksi halde Hazine-i Hümayûn benim mührümle mühürlensin." Bu vasiyet tutuldu ve kendisinden sonra gelen padişahların hiçbiri hazineyi O'nun gibi dolduramadığından, hazinenin kapısı daima Yavuz Sultan Selim'in mührüyle mühürlendi."

Yavuz Sultan Selim'in vasiyetine dayanarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) Yavuz Sultan Selim döneminde devlet ekonomisinin güçlü olduğu

B) Yavuz Sultan Selim'den sonra gelen padişahların yetersiz olduğu

C) Yavuz Sultan Selim'in kendi başarılarıyla gurur duyduğu

D) Yavuz Sultan Selim'in kendinden önce gelen padişahları küçümsediği

Ek D'nin Devamı

10. 29 Mayıs 1453 Salı günü öğleye doğru kır atının üstünde beraberinde hocaları ve ordu kumandanları olduğu hâlde muhteşem bir alayla Topkapı'dan İstanbul'a giren padişahın yanında, çok sevdiği hocası Akşemseddin de vardı. Yerli halk yolları doldurmuştu. II. Mehmet çok genç olduğu için herkes Akşemseddin'i padişah sanıyordu. O'na demet demet çiçek sunuyordu. Akşemseddin genç padişahı göstererek; "Sultan Mehmed ben değilim, O'dur." dedi. II. Mehmed de; "Gidiniz, yine O'na gidiniz. Sultan Mehmed benim, ama O benim hocamdır. Şehrin manevî fatihidir." dedi. Sultan, Türk askerlerinin kale burçları dâhil her taraftan göklere yükselen ezan ve tekbir sesleri arasında Ayasofya önüne geldi. Genç padişah yerlere kapanan ahali, rahip ve eski Ortodoks patriğine karşı; "Kalkınız! Ben Sultan Mehmed, size ve bütün ahaliye söylüyorum ki, bugünden itibaren hayatınız ve hürriyetiniz hususunda benim gazabımdan korkmayınız!" diye hitapta bulundu.

Buna göre aşağıdaki yorumlardan hangisi <u>yapılamaz</u>?

A) II. Mehmed ahalinin haklarını güvence altına almıştır.
B) II. Mehmed âlim ve ulemaya önem vermiştir.
C) II. Mehmed tevazu sahibi bir kişiliğe sahiptir.
D) II. Mehmed'i sadece Akşemseddin desteklemiştir.

11. Şeyh Edebali Osman Gazi'ye nasihatinde; "Oğul, insanlar vardır, şafak vaktinde doğar akşam ezanında ölürler. Avun oğlum avun, güçlüsün, kuvvetlisin, akıllısın, kelamlısın ama bunları nerede, nasıl kullanacağını bilmezsen öfken ve nefsin bir olup aklını yener, sabah rüzgârlarında savrulur gidersin. Daima sabırlı, sebatlı ve iradene sahip olasın, dünya senin gözlerinin gördüğü gibi büyük değildir. Bütün fethedilemeyen gizemler, bilinmeyenler, görülmeyenler, ancak senin erdemlerinde gün ışığına çıkacaklar. Ananı-atanı say. Bereket büyüklerle beraberdir. Bu dünya da inancını kaybedersen yeşilken çorak olur çöllere dönersin. Açık sözlü ol. Her sözü üstüne alma, gördün söyleme, bildin, bilme. Sevildiğin yere sık gidip gelme. Kalkar itibarın, muhabbetin olmaz. Üç kişiye acı: Cahiller arasındaki alime, zenginken fakir düşene. Hatırlı iken itibarını kaybedene. Unutma ki! Yüksekte yer tutanlar, aşağıdakiler kadar emniyette değildir. Haklı olduğunda mücadeleden korkma bilesin kiatın iyisine doru. Yiğidin iyisine deli derler…" demiştir.

Ek D'nin Devamı

Nasihatnamede verilen bilgilerden yola çıkarak;

I. Millet mutluluk içinde yaşarsa devletin de var olacağı

II. Osman Bey'in hükümdar olduğu için halktan üstün olduğu

III. Adalet ve hoşgörü ile hükmetmesi gerektiği

IV. Makam sahiplerinin emniyette olmadığı

yargı veya yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız II

B) I ve II

C) II ve III

D) I, III ve IV

12. Devşirme sistemi I. Murad zamanında kurulan Yeniçeri Ocağına asker temini için uygulanmaya başlanmıştır. İhtiyaca göre üç, beş veya yedi yılda bir yapılmıştır. Bu işin birinci derece sorumlusu yeniçeri ağası idi, ondan sonra Acemi Ocağı ağası geliyordu. Devşirme memurunun elinde işini nasıl yapacağını bildiren talimatname niteliğinde bir padişah fermanı bulunurdu. Bu talimatnamede toplanacak çocukların nitelikleri belirtiliyordu. Buna göre Hristiyan çocuklarının asilleri, papaz oğulları, iki çocuktan sadece biri, birçok çocuğu bulunan ailenin en sağlıklı çocuğu seçilir, tek oğlu olanın çocuğu alınmazdı. Devşirilen çocuklar Türk köylülerin yanına verilirdi. Türk köylünün yanında bulunan devşirme oğlanları bir yandan ziraatla uğraşarak üretime katkıda bulunur bir yandan da Türkçeyi, Türk-İslam adet ve geleneklerini öğrenirlerdi. Zamanı gelince de İstanbul'a getirilirlerdi. Zamanla Devşirme Kanunun ihlali bu sisteminin bozulmasına sebep olmuştur.

Buna göre devşirme sistemi ile ilgili aşağıdakilerden hangisi <u>söylenemez</u>?

A) İhtiyaç sonucu ortaya çıkmıştır.

B) I. Murad zamanında kurumsallaşmıştır.

C) Kurallar dâhilinde uygulanmıştır.

D) Ordunun tamamı gayrimüslimlerden oluşmuştur.

Ek D'nin Devamı

13. Osmanlı toplum düzeni farklılıklar üzerine kurulu olan bir düzen olup bu mozaik toplum modeli inanç farlılıklarına göre biçimlenmiş ve yasalarla korunmuştu. Model, sosyokültürel ve dinî plânda çoğulcu bir nitelik taşımaktaydı. Osmanlılardaki bu çoğulculuk farklılıkları koruma ve sürdürme biçiminde anlaşılmış ve uygulanmıştı. Buna göre Osmanlı Devleti'nde toplumun çeşitli dini ve kültürel kesimleri bir araya gelir, kendi benliklerini unutmadan, Osmanlı kimliği altında her grup kendi dinini, dilini, fikirlerini ve yaşama biçimini muhafaza ederdi.
Buna göre; Osmanlı Devleti'nde uygulanan millet sistemi oluşturulurken esas alınan ölçüt aşağıdakilerden hangisi <u>olamaz?</u>

A) Osmanlı Devleti adalet ve hoşgörü politikasına dayalı olarak yönetilmiştir.
B) Müslüman ve gayrimüslim fark etmeksizin tüm halk Osmanlı sayılmıştır.
C) Millet teşkilâtı, etnik (kavmî) ve lisan aidiyetine göre oluşturulmuştur.
D) Osmanlı Devleti'nde yaşayan insanlar din ve vicdan hürriyetine sahiptir.

14. *"Kostantiniye'yi ya fethet yahut fethe hazırla, civardaki Türk beyleriyle mesele çıkarmamaya çalış. Ahali her ne kadar bizi istese de başlarında bulunan beyler, beyliklerinden geçme taraftarı gözükmez. Daha bir zaman idare edecekler, lâkin sonunda olmuş meyve gibi avucuna düşecekler. Anadolu'da gaile çıkmazsa Rumeli işini rahat halledersin. Bu yüzden Anadolu'nun sessizliğini bozmamaya gayret et."*

Orhan Bey'in bu sözlerinden aşağıdakilerden hangisine <u>ulaşılamaz</u>?

A) İstanbul'un fethine hazırlanılmalıdır.
B) Anadolu Beylikleriyle iyi geçinilmelidir.
C) Rumeli'nin fethi Anadolu'dan geçer.
D) Anadolu'nun tümü fethedilmelidir.

Ek D'nin Devamı

15. Osmanlı Devleti'nin yönetim anlayışı fetih siyaseti ve adalet prensiplerine dayanıyordu. Buna göre hükümdar adaletli olursa halk emniyet içerisinde serbestçe sosyal ve ekonomik faaliyette bulunabilirdi. Böylece üretimde artış kaydedilebilirdi. Çünkü üretim artışı vergi gelirinin artmasını ve dolayısıyla da devletin zenginleşmesini beraberinde getiriyordu. Zenginleşen devlet, daha güçlü ordular besliyor ve yeni ülkeler fethedebiliyordu. Fethedilen yerlerde de adaletli bir şekilde devam eden bu sisteme daire-i adalet denilirdi.

Verilen bilgilerden hareketle aşağıdakilerden hangisi <u>söylenemez</u>?

A) Adalet anlayışının devletin büyümesine katkı sağlayacağına

B) Adil yönetimin halkın güven içinde yaşadığı ortam oluşturduğuna

C) Fetih ve adalet arasındaki önemli bir ilişkinin mevcut olduğuna

D) Devletin zenginleşmesi için adaletle hükmetmenin amaçlandığına

Ahilik Nasihatleri

Harama bakma, haram yeme, Haram içme.

Doğru, sabırlı, dayanıklı ol.

Yalan söyleme.

Büyüklerinden önce söze başlama.

Kimseyi kandırma, kanaatkâr ol.

Dünya malına tamah etme.

Yanlış ölçme, eksik tartma.

Kuvvetli ve üstün durumda iken affetmesini,

Hiddetli iken yumuşak davranmasını bil.

16. Yukarıdaki metinden yola çıkarak Ahilik teşkilatıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine <u>ulaşılamaz</u>?

A) Esnafın ahlaklı yetişmesinin önemine dikkat çekilmiştir.

B) Ahiliğin en önemli unsuru ise dayanışma ve kardeşliktir.

C) Teşkilatta dini ve ahlaki kurallar temel alınmıştır.

D) Dünya hayatının kazancını önemsememişlerdir.

Ek D'nin Devamı

17. Aşağıda Osmanlı Devleti'nde uygulanan tımar sistemiyle ilgili doğru-yanlış etkinliği verilmiştir:

Önerme	Doğru	Yanlış
1.Osmanlı ordusunun en kalabalık sınıfını oluşturur.	( )	( )
2.Tımarlı sipahiler dirlik adı verine arazilerden topladıkları vergi geliriyle geçiminisağlar.	( )	( )
3.Fethedilen topraklardan getirdiği çocukları asker ve yönetici olarak yetiştirmesidir.	( )	( )
4.Yetiştirilen tımarlı sipahiler Yeniçeri Ocağına alınırlar.	( )	( )

Tablodaki önermelere verilen cevaplar doğru olarak işaretlendiğinde oluşan sıralama aşağıdakilerdenhangisidir?

A) D-Y-D-Y

B) Y-Y-D-Y

C) D-D-Y-Y

D) Y-D-Y-D

18. Ayşe öğretmen öğrencilerine Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemiyle ilgili olarak aşağıdaki soruyu tahtaya yazmıştır: Öğrencilerden bazıları söz alarak şunları söylemişlerdir:

Ahmet: Coğrafi konumdan kaynaklanmaktadır.

Zeynep: Komşu beyliklerle ilişkiler büyümeyi beraberinde

Ali: Avrupa'daki Yüzyıl Savaşları önemli nedenlerden biric

Eda: Güçlü devletlere komşu olduğu için büyümüştür.

Buna göre öğrencilerden hangisi soruya <u>yanlış</u> cevap vermiştir?

A) Ahmet

B) Zeynep

C) Ali

D) Eda

Ek D'nin Devamı

19. Yeniçerinin verdiği bilgilerden hareketle aşağıdakilerden hangisi <u>söylenemez?</u>

A) Yeniçeri Ocağına alınanlar gayrimüslimlerden seçilmiştir.

B) Devlet bu sistemle asker ihtiyacını karşılamıştır.

C) Yeniçeriler Türk örf ve adetlerine göre yetiştirilmiştir.

D) Ordunun tamamı yeniçerilerden oluşmaktadır.

I. Murat; Bizans ve Bulgar ordularını Sazlıdere savaşında mağlup etti. Edirne'yi fethederek hem başkent hem de Rumeli'deki fetihler için bir üs haline getirdi. Edirne'nin alınması ticaretin gelişmesini sağladı. Çirmen ve Kosova savaşlarını kazandı. Germiyanoğulları'ndan çeyiz olarak Kütahya'yı aldı. Fetihlerin artması ile yaya ve müsellem ordusunun yetersiz kalmasından dolayı devşirme sistemini uyguladı.

20. Ayşe Öğretmen'in verdiği bu bilgiye bakarak aşağıdakilerden hangisine <u>ulaşılamaz</u>?

A) Edirne'nin alınmasıyla ticaret faaliyetleri gelişmiştir.

B) Ordunun yetersiz kalmasına karşın çözüm üretilmiştir.

C) Barış yoluyla bir beylikten toprak elde etmiştir.

D) Rumeli'de Türk egemenliği kesinleşmiştir.

EK E Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği

Sevgili Öğrenciler,

Bu çalışma sosyal dersine yönelik tutumlarınızı belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Elde edilecek veriler yalnızca bilimsel bir araştırmada kullanılacağından, isim belirtmenize gerek yoktur. Mümkünse soruları boş bırakmayınız ve her madde için tek bir yanıt veriniz. Katkınızdan dolayı teşekkür ederim.

Fatma KAYALI

Yüksek Lisans Öğrencisi

BÖLÜM I

KİŞİSEL BİLGİLER

Aşağıda verilen soruları cevaplandırınız ya da size uygun olanı X işareti ile işaretleyiniz.

1. Devam Ettiğiniz Sınıf 4. Sınıf ( ) 5. Sınıf ( ) 6. Sınıf ( ) 7. Sınıf ( )

2. Cinsiyetiniz Kız ( ) Erkek ( )

3. Bir Önceki Dönemde Sosyal Bilgiler Dersindeki Karne Notunuz ……

Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği	**Tamamen Katılıyorum**	**Katılıyorum**	**Kararsızım**	**Katılmıyorum**	**Hiç Katılmıyorum**
1. Sosyal bilgiler dersi konuları beni düşünmeye yönlendiriyor.					
2. Sosyal bilgiler dersinde öğrendiğim bilgileri günlük yaşamda kullanmaktan hoşlanıyorum.					
3. Sosyal bilgiler dersinde işlenen konular zor olduğu için dersi anlamakta zorlanıyorum.					
4. Sosyal bilgiler ders konuları ilgimi çekmiyor.					
5. Sosyal bilgiler dersinde merak ettiğim konuları öğreniyorum.					

Ek E'nin Devamı

6. Sosyal bilgiler dersinde konuların yoğunluğunun azaltılmasını istiyorum.					
7. Sosyal bilgiler dersinde tarih konularını öğrenmek çok hoşuma gidiyor.					
8. Sosyal bilgiler dersinin çevre bilinci kazanmamda etkili olduğuna inanıyorum.					
9. Sosyal bilgiler dersinin çok zevkli geçtiğini düşünüyorum.					
10. Sosyal bilgiler dersinin günlük yaşamda kullandığımız bilgileri öğrettiğini düşünüyorum.					
11. Sosyal bilgiler dersi benim en çok sevdiğim derstir.					
12. Sosyal bilgiler dersi konularının herkes tarafından öğrenilmesine gerek olmadığını düşünüyorum.					
13. Sosyal bilgiler dersinde öğrendiklerimin gerçek yaşama ilişkin bilgilerimi artırdığını düşünüyorum.					
14. Sosyal bilgiler dersinde öğrendiklerimin beni sosyal yaşama hazırladığını düşünüyorum.					
15. Sosyal bilgiler dersi konularının arkadaşlarımla tartışmak için uygun olduğunu düşünüyorum.					
16. Sosyal bilgiler dersinde öğrendiğim bilgilerin geleceğime yön vereceğine inanıyorum.					
17. Sosyal bilgiler dersindeki bazı konular bana çok sıkıcı geliyor.					
18. Sosyal bilgiler dersinde tarihleri ezberlemekte çok zorlanıyorum.					
19. Sosyal bilgiler ders saatlerinin azaltılması gerektiğini düşünüyorum.					

Ek E'nin Devamı

20. Sosyal bilgiler dersinde kullandığım yazılı kaynakların araştırma becerimi geliştirdiğine inanıyorum.					
21. Sosyal bilgiler dersinde kendimi çok huzursuz hissediyorum.					
22. Sosyal bilgiler dersindeki konuları öğrenirken çok eğleniyorum.					
23. Sosyal bilgiler dersinde sınıftaki en başarılı öğrencilerden biri olduğuma inanıyorum.					
24. Sosyal bilgiler dersi bende güzel duygular uyandırıyor.					
25. Sosyal bilgiler dersinde öğrendiklerimin kendime olan güven duygumu artırdığını düşünüyorum.					
26. Sosyal bilgiler ile ilgili kitap, dergi, ansiklopedi, Internet vb. yayınları okumayı seviyorum.					
27. Sosyal bilgiler dersinde okumak, yazmak ve anlatmak hoşuma gitmeyen çalışmalardır.					
28. Sosyal bilgiler dersi konularının hayata bakışım üzerinde etkili olduğunu düşünüyorum.					
29. Sosyal bilgiler dersinde öğrenilen bilgilerin herkesin ihtiyacı olan bilgileri içerdiğini düşünüyorum.					
30. Sosyal bilgiler dersinde zamanın çok çabuk geçtiğine inanıyorum.					
31. Sosyal bilgiler dersi konularının zorluğu nedeniyle en fazla korktuğum derstir.					
32. Sosyal bilgiler dersi olmasa öğrenciliğin daha zevkli olacağına inanıyorum.					
33. Sosyal bilgiler dersi konularının çok karışık ve zor olduğunu düşünüyorum.					

EK F Yapılandırılmış Görüşme Formu

Sevgili öğrenciler,

Aşağıda, uygulanmış olan ders işleme sürecine ilişkin görüş ve düşüncelerinizi belirlemek amacıyla hazırlanmış görüşme formu yer almaktadır. Toplanan veriler bilimsel çalışmada kullanılacağı için verdiğiniz bilgilerin samimi ve objektif olmasına dikkat etmeniz gerekmektedir. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Fatma KAYALI

Yüksek Lisans Öğrencisi

SORULAR

1. Menkıbelerle işlemiş olduğumuz bu dersin, şimdiye kadar işlemiş olduğunuz sosyal bilgiler derslerinden ne gibi farklılıkları vardır?

2. Menkıbelerle uygulama yaptığımız bu ders, öğrenme sürecinize nasıl bir katkı sağladı?

3. Dersin uygulama sürecinde herhangi bir zorlukla karşılaştınız mı? Açıklayınız.

4. Menkıbeler kullanarak işlemiş olduğumuz derste en çok neler ilginizi çekti?

Sonda Soru: Dikkatinizin dağıldığı etkinlikler oldu mu? Olduysa nelerdir?

5. Menkıbeleri kullanarak işlemiş olduğunuz derslerde en çok hangi etkinliği sevdiniz? Neden?

6. Menkıbeleri kullanarak işlemiş olduğunuz derste, öğretmeninizin rolünü değerlendiriniz.

7. Menkıbeleri kullanarak işlemiş olduğunuz bu dersin (etkinlik, metinler, yöntem) diğer dersler için de kullanılmasını ister misiniz? Neden?

8. Menkıbeleri kullanarak işlemiş olduğunuz bu derste, görev ve sorumluluklarınız ile daha önce işlemiş olduğunuz derslerdeki görev ve sorumluluklarınız arasında farklar var mı? Varsa bunlar nelerdir?

9. Menkıbeleri kullanarak işlemiş olduğunuz dersin niteliğinin arttırılması için önerileriniz nelerdir?

EK G Sosyal Bilgiler Öğretiminde Menkıbelerin Kullanımına İlişkin Hazırlanan Ders Planları ve Çalışma Yaprakları

EK G.1 Ders Planı 1

DERS PLANI 1	
I. BÖLÜM	
Dersin Adı	Sosyal Bilgiler
Sınıf Düzeyi	7. Sınıf
Öğrenme Alanı	Kültür ve Miras
Kazanım	SB.7.2.1. Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar.
Açıklama	Kuruluştan İstanbul'un fethine kadar olan dönemdedevletin hüküm sürdüğü yerler ile iskân politikası, askerî, ekonomik ve toplumsal yapı detaya girilmeden ele alınır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili farklı tarihsel yorumlara değinilir.
Önerilen Süre	40+40+40=120 dk
II. BÖLÜM	
Kavram	Fetih, İstimalet Politikası, İskân Politikası, Saltanat, Ahilik, Divan, Gaza ve Cihat, Kayı, Tekfur.
Beceri	- Değişim ve sürekliliği algılama - Kanıt kullanma - Zaman ve kronolojiyi algılama
Değer	- Kültürel mirasa duyarlılık - Estetik
Öğrenme-Öğretme Model, Strateji,Yöntem ve Teknikleri	Anlatım, Soru-Cevap, Rol Oynama, Tombala,5N1K Tekniği
Kullanılan Araç, Gereç ve Kaynaklar	Bilgisayar, Ders Kitabı, Çalışma Yaprakları

Ek G.1'in Devamı

III. BÖLÜM	
Girme	Yeni konuya giriş yapmadan önce Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılışı ve Anadolu'da kurulan ikinci beylikler dönemi ile ilgili sorular sorularak öğrencilerin ön bilgileri kontrol edilir. "İnsanı yaşat ki devlet yaşasın" sözünden ne anlıyorsunuz? sorusu öğrencilere yöneltilerek öğrencilerin dikkati konu üzerine çekilir. Öğrencilere Osmanlı Devleti'nin ve Kayı boyunun armaları (EK G.1.1) gösterilerek daha önce bu armaları gördünüz mü sorusu yöneltilir ve öğrencilerin armalar üzerine düşünmeleri sağlanır.
Keşfetme	Osman Gazi'nin rüyasını anlatan animasyon izletilir. Bu aşamada arkası yarın tekniği uygulanır.Film izletilirken daha önce belirlenen bir süre için animasyon durdurulur. Daha sonra öğrencilerdenanimasyonla ilgili tahminde bulunmaları istenir. Animasyon devam ettirilerek öğrencilerin tahminleriyle karşılaştırma yapmaları istenir.
Açıklama	Öğrencilere "Kanıt Kullanma Becerimi Geliştiriyorum Çalışma Yaprağı" (EK G.1.2) dağıtılır. Osman Bey'in rüyasını anlatan animasyon (Kaynak A), Osman Bey'in rüyasını anlatan metin (Kaynak B) ve Osman Bey'in rüyasını anlatan metin (Kaynak C)'ye göre öğrencilerden yöneltilen soruları cevaplandırmaları istenir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan İstanbul'un fethine kadar olan dönem kısaca açıklanır. İstimalet ve iskân politikaları, gaza ve cihat anlayışı gibi önemli kavramlara değinilir.

Ek G.1'in Devamı

Derinleştirme	Orhan Bey ile ilgili "Geyikli Baba Metni Üzerinde Çalışıyorum Çalışma Yaprağı" (EK G.1.3) dağıtılır ve rol oynama tekniğini kullanarak Orhan Bey ve Geyikli Baba arasındaki konuşmaların canlandırılması istenir. I. Muratla ilgili "I. Kosova Savaşı Metninden Yola Çıkarak Resim Çiziyorum Çalışma Yaprağı" (EK G.1.4) dağıtılır ve çalışma yaprağında yer alan metne göre öğrencilerin soruları 5N1K tekniğine göre cevaplandırması istenir.
Değerlendirme	"Resim Çiziyorum Çalışma Yaprağı" (EK G.1.5) dağıtılarak "Resim Çiziyorum" etkinliğinin öğrenciler tarafından yapılması istenir. "5N1K Tekniğine Göre Soruları Cevaplıyorum Çalışma Yaprağı" (EK G.1.6) dağıtılarak 5N-1K etkinliğinin çalışmasının öğrenciler tarafından yapılması istenir. "Ben Kimim Çalışma Yaprağının" (EK G.1.7) öğrenciler tarafından yapılması istenir. "Kronolojik Sıralama Yapıyorum Çalışma Yaprağı" (EK G.1.8) dağıtılarak Kronoloji etkinliğinin öğrenciler tarafından yapılması istenir. "Harita Üzerinden Çalışıyorum Çalışma Yaprağı" (EK G.1.9) dağıtılarak yönergeler doğrultusunda dilsiz harita üzerinde öğrencilerin çalışmaları istenir. "Eşleştirme Yapıyorum Çalışma Yaprağı (EK G.1.10) dağıtılarak eşleştirme etkinliğinin öğrenciler tarafından yapılması istenir. "Tombala ile Kavram Öğreniyorum Çalışma Yaprağı" (EK G.1.11) dağıtılarak tombala etkinliğinin öğrenciler tarafından yapılması istenir. "Osmanlı Sanat Dallarını Örnekler Üzerinde Yazıyorum Çalışma Yaprağı" (EK G.1.12) dağıtılarak öğrencilerden Osmanlı Sanat dallarını örnekler üzerinde yazmaları istenir. "Bilgi Kartlarına Düşüncelerimi Yazıyorum Çalışma Yaprağı" (EK G.1.13) dağıtılarak bilgi kartları etkinliğinin öğrenciler tarafından yapılması istenir. Son olarak öğrencilerin günlüklerini (EK G.1.14) yazmaları sağlanır.

Ek G.1'in Devamı

IV. BÖLÜM	
Bir Sonraki Derse Hazırlık	Bir sonraki ders için konuların gözden geçirilmesi istenir. Ders içi etkinliklerde yer alacak öğrenciler seçilerek görevlendirmeler yapılır, öğrencilerden ilgili metinlere ve rollerine çalışmaları istenir.
Planın Uygulanmasına İlişkin Açıklamalar	-
Ekler	EK G.1.1 Armalar Üzerine Düşünüyorum EK G.1.2 Kanıt Kullanma Becerimi Geliştiriyorum EK G.1.3 Geyikli Baba Metni Üzerinde Çalışıyorum EK G.1.4 I. Kosova Savaşı Metninden Yola Çıkarak Resim Çiziyorum EK G.1.5 Resim Çiziyorum EK G.1.6 5N1K Tekniğine Göre Soruları Cevaplıyorum EK G.1.7 Ben Kimim? Tahminde Bulunuyorum EK G.1.8 Kronolojik Sıralama Yapıyorum EK G.1.9 Harita Üzerinden Çalışıyorum EK G.1.10 Eşleştirme Yapıyorum EK G.1.11 Tombala ile Kavram Öğreniyorum EK G.1.12 Osmanlı Sanat Dallarını Örnekler Üzerinde Yazıyorum EK G.1.13 Bilgi Kartlarına Düşüncelerimi Yazıyorum EK G. 1. 14 Öğrenci Günlüğüm

Ek G.1'in Devamı

Armalar Üzerine Düşünüyorum

Sevgili çocuklar, aşağıda Kayı Boyuna ve Osman Devletine ait armalar bulunmaktadır. Daha önce bu armaları gördünüz mü? Sizce bu armaların anlamı ne olabilir? Aşağıdaki alana açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ek G.1'in Devamı

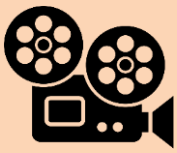
Kanıt Kullanma Becerimi Geliştiriyorum

Sevgili arkadaşlar, izlediğiniz animasyon ve aşağıda yer alan metinleri dikkate alarak yöneltilen soruları cevaplandırınız.

Kaynak A

Animasyon izletilecektir.

Osman Gazi'nin Rüvası

Kaynak B

RÜYA

Osman Gazi yine bir gün Şeyh Edebali'nin misafiri olmuş ve geceyi burada geçirmişti. O gece rüyasında şeyhinin göğsünden bir ayın çıkarak gittikçe hilal şeklinde büyüdüğünü, bir ucunun gelip kendi göğsüne girdiğini görmüştür. Derken ikisinin arasından bir ağaç çıkıp büyümüş, koca bir çınar olmuştur. Koca çınarın dalları, üç kıtanın ve iç denizlerin ufkunu yutup tutup gölgesi altına almıştır. Çınarın gövdesinden Fırat, Dicle, Nil ve Tuna nehirleri akıyor, ovaların uzak ufuklarında kubbeler, kuleler, ehramlar, sütunlar ve kalabalık şehirler görülüyordu. Hepsinin üstünde birer hilal göze çarpıyordu. Minarelerde Ezan-ı Muhammedi okuyorlar, bülbüller gibi şakıyorlardı. Gözün görebildiği kadar, her taraf ormanlar, bağlar, bahçeler kaplı ve cennet gibi yeşildi. Bu sırada beliren ve batıya doğru kaçan bir ceylana okunu atmak üzere iken uyandı. Rüyasını Şeyhe anlatınca, O:

-Gaibi Allah bilir ama bunda bir hayır vardır. Sen benim sülbümden gelen birisiyle evleneceksin. Bu izdivaçtan doğanlar ulu bir devlet kuracaklar. Devlet batıya doğru gelişecektir, diye yormuş ve Osman Gazi'nin zaten bir müddetten beri isteyip durduğu kızı Mal Hatun'u Osman Gazi'ye vermiştir. Hayat da böyle değil mi? O da bir rüya gibi başlar. Fakat sonra hayati realiteler insanı ya vezir ya rezil eder.

Ek G.1'in Devamı

Kaynak C

Bu Bölüm Onu Bildirir ki Osman Gazi Ne Rüya Gördü, Kime Haber Verdi, Anlatımı Ne Oldu?

Osman Gazi, Tanrı'ya yalvardı ve kısa bir süre ağladı. Uyku galip oldu. Yattı uyudu. Osman Gazi'nin ve arkadaşlarının arasında bir aziz şeyh vardı. Hayli kerameti gözükmüştü. Bütün halkın ona inancı vardı. Adı dervişti ama dervişlik içinde ve gönlündeydi. Dünyalığı, nimeti ve davarı çoktu. Misafirhanesi hiçbir zaman boş kalmazdı. Osman Gazi de zaman zaman gelip bu dervişe konuk olurdu. Osman Gazi uyuyunca rüyasında gördü ki bu azizin koynundan bir ay doğar, gelir, Osman Gazi'nin koynuna girer. Bu ayın Osman Gazi'nin koynuna girdiği demde göbeğinden bir ağaç çıkar. Gölgesi dünyayı tutar. Gölgesinin altında dağlar var. Her dağın dibinden sular çıkar. Çıkan sulardan kimi içer, kimi bahçeler sular, kimi çeşmeler akıtır. Osman Gazi uykudan uyandı. Sürdü, geldi. Şeyhe haber verdi. Bunun üzerine şeyh der ki: "Oğul, Osman! Sana müjde olsun ki Hak Teala sana ve nesline padişahlık verdi. Mübarek olsun ve benim kızım Malhun Hatun senin helalin oldu." Hemen nikah edip kızını Osman Gazi'ye verdi. Şeyh Edebali Osman Gazi'nin rüyasını tabir edip padişahlığı kendisine ve nesline müjdeleyince yanında bir müridi ki adına Derviş Durdu oğlu Kumral Dede derlerdi, dedi ki: "Ey Osman sana padişahlık verildi. Bize de bir şükran borcu vermen gerek... "Osman Gazi ne vakit padişah olursam sana bir şehir vereyim." dedi.

Derviş: "Bize şu Köyceğiz yeter. Şehirden vazgeçtik." dedi. Osman Gazi kabul etti. Derviş: "Öyleyse bize bir kâğıt ver." dedi. Osman Gazi: "Ben yazmak bilir miyim ki benden kâğıt istersin? İşte bir kılıcım var. Babamdan ve dedemden kalmıştır. Onu sana vereyim. Bir de maşrapa vereyim. Birlikte senin elinde olsunlar. Neslin bu nişanı saklasın.

Ek G.1'in Devamı

Eğer Hak Teala beni padişahlığa eriştirirse benim neslim dahi bu alameti (gösterge) görüp kabul etsinler, köyünü almasınlar." dedi, verdi. Şimdi dahi o Kılıç Kumral Dede nesli elindedir. Osman Gazi'nin neslinden gelenler o kılıcı görünce dervişlere ihsanlar ettiler ve o kılıcın kınını yenilediler. Osmanlı hanedanından kim padişah olsa o kılıcı ziyaret eder.

Ek G.1'in Devamı

SORULAR

1. Kaynaklarda dikkatinizi çeken olağanüstü olaylar nelerdir? Neden?

……

……

……

2. Osman Gazi'nin rüyasında gördüğü ay ve göğsünden çıkan ağaç neyi temsil ediyor olabilir?

……

……

……

3. Osman Gazi'nin Şeyh Edebali'nin desteğini alması Osmanlı Beyliği'ni nasıl etkilemiştir?

……

……

……

4. Ertuğrul Gazi'nin Osman Gazi'ye verdiği nasihatlerden yola çıkarak sizce nasıl bir yönetici olmalıdır?

……

……

……

5. Hangi kaynaktaki bilgiler daha öznel bilgiler içeriyor? Sizce bu ifadeler kaynakların güvenirliğini etkiler mi? Neden?

……

……

……

6. O dönemde yaşayan bir tarihçi olsaydınız, siz Osman Bey'in rüyasını nasıl anlatırdınız?

……

Ek G.1'in Devamı

Geyikli Baba Metni Üzerinde Çalışıyorum

Sevgili arkadaşlar, aşağıda verilen metni rol oynama tekniğini kullanarak canlandırınız ve soruları cevaplayınız.

GEYİKLİ BABA

Orhan Gazi Bursa'yı fethettiği zaman, kahramanlarından Turgut Alp Orhan Gaziye şehirde birçok imarethaneler açmasını tavsiye etti. Şehir fetholunduğu gün halka yemek verildi. Bursa'nın fethine birçok dervişte iştirak etmişti. Bilhassa bunların en meşhuru Baba İlyas Horasani'nin halifelerinden Geyikli Baba idi.

Orhan Gazi Geyikli Baba'yı ziyarete gittiği zaman yanında üç geyiği vardı. Bu zat ahilerdendi. Orhan Gazi bu zata saygı gösterdi. Geyikli Baba, Orhan Gazi'nin sarayının önüne bir çınar dikti. Kendisine sordular:

- Bu çınarı niçin dikiyorsun?

- Osmanlı saltanatı bu çınar gibi büyüyecek, dalları her tarafa kol salıp asumana kadar yükselecektir.

Bu sözden memnun olan Orhan Gazi:

- Sana İnegöl havalisini tımar olarak verdim deyince, Geyikli Baba:

- Mülk ve mal Hakkındır. Bizler ise onun ehli değiliz dedi. Bunun üzerine Orhan Gazi Bursa'da ahilere zaviye yaptırdı. Bundan sonrasında bir camii yapılınca ululuk ifade etsin diye önüne çınar dikmek adet oldu.

Ek G.1'in Devamı

SORULAR

1. Metinde ilginizi çeken olağanüstü durumlar nelerdir? Neden?

……
……
……
……
……
……

2. Osman Gazi'nin halka eliyle yemek dağıtması Onun hangi kişilik özelliğini gösterir?

……
……
……
……
……
……
……
……

3. Osman Gazi'nin padişah olarak Geyikli Baba'yı ziyareti hangi konudaki hassasiyetini gösterir?

……
……
……
……
……

4. Osmanlı Devleti'nin çınar ağacı ile özdeşleşmesinin nedeni sizce neler olabilir?

……
……
……
……
……
……
……

Ek G.1'in Devamı

Kosova Savaşı Metninden Yola Çıkarak Resim Çiziyorum

Merhaba arkadaşlar, aşağıdaki metni okuyunuz. Öğrendiklerinizden yola çıkarak bir resim çiziniz ve 5N1K etkinliğini yapınız. Verilen metni dikkate alarak, resim çizmemize yardımcı olur musunuz?

I. KOSOVA'DA

1389'da I. Murat Kosova sahrasına gelmiş yüksek bir tepenin üzerine çıkarak düşman hakkında bir fikir edinmek istemişti. Hakikaten düşman çok, kendi kuvvetleri azdı. Üstelik bir de rüzgâr esiyor, düşman tarafından kalkan toz bulutlarını bizim tarafa itiyordu. Yarın başlayacak olan savaşta, kalkan tozlar askerin görmesine ve isabetli ok atışı yapmasına mâni olabilirdi.

Tepeden üzüntülü olarak indi, morali sarsılmıştı. Fakat bunu belli etmedi. Bir harp divanı topladı. Divanda vezirler birer birer fikirlerini söylediler.

Bazıları, askere mola verelim, asker dinlendikten, rüzgâr durduktan sonra taarruza geçelim, dedi. Bazıları ise ön mevzilere engel koyalım, düşmanın atlı askerlerini ürkütmek için develeri öne sürelim, dedi. Evranos Bey; kuvvetlerimizi toplu bulundurarak düşmanın taarruzunu bekleyelim, düşmanın taarruz şekline göre süratli manevralarla taarruzlar yapalım, dedi.

Bütün bunları dinledikten sonra Şehzade Bayezid:

Ek G.1'in Devamı

"Biz Anadolu ve Rumeli'yi, marinaların arkasına sığınarak develerden medet bekleyerek feth ve istila etmedik. Biz ta Asya'dan kalelerden kalelere kartallar gibi uçarak atalarımızın tırnakları ile kaleler yıkarak, buraya kadar geldik.

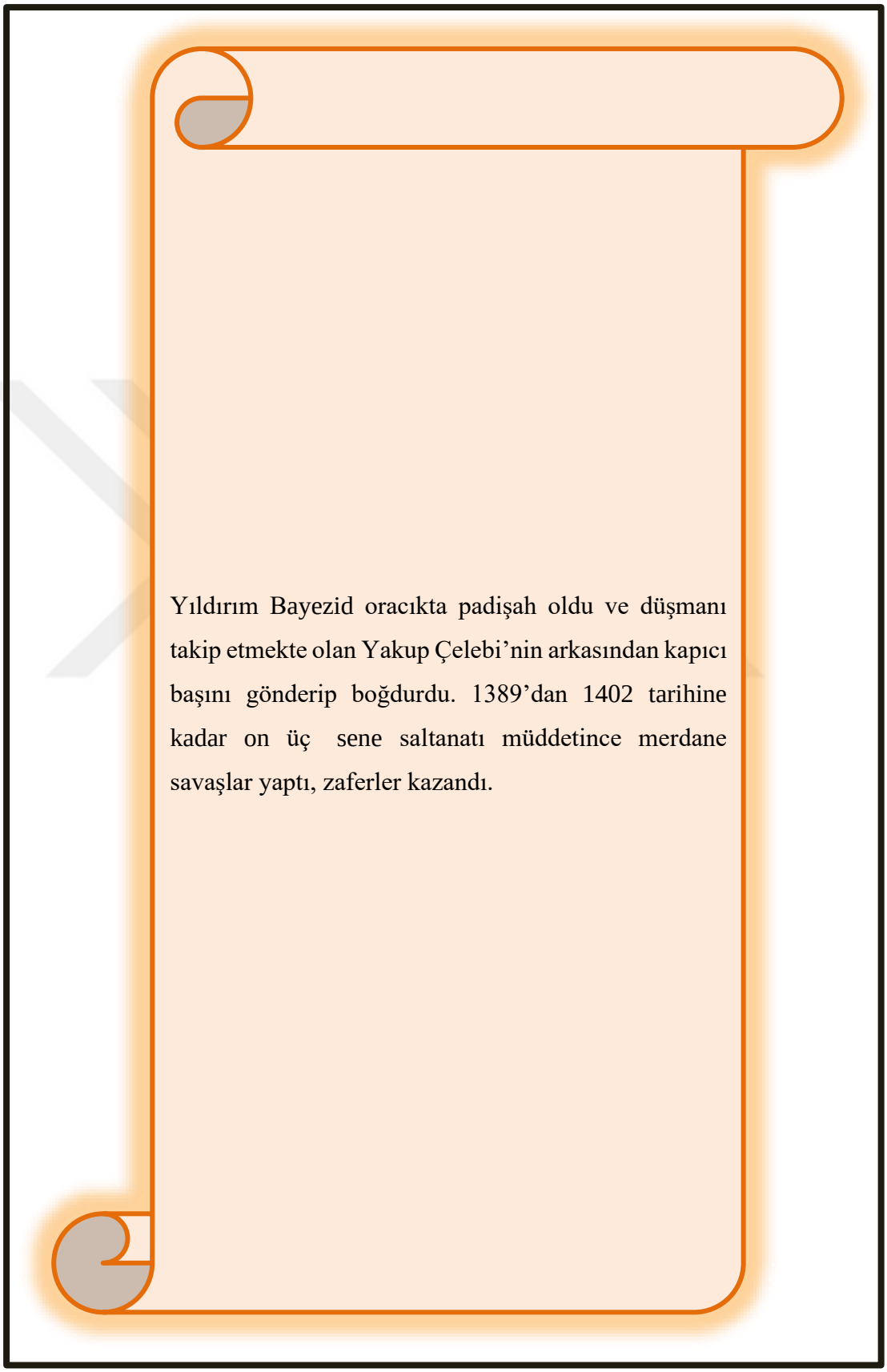
Türkler düşmanları ile göğüs göğüse savaşarak nice savaşlar kazanmışlardır. Zafer, zafer benimdir diyenindir. Yarın, ordu içinden seçeceğim silahşörlerle birlikte bizzat ben gaza meydanına atılacağım. Canım pahasına da olsa zaferi kazanmaya çalışacağım." demiştir.

Divanda savaşa karar verildi. Herkes gibi I. Murat da çadırına çekildi. Fakat uyumadı. Abdest alıp yatsı namazını kıldıktan sonra seccade üzerinde sabaha kadar dua etti.

Sabah uyandığı zaman rüzgarın durmuş, hafif bir yağmur yağarak tozu bastırmış olduğunu gördü. Zaferi kazandı. Fakat kendisi şehit oldu.

I. Kosova Savaşı'ndan sonra Murat Hüdavendigar savaş sahasını gezerken, yaralı bir sırp subayı tarafından şehit edildi. Kendisi de zaten: Yarab orduma zafer ihsan eyle. Lazımsa, şehit ben olayım diye dua etmişti. Bu duası da kabul edildi.

Ek G.1'in Devamı

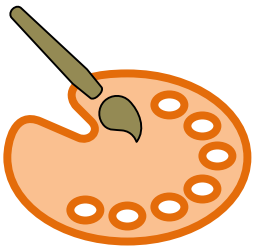

Ek G.1'in Devamı

Resim Çiziyorum

RESİM ÇİZİYORUM

Ek G.1'in Devamı

5N1K Tekniğine Göre Soruları Cevaplıyorum

Ek G.1'in Devamı

Ben Kimim? Tahminde Bulunuyorum

Sevgili çocuklar, aşağıda bulunan kutucuklarda bazı şahsiyetlerin özellikleri bulunmaktadır. Metinlerde özelliği verilen kişilerin kim olduğunu bularak altındaki kutucuğa yazınız.

Osmanlı Devleti'nin üçüncü padişahı I. Bayezid'in (Yıldırım Bayezid) babasıyım. I. Kosova Savaşı'nda şehit düştüm. Ben kimim?

……

Osman Gazi'nin kayınpederi, hocası ve fikir babası, ahilik teşkilatının da önde gelenlerinden biriyim. Ben kimim?

……

Osmanlı Beyliğinin kurucusu, Osman Gazi'nin babasıyım. Oğuzların Kayı Boyunun liderliğiniyaptım. Ben kimim?

……

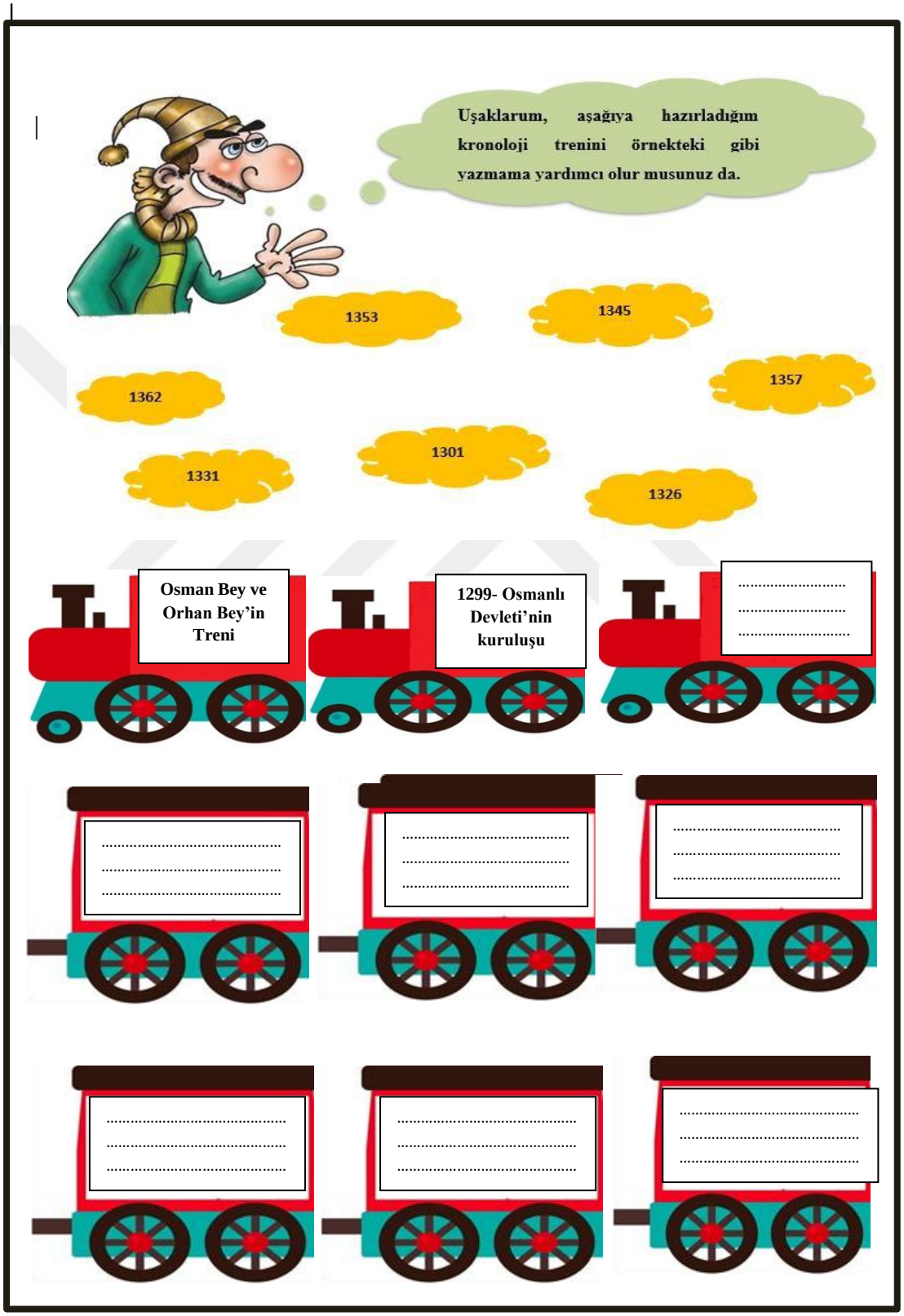

Osmanlı beylikten devlete benim zamanımda geçmiştir. İlk düzenli ordu olan yaya ve müsellem ordusu benim zamanımda kurulmuştur. Ben kimim?

……

Ek G.1'in Devamı

Kronolojik Sıralama Yapıyorum

Ek G.1'in Devamı

Harita Üzerinde Çalışıyorum

Merhaba sevgili çocuklar, aşağıda dilsiz harita yer almaktadır. Dilsiz Türkiye haritasına göre, verilen yönergeler doğrultunda soruları cevaplandırınız.

1. Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemi padişahlarının fethettiği şehirleri dilsiz harita üzerine yazıp;

- ***Osman Bey'in fethettiği şehirleri kırmızı renkli kalemle,***
- ***Orhan Bey'in fethettiği yerleri yeşil renkli kalemle,***
- ***Murat'ın fethettiği yerleri mavi renkli kalemle daire içine alarak***

gösterelim.

Ek G.1'in Devamı

2. Gerçekleştirilen fetihlerin Osmanlı Devleti'nin jeopolitik konumuna hangi katkıları olmuştur?

……
……
……
……
……
……
……
……
……
……

3. Fethedilen yerlere bakarak kuruluş dönemi padişahlarının, Fetih Siyasetini yorumlayınız.

……
……
……
……
……
……
……
……
……

4. Siz Osmanlı Devleti Kuruluş Dönemi padişahlarından olsaydınız nasıl bir fetih siyaseti izlerdiniz? Gerekçeleriyle açıklayınız.

……
……
……
……
……
……
……
……
……

Ek G.1'in Devamı

Eşleştirme Yapıyorum

Sevgili arkadaşlar, aşağıda Osman Bey, Orhan Bey ve I. Murat dönemine ait olaylar ve gelişmeler verilmiştir. Verilen bilgileri ilgili padişahlarla eşleştirerek örnekteki gibi kutucuklara yazınız.

A. İlk defa Osmanlı vergisi konulmuştur.

B. Sırpsındığı Savaşı ilk Osmanlı-Haçlı savaşıdır.

C. Koyunhisar Savaşı yapılmıştır.

D. İlk düzenli ordu kurulmuştur.

E. Devşirme sistemi uygulanmıştır.

F. Osmanlı'da ilk para basılmıştır.

G. Yeniçeri Ocağı bu dönemde kurulmuştur.

H. İlk defa bakırdan Osmanlı parası basılmıştır.

J. Tımar sistemi ilk defa uygulanmıştır.

K. Osmanlıda ilk medrese 1327'de İznik'te kuruldu.

L. İlk kadı ataması bu dönemde yapılmıştır.

M. İlk vezir ataması yapıldı.

N. Sancaklara subaşı ve kadı atamaları yapıldı.

1299-1326 **OSMAN BEY**	**1326-1362** **ORHAN BEY**	**1362-1389** **I. MURAT**

Ek G.1'in Devamı

Tombala ile Kavram Öğreniyorum

Merhaba arkadaşlar, öncelikle konuyla ilgili bilinmeyen kavramları listeleyelim. Daha sonra kavramların ve açıklamaların yer aldığı tombala kağıtlarını hazırlayalım. Hazırlanan kavram ve açıklamaları renkli kartonlara yazdıktan sonra tüm sınıf, tombala kâğıtları üzerinden kavram ve örnek tanım eşleştirmelerini yaparak oyunu devam ettirelim.

TEKFUR		İSTİMALET		FETİH		KERAMET	SALTANAT	
DERVİŞ	DEVŞİRME SİSTEMİ		ERTUĞRUL GAZİ		TIMAR SİSTEMİ		GAZİYAN-I RUM	
/GEYİKLİ BABA		MAL HATUN		YAYA VE MÜSELLEM		GAZA		İSKAN SİYASETİ

Örnek Tanımlar

- İslamiyet'i yaymak için yapılan savaş.
- Osmanlı Devleti'nin ilk düzenli ordusu.
- Osmanlı Devleti'nin hoşgörü siyaseti.
- bir ülkeyi veya kenti savaşarak ele geçirme.
- Bizans İmparatorluğu'nda vali düzeyinde yönetici.
- Orhan Gazi döneminde faaliyet gösteren Türkmen beyi.
- Fethedilen topraklarda kalıcı olmak için uygulanan siyaset.
- Oğuz boylarında Osmanlı hanedanının mensup olduğu boyun ismi.

Ek G.1'in Devamı

Osmanlı Sanat Dallarını Örnekler Üzerine Yazıyorum

Aşağıda Osmanlı Devleti'ne ait sanat dalları verilmiştir. Bu sanat dallarının isimlerini noktalı yerlere yazınız.

.....
.....
.....

.....
.....
.....

.....
.....
.....

.....
.....
.....

Ek G.1'in Devamı

Bilgi Kartlarına Düşüncelerimi Yazıyorum

Sevgili öğrenciler, dersle ilgili düşüncelerinizi 1., 2., ve 3. cümleyitamamlayarak benimle paylaşınız.

1. CÜMLE	**Bu derste,**
	.....
	keşfettim.
2. CÜMLE	**Bu derste,**
	.....
	benim için çok zordu.
3. CÜMLE	**Bu derste,**
	.....
	beni çok etkiledi.

Ek G.1'in Devamı

Öğrenci Günlüğüm

Sevgili öğrenciler, dersle ilgili düşüncelerinizi, zorlandığınız konuları, ilginizi çeken veya keşfettiğiniz konuları aşağıda verilen ilgili alana yazınız.

Günlük Yazıyorum

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

EK G.2 Ders Planı 2

DERS PLANI 2	
I. BÖLÜM	
Dersin Adı	Sosyal Bilgiler
Sınıf Düzeyi	7. Sınıf
Öğrenme Alanı	Kültür ve Miras
Kazanım	SB.7.2.1. Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar.
Açıklama	Kuruluştan İstanbul'un fethine kadar olan dönemdedevletin hüküm sürdüğü yerler ile iskân politikası, askerî, ekonomik ve toplumsal yapı detaya girilmeden ele alınır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili farklı tarihsel yorumlara değinilir.
Önerilen Süre	40+40+40=120 dk
II. BÖLÜM	
Kavram	Fetret Devri, Taht Kavgası, Siyasi Birlik, Beylik, Çelebi
Beceri	Kanıt Kullanma
Değer	Kültürel Mirasa Duyarlılık Estetik
Öğrenme-Öğretme Model, Strateji, Yöntem ve Teknikleri	Anlatım, Soru-Cevap, Akvaryum, Mahkeme, Tartışma,
Kullanılan Araç, Gereç ve Kaynaklar	Bilgisayar, Çalışma Yaprakları, Ders Kitabı
Güvenlik Önlemleri (Varsa)	-

Ek G.2'nin Devamı

III. BÖLÜM	
Girme	Derse giriş aşamasında öğrencilere Ankara Savaşı ile ilgili animasyon izletilir. Bu aşamada arkası yarın tekniği uygulanır. Film izletilirken daha önce belirlenen bir süre de animasyon durdurulur. Öğrencilerden animasyonla ilgili tahminde bulunmaları istenir. Animasyon devam ettirilerek öğrencilerin tahminleriyle karşılaştırma yapmaları istenir. Animasyon İzliyorum Çalışma Yaprağı" (EK G.2.1) dağıtılarak izletilen animasyona yönelik sorular yöneltilir. • Ankara Savaşı'nın nedenleri nelerdir? • Ankara Savaşı'nda uygulanan savaş taktiklerinde dikkatinizi neler çekti? • Kara Tatarların ve Anadolu birliklerinin Timur tarafına geçmesi savaşın seyrini nasıl etkilemiştir? • Fetret Devri nedir? Osmanlı Devleti'ni nasıl etkilemiştir? • Ankara Savaşının sonuçları nelerdir?
Keşfetme	"Timur ve Yıldırım Bayezid'in Mektupları ve Mahkeme Süreci Çalışma Yaprağı" (EK G.2.2) dağıtılır. İki öğrenci belirlenerek Timur ve I. Bayezid (Yıldırım)'in mektuplarını okumaları istenir. "Bir Sözle Gittiler Metni Üzerinde Çalışıyorum Çalışma Yaprağı" (EK G.2.3) dağıtılarak, mahkeme tekniği aracılığıyla Timur ve I. Bayezid (Yıldırım) arasındaki çekişme canlandırılır. "Osmanlı Devleti'nin İkinci Kuruluşu Metni Üzerinde Tartışıyorum Çalışma Yaprağı" (EK G.2.4) dağıtılarak öğrencilerden metni okumaları istenir. Yapılan canlandırma ve metin dikkate alınarak yönergelere uygun bir şekilde, mahkeme tutanağının yer aldığı etkinliğin öğrenciler tarafından yapılması istenir. Çalışma Yaprağı-4'ün devamında yer alan "Bence" etkinliği öğrenciler tarafından yapılır.

Ek G.2'nin Devamı

Açıklama	I. Bayezid (Yıldırım), I. Mehmed ve II. Murad dönemlerine kısaca değinilir. "I. Murad ile İlgili Merak Ettiklerimi Soruyorum Çalışma Yaprağı" (EK G.2.5) dağıtılarak yönergeler doğrultusunda, öğrencilerin soruları cevaplandırması istenir. Bu aşamada öncellikle akvaryum tekniği uygulanır. Metnin ana teması olarak Fetret Devri ve Taht Kavgalarıproblem durumu olarak seçilir. Sınıftan dört öğrenci seçilerek konuyu tartışıp fikir alışverişinde bulunmaları istenir. Sınıftaki diğer öğrenciler de izleyerek not alırlar. Daha sonra bu notları tüm sınıfla paylaşırlar.
Derinleştirme	Etkinlikler yapıldıktan sonra gerekli dönütler verilerek derse II. Murad'ı konu alan "1 Bayezid (Yıldırım), Çelebi Mehmet ve II. Murad ile İlgili Gruplama Yapıyorum Çalışma Yaprağı" (EK G.2.6) ile devam edilir. Metne göre, "merak ettiklerim" etkinliğinin öğrenciler tarafından yapılması istenir.
Değerlendirme	"Zaman Şeridi Oluşturuyorum Çalışma Yaprağı" (EK G.2.7) dağıtılarak padişahlar ve önemli olayların eşleştirilmesi etkinliği, "Şiir Yazıyorum Çalışma Yaprağı" (EK G.2.8) dağıtılarak kronoloji çalışması, "Uzlaştırmaya Yönelik Mektup Yazıyorum Çalışma Yaprağı" (EK G.2.9) ve "Bilgi Kartlarına Düşüncelerimi Yazıyorum Çalışma Yaprağı" (EK G.2.10) dağıtılarak bilgi kartları etkinliği gerçekleştirilir. Son olarak öğrencilerin günlüklerini (EK G. 2.11) yazmaları istenir.
IV. BÖLÜM	
Bir Sonraki Derse Hazırlık	Bir sonraki derste yapılacak canlandırma etkinliği için gerekli materyallerin temin edilerek öğrencilerden derse, hazırlıklı gelmeleri istenir.
Planın Uygulanmasına İlişkin Açıklamalar	-

Ek G.2'nin Devamı

Ekler	EK G.2.1 Animasyon İzliyorum EK G.2.2 Timur ve Yıldırım Bayezid'in Mektupları ve Mahkeme Sürecini İnceliyorum EK G.2.3 Bir Sözle Gittiler Metni Üzerinde Çalışıyorum EK G.2.4 Osmanlı Devleti'nin İkinci Kuruluşu Metni Üzerinde Tartışıyorum EK G.2. 5 I. Murad ile İlgili Merak Ettiklerimi Soruyorum EK G.2.6 1 Bayezid (Yıldırım), Çelebi Mehmed ve II. Murad ile İlgili Gruplama Yapıyorum EK G.2.7 Zaman Şeridi Oluşturuyorum EK G.2.8 Şiir Yazıyorum EK G.2.9 Uzlaştırmaya Yönelik Mektup Yazıyorum EK G.2.10 Bilgi Kartlarına Düşüncelerimi Yazıyorum EK G. 2.11 Öğrenci Günlüğüm

Ek G.2'nin Devamı

Animasyon İzliyorum

Animasyon izletilecektir.

Sevgili çocuklar, Ankara Savaşı ile ilgili izlediğiniz animasyona ilişkin aşağıda sorular yer almaktadır. İzlediğimiz animasyona göre soruları cevaplandıralım.

SORULAR

1. Ankara Savaşı'nın nedenleri nelerdir?

.....

.....

.....

2. Ankara Savaşı'nda uygulanan savaş taktiklerinde dikkatinizi neler çekti? Neden?

.....

.....

.....

3. Kara Tatarların ve Anadolu birliklerinin Timur tarafına geçmesi savaşın seyrini nasıl etkilemiştir?

.....

.....

.....

4. Fetret Devri nedir ve Osmanlı Devleti'ni nasıl etkilemiştir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

5. Ankara Savaşı'nın sonuçları nelerdir?

.....

.....

Ek G.2'nin Devamı

Timur ve Yıldırım Bayezid'in Mektupları ve Mahkeme Sürecini İnceliyorum

Sevgili arkadaşlar, Timur ve Yıldırım Bayezid arasında geçen konuşmaları okumayarak etkinliği yapınız.

TİMUR'UN MEKTUBU

Timur, ordusuyla beraber Ön Asya'ya gelmiş, Anadolu üzerine yürümeye hazırlanıyordu. Yıldırım'ı 1 mektup yazdı. Mektubunda; Rum meliki Yıldırım Bayezid, bilesiz ki biz Allah'ın inayetiyle zafer kazanmış yeni bir sultanız. Biz karşı gelenlerin cümlesi mağlup ve perişan olup bize kul ve köle oldular. Karakoyunlu hükümdarı Kara Yusuf ile Ahmet Celayir, kılıcımızın gücünden, ordumuzun heybetinden kaçıp size sığındılar. Hakkımızda, onlardan bilgi almışsınızdır. Sizce de bilinmektedir ki bu adamlar, fesat adamlardır. Memleketleri tahrip, halkı katliam ettiler. Bunlar dinsiz firavunlar gibi zalimdirler. Şayet siz, memleketimizin istilasını, kendinizin mağlup olmasını, ordunuzun yerlere serilmesini istemiyorsanız, bu adamları kabul ve himaye etmeyiniz. Ya iade ediniz veya nereye isterlerse oraya gitmelerine müsaade ediniz. Unutmayınız ki onlar gittikleri yere felaket götürürler. Aramızda şamatayı arttırmayınız. Hele harbi, göze almayınız, diyordu.

Ek G.2'nin Devamı

Böyleleri Rum melikinin himayesinde olmalıdırlar. Sakın bu emirlerimize muhalefete kalkmayınız. Bize muhalefet edenlerin ahval ve akıbeti işitmişsinizdir. Yıldırım, emir almaya alışık bir padişah değildir. O şimdiye kadar önüne çıkan herkesi yenmiştir. Hiç bunlara boyun eğer mi. O boyun eğecek, tehdit edilecek bir adam değildir. Timur'da bunu biliyor, Timur hem savaş istiyor. Çünkü ta Orta Asya'dan kalkıp gelen kendisidir. Hem de masum bir maske takınıyor. Kuzu postu giymiş kurt… Yıldırım'ın cevabı pek sert oluyor.

Ek G.2'nin Devamı

YILDIRIM BAYEZİD'İN MEKTUBU

Ey Timur! Ey Tekfurdan daha kafir olan Timur! Malum ola ki mektubunu okudum. Beni böyle tehditlerle korkutacağını mı sanırsın. Beni acem Mülük-i, Hint racası veya Toktamış mı zannettin? Yahut topladığım askeri Herat, Irak veya Şam ve Halep askeri mi zannediyorsun?.. İslam ülkelerinden yüz çevirenlerin nasipleri büyük azaptır. Senin işin akitleri bozmak ve eşkıyalık etmektir. Senin işin İslam ülkelerini harap etmek, Türklere ve İslam'a zulüm etmektir. Biz ise Doğuda ve Batıda İslam'ı yaymak, Allah'ın ismini yükseltmekle meşgulüz. Sen de bizim şecaat ve kahramanlığımızı, askerimizin nizamını bilirsin. Eşkıyaların emrine girenler ile asil, gazi ve nesebi belli olanların emrine girenler elbette farklı askerlerdir. Savaş bizim arzumuz, cihat sanatımızdır. Eğer sen dünya hırsı için Timur böyle yaptı desinler diye savaşa kalkışıyorsan, biz de karşılık veririz. Bahsettiğiniz sultanlar bize sığınmışlardır. Sığınanları himâye etmek Türk'ün şanıdır. Selam Müslümanın üzerine olsun vesselam. Savaşın sebebi Timur'dur. Çünkü . Semerkant' tan kalkıp gelen, Anadolu'ya saldıran O'dur. Yıldırım, sert konuşmuş olmakla beraber, masumdur.

Ek G.2'nin Devamı

Çünkü vatanını müdafaa etmek zorunda kalmıştır. Timur Toktamış'ı mağlup edip Rusya'nın tarih sahnesine çıkmasına, Yıldırım'ı mağlup edip, İstanbul fethinin gecikmesine neden olmuştur.

Ek G.2'nin Devamı

Sevgili çocuklar, aşağıda yer alan mahkemeyi canlandıralım.

Mahkeme Konusu: Yıldırım Bayezid, Timur'un hakaret dolu mektuplarının ardından Timur'a dava açar.

Oyuncular: Yıldırım Bayezid, Timur, Yıldırım Bayezid'in avukatı, Timur'un avukatı, hakim, tanık ve jüri (tüm sınıf)

Mahkeme başlar:

Hakim: Sultan Bayezid Timur'un kendisine hakaret içeren mektuplarından dolayı başvurmuştur. Evet, Sultan Bayezid, sizi dinliyoruz.

Yıldırım Bayezid: Sayın Hakim, Timur denilen şahıs eşkıyalık etmektedir. Yazdığı mektupta bana tehditler savurmakta, İslam ülkelerine ve Türklere zulmetmektedir. Biz ise Doğu'da ve Batı'da İslam'ı yaymak, Allah'ın ismini yükseltmek için savaşmaktayız. İki devlet arasında bir savaş olursa suçlusu Timur'dur. Semerkant'tan Anadolu'ya bizimle savaşmak için gelip, hakaret içerikli mektuplar göndermektedir. Bizlere ettiği zulümden dolayı şikayetçiyim.

Hakim: Yıldırım Bayezid'in iddialarını dinledik, şimdi Timur'un iddialarını dinliyoruz.

Ek G.2'nin Devamı

Timur'un Avukatı: Sayın Hakim, Yıldırım Bayezid müvekkilime muhalefet edip elinden kaçan iki düşmanı, Ahmet Celayir ile Kara Yusuf'u himaye etmektedir. Elçiler vasıtasıyla bu iki düşmanımızı geri istedik ancak bu isteğimizi geri çevirdi. Müvekkilim, Yıldırım Bayezid gibi babasından miras ülke almadılar. Kendilerini cihada adadılar.

Bayezid'in Avukatı: Sayın Hakim, Timur iyi bilmelidir ki müvekkilimin atası Ertuğrul Gazi mücadelelerle düşmana galip gelmiştir. Ondan sonra da devleti yönetme vazifesini üzerine almıştır. Bu vazifeyi yerine getirmek için isyan etmemiştir. Timur'un gönderdiği mektuplarda kibir ve kabalıktan başka bir şey yoktur.

Timur'un Avukatı: Her iki taraf da küffarla savaşmaktadır. Bu iki taraf için de memnuniyet vericidir. Ancak Ahmed Celayir, Bağdat yakınlarına gelmiştir, kaçıp gelirse müvekkilim teslim edilmesini söylemiştir. Yıldırım Bayezid bu iki düşmanı himaye etti. Bize dost olmayanı, kendinize yakın ve sevdiklerinize dahil etmeyiniz.

Bayezid'in Avukatı: Bahsedilen sultanlar, bize sığınmışlardır. Sığınanları himaye etmek, Türk'ün şanındandır. Bizim zor duruma düşmüş birini himaye etmemiz kimsenin hatırını kıracak bir durum değildir.

Hakim: Şahitler gelsin.

Tanık Emir Sultan: Çok gayret göstermesine rağmen bu durumun önüne geçemedim. Yıldırım Bayezid'i savaş konusunda ikaz ettim. Savaş iki taraf içinde üzüntü vericidir. Barışın ve savaşın cefası da mükafatı da bunlara sebep olanlarındır. Eğer kim fitneye kim fitneye sebep olmuşsa Allah O'nu ıslah etsin.

Ek G.2'nin Devamı

Bir Sözle Gittiler Metni Üzerinde Çalışıyorum

Sevgili öğrenciler, Timur ve Bayezid'in arasında geçen mektuplaşmalar ve Ankara savaşından hareketle bir iddia hazırlayınız. Daha sonra, mahkeme tutanağı ve 5N-1K tekniğine göre ilgili yerlere düşüncelerinizi yazınız.

Bir Sözle Gittiler

Emir sultan çok gayret göstermesine rağmen Timur Yıldırım çarpışmasının önüne geçmedi. İki Müslüman Türk ordusunun birbirleriyle savaşmasını istemeyen Emir Sultan, sonucun ne olacağını da çok iyi biliyordu. Ankara Savaşı'nın başlamasına çok az bir zaman varken, hanımı Hundi Hatun; "Niçin babamı yalnız bırakıyorsun ya Emir diye sordu? Emir Sultan; "Telaşın boşunadır, ya Hundi! Bu savaş bizim aleyhimizedir. Bunu muhteşem bendeninize daha önce arz ettim." deyince hanımı; "Ne olursa olsun şu anda babamın yanında olmanızı arzu ediyorum." dedi.

Hanımının isteği üzerine Allah-u Teala Hazretlerinin izniyle bir anda cepheye vardı. Orada Sultan Bayezid Han ile görüşmesine rağmen, kararından dönmeye niyetli olmayan Padişahı, savaştan vazgeçiremedi.

Emir Sultan'ın ikaz ettiği şekilde, savaş Yıldırım Bayezid'in aleyhine sonuçlandı. Ankara Savaşı'ndan sonra Timur Han'ın ordusu Bursa önlerine gelip konakladı. Ordu uzun süre burada kaldığı için Bursa'da yiyecek tükendi ve halk sıkıntı içine düştü.

Ek G.2'nin Devamı

Bunun üzerine halk Emir Sultan'a gidip yardım istedi. Emir Sultan onlardan birisine;

"Timur'un ordusuna git. Orada kumral sakallı, kırmızı yüzlü kimsenin yüzüne bakmayan, bizi yürekten sevenlerden bir eskici var. Ona selam söyle ve bir aydan beri Müslümanlar yiyeceksiz kaldı. Göçmezler mi acaba? de!" buyurdu. Bu emri alan kişi, Timur'un ordusundaki eskici buldu ve Emir Sultan'ın sözlerini nakletti.

Eskici Baba;

"Evet, buraya geleli epey oldu. Artık göç vakti geldi." diyerek elindeki iğne ipliği bir kutuya yerleştirdi. O anda orduda toplanma hazırlıkları başladı. Kısa süre sonra Timur'un ordusu şehri terk etti.

Ek G.2'nin Devamı

MAHKEME TUTANAĞI

Savcının İddiası:

"……
……
……"

Savcılık Makamı Olarak İddiayı destekleyici kanıtlarınız	**Savunma Avukatı Olarak İddiayı çürüten kanıtlarınız**
1. Çünkü	**1. Çünkü**
2.	**2.**
3.	**3.**
4.	**4.**

Hâkimin Gerekçeli Kararı:

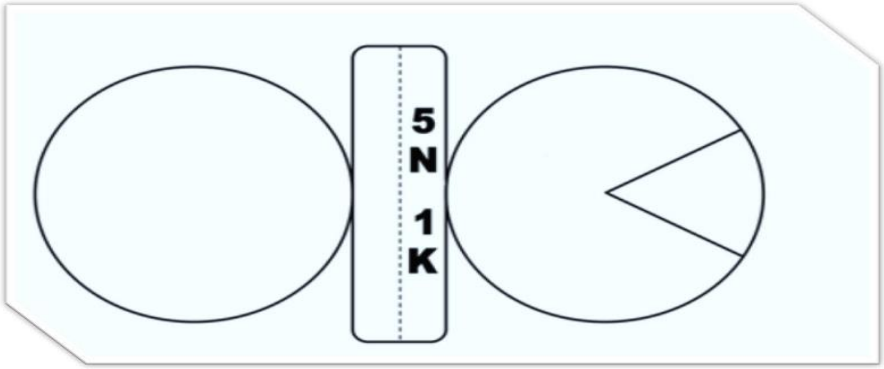
Gereği Düşünüldü: Taraflarca belirtilen kanıtların yeterli olup olmadığını göz önünde bulundurarak şu karara varılmıştır.

"……
……
……
……
……
……"

Ek G.2'nin Devamı

Sevgili öğrenciler, yukarıda verilen "Bir sözle Gittiler" adlı metni 5N-1K(nerede, ne zaman, nasıl, kim, ne) tekniğine göre cevaplayınız.

NE?……

……

NEREDE?……

……

NE **ZAMAN?** ……..……..……..

……..……..

NASIL?……

……

NEDEN?……

……..……

KİM?……

……

……

Ek G.2'nin Devamı

Sevgili çocuklar okuduğunuz metindeki tarihi şahsiyetlerin özelliklerini aşağıda boş bırakılan yerlere yazınız.

Bence……
……
……

Bence,……
……
……
……

Bence,
_____
_____
_____

Bence,……
……
……
……

Bence……
……
……

Ek G.2'nin Devamı

Osmanlı Devleti'nin İkinci Kuruluşu Metni Üzerinde Tartışıyorum

Merhaba arkadaşlar, Osmanlı Devleti'nin ikinci defa kuruluşunu açıklayan metni okuyarak soruları cevaplayınız.

OSMANLI DEVLETİ'NİN İKİNCİ KURULUŞU

Yıldırım Bayezid'in Ankara savaşı mağlubiyetinden sonra, Amasya'da bulunan ŞehzadeÇelebi Mehmed, bir gün Molla Ali'yi huzuruna davet edip dedi ki:

"Ya Molla Ali! Meydana gelen hadiseden ibret aldın mı? Babam Yıldırım Bayezid'in başına gelen musibet belaların sebeplerini düşünebiliyor musun? Görüyorsun ki her birimiz bir yere ayrıldık. Kardeşim Musa Çelebi, İsa Çelebi'nin üzerine yürüdü ve Bursa'da tahtına oturdu. Kardeşim Süleyman Çelebi ise Edirne'de tahta oturdu. Düşman bizden korkarken, şimdi biz aleme maskara olduk. Özelikle Edirne'de oturan kardeşim Süleyman Çelebi'nin fitne ve fesadından korkulur. Din ve devlete taşıdığım iyi niyet ve gayret, bu olaylar karşısında beni daha da hassas kıldı. Gel seninle taç ve taht düşüncesini terk ederek hacca gidelim!

Çelebi Mehmed, hem söylüyor hem ağlıyordu. Akşam ikisi de istihareye yattı. Çelebi Mehmet rüyasında dedesi Murat Hüdavendigar'ı gördü. Yanında Emir Sultan vardı. Ona bir kılıç, bir de eğerlermiş at vererek;

"Haydi Yiğidim! Din esaslarını ikame eyle!" dediler.

Çelebi, ata binmek istemediği halde, çaresizlik içinde binmek zorunda kaldığını ve atın Gelibolu istikametine hareket ettiğini gördü.

Molla, aynı gece rüyasında Bursa'da olduğu ve Çelebi Mehmed'i tahtın üstünde, Musa Çelebi'yiise tahtın altında gördü. Bunun üzerine Çelebi Mehmed, Bursa'ya hareket etti ve Osmanlı tahtına geçti. Rüyada gördüğü gibi Osmanlı tahtına sahip oldu.

Ek G.2'nin Devamı

SORULAR

1. Taht kavgası neden yaşanmıştır?

……
……
……
……
……

2. Yaşanan taht mücadelesi Osmanlı Devleti'ni nasıl etkilemiştir?

……
……
……
……
……
……

3. Çelebi Mehmet'in ve Molla Ali'nin rüyası neye işaret etmiştir?

……
……
……
……
……

4. Çelebi Mehmed'in yerinde siz olsanız nasıl bir siyaset izlerdiniz?

……
……
……
……
……

5. Osmanlı tahtına oturarak devletin ikinci kurucu unvanını alan kişi kim olmuştur? Neden?

……
……
……
……

Ek G.2'nin Devamı

II. Murad ile İlgili Merak Ettiklerimi Soruyorum

Sevgili öğrenciler, metni okuyarak metne ilişkin merak ettiğiniz soruları aşağıdaki alana yazınız. Sonrasında soruları sıra arkadaşınızla birlikte cevaplayınız.

Bu Bab Onu Beyan Eder ki Sultan Mehmed ki O, Murad Han Gazi Oğludur, Edirne'de Babası Tahtına Ne Suretle Geçti, Nasıl Geldi ve Nerede İdi, Onu Bildirir.

Sultan Murat bir gün Adaya gezmeye gitmişti, gezmeden döndü. Saraya gelirken Ada köprüsünün başında gördü bir derviş durur. Yakın gelince derviş dedi ki: "Hey, padişah tövbe etti vaden yakındır." Dervişten bu haberi işitince, Saruca Paşa, hünkârın yanındaydı. Padişah dedi ki: "Saruca! sen tanık ol: ben bütün günahıma tövbe ettim." Hünkar İshak'a sordu: Şu dervişi hiç bilir misin, Kimdir? İshak: "Sultanım? Bursa'da Emir Sultan müritlerindendir." dedi.

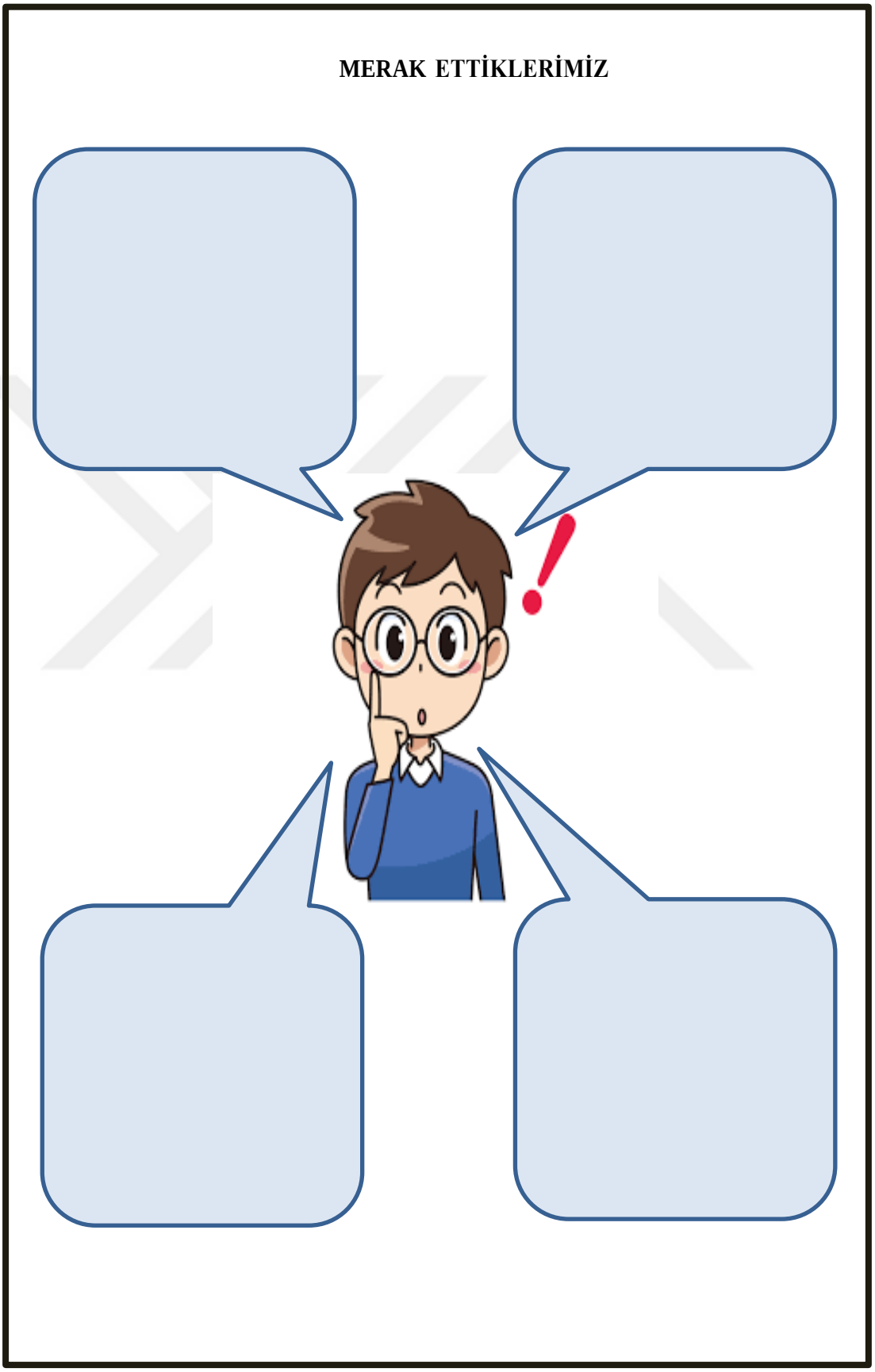
Sultan saraydan içeri girdiği gibi "Başım ağrıyor." dedi. Vasiyetnamesinde yazmıştı. Halil'i nazır etmişti. Oğlu Sultan Mehmet'i varisi yapmıştı. Üç gün yattı. Dördüncü gün haber gönderdiler. On üçüncü gün oğlu dahi geldi. On üç gün ölüsünü sakladılar. Paşalar ölüyü kimseye bildirmediler. Divanlar yaptılar. Tımarlar verdiler. Hekimler, ilaçlar yapıp şerbetler verdiler. Ölümünün on üçüncü günü tamam olunca oğlu Sultan Mehmed Han Edirne'ye geldi. Devlet ile tahta geçti, oturdu. Hünkarın Allah emrine kavuştuğunu halk ondan bildi. Hemen babasının ölüsünü, Bursa'ya gönderdi. İsfendiyar kızından olmuş bir küçük kardeşi vardı. Onu dahi menziline eriştirdi. Makamına gönderdi.. Kütahya'ya gönderdi. Birini dahi Aydınoğlu'nun ülkesine gönderdi. Biri dahi Menteşe oğludur dedi. Onu dahi o ile gönderdi. Kendisi Aliye'ye yürüdü.

Ek G.2'nin Devamı

Yaşlıların yasını çıkardı. Kendi dahi saltanat tahtına oturdu, Hükümete başladı. Bir gün ansızın haber geldi ki Karamanoğlu, İbrahim'in karnı yarıldı; haramzade oğlanlar doğdu, Germiyan oğlu dediğine göre bir oğlunu yolladı. Sultan Mehmed ki bu haberi işitti, hemen İshak Paşa'yı hilatladı. Anadolu beylerbeyliğini verdi. İshak Paşa'yı gönderdi. Sultan Mehmed kendi dahi atına bindi. Devletle yürüdü. Bursa'ya vardı. Karamanoğlu'nun doğurduğu haramzade oğlanların hepsi kaçtılar. Analarının karnına girdiler. Sultan Mehmed Han Gazi yürüdü. Akşehir'e çıktı, çevresiyle fetholundu. Hünkar oradan göçtü. Konya'ya yöneldi. Karamanoğlu İbrahim Beğ yine ağlayıp yalvarmaya başladı. "Günahlarıma tövbe ettim ve yaptığım işlere pişman oldum." dedi. Danişmentler ve paşalar onun yüzünü görünce utanırlar. Utandıkları için paşalar hünkâr gelip dediler ki: "Baban, deden bu Karaman ülkesine geldiler. Bu ülkeyi tamamıyla fethettiler. Kendilerinin oldu. Yine merhamet ettiler. Ülkelerini bunlara geri verdiler. Kendileri de yine memleketlerine gittiler. Şimdi, devletli sultanım! Karamanoğlu diyor ki kızımı vereyim. Yine her yıl seferine geleyim ve her ne buyurursa öyle edeyim. O halde ümittir ki devletli sultanım dahi merhamet ede." Hünkar dahi paşaların sözünü kabul etti. Yine ülkesini kendisinde bıraktı. Döndü, yine kendi memleketine gitti.

Ek G.2'nin Devamı

MERAK ETTİKLERİMİZ

Ek G.2'nin Devamı

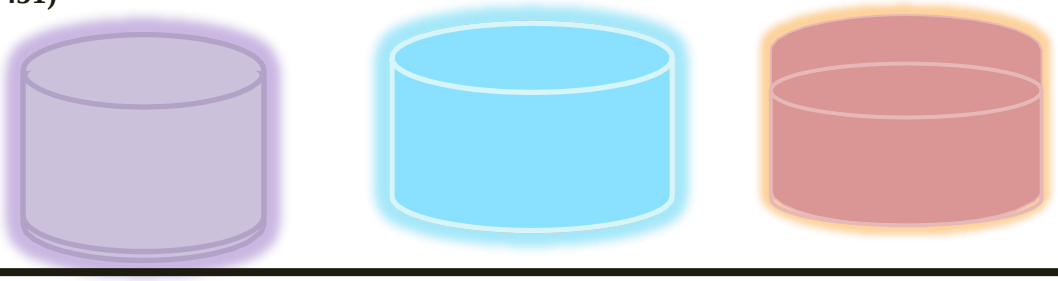
Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmed ve III. Murad ile İlgili Gruplama Yapıyorum

Sevgili arkadaşlar aşağıda Yıldırım Bayezid Çelebi Mehmed ve III. Murat dönemine ilişkin verilen olayların başında yer alan harfleri ilgili kutucuğa yazınız.

A.	1402 yılında Timur ile yapılan Ankara Savaşını kaybetmiş ve esir düşmüştür.
B.	Sinop ve Amasra'nın fethini gerçekleştirmiştir.
C.	İstanbul'u kuşatan ilk padişahtır.
D.	Osmanlı Devleti'nin 2. Kurucusu sayılır.
E.	Tımar sistemini uygulamıştır.
F.	Venediklilerle ilk deniz savaşı yapılmıştır.
G.	Devşirme sistemini uygulamıştır.
H.	Bizans ile ilk yapılan savaş olan Koyunhisar Savaşı bu dönemde gerçekleşmiştir.
K.	Şehzade Mustafa isyanının ilk bu dönemde çıkmıştır.
L.	Pençik sistemi ilk kez bu dönemde uygulanmıştır.
M.	Edirne- Segedin antlaşmasından sonra tahtı 12 yaşındaki oğluna bırakmıştır.
N.	Bursa'nın fethi bu dönemde gerçekleşmiştir.
0.	Haçlılarla yapılan Sırpsındığı savaşı, ilk olarak bu dönemde yapılmıştır.
P.	İstanbul'u başkent yapan padişahtır.

YILDIRIM .BAYEZİD(1389-1402) ÇELEBİ MEHMET(1413-1421) II. MURAT (1421-1451)

Ek G.2'nin Devamı

Zaman Şeridi Oluşturuyorum

Sevgili arkadaşlar, aşağıda verilen tarihlerden yola çıkarak bir zaman şeridi hazırlayınız.

1444 **1402** **1417** **1413** **1420** **1421** **1401** **1196** **1196**

ZAMAN ŞERİDİM

Ek G.2'nin Devamı

Şiir Yazıyorum

Sevgili çocuklar, aşağıda yer alan şiir şablonuna, şiir yazmaya ne dersiniz. Yazacağınız şiirin içinde, Ankara Savaşı, Yıldırım Bayezid, Fetret Devri, Timur ve Çelebi Mehmet kelimeleri geçen bir şiir yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ek G.2'nin Devamı

Uzlaştırmaya Yönelik Mektup Yazıyorum

Sevgili arkadaşlar, kendinizi Yıldırım Bayezid ve Timur arasındaki gelişmelere şahit olan bir olarak düşününüz. İki tarafı uzlaştırmaya yönelik bir mektup yazınız.

MEKTUP YAZIYORUM

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ek G.2'nin Devamı

Bilgi Kartlarına Düşüncelerimi Yazıyorum

Sevgili öğrenciler, dersle ilgili düşüncelerinizi 1., 2., ve 3. Cümleyi tamamlayarak benimle paylaşınız?

1. CÜMLE	**Bu derste,**
	…… …… …… …… …… …… …… …… …… ……
	keşfettim.
2. CÜMLE	**Bu derste,**
	…… …… …… …… …… …… …… …… …… ……
	benim için çok zordu.
3. CÜMLE	**Bu derste,**
	…… …… …… …… …… …… …… ……
	beni çok etkiledi.

Ek G.2'nin Devamı

Öğrenci Günlüğüm

Sevgili öğrenciler, dersle ilgili düşüncelerinizi, zorlandığınız konuları, ilginizi çeken veya keşfettiğiniz konuları aşağıda verilen ilgili alana yazınız.

Günlük Yazıyorum

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

EK G.3 Ders Planı 3

DERS PLANI 3	
I. BÖLÜM	
Dersin Adı	Sosyal Bilgiler
Sınıf Düzeyi	7. Sınıf
Öğrenme Alanı	Kültür ve Miras
Kazanım	SB.7.2.2. Osmanlı Devleti'nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder.
Alt Kazanım	Kuruluştan İstanbul'un fethine kadar olan dönemdedevletin hüküm sürdüğü yerler ile iskân politikası, askerî, ekonomik ve toplumsal yapı detaya girilmeden ele alınır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili farklı tarihsel yorumlara değinilir.
Önerilen Süre	40+40+40=120 dk
II. BÖLÜM	
Kavram	Gaza ve Cihat, İstimalet Politikası, Millet Sistemi, Fetih, Kaptan-ı Derya, Yeniçeri
Beceri	Kanıt kullanma
Değer	Kültürel mirasa duyarlılık Estetik
Öğrenme-Öğretme Model, Strateji,Yöntem ve Teknikleri	Altı şapkalı düşünme tekniği, Canlandırma, Anlatım, Soru-Cevap, Tartışma, Müderris, Şeyhülislam
Kullanılan Araç, Gereç ve Kaynaklar	Bilgisayar, Ders Kitabı, Çalışma Yaprakları
Güvenlik Önlemleri (Varsa)	-
III. BÖLÜM	
Girme	Öğrencilere, dikkat çekme amacıyla Fetih nedir? sorusu yöneltilerek tahminde bulunmaları istenir. Öğrencilere "İstanbul'un içinde Türk sarığını görmek, Kardinal külahını görmekten daha iyidir." sözünü yorumlamaları istenir.

Ek G.3'ün Devamı

Keşfetme	Öğrencilere "İstanbul'un Fethini Anlatan Metin Üzerinde Çalışıyorum Çalışma Yaprağı" (EK G.3.1) dağıtılarak verilen metni canlandırmaları istenir. Gerekli materyaller temin edilerek canlandırmada yer alacak öğrenciler bir hafta önceden belirlenir. Metne bağlı kalınarak 6 şapkalı düşünme tekniği uygulanır. II. Mehmed, İstanbul'un fethini görüşme üzere Otağında ordunun ileri gelenlerini toplayarak görüş alır. Ordunun ileri gelenleri duygu ve düşüncelerini yazarak görüşlerini belirtirler. Bütün üyeler görüşlerini belirttikten sonra Fatih Sultan Mehmed Han tarafından mavi kartın okunmasıyla etkinliğe son verilir. Böylece ulaşılan sonuç öğrenilmiş olur. Görüş belirten kişiler Çandarlı Halil Paşa: (Siyah Şapka/Kötümser) Hadım Şehabeddin Paşa: (Beyaz Şapka/Tarafsız) Baltaoğlu Süleyman Bey: (Yeşil Şapka/Yaratıcı) Akşemseddin: (Kırmızı Şapka/İyimser) Zağanos Paşa: (Sarı Şapka /Duygusal) II. Mehmed: (Mavi Şapka/Sonuç) Canlandırma bittikten sonra mehter marşı dinletilerek öğrencilerden mehter marşına eşlik etmeleri istenir. Canlandırmanın devamında eleştirmen etkinliği öğrenciler tarafından yapılır.
Açıklama	Balık kılçığı diyagramı öğrenciler tarafından yapılır. II. Mehmed, II. Bayezid ve I. Selim döneminin önemli olaylarına değinilir.

Ek G.3'ün Devamı

Derinleştirme	"Sultan Bayezid'i Konu Alan Metne İlişkin Soruları Cevaplıyorum Çalışma Kâğıdı" (EK G.3.2) dağıtılarak II. Bayezid dönemi ile ilgili metin okunarak, öğrencilere tarafından yöneltilen sorular cevaplandırılır. "Mısır'ın Fethini Konu Alan Metin Üzerinde Çalışıyorum Çalışma Yaprağı" (EK G. 3.3) dağıtılarak metnin bir kısmının öğrenciler tarafından canlandırılması istenir. (Hüsam Paşa ve I. Selim (Yavuz Sultan Selim) arasında geçen konuşma) Yavuz Sultan Selim ve Hüsam Paşa arasında geçen konuşmada (arkası yarın tekniği) durularak öğrencilerden tahminde bulunmaları istenir. I. Selim ile ilgili etkinlik öğrenciler tarafından yapılır. II. Mehmet ve I. Selim dönemini konu alan bulmaca çalışması öğrenciler tarafından yapılır.
Değerlendirme	"Fatih Dönemi Olayları ve İlgili Olduğu Alanları Eleştiriyorum Çalışma Yaprağı" (EK G.3.4) dağıtılarak II. Mehmed dönemi gelişme- alan eşleştirmesini öğrenciler tarafından yapılması istenir. "Harita Üzerinde Çalışıyorum Çalışma Yaprağı" (EK G. 3.5) dağıtılarak İstanbul'un fethinin sonuçlarının Türk ve Dünya tarihini etkilemesiaçısından değerlendirerek ilgili yerlere işaretlemeleriistenir. "Zaman Çizelgesini Yapıyorum Çalışma Yaprağı" (EK G. 3.6) dağıtılarak İstanbul'un kuşatma planını gösteren haritaya göre yöneltilen soruların öğrenciler tarafından cevaplandırılır. "İstanbul'un Fethi'nin sonuçlarını Değerlendiriyorum" (EK G.3.7) dağıtılarak öğrenciler tarafından zaman çizelgesini yapılır. "Bilgi Kartlarına Düşüncelerimi Yazıyorum" (EK G.3.8) dağıtılarak „Bilgi Kartları" etkinliği yapılır.

Ek G.3'ün Devamı

IV. BÖLÜM	
Bir Sonraki Derse Hazırlık	Bir sonraki derste yapılacak canlandırma ve istasyon tekniği için gerekli malzeme ve ön hazırlıklar yapılır.
Planın Uygulanmasına İlişkin Açıklamalar	-
Ekler	EK G.3.1 İstanbul'un Fethini Anlatan Metin Üzerinde Çalışıyorum EK G.3.2 Sultan Bayezid'i Konu Alan Metne İlişkin Soruları Cevaplıyorum EK G.3.3. Mısır'ın Fethini Konu Alan Metin Üzerinde Çalışıyorum EK G.3.4 Fatih Dönemi Olayları ve İlgili Olduğu Alanları Eşleştiriyorum EK G.3.5 Harita Üzerinde Çalışıyorum EK G.3.6 Zaman Çizelgesi Hazırlıyorum EK G.3.7 İstanbul'un Fethi'nin sonuçlarını Değerlendiriyorum EK G.4.8 Bilgi Kartlarına Düşüncelerimi Yazıyorum EK G.4.9 Öğrenci Günlüğüm

Ek G.3'ün Devamı

İstanbul'un Fethini Anlatan Metin Üzerinde Çalışıyorum

Sevgili arkadaşlar, aşağıdaki metinleri okuyarak etkinlikleri yapınız.

İstanbul'un Fethi Düşüncesini Açan İlk Toplantı

Fatih Sultan Mehmed Han, bir gün devletin ileri gelenlerini ve saltanat yetkililerini saraya davet etti. Herkes derece rütbesine göre, emriniz başımız üzerinedir. "Ne emredersiniz, hazırız" dediler. Bundan sonra Fatih Sultan Mehmed Han yerine yerleştikten sonra, adet olduğu üzere ve Osmanlı geleneğine göre ziyafet hazırlanıp, türlü türlü yemekler yendi. Vezirler ve diğer yetkililer günlük işlerle ilgili meseleleri arz etmek üzere padişahın huzuruna girmişlerdi. Görüşülmesi gereken meseleler görüşüldükten sonra divan odasına gitmek üzere "Allah-u Teala Hazretlerinin lütuf ve ihsan hazinelerinin kapısını fetihlerle açılır. Uzun müddetten beri bir husus benim kalbimi rahatsız eder oldu. Onu sizinle istişare etmek isterim. Çünkü kendi görüşüyle hareket eden mesut olmaz, istişare eden bedbaht olmaz. Bir insan ne kadar fikir, feraset ve zekâ sahibi olursa olsun ehli ile müşavere etmekten uzak durması, hiçbir zaman doğru değildir. Bu sözleri duyan vezirler: Evet, efendim, Padişahın emirleri karşısında söz söylemeye haddimiz yoktur. Güneş yanında zerrenin, deniz yanında damlanın ne kıymeti vardır. Zatınızın işaretleri olduktan sonra, istiyorum ki dünyada hayırla anılıp, ahirette büyük ecre kavuşayım. O İstanbul ki irem bağları ondan bir parçadır. Bunun üzerine padişah şöyle dedi: "Cömert babalarım ve mübarek dedelerin kesin olarak anlamışlardır ki, dünyanın devleti ve nimetleri sonsuz değildir, insanların en faziletlisi nefsi ve malıyla Allah-u Teala Hazretlerinin rızası için gaza (cihat) edendir" buyurdu. "Babam ve dedelerim de bu fani alemde gaza ve cihadı bilip ömürlerinin sonuna kadar ehli küfür mücadele ederek, harb etmedikleri bir dakika geçirmediler. Bu memlekette, benim padişahlığımda orada azgınların, küfür ehlinin bulunması uygun değildir. Niyetim ve gayretim, o şehrin fethedilmesidir. Buna karar verdim. Bu yıl baharda, sabah rüzgarıyla birlikte feth oluna. Bunun için gerekli hazırlıklar yapıla."

Ek G.3'ün Devamı

Akşemseddin (K.S.) Hazretleri

Kuşatma devam ettiği bir sırada Avrupa'dan asker ve erzak getiren gemiler, Osmanlı donanmasının müdahalesine rağmen şehre girmeye muvaffak oldu. Kafirler görülmemiş şenlikler yaparken, Müslümanlar üzüntülü idi. Padişaha gelen devlet adamları:

-"Bir sofunun (Akşemseddin) sözüyle bu kadar asker kırdırdın ve bütün hazineyi tükettin. Kafire yardım geldi. Fethetmek ümidi kalmadı." dediler. Bunun üzerine Sultan Mehmet Han, vezirini Akşemseddin'e göndererek; Şeyhe sor, kale feth olmak ve düşmana zafer bulmak ümidi var mıdır?" dedi. Buna Akşemseddin Hazretleri şöyle cevap verdi:

-Ümmeti Muhammed'den bu kadar Müslüman ve gaziler kafir kalesine doğru hücum ederse, inşallah feth olur."

Sultan Mehmet Han, cevapla yetinmeyip, veziri Ahmet Paşayı tekrar gönderdi.

-"Vaktini tayin etsin." dedi. Akşemseddin ibadete daldı. Başını eğip, Allah-u Teala'yayalvardı. Mübarek yüzü terledi. Sonra başını kaldırarak;

-Hicri takvime göre yılın 6. ayı seher vaktinde inanç ve gayretle filan taraftan yürüsünler. O gün feth ola. Kostantiniye'nin içi ezan sesiyle dola!" dedi. Ayrıca padişaha mektup gönderdi. Mektubunda İstanbul'un fethiyle ilgili müjdeler verdi, savaş ile ilgili tavsiyelerde bulundu.

Nihayet Akşemddin Hazretlerinin söylediği gün ve saat Fatih Sultan Mehmet Han ordunun başına geçti, hocası Akşemseddin'den dua istedi. Çadırına giren Akşemseddin Hazretleri görevlilere yanına kimseyi almamalarını söyledi.

Yeniçeriler, azablar, serdengeçtiler, akıncılar, gönüllüler, evliyalar Fatih Sultan Mehmet'in emriyle İstanbul üzerine akıyorlardı.

II.Mehmet Han hocası Akşemddin'in yanında olmasını istedi. Gelmeyince Akşemseddin'in bulunduğu çadıra gitti. Akşemseddin, secdeye kapanmış dua ediyordu. İstanbu'un fethedilmesi için Allah'a yalvarıyordu. Fatih Sultan Mehmet, Akşemseddin'in bu halini görünce yerine döndü. Bu sırada askerler surları geçip şehre giriyorlardı. Böylece İstanbul'un fethi gerçekleşti. Fatih Sultan Mehmet şehre öğle saatlerinde Topkapı tarafından girdi.

Ek G.3'ün Devamı

Beyaz bir at üzerinde idi. Alkışlar içinde ilerleyerek, Ayasofya'ya girdi. Yanında ileri gelen kumandanlarıyla vezirlerden başka Molla Gürani, Molla Hüsrev, Akşemseddin gibi alim ve veliler de vardı. Fatih Sultan Mehmet genç olduğu için, herkes Akşemseddin'i padişah sanıyordu. Ona demet demet çiçek veriyorlardı. Akşemseddin, genç padişahı göstererek;

-"Sultan ben değilim, O'dur." sözüne karşılık;

Sultan Mehmet de;

-Gidiniz, yine O'na gidiniz. Sultan Mehmet benim, ama o benim hocamdır. Şehrin manevi fatihidir." diyordu.

Ek G.3'ün Devamı

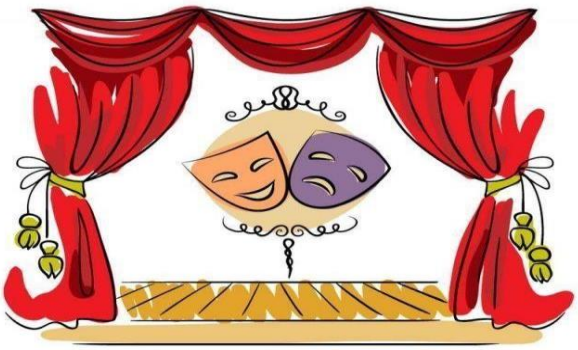
İstanbul'un fethini görüşmek üzere otağımda sizleri, devletin ileri gelenleri ve saltanat yetkilileri olarak toplantıya çağırdım. Uzun müddetten beri bu konu benim kalbimi rahatsız eder. Bu hususu sizinle görüşüp fikirlerinizi öğrenmek isterim.

Hadım Şehabettin Paşa: (Beyaz Şapka/Tarafsız) 	**Zağanos Paşa:(Kırmızı Şapka/Duygusal)**
Çandarlı Halil Paşa: (Siyah Şapka/Kötümser) 	**Akşemseddin: (Sarı şapka /Iyimser)**
Baltaoğlu Süleyman Bey: (Yeşil Şapka/Yaratıcı) 	**II. Mehmet: (Mavi Şapka/Sonuç)**

Ek G.3'ün Devamı

Sevgili arkadaşlar, metinden ve altı şapka etkinliğinde öğrendiklerinizden yola çıkarak yönergeler doğrultusunda etkinliği yapınız.

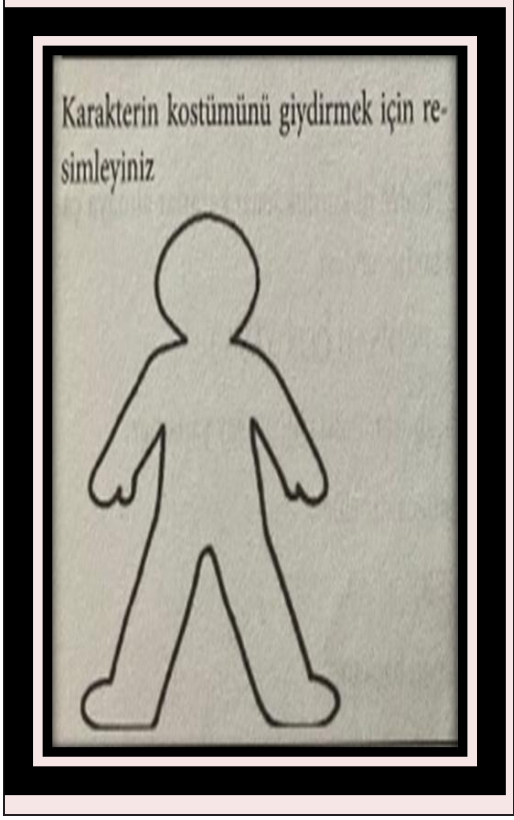
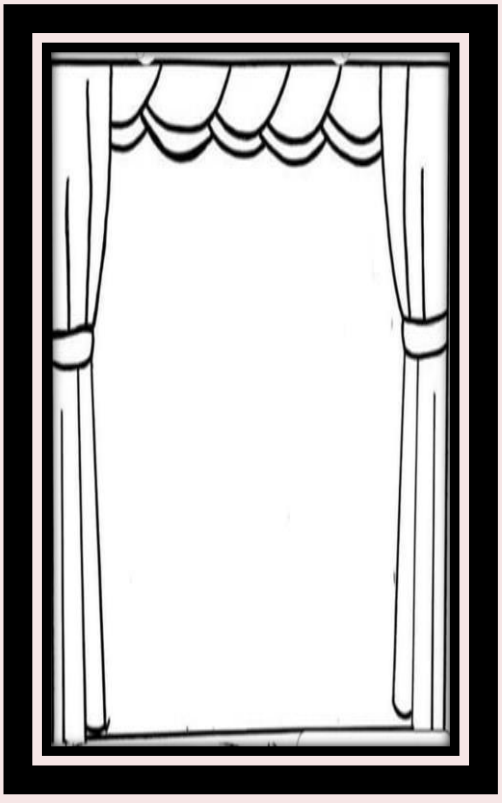

Bir tiyatro oyunu eleştirmeni olduğunuzu düşünün, altı şapka etkinliği ve canlandırma etkinliğine yönelik neler düşünüyorsunuz? Bu etkinliğin asıl değerlendiriyorsunuz? (Aşağıdaki boşlukları birkaç cümle ile doldurunuz)
Etkinlikten anladığım;
Etkinlikte şaşırdığım;
Etkinlikte hoşlandığım durum;
Etkinlikte merak ettiğim;
Etkinlikte hoşlanmadığım durum;

Ek G.3'ün Devamı

Merhaba sevgili çocuklar, İstanbul'un fethi ile ilgili canlandırma yaptınız. Yaptığınız canlandırmaya göre aşağıda yer alan soruları cevaplandırınız.

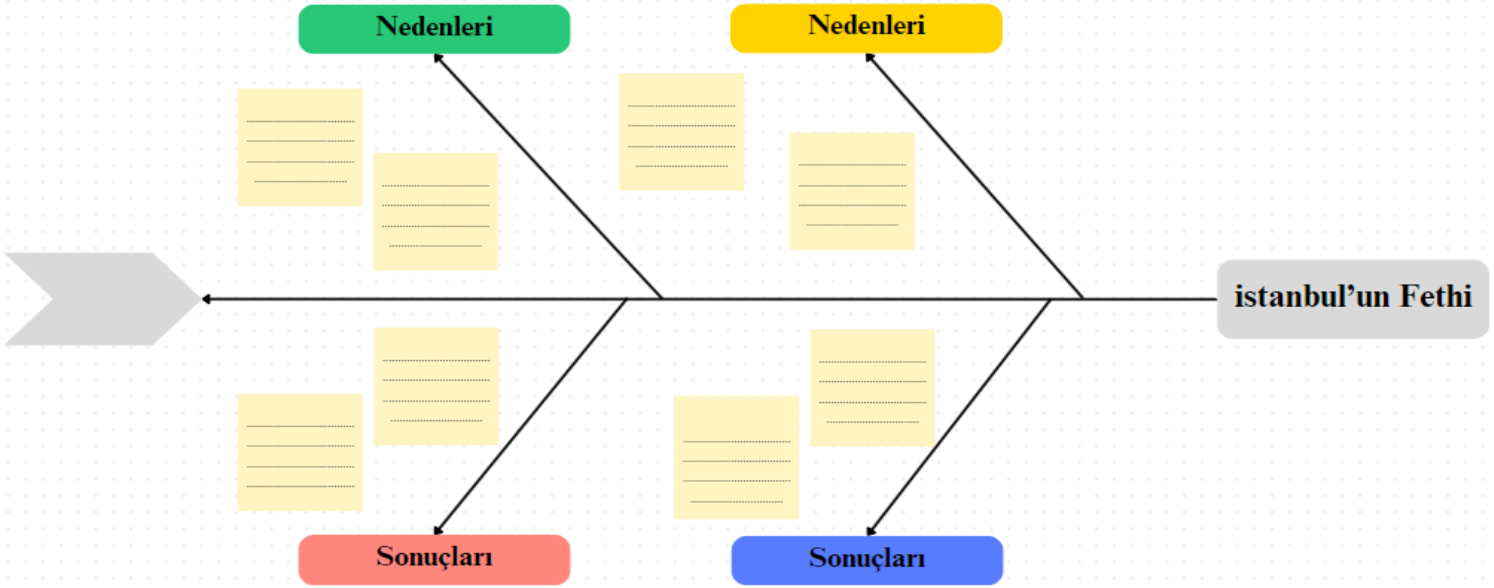

Oynadığın Karakter **Karakterin Adı:** **Karakterin Adı:** **Karakterin Tiyatro Metnindeki Özellikleri:**	**Olay Yeri:** **Zaman:**
	Bu oyunu sahneleseydiniz, nasıl bir sahne düzeneği kullanırdınız? Resimle aşağıdaki boşluğa çiziniz.

Ek G.3'ün Devamı

Sevgili arkadaşlar, aşağıda yer alan balık kılçığı diyagramındaki boş kutucukları İstanbul'un Fethinin nedenlerini kılçık bölümüne, sonuçlarını yazınız.

[5]

[5] Balık kılçığı CANVA aracılığıyla hazırlanmıştır.

Ek G.3'ün Devamı

Sultan II. Bayezid'i Konu Alan Metne İlişkin Soruları Cevaplıyorum

Sevgili öğrenciler, aşağıda yer alan metni dikkate alarak soruları cevaplandırınız

İYİLİK YAP DENİZE AT BALIK BİLMEZSE HALIK BİLİR

Aşçı Yahya Baba hazretleri, Sultan Bayezid Veli Hazretlerinin döneminde aşçılık yapıyordu. Pişirdiği güzel yemekleri yiyip, yüce Allah-u Teala Hazretlerini şükreder; "Devamı devlet nasibi cennet" diye dua ederdi. Yemekten sonra sohbet ettiği zaman; "Vücuduna gıdayla besleyen, şeklen pehlivan olur. Ruhunu Allah-u Teala Hazretlerinin aşkı ile dolduran, gönülden evliya olur. Helal lokma ibadet ettirir, haram lokma kötü yola sevk ettirir. Sizin karnınız toksa, hüner başka araçları görmektir." buyurdu.

Aşçı Yahya Baba sadece insanları değil bütün mahlukatı severdi. Her gün yemek dağıtımından sonra artan pilavı Tunca nehrindeki balıklara dökerdi. Bir süre sonra oranın ambar memuru;

"Her gün pilavlar Tunca nehrine dökülüyor. Demek ki fazla geliyor. Verilen pirinç miktarını azaltın" diye emir verdi. Kilerci, her gün artan pilav kadar az pirinç vermesine rağmen, her zamanki kadar pilav arttı. Aşçı Yahya baba yine bu pilavı, kepçe kepçe , Tunca balıklarına serpti. Onlar yedikçe o doyuyordu. Her gün pirinç azaltılmasına rağmen sonuç değişmedi. Öyle oldu ki durum padişaha aksetti. Sultan da denemek istedi. Kararlaştırılan günde bütün misafirler yemeklerini yediler.

Yemek yiyenler her zamanki misafirden fazla ve pirinç miktarından daha az olmasına rağmen pilav yetti ve arttı. Yahya baba balıkların nasibini nehre dökeceği sırada Sultan Bayezid Veli'nin; Yahya Baba! Bu yaptığın israf değil midir?" demesi üzerine, binlerce balık başını sudan çıkarıp,

"Sultanım! Devletin artığını bize çok mu görüyorsun? Senin devletin ikramı sadece insanlara mıdır? dedi." Aşçı Yahya Baba, orada secdeye kapanarak ruhunu teslim etti. Onun büyüklüğünü anlayamayanlar yaptıklarına çok pişman oldular.

Ek G.3'ün Devamı

SORULAR

1. Metinde ilginizi çeken olağanüstü olaylar nelerdir? Neden?

……
……
……

2. Metnin ana fikri nedir?

……
……
……
……

3. "Devamı devlet nasibi cennet" sözünden ne anlıyorsunuz?

……
……
……

4. "Sultanım! Devletin artığını bize çok mu görüyorsun? Senin devletinin ikramı sadece insanlara mıdır?" cümlesini hak ve sorumluluklar açısından değerlendiriniz.

……
……
……

5. Sultan Bayezid'in israf olarak gördüğü durumla ilgili tavrı hakkında düşünceleriniz nelerdir. Açıklayınız.

……
……
……
……
……
……
……
……

Ek G.3'ün Devamı

Mısır'ın Fethini Konu Alan Metin Üzerinde Çalışıyorum

Sevgili öğrenciler, metni okuyarak etkinliği yapınız.

Cennetmekan Yavuz Sultan Selim Han

Cennetmekan Yavuz Sultan Selim Han Hazretleri, Rafizi Şah İsmail'i mağlup etti. Müslümanlara, bin bir türlü zulüm ve işkence eden, İslam dinini ortadan kaldırmaya çalışan Şah İsmail'e destek olan, Mısır Sultanı Kansu Gavriyi Mercidabık'ta ta mağlup etti. Cennet mekan Yavuz Sultan Selim Han Hazretlerinin bütün düşüncesi, Müslümanlar arasında birlik sağlamaktı. Yavuz Sultan Selim Han, bütün müjdelerin doğrultusunda hareket etti. Bu son divanı toplayarak, Mısır'ın fethi için alınacak tedbirleri görüştü. Mısır'a yeni seçilen hükümdar Tomanbay'a bir elçi gönderilmesine ve Sina çölünün geçilerek Mısır'a yürünmesine karar aldılar. Bu sefer sırasında karşılaşılacak güçlükler hesap edilerek, on beş bin deve ve otuz bin su kırbası temin edildi. Askere bol hediyeler ihsan edildi. Bu arada Tomanbay'a mektup götürecekler tespit edildi.

Selim Han mektubunda diyordu ki:

"Asıl maksadımız, İran üzerine yürümek ve orada ehl-i sünnet itikadını yerleştirmektir. Bu niyetle yola çıktım. Fakat Kansu Gavri, kötü bir düşünce ile karşıma çıktı. Eğer sen, Mısır hükümdarı olarak kalmak istiyorsan, Mısır'da hutbeyi bizim adımıza okutmalı ve sikkeni bizim namımıza bastırmalısın. Ayrıca, bizim naibimiz, temsilcimiz olarak memleketi idare etmeli ve her şeyden önce huzuruma gelip itaatini bildirmelisin. Aksi takdirde, dökülecek Müslüman kanında ve kendi canına kıymış olmandan sen sorumlu olacaksın. Bütün Müslüman şehirlerini, hususen Haremeyn Şerifeyn'i himayem altına alarak oralara hizmet etmeyi isterim. Çünkü dinimizin hükümlerini yerine getirebilmek, ancak bu suretle sabit ve daim olur.

Ek G.3'ün Devamı

Bu mektubu Çerkes Murad Bey iki arkadaşıyla Tomanbay'a götürdü. Tomanbay, Selim Han'ın çok sevdiği kumandalarından olan elçi Çerkes Murad Bey'i ve iki arkadaşını öldürttü. Casusları vasıtasıyla durumu öğrenen Sultan Selim Han hiddetlendi ve:

"Bu Tomanbay, hala kim olduğunu bilmez. Vaktiyle bütün dünyanın, alınmasını imkansızdır dediği İstanbul'u dedemiz cennetmekan Sultan Mehmed almıştır. Biz O'nun torunuyuz ve Mısır'ı bi-iznillah alacağız. Zira İslam milletinin iki başlığa tahammülü yoktur. Allah-u Teala yardımcımızdır" dedi. Şam'dan, on beş günde Kudüs-ü Şerif'e geldiler. Çok dua ederek gözyaşı döktü. Kudüs-ü Şerif'ten ayrılan Sultan Selim Han, 9 Ocak'a Sina çölüne geldi, dayandı. Bu kum deryası, bir yanardağ krateri gibi kaynıyordu. Burada güneş o kadar kızgındı ki, yumurtayı kuma koysanız 40 saniyede pişer, erirdi. Havadaki kuşlar yanlışlıkla çöle dalsa, 500 metre uçamadan cansız yere düşerdi. Sultan Selim Han, ordusunu bütün mevcut suyla bu çölden geçirip Mısır'ı fethi niyet etmişti.

Havadaki kuşlar yanlışlıkla çöle dalsa 500 metre uçamadan cansız yere düşerdi. Ancak Sultan Selim Han, ordusunu bütün mevcut suyla bu çölden geçirip Mısır'ın fethine niyet etmişti. Her zaman olduğu gibi bir keşif kolu çıkartıp, geçit yerlerini tespit ettirmek istedi. Bu iş için Vezir Hüsam Paşa'yı görevlendirdi. Hüsam Paşa, yanına aldığı yedi çöl adamıyla birlikte yarım saat sonra geri geldi. Selim Han at üzerinde O'nu bekliyordu. Bütün paşalar, askerler ve alimler merakta idiler. İlk söz padişahındı:

Gel bakalım Hüsam Paşamız! Neler gördün? Ne tedbirler uygundur? De bakalım, ne söylersin? Hüsam Paşa önünde bakıyordu. Ne söyleyeceğini değil, nasıl söyleyeceğini düşünüyordu. Selim Han hafiften celallendi:

Ek G.3'ün Devamı

"Ne susarsın Paşa!... Susmak zamanı mıdır?" buyurdu. Ordudaki heyecan son haddine varmıştı. Eğer Osmanlı sultanı bir an tereddüt gösterseydi, Hüsam Paşa gibi düşünenlere engel olunamazdı. Hüsam Paşa ise;
"Bizi af buyurunuz Sultanım, velakin bu kızgın çöl deryasına geçmek…" derken durakladı, Sultan; "Evet, geçmek? deyince, Paşa;
"İnsanoğlu için mümkün değildir diye düşünürüz devletlum. Hele, hele piyade askerleriniz çöl ortasına varmadan tebahhur ederler, buharlaşırlar Hünkarım…" diye cevap verdi.
Sultan Selim Han'ın boynundaki şah damarı kabarmaya başladı. Bunu ancak Hasan Can fark etti. Terden sırılsıklam olan alnını silmeyen koca cihangir; Allah-u Teala Kur'an-ı Kerim'inde dünyadaki her şeyi, dağları, denizleri, ovaları, nehirleri, gölleri ve çölleri,(evet çölleri de…) insanoğluna musahhar kılmıştır, (emrine vermiştir)" dedi ve Hasan Can'a baktı. O da başıyla tasdik etti. Bu bakış ve baş eğiş sanki bir parola idi. Sonra da Padişah;
"Azlettim Hüsam Paşa'yı" buyurdu. Mücahid Serdar, Karaduman'ın üzengilerinin üstünde doğruldu ve askerlerine son defa hitabetti:
" Ey cennet yolcuları! Ey can kardeşlerim!.. Bilirsiniz ki Müslüman Türkler muharebe meydanında ve bütün ömürlerince yalnız ve yalnız Allah-u Teala'dan korkarlar, önüne çıkan hiçbir engel, onları Allah yolunda cihaddan alıkoyamaz. Sizler Cenab-ı Hakkın emirlerine uydukça, O'nun yardımıyla bu çölü geçmek de sizlere nasip olur inşallah. "Sonra atı Karaduman'ı kızgın Sina Çölüne doğru sürdü. Arkasından koca Osmanlı ordusu düğüne gider gibi alevli Sina çölüne daldı. Kum fırtınaları etrafı kasıp kavuruyordu. Gündüzleri dayanılmayacak kadar sıcak, geceleri ise dondurucu soğuktu. Ordu bu şekilde yol almaya devam ederek çölü yarıladılar. Suyu herkes idareli kullanıyor, teyemmüm yapılarak namaz kılınıyordu. Bir ara Yavuz Sultan Selim Han hazretleri birdenbire Karaduman'dan yere atladı.

Ek G.3'ün Devamı

0'nu gören başta Veziri Azam Sinan Paşa olmak üzere Anadolu ve Rumeli Beylerbeyi de atlarından indiler. Rütbe rütbe, bütün komutanlar, sipahiler süvariler de yaya yürümeye başladılar. Koca Osmanlı ordusu piyade (yaya) bir ordu haline dönüvermişti. Üstelik Padişah, çok saygılı bir şekilde ve önüne bakarak yürüyordu. Bütün vezirler, kumandanlar ve askerler merak içinde dalmış kalmışlardı. Her zamanki gibi, Hasan Can'a müracaat ettiler. O da ne olduğunu anlayamamıştı. Fakat öğrenmek için Selim Han'ın yanına yaklaştı;

" Hayırdır inşallah Sultanım! bütün ordu merak eyler, "devletlu Padişahımız, acep niçin yürürler? diye telaş ederler" dedi. Bu dünyayı iki cihangire fazla gören büyük sultan şöyle fısıldadı:

" İki cihan sultanı Peygamber Efendimiz (Sallahü Aleyhi ve Sellem) önümüzde yaya yürürlerken, biz nasıl at üzerinde olabiliriz? Hasan Can?"

Bir müddet bu şekilde giden Selim Han, tekrar atına binince diğerleri de atlarına bindiler. Osmanlı ordusu bu şekilde, Peygamber Efendimizin rehberliğinde çölde yürümeye devam ediyorlardı. Sultan Selim Han'ın bütün suyu bitmişti. Herkes susuz bir haldeyken Selim Han orduyu durdurdu. Herkesin tövbe etmesini ve birbiriyle helalleşmesini istedikten sonra, el açarak yağmur yağması için Allah-u Teala Hazretlerine dua etmeye başladı:

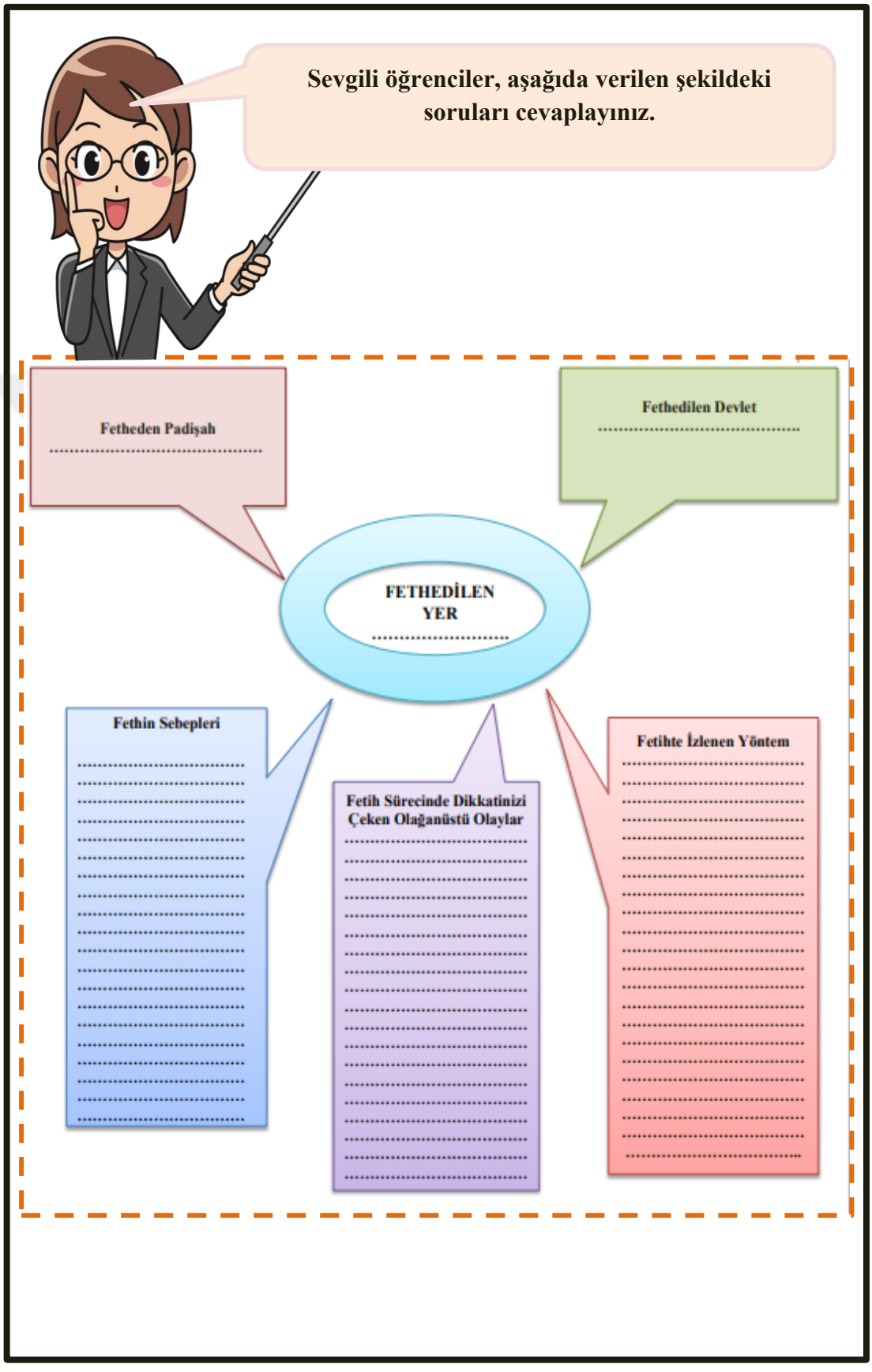
Ey Yüce Rabbimiz! Hakkında "Sen olmasaydın, sen olmasaydın alemleri yaratmazdım" buyurduğun Peygamberimiz Muhammed Aleyhisselam'ın hatırı için bize; bol, faydalı, her tarafı kaplayan, her tarafa akıp giden, her tarafı sulayan umumi bir yağmur ihsan buyur.

Bütün ordu Sultanlarının gözyaşları içinde yaptığı bu duaya canı gönülden Amin! Amin! Amin ! diyorlar, onlar da ağlıyorlardı. Daha ellerini indirmişlerdi ki, bir anda kızgın çölü semalarında yağmur bulutları toplanmaya başladı. Yavaş yavaş başlayan yağmur gittikçe hızlandı. Yıllardır yağmur yüzü görmeyen Sina Çölüne biraz sonra bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Tıpkı dokuz asır önce Bedir gazasında olduğu gibi…

Ek G.3'ün Devamı

Kaygan kumlar pekleşti, yürümek kolaylaştı, Gaziler, mücahidler ve binekleri serinlediler. Taze can bulup suya kandılar. Develerin üzerindeki kırbalarda sular doldu. Başta Sultan Selim Han olmak üzere, bütün ordu Cenab-ı Hakka şükür secdesine kapandılar. Osmanlı ordusu bir haftada Sina Çölü geçti.

Ek G.3'ün Devamı

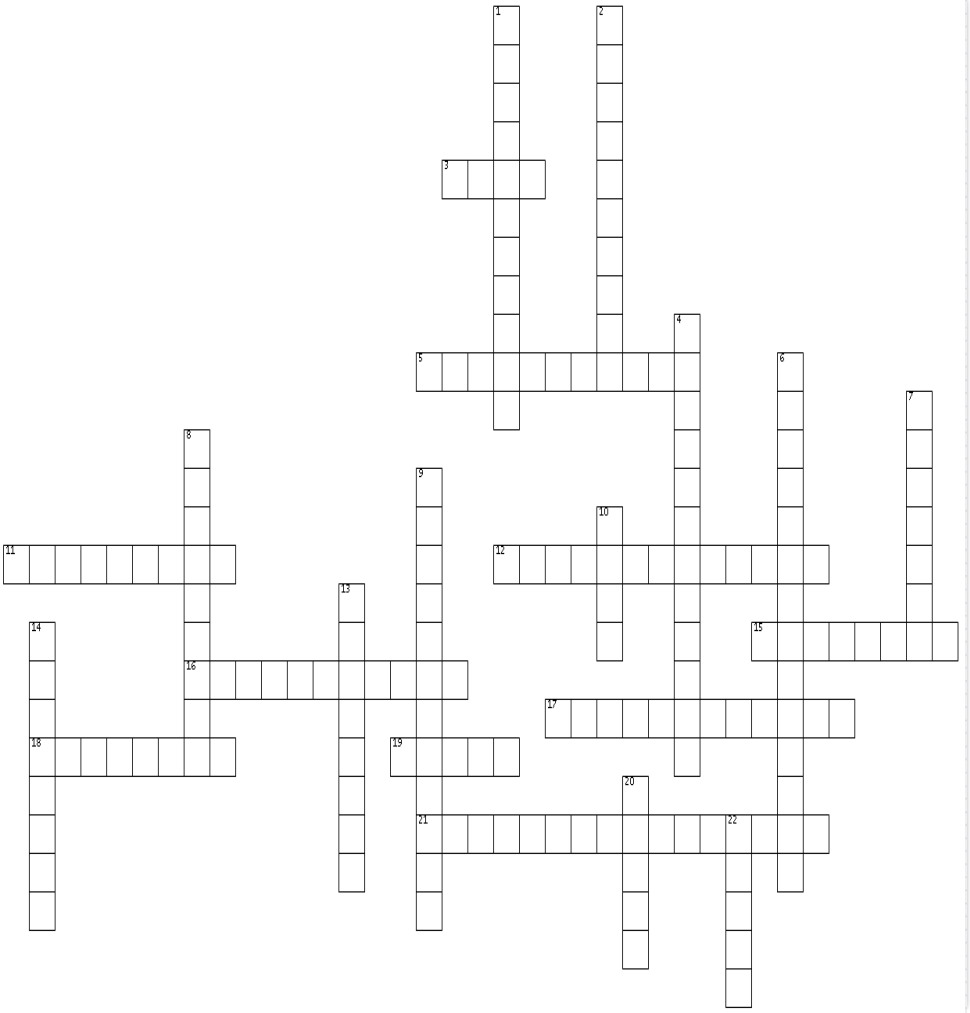

Ek G.3'ün Devamı

Merhaba arkadaşlar, II. Mehmed, II. Bayezid ve I. Selim dönemiyle ilgili bilgileri içeren bulmacayı çözünüz.

II. Mehmed - II. Bayezid- I. Selim

Ek G.3'ün Devamı

Soldan Sağa

3. Ülkeler, hükümetler ya da ülke içindeki topluluklar arasındaki silahlı çatışmadır.

5. Din adamı, müderris Osmanlı Devleti'nin dördüncü şeyhülislamıdır.

11. Düşman toraklarında akınlar yaparak araziyi keşfedip bilgi toplayan askerlerdir.

12. 1439-1453 yılları arasında sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamıdır.

15. Üç ayda bir ulufe adı verilen maaş alan, savaş zamanı orduya katılıp, savaş dışındabaşkentin güvenliğini sağlayan ocaktır.

16. Fatih Sultan Mehmet'in hocası, alim ve tabip olan alimdir.

17. II. Mehmet döneminde İstanbul'un fethi için Anadolu Hisarı'nın karşısına yaptırılan yapının adıdır.

18. Mısır Memluklular'ının son hükümdarıdır.

19. Bir ülkeyi ya da kenti savaşarak ele geçirmektir.

21. I. Selim döneminde kazanarak Suriye, Filistin ve Lübnan'da hakimiyet sağlanan savaştır.

Yukarıdan Aşağıya

1. Hindistan'dan Avrupa'ya uzanan ticaret yolu

2. Eski Türk ve İslâm devletlerinde, çeşitli adlar altında yardımcı askerî güç olarak kendiarzularıyla savaşa katılmak üzere orduya gelen gruptur.

4. Mısır'ın fethini gerçekleştiren, Hâdim'ül Haremeyn- Şerifeyn ünvanına sahip 9.Osmanlı padişahıdır.

6. Savaşı Osmanlı Devleti ile Memlûk Sultanlığı arasında geçen Mısır'ın fethinin gerçekleştiğisavaşın adıdır.

7. Savaşta Osmanlı ordusunun en önünde yer alan gönüllülerden oluşan yaya birliğidir.

Ek G.3'ün Devamı

8. Osmanlı devlet adamı, denizcisi, Osmanlı Devleti'nin Kaptan-ı Deryalarından biridir.

9. İstanbul'un fethini gerçekleştiren padişahın adıdır.

10. Başka ülkelere ve topraklara seferler düzenleyerek fethedilen yerlere, İslamı yaymakamacıyla yapılan savaşların genel adıdır.

13. Çin'i Batıya bağlayan ticaret yoludur.

14. Osmanlı Devleti döneminde kullanılan yönetim şekline verilen addır.

20. Devlet işlerini yürütmek ve karara bağlamak için kurulmuş olan bir meclistir.

22. Padişahın hemen hemen bütün işlerini yüklenen ve hükümdârlıkla ilgili meselelerde görüş ve tedbiriyle ona yardımcı olan kimsedir.

Ek G.3'ün Devamı

Fatih Dönemi Olayları ve İlgili Olduğu Alanları Eleştiriyorum

Sevgili öğrenciler, aşağıdaki yer alan gelişmelerin hangi alanla ilişkili olduğunu örnekteki gibi yazınız

	Fatih Sultan Mehmet Döneminde Meydana Gelen Olaylar	**İlgili Olunan Alan**
1.	Osmanlı Devleti'nin ilk altın parası bastırılmıştır.	**Ekonomi**
2.	Kanunname-i Ali Osman hazırlanmıştır.	
3.	Divan-ı Hümayun'a Sadrazam başkanlık etmeye başlamıştır.	
4.	İstanbul'da Sahn-ı Seman Medresesi kurulmuştur.	
5.	Amasra, Sinop ve Trabzon'un fethi II. Mehmed döneminde gerçekleşmiştir.	
6.	II. Mehmed döneminde Karadeniz bir Türk gölü haline gelmiştir.	
7.	Karadeniz ticaret yolu Osmanlıların eline geçmiştir.	
8.	İstanbul Osmanlı Devleti'nin başkenti olmuştur.	
9.	Ayasofya, camiye çevrilmiştir.	
10.	II. Mehmed tarafından İstanbul'da Topkapı Sarayı tesis edilmiştir.	

Ek G.3'ün Devamı

İstanbul'un Fethi'nin Sonuçlarını Değerlendiriyorum Çalışma Yaprağı

Merhaba arkadaşlar, aşağıdaki tabloda İstanbul'un fethinin sonuçları yer almaktadır. Fethin sonuçlarını etkinlik alanını örnekteki gibi işaretleyiniz.

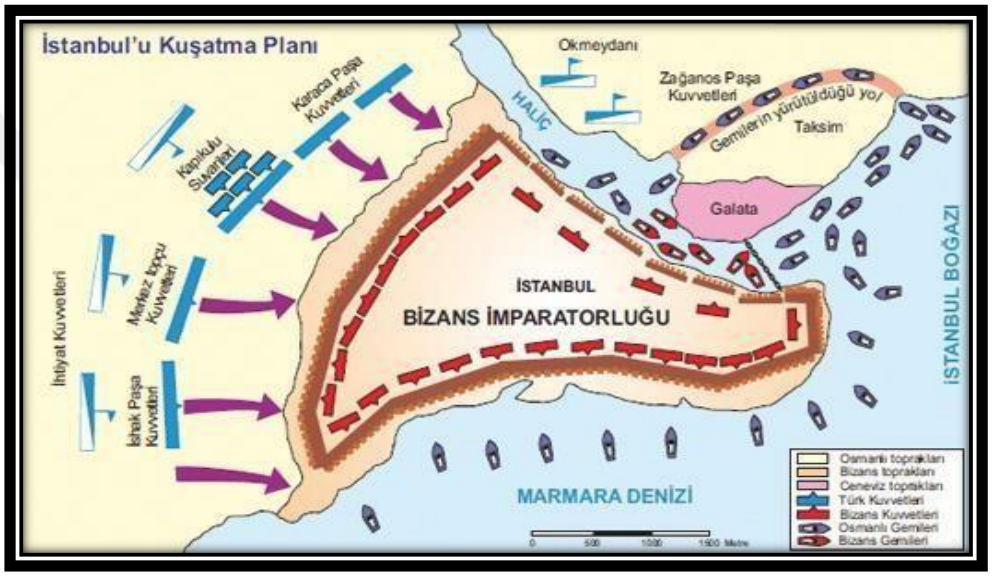
	İstanbul'un FethininSonuçları	Dünya Tarihini Etkiledi	Türk Tarihini Etkiledi
1.	Bizans (Doğu Roma) İmparatorluğu yıkıldı.	✓	
2.	Osmanlı topraklarının iki kıta arasındaki bütünlüğü sağlanmıştır.		
3.	Boğazların egemenliği Osmanlı'ya geçmiştir.		
4.	Osmanlıların İslâm dünyasındaki saygınlığı artmıştır.		
5.	İstanbul'daki bilgin ve sanatçılar İtalya'ya giderek Rönesans Dönemi'nin başlamasına katkı sağladılar.		
6.	Osmanlı Devleti'nde "Yükselme Dönemi" başlamıştır.		
7.	Orta Çağ sona erdi ve Yeni Çağ başladı.		
8.	Yeni ticaret yollarının aranması, coğrafi keşiflerin başlamasında etkili oldu.		
9.	Avrupa'da derebeylik (Feodalite) rejimi gücünü kaybetti.		
10.	Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Rumeli topraklarına yönelik Bizans'ı tehlikesi ortadan kalktı.		
11.	İstanbul, Osmanlı Devleti'nin başkenti yapıldı.		
12.	Fener Rum Patrikhanesi Osmanlı himayesine girdi.		

Ek G.3'ün Devamı

Harita Üzerinde Çalışıyorum

Aşağıda İstanbul'un kuşatma planını gösteren bir harita yer almaktadır. Verilen soruları haritayı inceleyerek soruları cevaplayınız.

1-Kuşatma planını inceleyerek, Osmanlı Devleti İstanbul'un fethinde ne gibi stratejiler kullanılmıştır. Açıklayınız.

.....

.....

2-Osmanlı Devleti'nin gemileri Haliç'e indirmesi savaşın seyrini nasıl etkilemiştir?

Açıklayınız......

.....

.....

3-II.Mehmed 'in yerinde siz olsaydınız nasıl bir taktik izlerdiniz? Neden?

.....

Ek G.3'ün Devamı

Zaman Çizelgesi Hazırlıyorum

Sevgili arkadaşlar, aşağıda yer alan önemli olayları dikkate alarak bir zaman çizelgesi hazırlayınız.

Eflak'ın alınması

Şahkulu isyanı

Çaldıran Muharebesi

Mora'nın alınması

Kırım'ın Fethi

Bosna ve Hersek'in alınması

Otlukbeli Muharebesi

Ridaniye Muharebesi

Sinop ve Trabzon'un alınması

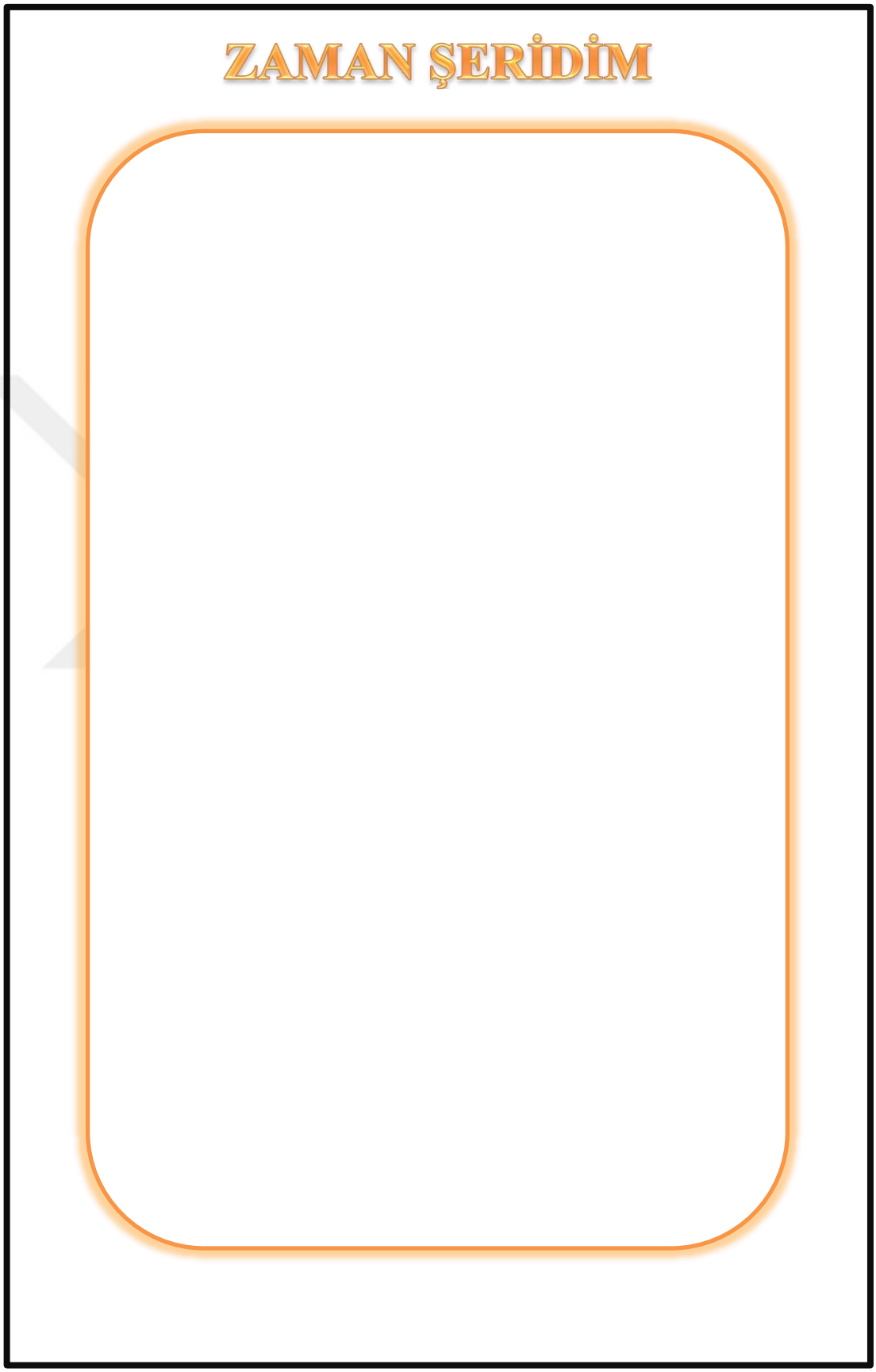
İtalya Seferi

Mercidabık Muharebesi

Çaldıran Muharebesi

İstanbul'un Fethi

Ek G.3'ün Devamı

Ek G.3'ün Devamı

Bilgi Kartlarına Düşüncelerimi Yazıyorum

Sevgili öğrenciler, dersle ilgili düşüncelerinizi 1., 2., ve 3. Cümleyi tamamlayarak benimle paylaşınız.

1. CÜMLE	**Bu derste,**
	.....
	keşfettim.
2.CÜMLE	**Bu derste,**
	.....
	benim için çok zordu.
3.CÜMLE	**Bu derste,**
	.....
	beni çok etkiledi.

Ek G.3'ün Devamı

Öğrenci Günlüğüm

Sevgili öğrenciler, dersle ilgili düşüncelerinizi, zorlandığınız konuları, ilginizi çeken veya keşfettiğiniz konuları aşağıda verilen ilgili alana yazınız.

Günlük Yazıyorum

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

EK G.4 Ders Planı 4

DERS PLANI 4	
I. BÖLÜM	
Dersin Adı	Sosyal Bilgiler
Sınıf Düzeyi	7. Sınıf
Öğrenme Alanı	Kültür ve Miras
Kazanım	SB.7.2.2. Osmanlı Devleti'nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder.
Açıklama	Kuruluştan İstanbul'un fethine kadar olan dönemdedevletin hüküm sürdüğü yerler ile iskân politikası, askerî, ekonomik ve toplumsal yapı detaya girilmeden ele alınır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili farklı tarihsel yorumlara değinilir.
Önerilen Süre	40+40+40=120 dk
II. BÖLÜM	
Kavram	Gaza ve Cihat, Fetih, Şehzade
Beceri	Kanıt kullanma
Değer	Kültürel mirasa duyarlılık Estetik
Öğrenme-Öğretme Model, Strateji, Yöntem ve Teknikleri	Anlatım, Soru-Cevap, Akvaryum, İstasyon
Kullanılan Araç, Gereç ve Kaynaklar	Bilgisayar, Çalışma Yaprakları, Ders Kitabı
III. BÖLÜM	
Girme	Öğrencilerin dikkatini çekmek amacıyla Kanuni Sultan Süleyman'a ait olan "Kılıcın yapamadığını adalet yapar." sözünden ne anlıyorsunuz? Sorusu yöneltilir. Kanuni ve Yavuz dönemine ait harita gösterilir. Öğrencilere haritadan yararlanarak Kanuni Sultan Süleyman ve Yavuz Sultan Selim'in fetihlerini daha çok hangi yöne yaptıkları sorulur?

Ek G.4'ün Devamı

Girme	Özellikle Kanuni Sultan Süleyman döneminde fetihlerin neden batı yönüne yapıldığı sorusu yöneltilir. Haritadan yararlanarak Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman döneminde yapılan fetihlerin Osmanlı Devleti'ne siyasi ve ekonomik açıdan ne tür faydalar sağladığına yönelik çalışma yaprağı (EK G. 4.1) uygulanır.
Keşfetme	Kanuni Sultan Süleyman dönemini anlatan "Neme Lazım" animasyonu izletilir. (Kaynak A), animasyon bittikten sonra "Osmanlı Devleti'nin Sonu Metin Üzerinde Çalışıyorum" (EK G. 4.2) dağıtılır. "Osmanlı Devleti'nin Sonu" metni (Kaynak-B) okutulur. İzletilenanimasyon ve verilen metne ilişkin öğrencilere sorular yöneltilir.
Açıklama	Kanuni Sultan Süleyman, II Selim. Ve III. Murat döneminde gerçekleşen önemli olaylara değinilir. "Kanuni'nin Vasiyeti Üzerinde Çalışıyorum Çalışma Yaprağı" (EK G. 4.3) dağıtılır. Kanuni ile röportaj yapıyorum etkinliği öğrencilerden tarafından yapılır.
Derinleştirme	"Sultan III. Murat Han Metni Üzerinde Çalışıyorum" (Ek. 4.4) dağıtılır. Verilen metin göz önüne alınarak tanılayıcı dallanmış ağaç etkinliği yapılır.
Değerlendirme	İstasyon tekniği uygulanır. 4 kişilik gruplar oluşturulur. Öğrenciler farklı istasyonlarda çalışarak bir ürün ortaya koyarlar. Son olarak öğrencilerin günlüklerini yazmaları sağlanır (EK G.4.5).
IV. BÖLÜM	
Bir Sonraki Derse Hazırlık	-
Planın Uygulanmasına İlişkin Açıklamalar	-

Ek G.4'ün Devamı

Ekler	EK G.4.1 Yavuz ve Kanuni Dönemlerinde Yapılan Fetihleri Yorumluyorum EK G.4.1 Osmanlı Devleti'nin Sonu Metni Üzerinde Çalışıyorum EK G.4.2 Kanuni'nin Vasiyeti Üzerinde Çalışıyorum EK G.4.3 Sultan III. Murat Han Metni Üzerinde Çalışıyorum EK G.4.4 II. Selim'in Saltanatı Metni Üzerinde Çalışıyorum EK G.4.5 Farklı İstasyonlarda Çalışıyorum EK G.4.6 Bilgi Kartlarına Düşüncelerimi Yazıyorum EK G.4.7 Öğrenci Günlüğüm

Ek G.4'ün Devamı

Yavuz ve Kanuni Dönemlerinde Yapılan Fetihleri Yorumluyorum

Sevgili öğrenciler,
aşağıda Kanuni Sultan Süleyman ve Yavuz Sultan Selim döneminde fethedilen yerleri gösteren harita yer almaktadır. Haritadan yararlanarak soruları cevaplayınız.

1. Kanuni Sultan Süleyman ve Yavuz Sultan Selim fetihlerini daha çok hangi yöne yapmıştır? Neden?

……
……
……

2. Haritadan yararlanarak Kanuni Sultan Süleyman döneminde yapılan fetihlerin Osmanlı Devleti'ne siyasi ve ekonomik açıdan ne tür faydalar sağlamıştır?

……
……
……

Ek G.4'ün Devamı

Osmanlı Devleti'nin Sonu Metni Üzerinde Çalışıyorum

Sevgili arkadaşlar, kaynaklardan yola çıkarak soruları cevaplayınız.

Kaynak A

Animasyon izletilecektir.

Neme Lazım

Kaynak B

Osmanlı Devleti'nin Sonu

Bir gün Cihan padişahı Kanuni Sultan Süleyman Han, Yahya Efendi Hazretlerine bir hattı şerif gönderdi ve; süt kardeşi sen ilahi sırlara vakıfsın, bilirsin. Kerem eyle de bize Osman oğullarının akıbetinin ne olacağını haber ver. Nesli kesilip yok mu olacak? Yok olacaksa, bu hangi sebeptendir? dedi. Hattı şerifi okuyan Yahya Efendi eline kalem kâğıt alıp;

"Kardeşim! Neme lazım". diye iri harflerle yazıp Kanuni'ye gönderdi. Kanuni Sultan Süleyman'a, Yahya Efendi'den gelen mektubu okuduğunda hayretler içinde kaldı. Yahya Efendiyi görür görmez;

"Bira derim! Ne olur gizlemeyip, sualime cevap veriniz. Biz de ona göre hareket edelim." dedi. Yahya Efendi bunun üzerine tebessüm edip; "Biz cevap verdik. Bu sözümüzü anlayamamana şaşarız." dedi. Kanuni;

"Nasıl? deyince, Yahya Efendi Hazretleri; "Zulüm, haksızlık yayılsa, işitenler de; "Neme lazım." dese ve onu önlemeye çalışmasalar, sonra koyunu kurt değil de çoban yese, bilenler de bunu söylemeyip gizlese, fakirler, muhtaçlar, gariplerin feryadı göklere çıkıp bunları taşlardan başkası işitmese, işte o zaman felakettir. Neslinin o zaman yok olmasından korkulur. Hazinelerin boşalır. Askerin itaat etmez olur ve yolundan gitmezler. Yok olmak mukadderdir." buyurdu. Kanuni bunları işitince, gözyaşlarını tutamadı. Yahya Efendiye olan sevgisi daha da arttı.

Ek G.4'ün Devamı

SORULAR

1. Kaynaklarda dikkatinizi neler çekti? Neden?

……
……
……

2. Yahya Efendi Hazretleri'nin sözlerinden yola çıkarak bir devletin yıkılmasına sebep olacak durumlar nelerdir? Açıklayınız.

……
……
……

3. Kanuni Sultan Süleyman Yahya Efendi Hazretleri'ne "Osmanlı Devleti'nin akıbeti nedir?" sorusunu sormakla neyi amaçlamıştır. Açıklayınız.

……
……
……

4. Hangi kaynaktaki bilgiler daha öznel bilgiler içeriyor? Sizce bu ifadeler kaynakların güvenirliliğini etkiler mi? Neden?

……
……
……

5. Yukarıdaki metinlere ilişkin bir değerlendirme yapmak isteseydiniz ne gibi sorular sorardınız?

……
……
……

Ek G.4'ün Devamı

Kanuni'nin Vasiyeti Üzerinde Çalışıyorum

Sevgili öğrenciler, metni okuyarak röportaj etkinliğini yapınız.

KANUNİ'NİN VASİYETİ

Kanuni Sultan Süleyman'ın önemli olduğunu düşündüğü her konuda mutlaka görüşünü istediği Ebussuud Efendi devlet kanunları ile dini kuralların uyumunu sağlamış ve Sultan Süleyman'ın, 'Kanuni' sıfatını almasına vesile olmuştur. Birçok seferde padişaha eşlik etmiş, onun manevi destekçisi olmuştur. Devlet meseleleri için yapılan istişarelerde farklı görüşlerin olması halinde Ebusuud Efendi'nin düşüncelerine esas alan Kanuni, bu kararları yazılı olarak muhafaza etmiştir. Son seferi olan Zigetvar seferinde hastalığı iyice artmış olan padişah bu yazılı kararları bir kutuya koyarak güvendiği bir vezirine vermiştir. Kutunun, tabutu ile birlikte gömülmesini vasiyet ederek vezirinden bu sırrı kimseyle paylaşmasını istemiştir.

Nitekim sefer esnasında Kanuni hayatını kaybetmiş, bu durum askerden gizlenmiş ve Zigetvar fethedilmiştir. Fetih sonrası İstanbul'a hüzünlü bir dönüş gerçekleşir. Kanuni'nin cenaze namazına Ebusuud Efendi kıldırmıştır. Cenaze namazı sonrası defin işlemi başladığında Kanuni'nin vasiyetini yerine getirmek isteyen veziri kutuyu Kanuni'nin cenazesiyle birlikte gömmek istemiştir. Bu duruma Ebussuud Efendi izin vermemiş ve caiz olmadığını ifade etmiştir. Vezir, bu isteğin Kanuni'nin kendi vasiyeti olduğunu dile getirmesi üzerine Ebussuud Efendi, kutunun açılmasını ve kıymetli bir şey varsa çıkarılmasını istemiştir. Kutu Ebusuud Efendiye verilmek istenirken düşmüş ve içindekiler ortaya çıkmıştır. Kutunun içerisinde Kanuni'nin aldığı kararlara ilişkin Ebussuud Efendi'nin in vermiş olduğu fetvalar ve altında imzası yer almaktadır. Bu durum karşısında Ebussuud Efendi,"Ey Süleyman, sen kendini kurtardın, biz ne yapacağız" diyerek ağlamaya başlamıştır. Bu durum Kanun'in yapmış olduğu her işte Şeyhül İslam'ın fetvalarına göre hareket ettiğinin en önemli göstergesidir.

Nasihatlerinde, cemaat ile namaz kılmasına sürekli vurgu yapmış ve bunu bir hükümet politikasına dönüştürerek her yerleşim yerinde bir mescit yaptırmasına vesile olmuştur.

Ek G.4'ün Devamı

Sevgili öğrenciler, Kanuni Sultan Süleyman ile metni esas alan bir röportaj yaptığınızı hayal edniz. Röportaj metnini aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ek G.4'ün Devamı

Sultan II. Selim'in Saltanatı Metni Üzerinde Çalışıyorum

Sevgili öğrenciler metni okuyarak soruları cevaplayınız.

Sultan II. Selim'in Saltanatı

Şeyh Hüsrev Hazretleri ders vermekle meşgul iken, Osmanlı Devleti içerisinde Kanuni Sultan Süleyman Han'ın oğlu Şehzade Bayezid saltanat iddiasıyla ayaklanmıştı. Kanuni, diğer oğlu Selim'i onun üzerine gönderdi. Şehzade Selim kuvvetleriyle Konya'ya geldi. O, öncelikle Mevlana Celaleddin-i Rumi Hazretlerinin kabrini ziyaret etmek istedi. Yanında bulunanlarla birlikte türbeye girdi. Her zamanki yürüyüşü ile serbest bir şekilde kabre doğru ilerlerken, türbedar Mahmut Dede önünü kesti ve;

"Mana aleminin sultanları olan böyle mübarek zatların huzurunda mütevazı ve boynu bükük olmalıdır." diyerek ziyaret usulünü hatırlattı. Bunun üzerine şehzade ve yanındaki askeri erkanın hatalarını anladılar. Orada bulunan mihrapta Allah rızası için namaz kıldılar. Türbenin içini ve kubbeyi seyreden Şehzade Selim oradaki, süslemeleri görünce;

"Acaba önde gelen sultanlar ve vezirler niçin lüzum görmüşler de bu kadar masraf etmişler." diye düşündü. Ancak bu sırada maddi perdeler gözlerinin önünden kalktı ve Mevlana Celaleddin-i Rumi Hazretlerinin kabrinin yanında dikilen iki arslanın kendisine doğru hücum ettiklerini, dehşetle gördü. Hemen; Yetiş Mahmud Dede! diye bağırdı.

Ek G.4'ün Devamı

Mahmud Dede derhal harekete geçerek şehzadeyi aslanların parçalanmasından kurtardı. Sonra şehzadeye dönüp; "Evladım burası hakikat sultanlarının payitahtıdır. Burada böyle arslanlar olmadan olmaz. Fakat onlar edep perdesini yırtanlara karşı harekete geçer ve böyle harika gösterirler." diyerek ikaz etti.

Şehzade Selim ertesi gün tekrar Mevlana Celaleddin-i Rumi Hazretlerinin kabrini ziyarete gittiğinde türbenin kapısında mana aleminin sultanlarından Hüsrev Çelebi Hazretleri ile karşılaştı. Ondaki vakar ve heybetin karşısında Şehzade Selim'deki, dünya sultanlığının verdiği heybet bir anda yok oldu. Şeyh Hazretlerine pek çok edep ve hürmet gösterdi. Bu tavrı ile şeyhin manevi yardımına kavuştu. Böylece zafer kazanacağını müjdelemiş oldu. Ayrıca tasarrufunun O'nun yanında olduğuna işaret etti. Ertesi gün Konya yakınında Şehzade Selim, Şehzade Bayezid'i bozguna uğratıp mağlup etti. Savaştan sonra Şeyh Hüsrev Efendinin yanına gelip muzaffer olmaları için duacı olmalarını ve manevi yardımlarından dolayı teşekkürlerini arz etti. O'na karşı kalbinde büyük bir sevgi peydah oldu. Pek çok ikram ve iltifatlarda bulundu. Bütün Mevlevi Şeyhleri ve Dervişlerini donatıp ihsanlarda bulundu. Ayrıca bu zaferin şükranesi olarak gelip geçenlerin içmesi için bir de sebil yaptırdı.

Ek G.4'ün Devamı

SORULAR

1. Metinde dikkatinizi çeken olağanüstü durumlar nelerdir? Neden?

……
……
……

2. Burası hakikat sultanlarının payitahtıdır. Burada böyle arslanlar olmadan olmaz. Fakat onlar edep perdesini yırtanlara karşı harekete geçer ve böyle harika gösterirler." Sözünden ne anlıyorsunuz?

……
……
……

3. Kanuni Sultan Süleyman Yahya Efendi (k.s) Hazretleri'ne "Osmanlı Devleti'nin akıbeti nedir?" sorusunu sormakla neyi amaçlamıştır. Açıklayınız.

……
……
……

4. Mahmut Dede, Şehzade Selim'e hangi konuda ikazda bulunmuştur? Neden?

……
……
……

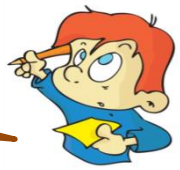
5. Şehzade Selim'in padişah olacağı hangi olaylar neticesinde belli olmuştur?

……
……
……

Ek G.4'ün Devamı

Sultan III. Murat Han Metni Üzerinde Çalışıyorum

Sevgili öğrenciler metni okuyarak, tanılavıcı dallanmıs ağac etkinliğini

Sultan III. Murat Han

Hasan Hüsameddin Uşaki Hazretleri, aldığı manevi işaret üzerine "Uşak" iline yerleşmişti. Orada ilim ve marifet yayıyordu. O sırada devrin padişahı, Sultan II. Selim Han idi. Padişahın iki oğlundan biri olan Şehzade Murad, Manisa'da vali idi. Şehzade Murad Hüsameddin Uşaki Hazretlerine, kendisinin sultan olup olmayacağını anlamak üzere, bir mektup yazarak Uşak'a varan haberci doğruca Hüsameddin Uşaki'ye giderek huzura kabul edilmesini istedi. Huzura kabul edilen haberci, daha mektubu Hüsameddin Uşaki Hazretlerine vermeden ve ziyareti hakkında bir şey söylemeden, Uşaki Hazretleri ona; "Git!, Şehzadeye söyle! Hemen İstanbul'a hareket etsin. Filan gün saltanat tahtına oturacaktır." dedi.

Haberci hemen Manisa'ya dönerek müjdeyi şehzadeye bildirdi. Şehzade Murad, vakit geçirmeden İstanbul'a hareket etti. Balıkesir'e geldiğinde Veziri Azam Sokullu Mehmet Paşa'nın gönderdiği elçilerle karşılaştı. Elçiler, sadrazamın mektubunu Şehzade'ye verdiler. Mektubu okuyan Şehzade, bu mektuptan babası Sultan II. Selim' in vefat ettiğini, Sadrazamın ölüm haberini halktan sakladığını ve kendisini tahta çıkarmak üzere davet ettiğini öğrendi. İstanbul'a giderek Hüsamettin Uşaki'nin haber verdiği zamanda Sultan III. Murat Han namıyla tahta geçti.

Bu hadiseden sonra, Sultan Murat Han'ın Hüsameddin Uşaki Hazretlerine karşı sevgi ve hürmeti çoğaldı. Onun kamil bir zat olduğuna güveni bir kat daha ziyadeleşti ve kendisini İstanbul'a davet etti. Bunun üzerine Hüsameddin Uşaki, Uşak'tan ayrılıp İstanbul'a geldiğinde padişah erkanı ve büyük bir halk topluluğu tarafından hürmetle karşılandı. Aksaray civarında oturması için Hüsameddin Uşaki'ye bir ev tahsis edildi. Bir müddet orada kalan Hüsameddin Uşaki Hazretleri, padişah yakınlığından istifade etmek isteyenlerin verdiği sıkıntı yüzünden Uşak'a dönmeye karar verdi. Yol hazırlıklarının yapıldığını haber alan padişah, bu büyük zatın İstanbul'da kalması için ricada bulundu. Uşaki Hazretleri, Sultan III. Murad Han'ın ricasını kabul edip İstanbul'da kalmaya karar verdi. Padişahın emriyle Kasımpaşa civarında Hüsameddin Uşaki'nin adına bir dergâh inşa edildi. Burada uzun zaman kalarak çok talebe yetiştirdi. Sohbetlerinde çok kimseler kemale erdi. Hilafet verdiği talebelerini Anadolu'nun çeşitli yerlerine, halka doğru yolu göstermeleri için gönderdi.

Ek G.4'ün Devamı

Farklı İstasyonlarda Çalışıyorum

Sevgili öğrenciler, dört gruba ayrılarak aşağıda yer alan istasyonlardan birine geçiniz. Bir önceki grubun yaptıklarına katkı sağlayarak bir yarım kalan işi tamamlayınız. Süreç sonunda yaptığınız çalışmaları arkadaşlarınızla paylaşınız.

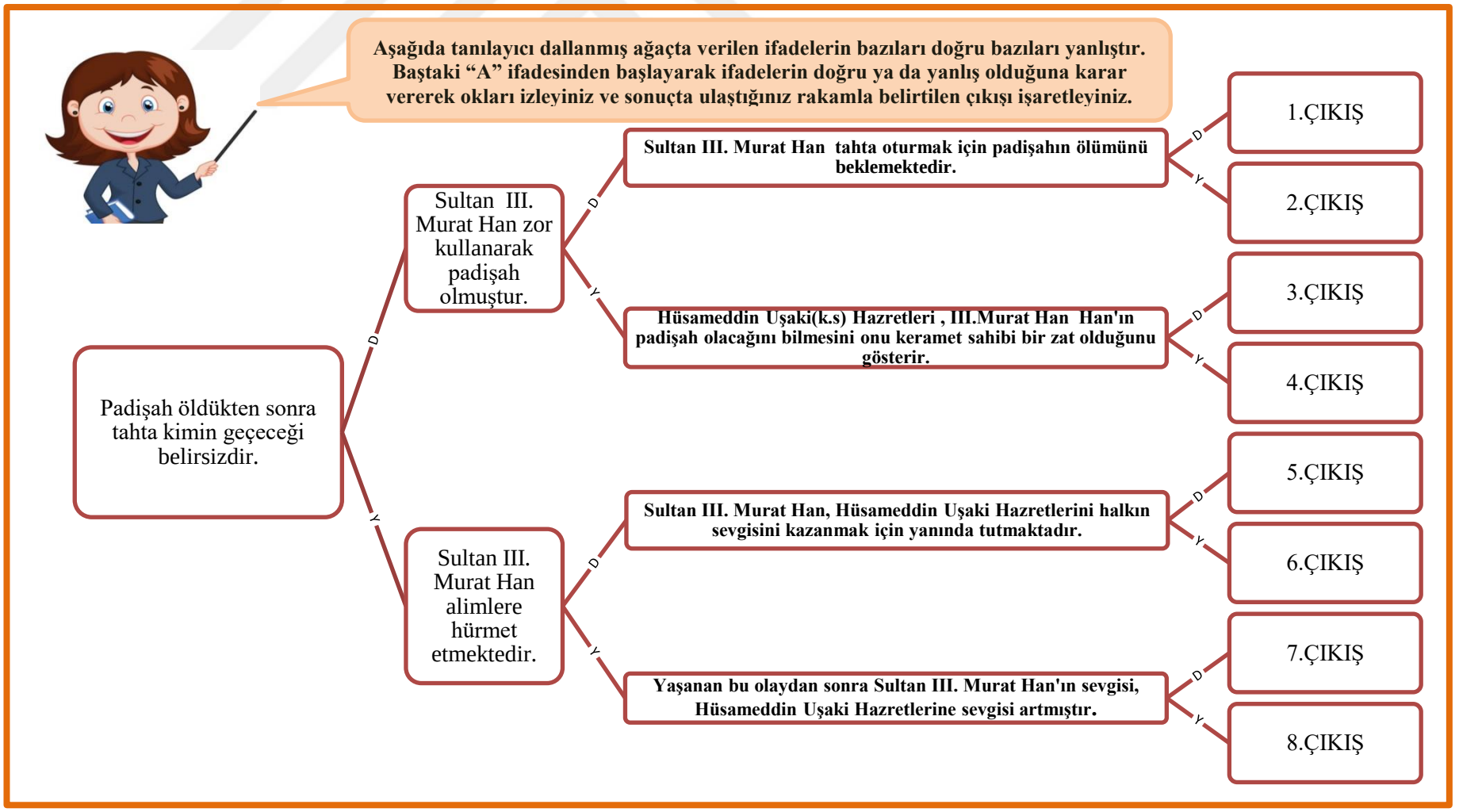
PANO İSTASYONU

CANDLANIRMA İSTASYONU **KRONOLOJİ İSTASYONU**

ZİHİN HARİTASI İSTASYONU

- **Her istasyonda (masada) etkinliğin gerektirdiği malzemeler bulunur.**
- **Her gruptan 1'er tane olacak şekilde istasyon şefi seçilir.**
- **Her bir istasyonda görevlerini tamamlayan öğrenciler 10dk sonunda ürettiklerini masanın üzerinde bırakarak diğer istasyonlara geçer.**

Ek G.4'ün Devamı

Ek G.4'ün Devamı

Bilgi Kartlarına Düşüncelerimi Yazıyorum

Sevgili çocuklar, dersle ilgili düşüncelerinizi 1., 2., ve 3. cümleyi tamamlayarak benimle paylaşır mısınız?

1. CÜMLE	**Bu derste,** …… …… …… …… …… …… …… **keşfettim.**
2.CÜMLE	**Bu derste,** …… …… …… …… …… …… …… **benim için çok zordu.**
3.CÜMLE	**Bu derste,** …… …… …… …… …… …… …… …… **beni çok etkiledi.**

Ek G.4'ün Devamı

Öğrenci Günlüğüm

Sevgili öğrenciler, dersle ilgili düşüncelerinizi, zorlandığınız konuları, ilginizi çeken veya keşfettiğiniz konuları aşağıda verilen ilgili alana yazınız.

Günlük Yazıyorum

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

EK H Çalışma Yapraklarının Hazırlanmasında Kullanılan Kaynaklar

KAYNAKLAR

Atsız, H. N. (2020). *Âşıkpaşaoğlu tarihi.* Ötüken Neşriyat.

Ayas, A., Ayaydın, A., Öncü, E., Kaymakçı, S., Özsoy, V., Hatipoğlu, Ç., ... & Dinç Topal, Z. (2020). Okul ve Sınıf Tabanlı Değerlendirmeye Dayalı Öğretmen Kapasitesinin Güçlendirilmesi: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmen Rehber Kitapçığı.

Köksal, H. (2012). *Yenilikçi tarih öğretimi etkinlik örnekleri*. Harf Eğitim Yayıncılık.

Hilmi, Ö. F. (2019). *Başka Bir Açıdan Osmanlı.* Rabbani Yayınevi.

Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2002*). Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller.* PegemA Yayıncılık.

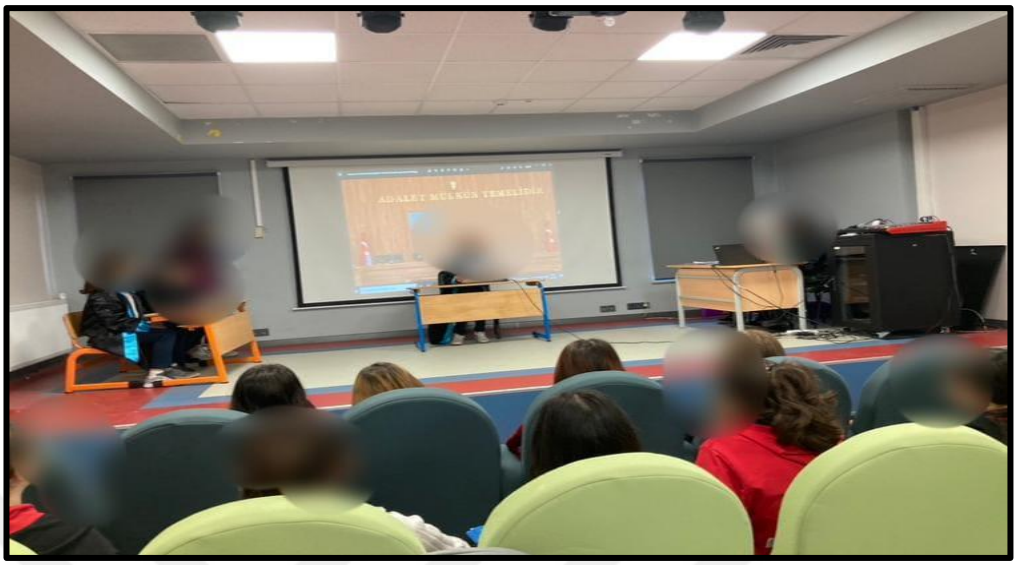
Sönmez, V. (2010). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu: yeni programa göre düzenlenmiş yeni ders planı örnekleri.* Anı yayıncılık.

Tokcan, H. (2016). *Sosyal bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri.* PegemA Yayıncılık.

Şapolyo, E. B. (1964). *Türk menkıbeleri.* Türkiye Yayınevi.

Ünal, T. (2015). *Osmanlılarda fazilet mücadelesi.* Sebil Yayınevi.

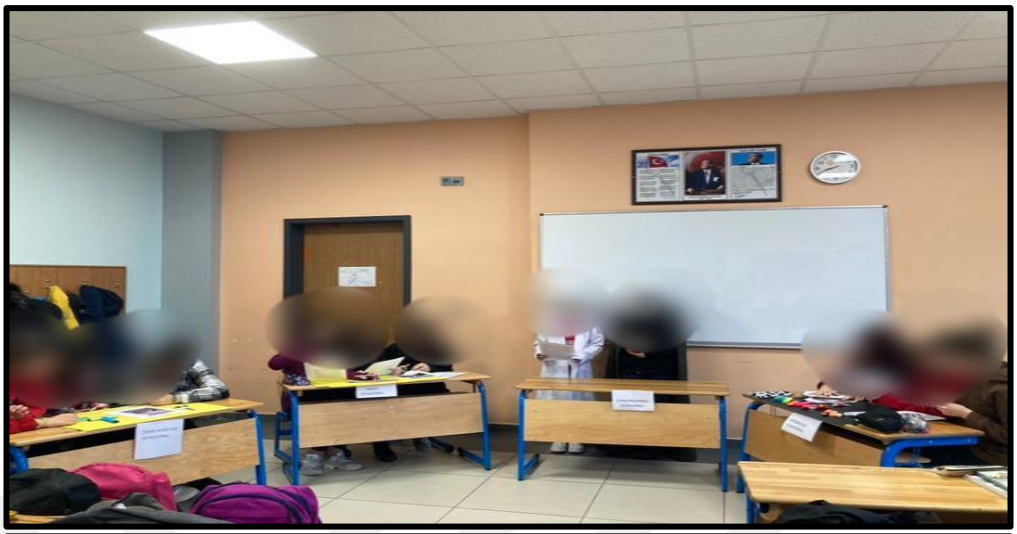
EK I Uygulama Sürecine İlişkin Seçilmiş Fotoğraflar

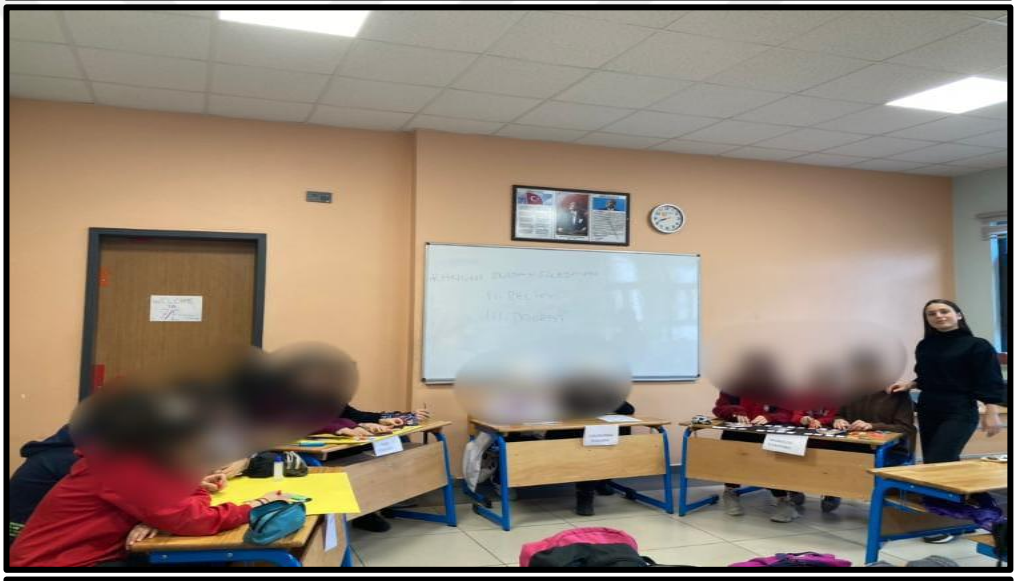

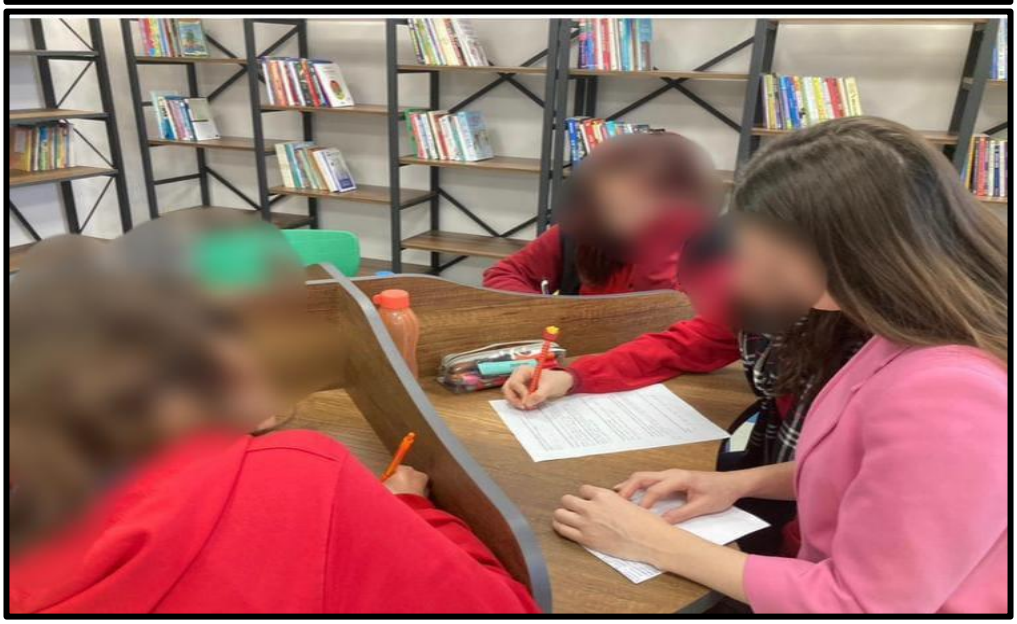

Ek I'nın Devamı

Ek I'nın Devamı

